

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
İSTANBUL YEDİKULE MAHALLESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Nüket İpek ÇETİN**

Anabilim Dalı : Disiplinlerarası

Programı : Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nilgün ERGUN

OCAK 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
İSTANBUL YEDİKULE MAHALLESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Nüket İpek ÇETİN
(519071017)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20 Aralık 2010
Tezin Savunulduğu Tarih : 27 Ocak 2011**

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nilgün ERGUN (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT (İTÜ)
Prof. Dr. Nihal ŞENLİER (GYTE)**

OCAK 2011

Sevgili aileme,

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans çalışmam süresince bana değerli bilgi ve deneyimlerinden yararlanma imkanı sağlayan, tez danışmanım, hocam Sayın Prof. Dr. Nilgün ERGUN'a yardımları ve emeği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam süresince gerekli yardımları hiçbir zaman esirgemeyen ve desteklerini her zaman hissettiğim hocam, Sayın Prof.Dr. Nihal ŞENLİER ve G.Y.T.E. Şehir Planlama Bölümü çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tüm yüksek lisans eğitimim boyunca, yapabileceklerime olan inancı ve güveni ile beni yüreklendiren, yeni ve farklı bakışlar kazanmamı sağlayan ve deneyimlerinden çok şey öğrendiğim hocam Sayın Doç.Dr. Azime TEZER'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez çalışmamda arazi çalışmalarının yanı sıra bütün teknik ve manevi konulardaki yardımlarından ve desteklerinden dolayı arkadaşlarım Özlem ÇALIŞKAN, Nadin DEMİRCİOĞLU ve Engin AYDIN'a içten teşekkür ederim.

Son olarak ise tüm eğitim hayatım boyunca bana olan inançlarını kaybetmeyen ve her türlü yardım ve desteği sağlayan anneme, babama ve ablam Buket ÇETİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aralık 2010

Nüket İpek ÇETİN
(Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	3
1.2 Tezin Kapsamı.....	3
1.3 Tezin Yöntemi	4
2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE KENTSEL YENİLEME	7
2.1 Sürdürülebilir Gelişme'nin Tanımları ve Ortaya Çıkma Süreci	7
2.2 Sürdürülebilir Kentsel Yenileme.....	12
2.2.1 Sürdürülebilir kentsel yenilemenin sosyal boyutu	23
2.2.2 Sürdürülebilir kentsel yenilemenin ekonomik boyutu	25
2.2.3 Sürdürülebilir kentsel yenilemenin çevresel boyutu	28
2.3 Tarihi Çevre Koruma, Kentsel Yenileme ve Sürdürülebilirlik	33
2.4 Bölüm Değerlendirmesi	35
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEME ÖRNEKLERİ	37
3.1 Almanya-Berlin-Krueberg Bölgesi “Duyarlı Kentsel Yenileme Programı” ..	38
3.2 Tayvan-Kaohsiung-Tainan Kentleri Sürdürülebilir Kentsel Yenileme Yaklaşımları.....	44
3.3 Bölüm Değerlendirmesi	50
4. İSTANBUL’DA KENTSEL YENİLEME UYGULAMALARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	51
4.1 Fener-Balat Bölgesi Kentsel Yenileme Çalışmaları.....	56
4.1.1 Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı	57
4.1.2 Fener-Balat Yenileme Projesi	65
4.2 Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi.....	68
4.3 Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi	78
4.4 Yenikapı (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkcübaşı Mahalleleri) Yenileme Projesi	82
4.5 Bölüm Değerlendirmesi	86
5. YEDİKULE MAHALLESİ’NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEME KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	91
5.1 Yedikule Mahallesi’nin İstanbul İçindeki Konumu ve Önemi	92
5.2 Tarihi Yarımada ve Yedikule’nin Tarihsel Süreçte Gelişimi.....	95
5.2.1 Byzantion-Roma ve Bizans Döneminde Tarihi Yarımada ve Yedikule ...	95
5.2.2 Osmanlı Döneminde Tarihi Yarımada ve Yedikule	100

5.2.3 Cumhuriyet Sonrası Dönemde Tarihi Yarımada ve Yedikule (1923-1980 arasındaki dönem).....	107
5.2.4 1980'lerden Günümüze Tarihi Yarımada ve Yedikule	113
5.3 Yedikule Mahallesi Analiz Çalışmaları.....	120
5.3.1 Yedikule Mahallesi fiziksel ve mekansal yapı analizleri ve tespitleri	121
5.3.1.1 Arazi kullanımı	121
5.3.1.2 Mülkiyet durumu	125
5.3.1.3 Tarihi ve kültürel varlıklar	126
5.3.1.4 Yapısal ölçekteki analizler	129
5.3.2 Yedikule Mahallesi sosyo-ekonomik yapı analizleri ve tespitleri	137
5.3.2.1 Tarihi süreçte Yedikule Mahallesi'ndeki sosyo-ekonomik durum	138
5.3.2.2 Yedikule Mahallesi'nin günümüzdeki sosyo-ekonomik yapısı	143
5.3.3 Yedikule Mahallesi yenileme alanları.....	157
5.4 Bölüm Değerlendirmesi.....	161
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	165
KAYNAKLAR.....	175
EKLER.....	181

KISALTMALAR

BURA	: British Urban Regeneration Association
DBİA	: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi
FEBAYDER	: Fener Balat Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracılarının Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
JICA	: Japonya Uluslararası İşbirliği Birimi
MİA	: Merkezi İş Alanı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TCDD	: Türkiye Cumhuriyet Devlet Demiryolları
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Kentsel Yenileme uygulamalarının evrimi.....	18
Çizelge 2.2 : Sürdürülebilir kentsel yenilemenin konuları ve planlama hedefleri	21
Çizelge 5.1 : Yedikule Mahallesi arazi kullanımı	122
Çizelge 5.2 : Yedikule Mahallesi mülkiyet durumu.....	126
Çizelge 5.3 : Yedikule Mahallesi kültür ve tabiat varlıkları envanteri.....	127
Çizelge 5.4 : Yedikule Mahallesi kat adetleri.....	131
Çizelge 5.5 : Yedikule Mahallesi bina cinsi	131
Çizelge 5.6 : Yedikule Mahallesi bina durumu	133
Çizelge 5.7 : İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiileri’nde yapısal ölçekte analizler...	133
Çizelge 5.8 : Mevkiilere göre yaşanan binanın yaşı	135
Çizelge 5.9 : Mevkiilere göre yaşanan evden şikayet durumu	136
Çizelge 5.10 : Mevkiilere göre evden kaynaklanan şikayetlerin türleri	136
Çizelge 5.11 : Yedikule Mahallesi Nüfusu.....	143
Çizelge 5.12 : Mevkiilere göre cinsiyetin dağılımı	144
Çizelge 5.13 : Mevkiilere göre yaş gruplarının dağılımı.....	144
Çizelge 5.14 : Mevkiilere göre mahalleye gelinen yer	145
Çizelge 5.15 : Mevkiilere göre mahalledeki yaşam süresi	145
Çizelge 5.16 : Mevkiilere göre İstanbul içinden göç edilen yer	146
Çizelge 5.17 : Mevkiilere göre Türkiye’den göç edilen yer	146
Çizelge 5.18 : Mevkiilere göre mahalleyi tercih nedenleri.....	147
Çizelge 5.19 : Mevkiilere göre hanehalkı sayısı.....	147
Çizelge 5.20 : Mevkiilere göre hanehalkı sayısı ve çocuk sayısı	148
Çizelge 5.21 : Mevkiilere göre eğitim durumu.....	149
Çizelge 5.22 : Mevkiilere göre hanedeki çocuk ve öğrenci sayılarının karşılaştırılması.....	149
Çizelge 5.23 : Mevkiilere göre mahallede yaşam süresi ve mülkiyet durumunun karşılaştırılması.....	151
Çizelge 5.24 : Mevkiilere göre mülkiyet durumu.....	151
Çizelge 5.25 : Aylık ortalama gelir durumu	151
Çizelge 5.26 : Mevkiilere göre yaşanan mahalleden memnuniyet.....	153
Çizelge 5.27 : Mevkiiler göre mahallede yaşam süresi ve memnuniyet düzeyi.....	153
Çizelge 5.28 : Mevkiilere göre mahalleden memnuniyetin nedenleri.....	154
Çizelge 5.29 : Mevkiilere göre mahalleden memnuniyetsizlik nedenleri	154
Çizelge 5.30 : Mevkiilere göre mahalle değiştirme isteği	155
Çizelge 5.31 : Mevkiilere göre Fatih Belediyesi’nden memnuniyet	155

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Tezin Akış Şeması.....	6
Şekil 2.1 : Sürdürülebilir habitatın içerdiği 10 temel konu.	11
Şekil 2.2 : Kentsel yenileme süreci.....	17
Şekil 2.3 : Kentsel faaliyetler için gerekli girdiler ve oluşan çıktılar.	29
Şekil 2.4 : Kentlerin çevresel etkileri.	30
Şekil 2.5 : Sürdürülebilir kentsel yenilemenin boyutları.	36
Şekil 3.1 : Berlin-Krueberg Bölgesi'nde kentsel yenileme yapılan alanlar.	39
Şekil 3.2 : Kaohsiung kentinin kentsel dokusu.....	45
Şekil 3.3 : Running Water Park ve Kaohsiun Tren İstasyonu.	46
Şekil 3.4 : Tainan'daki tarihi Confucian Temple ve Anping Fort.	48
Şekil 3.5 : Tainan Chihkan Tower ve Eternal Golden Castle.....	49
Şekil 4.1 : Fatih ve Beyoğlu İlçeleri'nde 5366 sayılı yasa kapsamında ilan edilen yenileme alanları.	53
Şekil 4.2 : UNESCO Dünya Kültür Mirası listesindeki alanlar.	55
Şekil 4.3 : Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'daki proje alanı ve fiziksel mekana ilişkin tespitler.....	58
Şekil 4.4 : Restorasyon çalışmalarının öncesi ve sonrasındaki durum.....	61
Şekil 4.5 : Fener-Balat Sosyal Merkezi.	62
Şekil 4.6 : Balat çarşısının yenilemeden önceki ve sonraki durumu.	63
Şekil 4.7 : Fener Ayvansaray Arası ve Sahil Kesimi Yenileme Avan Projesi.	65
Şekil 4.8 : Fener-Balat Yenileme Projesi ile yeniden yapılaşması öngörülen yapılardan oluşan kentsel doku.	66
Şekil 4.9 : Fener-Balat Yenileme Projesi ile önerilen yapılaşma örnekleri.....	67
Şekil 4.10 : Fener-Balat Yenileme Projesi'ne karşı halkın tepkileri.	67
Şekil 4.11 : Sulukule yenileme alanının 2007 yılındaki görüntüleri.	69
Şekil 4.12 : Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi Vaziyet Planı.	71
Şekil 4.13 : Yenileme Projesi ile Sulukulelilerin yerleştirildiği Taşoluk Bölgesi'nin konumu.....	71
Şekil 4.14 : Yıkımlar gerçekleştirilmeden önce Sulukule.	72
Şekil 4.15 : Yıkımların gerçekleştirilmesinden sonra Sulukule.	72
Şekil 4.16 : Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi ile oluşturulacak kentsel doku.	73
Şekil 4.17 : Sulukule'nin bugünkü durumu ve inşaat çalışmaları.	73
Şekil 4.18 : Alanın yenileme projesi uygulanmadan önceki dokusunun, Sulukule Yenileme Projesi ile oluşacak kentsel doku ve alternatif plandaki öneri ile karşılaştırılması.	77
Şekil 4.19 : Tarlabası Bölgesi'nin mevcut dokusundan görüntüler.....	78
Şekil 4.20 : Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi alanının havadan görünümü.	79

Şekil 4.21 : Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi alanındaki mevcut durumu ve projenin gerçekleştirilmesinden sonra oluşacak kentsel dokudan örnekler.	81
Şekil 4.22 : Yenikapı Yenileme Alanının mevcut arazi kullanım şeması.	82
Şekil 4.23 : Yenikapı Yalı Mahallesi'nden kentsel doku örnekleri.	83
Şekil 4.24 : Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap Yenileme Projesi'nde önerilen arazi kullanım şeması.	83
Şekil 4.25 : Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap Yenileme Projesi'nde planlanan ve uygulanan proje süreci	85
Şekil 4.26 : Dünya'da ve Türkiye'de kentsel yenileme uygulamalarının sürdürülebilirlik çerçevesinde karşılaştırılması	89
Şekil 4.27 : 5366 sayılı yasa kapsamında İstanbul'da yapılan yenileme çalışmalarının karşılaştırılması	90
Şekil 5.1 : İstanbul İli idari sınırları.	94
Şekil 5.2 : Fatih İlçesi mahalleleri ve Yedikule'nin konumu.	94
Şekil 5.3 : Bizantion, ilk ve sonuncu surlar (tahmini)	96
Şekil 5.4 : Konstantinopolis tahmini planı.	97
Şekil 5.5 : Bizans kentindeki 14 idari bölge.	99
Şekil 5.6 : Studios Manastırı-İmrahor İlyabey Camini'nin bugünkü durumu	100
Şekil 5.7 : Tarihi Yarımada'da yangınlardan sonra yeniden düzenlenmiş alanlar ..	104
Şekil 5.8 : 18.yüzyılda Yedikule-Yenikapı Bölgesinde bulunan bostan alanları. ...	106
Şekil 5.9 : 1830'lardan günümüze Yedikule'de kentsel dokudaki değişim (1820-1884 arasındaki dönem)	109
Şekil 5.10 : 1830'lardan günümüze Yedikule'de kentsel dokudaki değişim (1909-2010 arasındaki dönem)	110
Şekil 5.11 : 1830'lardan günümüze Yedikule'de kentsel dokudaki değişim (1830-2010 yılları arasındaki genel değişim)	111
Şekil 5.12 : Tarihi Yarımada toplu tescil kararları.	113
Şekil 5.13 : Fatih İlçesi yenileme alanları.	114
Şekil 5.14 : Planlanan Kazlıçeşme Kruvazer Limanı Projesi'nden görüşler	117
Şekil 5.15 : Marmaray ile kullanılacaklar duraklar	118
Şekil 5.16 : Marmaray'dan etkilenen binaları güçlendirme çalışmaları ve son durumda boşaltılan binalar	119
Şekil 5.17 : Yedikule Mahallesi Hacı Evhattin ve İmrahor Mevkiileri	121
Şekil 5.18 : Yedikule Mahallesi mevcut arazi kullanımı ve görüntüleri	124
Şekil 5.19 : Yedikule Mahallesi mülkiyet dokusu	125
Şekil 5.20 : İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiileri'nde yer alan tescilli yapılardan örnekler.	128
Şekil 5.21 : Yedikule Mahallesi kültür ve tabiat varlıkları envanteri ve alandan görüntüleri	130
Şekil 5.22 : Yedikule Mahallesi yapısal ölçekteki analizler	134
Şekil 5.23 : 1866 yılında İstanbul'un demografik yapısı.	139
Şekil 5.24 : Yedikule Mahallesi'nde 5366 sayılı yasa ile ilan edilen yenileme alanları.	157
Şekil 5.25 : Yedikule Mahallesi İmrahor Mevkii'nde 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilen parsellerin analizi.	159
Şekil 5.26 : Yedikule Mahallesi Hacı Evhattin Mevkii'nde 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilen parsellerin analizi.	160

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL YEDİKULE MAHALLESİ

ÖZET

İstanbul, Türkiye'nin en büyük ve en yüksek nüfusa sahip yerleşimi olarak içinde barındırdığı farklı kültürel, ekonomik ve sosyolojik dinamiklerin yanı sıra, tarihi ve kültürel zenginlikler ile bir dünya mirası niteliğindedir. Geçmiş ile bugünün değerlerinin içiçe bulunduran İstanbul'un, küreselleşme, değişen ve gelişen teknolojilerin etkisi, artan talepler ve değişen dünya trendlerinin yarattığı olgulara cevap verebilmesi, sürekli yenilikleri takip eden ve uygulamaya açık bir yapıya sahip olması ile sağlanabilir.

Bugün İstanbul'un, geçmiş dönemlerde kent merkezi niteliği taşıyan yerleşimlerin, günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesi ile birlikte bütün dünyada olmak üzere İstanbul'da da gerçekleşen kent çeperlerine yayılma hareketleri, politik ve siyasal nedenlerle oluşan büyük çaplı nüfus değişimleri (azınlıklar ile ilgili olaylar), merkez konumundaki alanların boşalmasına ve niteliğini kaybetmesine neden olmuştur.

1950'lerden itibaren kırdan kente göç dalgaları, boşalan kent merkezlerinin tekrar kullanılmaya başlanmasında önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle göç ile gelen kişilerin oldukça düşük gelir düzeyine sahip olması, güncel ihtiyaçlara cevap veremeyecek nitelikteki eski kent noktalarının daha da eskimesini sağlamış, hızlı bir köhneme sürecinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu noktada kentsel yenileme çalışmaları, tarihi nitelikli eskimiş kent dokusunun kurtarılmasında ve tekrar canlandırılmasında önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada II. Dünya Savaşı'nın etkilerinin ortadan kaldırılması sürecinde ortaya çıkan kentsel yenileme kavramı, 1960'lardan günümüze kadar farklı uygulamaları içermektedir. Bu uygulamaların sonuçları detaylı olarak değerlendirildiğinde hemfikir olunan en önemli nokta kentsel yenilemenin sadece fiziksel mekana yönelik bir olgu olmadığı, sosyal ve ekonomik boyutlarının da düşünülmesi ve hesaplanması gerekliliğidir.

1990'larda ise özellikle hızla tükenen doğal kaynakların, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması sürdürülebilirlik olgusunun oluşmasını sağlamış fakat sürdürülebilirliğin sadece çevresel açıdan değil, ekonomik ve sosyal açıdan da sağlanması gerekliliği geçerlilik kazanmıştır. Bu noktada kentsel yenileme çalışmalarının daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için sürdürülebilir bir nitelikte olması gerektiği bütün dünyada kabul görmüş bir yaklaşımdır.

Haziran 2000’de Berlin’de yapılan URBAN 21 konferansının hazırlık toplantılarında sürdürülebilir kentsel yenileme kavramı “*ekolojik, politik, kurumsal, sosyal ve ekonomik bileşenleri de içerecek şekilde, gelecek nesillere doğal sermayenin azaltılması ve aşırı borçlanma sonucunda oluşacak sıkıntıların bırakılmadığı bir biçimde gerçekleştirilen, şehrin yaşam kalitesinin arttırılması işi*” olarak tanımlanmıştır (Chohan, Ki, 2005). Bugün bütün dünyada yapılan uygulamaların bu yaklaşım doğrultusunda şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

İstanbul’a bakıldığında ise özellikle 1999 depreminin verdiği büyük çaplı zararlar doğrultusunda kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm kavramının ön plana çıktığı söylenebilir. 5366 sayılı kanun çerçevesinde özellikle tarihi dokulara sahip bölgelerde yapılan kentsel yenileme uygulamalarının dünyada geçerliliğini yitirmiş yöntemlerin kullanılarak yapılması, kentsel yenileme çalışmalarını fiziksel mekanın iyileştirilmesinden öteye götürememektedir.

Bu noktada çalışma kapsamında, İstanbul Yedikule Mahallesi özelinde sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesi üzerine bir değerlendirme yapılmış, alanın mevcut karakterinin analiz edilmesinin yanında, bugün uygulanan yöntemlerin Yedikule’de kullanılmasıyla oluşabilecek sonuçlar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

EVALUATION OF SUSTAINABLE URBAN REGENERATION: ISTANBUL, YEDIKULE DISTRICT

SUMMARY

Istanbul is the highest populated city in Turkey, has the quality of being the world heritage with its historical and cultural richness and also it has different economic and social dynamics. Istanbul which included the values of the past and today in a harmony should be able to follow new trends and have an open structure for new applications in order to handle with the effects of globalisation, changing and developing technologies and the occurrences created by a rising demand and changing world trends.

The old settlements of Istanbul that are mainly located in the center of the city, are not qualified enough to meet the new demands therefore this caused the abandoning of urban areas and the loss of urban quality of central areas because of the effects of urban sprawl just like it happens all over the world and the huge change in the population character by political reasons (especially actions about the minorities).

Immigration flow from the rural to the urban areas since the 1950's is an important stage for the renewal and reuse of vacant urban areas that are mainly located in the city center. Especially the new users/immigrants with a mainly low income group, could not answer the current needs of urban areas and caused to accelerate degradation of urban areas. At this point, urban regeneration approaches have become an important tool for recovering, protecting and regenerating qualified historic urban area.

Urban regeneration approaches came out with the effects of World War II. After the 1960's to now urban regeneration included different applications and the result of these application have been evaluated in details. The most important point for all different actors that were the part of the regeneration, is that urban regeneration does not only include physical and spatial approach but it is also combines social and economic dimensions and those points have to be taken care of.

In 1990's the rapid degradation of natural resources and the danger of extinction, established a concept of "sustainability" but not just in the dimensions of environment but also in the dimensions of social and economic perspectives that have become valid. And it is accepted all over the world that urban regeneration applications must include sustainability perspectives in order to become real and work successfully.

During the preparatory meetings for the URBAN21 Conference sustainable urban regeneration defined as, "Improving the quality of life in a city, including ecological, cultural, political, institutional, social and economic components without leaving a burden on the future generations. A burden which is the result of a reduced natural capital and an excessive local debt. The aim is that the flow principle that is based on equilibrium of material and energy and also financial input/output plays a crucial role in all future decisions upon the regeneration of urban areas" (Chohan, Ki, 2005). It is apparently seen today that those applications done world-wide are tried to be formed with sustainability approach.

It can be easily asserted that the concept of urban regeneration and urban renewal have moved forward after the huge damages of 1999 earthquake in Istanbul. Since the urban regeneration applications of historical sites, depending on 5366 law have been realized by methods which have lost legality in the world, can not take the urban regeneration projects further than the redevelopment of areas for better physical environment.

In this study, with this perspective, an evaluation on the sustainable urban regeneration of Yedikule District in Istanbul have been realized. In addition to the current character analysis of the area, the results regarding the usage of applications of central and local governments in Yedikule District have also been evaluated.

1. GİRİŞ

İstanbul, Türkiye'nin en büyük metropol kenti olarak bünyesinde barındırdığı farklı kültürel, ekonomik, sosyolojik ve tarihi zenginlikleri ile bir hazine durumundadır. Bu zenginliklerin mekansal yansımasını oluşturan farklı dokudaki yerleşmeler, geçmişten günümüze kentsel mekanlar üzerinde etkili olan dinamikler ve etkenler ile değişikliklere uğramıştır. Geçmişte kent merkezi durumundaki bölgelerin, küreselleşme, değişen ve gelişen teknolojilere cevap verebilecek mekanlara ihtiyaç duyulması, hizmet sektöründeki faaliyetlerin artışı gibi nedenlerle işlevlerini yerine getirememesi, bugün bu alanların “çöküntü-köhneme alanları” haline gelmesine neden olmuştur. Bununla beraber büyüyen metropoliten alanlarda, yeni gelişme bölgelerinin oluşturulmasında özellikle çevresel temele dayanan kısıtlamalar, kent içinde kullanılmayan ve köhnemiş alanları, yeni çekim merkezleri haline getirmiştir.

Kent içinde köhnemiş alanların değerlendirilmesinde önemli bir araç olan kentsel yenileme çalışmaları, II. Dünya Savaşı'nın ardından bütün dünyada daha etkin uygulanan bir yöntemdir. 1960'lara kadar olan dönemde kentsel mekanların, kentsel temizleme (urban clearance) çalışmaları çerçevesinde, tamamen temizlenip, farklı kent dokularının oluşturulması, sonraki süreçte yaklaşımın doğurduğu sosyal ve ekonomik maliyetlerin karşılanamayacak sonuçları bu yaklaşımın terk edilmesine neden olmuştur.

1960-1970'li yıllara gelindiğinde, terk edilen kentsel temizleme uygulamalarının yerine, tarihi koruma yaklaşımlarının etkinlik kazanması ile buldozer uygulamalarının minimize edilmesi, korunabilecek nitelikteki yapıların korunması ve kente kazandırılması yaklaşımları ön plana çıkmıştır. Bu dönem boyunca da kentsel yenilemenin sosyal yönü dikkate alınmamıştır.

1970-1980 arasındaki süreçte, yönetimlerin yenileme sürecindeki etkinliklerinin azalmaya başladığını, daha çok parsel bazında yenilemelerin kentsel mekanları etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda, kamu ve özel sektör ortaklıklarının, mülkiyet temeline dayanan statejiler çerçevesinde kentsel yenilemenin gerçekleştirildiği görülmektedir.

Süreç içerisinde bayrak-ateşleyici (flagship) projelerin kullanılması en etkin yöntem olarak karşımıza çıkmakta ve bu projelerde de ekonomik faydalar ön planda tutulmaktadır. Fakat bu yaklaşımın da, yenilenen alanlardaki gerçek kullanıcılara hitap etmemesi ve yarar sağlamaması nedeniyle, noktasal projeler olarak kalmış, köhnemenin temel sorunlarını çözmek yerine, problemlerin diğer kentsel mekanlara taşınmasının önüne geçememiştir.

1990’lardan itibaren ise özellikle doğal kaynakların tahrip edilerek, yok olması temeline dayanan sürdürülebilirlik yaklaşımlarının, sadece çevresel düzeyde değil, sosyal ve ekonomik boyutta da sağlanması gerektiği fikrinin ortaya çıkması, kentsel yenileme çalışmalarını da doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle kamuya, özel sektöre ve topluma, yenileme çalışmalarında yüksek düzeyde yer verilmesi temeline dayanan kentsel yenileme çalışmalarının planlanması hedeflenmiştir.

Sosyal boyutta, yenilenen alan kullanıcılarına yönelik yaklaşımların belirlenmesi ve süreçteki katılımlarının maksimize edilmesi, tarihi ve kültürel boyutun göz önüne alınarak devamlılığının sağlanması; ekonomik boyutta, yenilenen alanın ekonomik etkinliğinin artırılması ve kullanıcılara yeni ekonomik kaynaklar yaratarak alanın devamlılığının sağlanması; çevresel boyutta ise doğal kaynaklara en az zarar verecek yöntemlerin uygulanması konularının bütünüyle göz önüne alınarak oluşturulacak bir yenileme çalışmasının sürdürülebilir nitelikte olduğu ve bu yöntemler ile sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

Bu doğrultuda, İstanbul’daki özellikle tarihi niteliğe sahip köhnemiş alanlarda gerçekleştirilmesi gereken yenileme yaklaşımlarının sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerekliliklerine uygun olarak yapılması, sadece fiziksel iyileştirmenin yanında sosyal ve ekonomik problemlerin çözülmesini de sağlayacak bir yöntem oluşturabilir. Bu bağlamda, bu çalışmada, Bizans Dönemi’nden itibaren barındırdığı sosyal, ekonomik ve çevresel değerleri ile Tarihi Yarımada’da önemli bir yere sahip olan Yedikule Mahallesi’nde sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesine dair bir değerlendirme yapılması amaçlanmış, alanın geçmiş ve bugünkü durumu, etkileşimde olduğu kentsel dinamikler ve baskılar detaylı olarak incelenerek mahallenin farklı yaklaşımların etkisi ile oluşacak geleceğine ilişkin öngörülerde bulunulmuştur.

1.1 Tezin Amacı

Sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli uygulama araçlarından biri olan sürdürülebilir kentsel yenileme, fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel olarak niteliği bozulmuş ya da niteliğini kaybetmiş alanların, tekrar sağlıklı ve nitelikli çevreler haline getirilmesini sağlamaktadır.

Sürdürülebilir kentsel yenilemenin çerçevesini oluşturan sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için göz önünde bulundurulması gereken konular ve uygulamalar, yenilenmesi gereken alanın sahip olduğu nitelikleri canlandırmasının yanında, tekrar bozulma sürecine girmesini engeller.

Bu doğrultuda, bu çalışmadaki amaç, sürdürülebilir kentsel yenilemenin boyutlarının ve çerçevesinin değerlendirilmesi, İstanbul özelinde yapılan kentsel yenileme çalışmalarının sürdürülebilirlik perspektifinde ele alınmasıdır. Bununla beraber çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'nin geçmişte ve bugün sahip olduğu olumlu ve olumsuz niteliklerin değerlendirilerek, koruma-kullanma dengesinin sağlandığı, değişen dinamiklere uyumlu ve adapte olabilen sürdürülebilir kentsel mekanların yaratılması yönünde bir açılım getirmek ve İstanbul için sürdürülebilir kentsel yenilemenin önemini vurgulamaktır.

1.2 Tezin Kapsamı

Temelde altı ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, konuya giriş yapılarak, çalışmanın amacı, genel çerçevesi ve izlenen çalışma yöntemi belirtilmiştir.

İkinci bölümde; sürdürülebilir gelişme, kentsel yenileme ve sürdürülebilir kentsel yenileme konuları üzerinde durularak, sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesi için gerekli olan sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlar irdelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde tarihi çevrelerde uygulanan kentsel yenileme yaklaşımları, sürdürülebilirlik perspektifinde değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde; sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesinde örnek teşkil edecek dünyada yapılan çalışmalar incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Almanya, Tayvan'daki kentsel yenilemenin sürdürülebilirliğine dair yapılan çalışmalar örnek olarak belirlenmiş ve incelenmiştir.

Dördüncü bölümde; sürdürülebilir kentsel yenilemenin İstanbul özelinde bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, özellikle tarihi çevrede yer alan uygulamalara değinilmiştir. İstanbul'daki kentsel yenileme uygulamalarının sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilmesi amacıyla, bugün gündemde oldukça tartışılan, Fener-Balat, Tarlabası, Sulukule ve Yenikapı Bölgeleri'ndeki kentsel yenileme projeleri, içerdikleri farklı yaklaşımları, amaçları ve uygulamaları çerçevesinde ele alınmıştır.

Beşinci bölümde; çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'ne dair inceleme çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda, mahallenin tarihi süreç içerisinde gelişimi ve bugün sahip olduğu nitelikleri tespit edilerek, gelecekte yakın çevresinde yapılması planlanan projeler ile 5366 sayılı kanun kapsamında ilan edilen yenileme alanlarına ilişkin değerlendirmeler ve tespitler yapılmıştır.

Son olarak altıncı bölümde ise; tüm çalışmayı kapsayan genel bir değerlendirmenin yapılması ile birlikte, çalışma alanında yaşanan ve yaşanması öngörülen kentsel yenileme sürecine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Yedikule Mahallesi'nde sürdürülebilir kentsel yenileme perspektifinde yenileme yaklaşımlarının gerçekleştirilmesi için öneriler getirilmiş ve öngörülerde bulunulmuştur.

1.3 Tezin Yöntemi

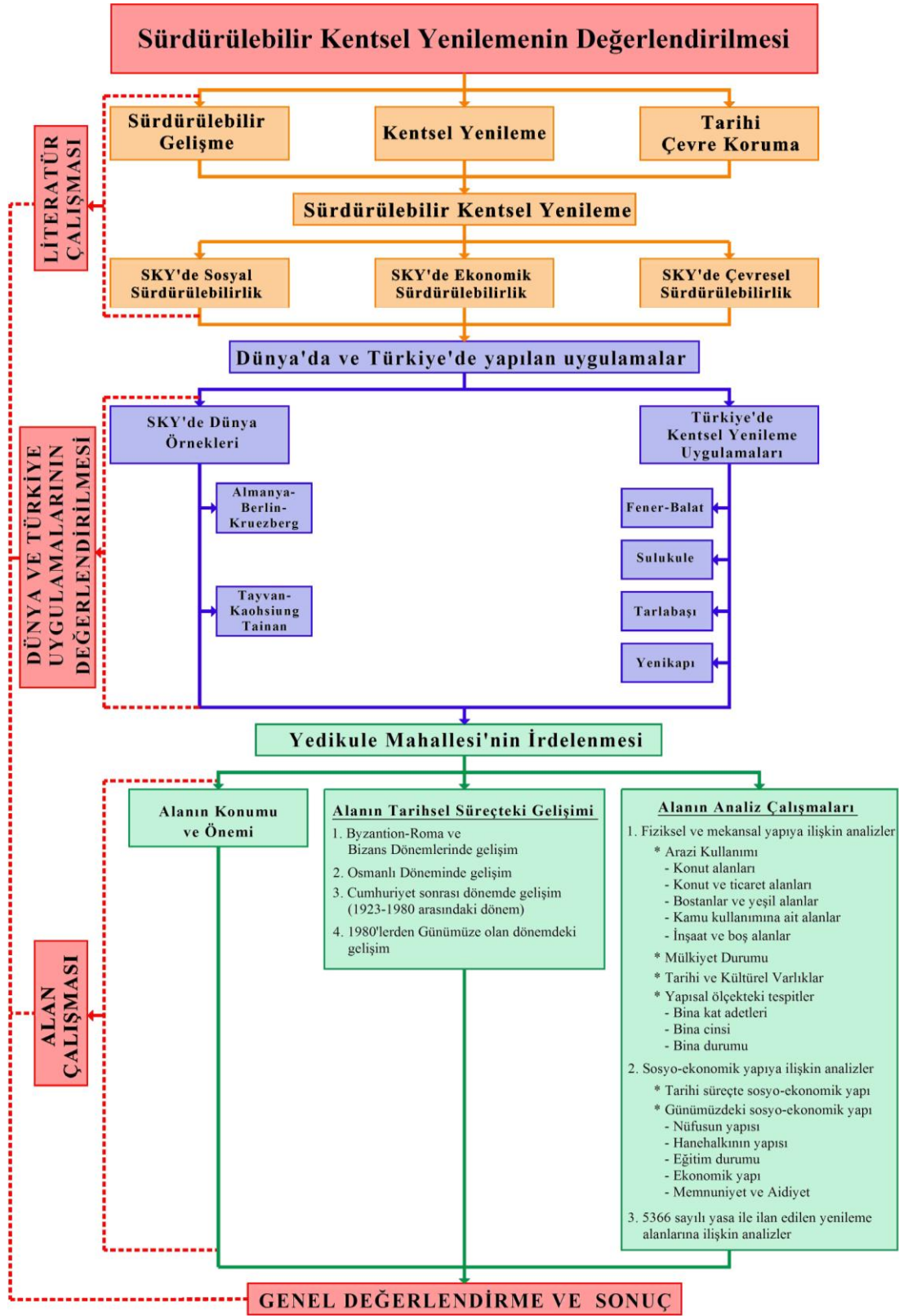
Tez çalışması kapsamında, öncelikle sürdürülebilir gelişme, kentsel yenileme, tarihi çevre koruma konuları sürdürülebilir kentsel yenileme kavramı ile bütünleştirilecek şekilde incelenmeye çalışılmış, sürdürülebilir kentsel yenilemenin boyutları incelenerek, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanması için gerekli olan kriterler oluşturulmuştur. Daha sonra dünyada sürdürülebilir kentsel yenilemeye örnek teşkil edebilecek uygulamalar incelenmiştir.

Çalışma kapsamında Türkiye ve İstanbul özelinde konuyla ilgili olarak tarihi çevrede bulunan ve 5366 sayılı kanun ile yenileme alanı ilan edilmiş, alanlardaki uygulamalar araştırılmıştır. Bu kapsamda Fener-Balat, Tarlabası, Sulukule ve Yenikapı Bölgeleri'nde gerçekleştirilen kentsel yenileme çalışmaları incelenmiş, projelerin temelinde yatan noktalar ve uygulama süreçleri ele alınarak, sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmiştir.

Yedikule Mahallesi özelinde yapılan alan çalışması ise dört aşamada gerçekleştirilmiştir:

1. Yedikule Mahallesi ile ilgili literatür araştırılmasının yapılması, tarihi süreçte alanın sosyal, ekonomik ve fiziksel yapısına ilişkin bilgilerin, haritaların elde edilmesidir. Bununla beraber alanın bugünkü durumu ve alana özgün olarak düşünülen projelere dair Fatih Belediyesi ve Yenileme Kurulu'ndan bilgiler alınmış, internet kaynaklarına ulaşılmıştır.
2. Alanın daha iyi anlaşılabilmesi ve analiz edilebilmesi amacıyla Ekim ve Kasım 2010 ayları içerisinde farklı zamanlarda 6 arazi çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından 2003 yılında “1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı” ve “1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı” çalışmaları kapsamında derlenen verilerin, arazi üzerinde doğrulanması ve güncellenmesi yapılmıştır. Elde edilen tespitler haritalandırarak çalışma kapsamında kullanılmıştır.
3. Tarihsel süreçte alanın sosyal değişiminin tespiti amacıyla, mahallede uzun süredir yaşayan, mahalleyi farklı açılardan değerlendirebilecek nitelikteki 6 kişi belirlenmiş ve bu kişiler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Alınan yanıtlar deşifre edilerek kullanılmıştır.
4. Alanın bugünkü sosyal ve ekonomik yapısının belirlenmesi adına toplamda 90 kişiyle olmak üzere anket çalışması gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler istatistik analiz programı (SPSS) kullanılarak değerlendirilmiş ve çalışmada kullanılmıştır.

Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular ve tespitler biraraya getirilerek, Yedikule Mahallesi'nde sürdürülebilir kentsel yenilemeye dair bir değerlendirme yapılmış, ülkemizdeki mevcut trendlerin Yedikule Mahallesi'nde de uygulanması ve sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarının gerçekleştirilmesi durumlarına ilişkin öngörülerde ve önerilerde bulunulmuştur.



Şekil 1.1 : Tezin Akış Şeması.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE KENTSEL YENİLEME

Kentler, canlı organizmalar gibi doğma, büyüme, gelişme, hastalanma ve ölme olgularını bünyesinde barındırmaktadır. Kentler, büyüme ve gelişme süreçlerinde çevrelerindeki boş alanlara doğru yayılma eğilimi göstermekle beraber bünyesinde barındırdığı yapılaşmış alanlarında da değişimler meydana gelmektedir (Ergun 2005). Özellikle küreselleşme sürecinin yoğun etkileri ile sürekli bir değişim ve gelişim süreci içerisinde olan kentsel mekanların bozulması ya da niteliklerini kaybetmesi kentsel yenileme ihtiyacını doğurmaktadır.

Son kırk yıllık süre içerisinde kentsel mekanlardaki büyüme süreçleri, dünyanın sahip olduğu doğal kaynaklar üzerinde ciddi etkiler yaratmış, geri dönüşü oldukça zor olan kayıpların yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumun ciddiyetinin anlaşılması ve 1990'lı yıllarda yoğun bir şekilde gündeme gelmesi ile sürdürülebilirlik olgusu ortaya çıkmıştır.

Kentsel yenileme olgusunun sürdürülebilirlik çerçevesinde irdelenmesini amaçlayan çalışmanın bu bölümünde, öncelikle sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişmenin tanımları ve ortaya çıkış süreci tarifiyle çalışılacak, sürdürülebilir kentsel yenilemenin genel çerçevesi oluşturulacaktır. Daha sonra ise, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasındaki sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlar ele alınarak, çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'nin değerlendirilmesinde de öneme sahip olan, tarihi çevre korumanın sürdürülebilir kentsel yenilme ile ilişkisi irdelenecektir.

2.1 Sürdürülebilir Gelişme'nin Tanımları ve Ortaya Çıkma Süreci

1960'larda Birleşmiş Milletlerin kuruluşunun ilk dönemlerinde dünya çapında insani gelişim düzeylerinde bir başarı yakalanamamıştır. Bu bağlamda, temel insani ihtiyaçların karşılanması, fakirliğin azaltılması gibi konular başta olmak üzere yaşam kalitesi kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır.

Yaşam kalitesi yaklaşımı, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, çalışma koşulları, yaşam alanları ve insani donatıların sağlanması, bireysel özgürlükler ve özgünlükler gibi kavramları bünyesinde barındırmaktadır. Brown (1999) yaşam kalitesi ile ilgili olarak kentsel ölçekte kavramsal bir çerçeve oluşturmuş ve yaşam kalitesini iki farklı kademede tariflemiştir. Mikro kademede yaşam kalitesi, sağlık, gelir düzeyi, kişisel ilişkiler, memnuniyet gibi bireysel yaşantıdaki refah düzeyi ile ilişkili iken, makro düzeyde yaşam kalitesi ise daha büyük ölçekte yaşanan çevre, sosyo-ekonomik koşullar, çevresel değerler gibi konuları içine alır (Brown,1999).

Sürdürülebilirlik, özellikle makro düzeyde yaşam kalitesini içine alacak şekilde, son yüzyılda kentsel yaşamın doğal kaynaklar üzerine yarattığı tahrip edici etkilerin sonucuyla ortaya çıkmış bir kavramdır. Sürdürülebilirlik, temel olarak çevre konularını içeren bir yaklaşıma sahip olması nedeniyle ekolojiye dayalı bir terim iken, sonraki dönemlerde kentin içindeki ekonomik, sosyal ve kültürel konuların da sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekliliğinin farkına varılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramına gelişme fikrinin eklenmesi ile sadece çevresel boyut değil toplumsal boyut da dahil olmuş böylece odak nokta olan “çevre” kavramının yerini “gelişme” kavramı almıştır. Bu nedenle sadece çevrenin sürdürülebilirliğinin değil toplumsal sürdürülebilirliğin de önemi ortaya çıkmıştır. 1980li yıllara gelindiğinde ise sürdürülebilir gelişmenin “gelişmeci düşünce” (*developmentalism*) ve “çevreci düşüncenin” (*environmentalism*) birlikteliğinden ortaya çıktığı söylemek mümkündür (Çahantimur, 2007).

1992 yılında Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer Sürekli Toplantısı’nda oluşturulan Avrupa Kentsel Şartı’nda kentsel gelişmenin niteliksel özelliklerinin yaşam kalitesi ile olan ilişkisine vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda tanımlanan “ideal kent”, kentli haklarının korunduğu, en iyi yaşam koşullarının sağlandığı, topluma iyi bir yaşam biçiminin sunulduğu, değerini orada yaşayan, ziyaret eden, çalışan ve ticaret yapan, eğlence, kültür ve bilgiyi orada arayan, birçok sektör ve aktiviteyi bir arada uyum içinde barındıran yer olarak tariflenmiştir. Ayrıca, modern gelişme ve tarihi mirasın korunması arasındaki dengeyi sağlayan, eskiyi tahrip etmeden yeni ile bütünleştiren ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerini barındıran bir kentin, ideal kent içerisinde yer aldığı ifade edilmiştir (Erbay ve Yener, 1999, Aktaran Özden, 2008).

Sürdürülebilir gelişme ile ilgili değişik kişiler tarafından birçok tanımlama yapılmış ve sürdürülebilirliğin farklı boyutları ele alınmıştır. Keleş, sürdürülebilir gelişmeyi; “çevre değerlerine ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerin yardımıyla, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları göz önünde bulundurularak kullanılması, ilkesinden özveride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görünüşünün ortaya koyulması” olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1998). Özden (2008), sürdürülebilirliği, bugünün kentlerinin geçmişten gelen birikimleri, bu birikimleri başta kent mimarisi ve arkeolojik miras olmak üzere, çevresel değerler, sosyo-kültürel ve ekonomik değerler, kentsel alan içinde yer alan doğal kaynaklar, mevcut yapı stoğu gibi mevcut ve potansiyel kaynaklarla birlikte, en akılcı şekilde geleceğe taşınması olarak tanımlamıştır (Özden, 2008). Kışlalıoğlu ve Berkes (1990) ise sürdürülebilir gelişmeyi; doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakları da kendi ellerinden almayan, ekonomik ile ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir özellikte olan bir ekonomik kalkınma olarak ifade etmişlerdir (Kışlalıoğlu, Berkes, 1990). Fakat Kışlalıoğlu ve Berkes tarafından yapılan tanımlamada kentsel mekanda kültürel sürdürülebilirlik boyutu ile birlikte sosyal boyutun gözardı edilmiş olması, yapılan birçok çalışmada sürdürülebilir gelişmenin ekonomik boyutu, insan boyutu, çevre boyutu ve teknoloji boyutu ele alınırken kentsel-kültürel boyutunun önemsenmemiş olması eksik bir nokta olarak değerlendirilebilir. (Özden, 2008).

Sürdürülebilir gelişme kavramı ilk kez 1983 yılında Norveç Başkanlığı’nda kurulan Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonunun hazırladığı ve 1987’de yayınlanan Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) başlıklı Brundtland Raporu ile ön plana çıkmıştır. Bu rapora göre sürdürülebilir gelişme, “*gelecek nesillerin karşılaşacakları ihtiyaçları riske atmadan, bugünkü neslin ihtiyaçlarının karşılanması*” olarak tanımlanmıştır (Lee ve diğ., 2007; Chohan & Ki, 2005; Özden, 2008; Kocabaş, 2006). Bu tanımlama ile sürdürülebilir gelişmenin dinamik sonuçlarının oluşması için kaynakların minimum kullanılmasıyla bütünleştirilmiş kentsel büyüme ve kentsel denge vurgulanmıştır.

Brundland Raporu'nun yayınlanmasından önce 1970'lerden itibaren yapılan birçok toplantı, anlaşma ve sözleşmede sürdürülebilirlik konusunda referans verilebilecek noktaların olduğu söylenebilir (EK A.1). Bu uluslararası kabul gören toplantı, anlaşma ve sözleşmeler incelendiğinde, 1970'lerde tarihi çevrenin öneminin anlaşılmasına bağlı olarak mimari mirasın, kültürel ve çevresel kaynakların korunması fikri üzerine yoğunlaşırken, 1980 ve 1990'lara gelindiğinde tarihi çevre koruma ve kültürel sürdürülebilirliğin yanısıra, kentin daha bütüncül boyutlardaki sürdürülebilirliği ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda, kaynakların dengeli kullanılması, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta sürdürülebilirlik, katılım ve toplum politikalarının oluşturulması, kent yönetimi ve yerel yönetimlerin sürdürülebilirlikteki etkinlikleri ve eylem planlaması gibi konular sürdürülebilir gelişme perspektifinde irdelenmeye başlanmıştır.

2000'li yıllarda ise sürdürülebilir gelişme, bütüncül planlama yaklaşımından yerel düzeye inen bir yaklaşımla oluşturulması, sosyal ve adil bir topluma dönüşümün sağlanması, mekansal çeşitliliğin ve karma fonksiyon alanlarının oluşturulması, kentsel yayılmanın önlenmesinin yanı sıra çevresel yapıyla ilişkili optimum ulaşım çözümlerinin oluşturulması, enerji ve doğal kaynak kullanımalarının kontrol altında tutulması konularını içermektedir. Ayrıca uluslararası platformlarda yaşanan deneyimlerin paylaşılması, gerçekleştirilen başarılı örneklerin yaygınlaştırılması ve teorik temelin uygulamaya geçirilmesi konuları üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak süreç bütüncül olarak incelendiğinde, önceleri noktasal konular üzerinde özelleşen sürdürülebilirlik kavramının zamanla kent bütününden kenti oluşturan öğeler detayında ele alındığı anlaşılmaktadır. Böylece kentsel planlama boyutundan kentsel tasarım ölçeği ve mimari ölçeğe kadar bütün boyutlarda sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenerek, sürdürülebilir kentler ve sürdürülebilir mahalleler oluşturulması için gerekli olan ilkeler ve hedefler belirlenmeye çalışılmıştır.

Lee (2002), Habitat II Konferansı'nda öne çıkan sürdürülebilirlik konusunu 10 temel başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar sürdürülebilirliğin temelinde yatan sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin alt açılımları olarak değerlendirilebilir (Şekil 2.1).

Sosyal Sürdürülebilirlik	Sosyal Gelişme (Üretken İşgücünün Yaratılması, Sosyal Entegrasyon)	Nüfus Yönetimi ve Yaşam Alanlarının Geliştirilmesi	Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunması ve Restorasyonu	Afet Önleme, Azaltma ve Onarımı
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Kentsel Ekonominin Geliştirilmesi	SÜRDÜRÜLEBİLİR HABİTAT		Tarımsal Yaşam Alanlarında Gelişimin Dengelenmesi
Çevresel Sürdürülebilirlik	Sürdürülebilir Arazi Kullanımı	Sürdürülebilir Ulaşım ve Bilgi Teknolojileri Sistemleri	Ekolojik, Sağlıklı ve Hayati Yaşam Alanları	Sürdürülebilir Enerji Kullanımı

Şekil 2.1 : Sürdürülebilir habitatın içerdiği 10 temel konu, Lee (2002)'den uyarlanmıştır.

Lee (2002), sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşması için sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında en önemli konuları belirlemiştir. Bu bağlamda sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında; sosyal gelişme, nüfus yönetimi ve yaşam kalitesi, tarihi ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği, çevresel değişimlerin sonucunda oluşacak afetler karşısında zarar azaltımı ya da onarımı konuları ön plana çıkmaktadır. Çevresel sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi için sürdürülebilir arazi kullanımı, ulaşım, bilgi teknolojileri ve verimli enerji kullanım sistemlerinin oluşturulması, ekolojik değerlerin korunması, geliştirilmesi ve sağlıklı yaşam alanlarının oluşturulması konuları önem kazanırken, ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasında ise kentsel ekonomilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesinin yanısıra tarımsal alanlardaki gelişimin dengelenmesi konuları ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak, önceleri ekoloji ve çevre temeline dayanan sürdürülebilirlik kavramı, doğal kaynakların giderek azaldığı günümüzde daha geniş kapsamlı bir perspektifte düşünülmektedir. Bu bağlamda öncelikle çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve doğal kaynakların tahrip edilmesinin önlenmesi için ilk koşul kentsel yayılmaların engellenmesidir. Kentsel yayılmaların (urban sprawl) önlenmesi, kompakt kent kavramı ile birlikte kent içindeki alanların yeniden değerlendirilmesi konusunu da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kentsel yenileme bünyesinde gerçekleştirilecek olan kent içi alanların yeniden değerlendirilmesinin sürdürülebilirlik çerçevesinde gerçekleştirilmesi, kentsel alanların hem sonraki kuşaklara aktarımını kolaylaştıracak, hem de gelecek dönemlerde kentsel yenilemeyi gerektirecek durumların tekrar ortaya çıkmasını engelleyecektir.

2.2 Sürdürülebilir Kentsel Yenileme

Kentler ve şehirler zaman içerisinde değişir ve bu değişim süreci hem kaçınılmaz hem de yararlı olarak görülebilir. Politik, ekonomik ve sosyal sistemdeki süreçlerin devamlı olarak yeni talepler üretmesi, ekonomik ilerlemeler ve kentsel gelişmelerin sağladığı olanaklar, kentsel yaşamdaki değişimleri kaçınılmaz hale getirir. Bu değişimin yararlı olmasının nedeni, değişime neden olan farklı etkilere karşı, toplumların adaptasyonu ile birlikte, daha sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek kentsel çevrelerin oluşturulması için bir fırsat sağlamasıdır.

Ergun (2005), kentleri canlı organizmalar ile özdeşleştirmiş, doğma, büyüme, gelişme, hastalanma ve ölme olgularının kentlerde de gözlemlendiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda kentler, büyüme ve gelişme süreçlerinde ya çevredeki boş alanlara doğru yayılma eğilimi göstermekte ya da yapılaşmış alanları değişikliğe uğramaktadır. Değişikliğe uğramış yapılaşmış alanların bazı kısımları çeşitli içsel ve dışsal faktörlerin etkisi ile hastalanır ve tedaviye ihtiyaç duyar. Tedavi yöntemleri, hastalığın türüne ve büyüklüğüne göre küçük uygulamalardan, büyük projelere kadar farklı ölçeklerde, hastalıklı dokunun tamamen temizlenmesi sağlanana kadar gerçekleştirilebilir (Ergun, 2005). Bu nedenle kentlerdeki hastalıklı dokuların temizlenmesi olgusu kentsel yenilemenin genel çerçevesini oluşturmaktadır.

Kentsel yenileme, toplumların ekonomilerini canlandıran, bozulmuş kentsel fonksiyonları ve alanları iyileştirmek için gerçekleştirilen bir olgudur. Kentsel yenileme ile düzenlenmesi gereken kentsel alanların gelecek nesillere pek çok yönden yeni imkânlar ve daha kaliteli bir çevre sunması sağlanabilir (Lee ve diğ., 2007). Ayrıca kentsel yenileme, içerdiği yaklaşımlar gereği, mevcut şehirlerin yapısı ve insanların fiziksel, sosyal ve ekonomik gelecekleri üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Genel olarak bu kavram, mekanı organize eden ve yeni gelişme perspektifleri sunan fiziksel müdahaleler olarak görünse de mevcut sosyal ve ekonomik yapıyı da ciddi anlamda etkilemektedir (Ergun, 2005). Bu nedenle kentsel yenileme, özünde sürdürülebilir gelişme kavramını da barındırmaktadır.

Roberts, kentsel yenilemeyi kente dair problemlerin çözümünü sağlayan ve değişmekte olan ya da değişime maruz kalması muhtemel olan alanların ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel açıdan bulundukları duruma kalıcı bir çözüm bulmayı hedefleyen geniş çaplı ve bütünleşmiş bir vizyon ve eylem olarak tanımlamıştır (Roberts, 2000). Bu nedenle kentsel yenilemenin geniş kapsamlı bir perspektifte değerlendirilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Bu noktada Roberts kentsel yenilemenin özelliklerini şöyle tanımlamaktadır;

- Kentsel alanın mevcut durumunun detaylı analizine dayanması,
- Kentsel alanın fiziksel dokusu, sosyal yapısı, ekonomik temeli ve çevresel koşullarının eş zamanlı adaptasyonunu amaçlaması,
- Sağlanması hedeflenen adaptasyon sürecinin, problemlere çözüm olacak şekilde dengeli, düzenli ve olumlu bir temele dayanan, geniş kapsamlı ve bütünleşik stratejilerin oluşturularak uygulanması,
- Strateji ve uygulamalardaki sonuç programlarının sürdürülebilir gelişmenin amaçları ile bütünleştirilmesi,
- Uygulanabilir amaçların belirlenmesi,
- Arazi ve yapılaşmış çevrenin mevcut özelliklerini de içeren, doğal, ekonomik, insana dayanan ve diğer kaynakların en iyi şekilde kullanılmasının sağlanması,
- Kentsel alanların yenilenmesinde hak sahibi olan bütün paydaşların mümkün olduğu kadar çok katılımının ve koordinasyonun sağlanması,
- Özelleşmiş hedeflerinin gerçekleştirilmesi için stratejik süreçlerin öneminin farkına varılması ve kentsel alanlarda rol oynayan içsel ve dışsal etkilerin sonuçlarının ve değişen doğanın izlenmesi,
- Süreç içerisinde, uygulamalardaki başlangıç programlarında revizyonların gerekliliğinin kabullenilmesi,
- Stratejilerdeki çeşitli unsurların farklı ivmelerde süreçler yaratacağı, bunun kentsel yenileme ile amaçlanan dengenin sağlanması için kaynakların yeniden yönlendirilmesi ve yeni kaynakların kullanılmasını gerektireceğinin kabullenilmesidir (Roberts, 2000).

Özden (2003), tanımladığı kentsel yenilemeye dair ilke ve esaslarda, yenileme ile sürdürülebilir gelişme arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda göz önüne alınması gereken temel ilke ve esaslar şöyle sıralanabilir;

- Kentsel yenileme, kentlerdeki sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesinde önemli bir araçtır. Bu bağlamda sürdürülebilir gelişmeyi sağlamada önemli olan stratejiler, kentsel yenilemenin de hedefleri arasında yer almalıdır. Bu stratejiler;
 - a. Kültürel, kentsel ve mimari mirası zenginleştirmek, açık alanları yenilemek,
 - b. İç içe geçmiş kent fonksiyonlarını ayırarak yerleşim alanlarının boyutlarını korumak,
 - c. Yerleşim alanında sosyal dengeyi korumak ve onarmak,
 - d. Kamu taşımacılığının niteliğini yükseltmek ve araç kullanımını azaltmak,
 - e. Kent merkezlerinde aktiviteler geliştirmek, nüfusu biçimlendirmek ve kent nüfusunun merkeze çekilmesini sağlayarak, kent merkezlerini canlandırmak temelinde belirlenmelidir.
- Sosyoekonomik, fiziksel ve işlevsel açıdan karmaşık bir yapı sergileyen kentlerde, kent dokusunun yenilenmesi, belirli bir politika, teknik ve yöntemle yapılmalı; böylelikle dinamik ve eyleme dönük bir plan elde edilmelidir.
- Fiziksel gelişimlerin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması için yenileme politikaları sınırlandırılmalı, politikaların oluşturulması sürecinde birçok kriter ile değerlendirilmesi yapılmalı ve kontrol mekanizması oluşturulmalıdır.
- Hukuk, yasal mücadele ve kentsel yenileme arasında ilişkiler oluşturulmalı, bu ilişkiler hukuk ve yasal süreçlerin doğrultusunda vurgulanmalı, gerekli politika ve programların, yasal süreçlerle desteklenmesi sağlanmalıdır. Böylece yönetsel sürdürülebilirliğin çerçevesi oluşturulmalıdır.

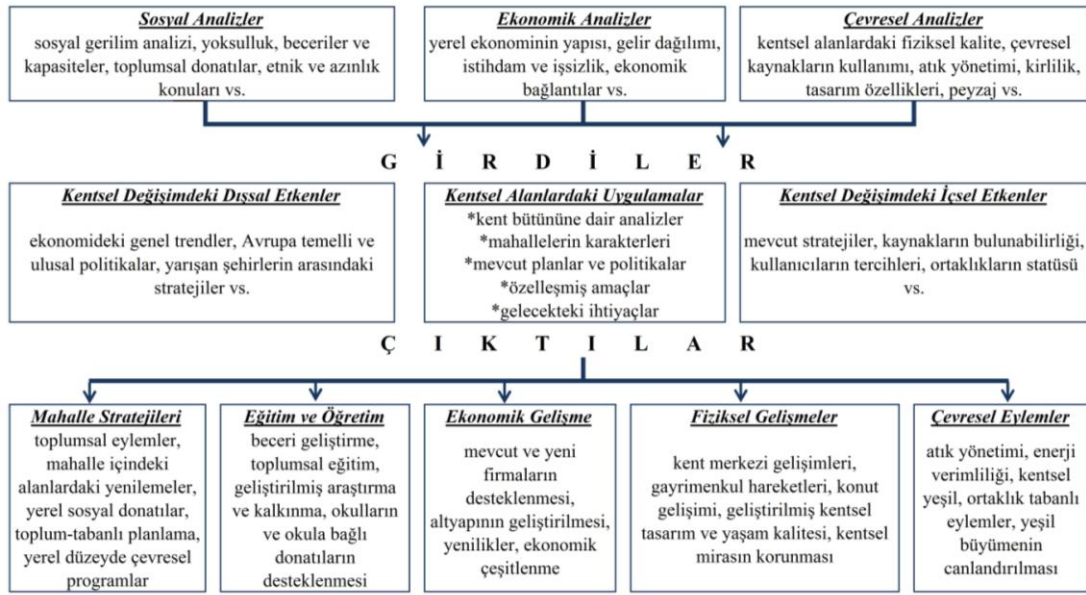
- Kentsel yenileme politikaları, geniş kapsamlı kentsel politikalar içerisinde ele alınmalıdır. Bu nedenle kentsel yenileme projeleri, bütüncül bir kent planıyla uyumlu bir yaklaşımla oluşturulmalı ve kentin diğer parçalarıyla ilişkisi kurulmalıdır.
- Kentsel yenileme projeleri kent içinde sosyal eşitsizlik yaratmamalı, farklı gelir grupları arasında adaletsizliğe yol açmamalı ve yasadışı kullanımları özendirici olmamalıdır
- Kentsel yenileme toplumlara, kendi içindeki bozulmaları onarma olanağı sağlamalıdır. .
- Yenileme süreci, yaşam kalitesini arttırdığından, sürece kamunun katılımı sağlanmalı, böylece toplumun kente olan ilgisi arttırılmalıdır. Bu nedenle yenileme süreçlerinin başarılı olabilmesindeki en önemli aşama olan toplumsal katılım ile kültürel kimlik, yöreden duyulan hoşnutluk ve kentsel sistem içinde yörenin işlevi konusundaki bilinçlilik düzeyinin arttırılması sağlanmalıdır.
- Tarihi merkez, yeni yerleşimler ve yakın çevrelerinde tek tip kullanımlar yerine çeşitli kullanımlara olanak tanınmalıdır.
- Kentsel yenileme içerisinde bulunan sosyal ve ekonomik programlar çerçevesinde sürdürüldüğünden ve çöküntü bölgelerinin büyük bir bölümü kentsel kültür mirasının parçaları olduğundan, korumasız bir yenileme kentsel kimliğe zarar verir. Bu nedenle temel ilke “koruma destekli kent yenileme” olmalıdır.
- Kentsel yenilme kentin özgün kimliğini yok etmek yerine, özgün kimliğin ortaya çıkmasını sağlamalıdır. Bu nedenle bu alanlara verilecek yeni işlevler özgün kimlikle tezat oluşturmamalıdır.
- Kentsel yenileme bozulmuş kentsel çevrenin kalitesini yükseltmede önemli araçlardan biri olduğundan, çevre sağlığının korunmasını da sağlamalıdır (Özden, 2003).

Özden, kentsel yenilemeye ilişkin belirlediği ilke ve esaslarda Şekil 2.1’de tanımlanan sürdürülebilirliğin bütün ana ve alt başlıklarına değinmiş, sürdürülebilir bir kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesine dair temel noktaları açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Şekil 2.2 ise geniş kapsamlı kentsel yenilemenin çeşitli temalarını ve temalar ile ilişkili girdi ve çıktıları tarif etmektedir. Bu doğrultuda kentlerdeki sürekli değişim sürecinde, kentin içsel ve dışsal faktörlerindeki çeşitlilik, kentsel problemlerin ve gerekli ihtiyaçlarının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Geniş kapsamlı analizlerin ve bütünleşik çözümlerin oluşturulmasının yanısıra, sürdürülebilir bir bakış açısı ile, mevcut durumların analiz edilmesi, kentsel yenileme sürecinde gerekli olan stratejilerin üretilmesi ve amaçların ortaya konulması gibi hususların tarif edilmesinde belirleyici rol üstlenen girdi ve çıktıların net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda hem Roberts tarafından tanımlanmış kentsel yenilemenin özellikleri hem de Özden’in belirttiği ilke ve esaslar göz önünde bulundurulduğunda bütüncül bir süreç ile **sürdürülebilir kentsel yenileme** sağlanmış olabilir.

Haziran 2000’de Berlin’de yapılan URBAN 21 konferansının hazırlık toplantılarında sürdürülebilir kentsel yenileme kavramı “*ekolojik, politik, kurumsal, sosyal ve ekonomik bileşenleri de içerecek şekilde, gelecek nesillere doğal sermayenin azaltılması ve aşırı borçlanma sonucunda oluşacak sıkıntıların bırakılmadığı bir biçimde gerçekleştirilen, şehrin yaşam kalitesinin arttırılması işi*” olarak tanımlanmıştır. Burada hedef, malzeme ve enerji dengesini gözeterek oluşturulacak bir akışın sağlanması ve aynı zamanda finansal düzlemdeki girdi-çıkıtı ilişkisinin kentsel alanların gelecekteki gelişim sürecinde oynadıkları önemli rolün dikkate alınmasıdır (Chohan, Ki, 2005).

Sürdürülebilir kentsel yenileme, şehirlerin sadece fiziksel olarak yeniden düzenlenmesi değil, şehrin ve kent yaşamının kalitesinin kontrolü ve iyileştirilmesi anlamına gelmektedir. Sürdürülebilir kentsel yenileme kentsel düzeyde “*gelecek nesillerin yaşam kalitesindeki olumsuz etkileri en aza indirerek şu andaki neslin yaşam kalitesini muhafaza eden bütüncül vizyon ve eylem*” olarak tanımlanabilir (Lee ve diğ., 2007).



Şekil 2.2 : Kentsel yenileme süreci, Roberts (2000)'den uyarlanmıştır.

Kentsel yenilemenin de kentsel gelişme gibi sürdürülebilirlik çerçevesinde oluşturulması gerekliliği, dünyadaki kentsel yenileme süreçlerinde elde edilen sonuçlar ile ortaya çıkmış, süreç içerisinde sürdürülebilir kentsel yenilemenin önemi anlaşılmıştır .

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika ve Avrupa kentlerinde, savaştan etkilenmiş, eskiyen ve köhneyen kent parçalarının tekrar ele alınarak yeniden değerlendirilmesi konusu gündeme gelmiştir. Ayrıca fordist üretimden post-fordist üretim biçimine geçiş, kentsel alanlardaki yaşam biçimlerini değiştirmenin yanında, kentleri çekim merkezleri haline getirerek, kırdan kente göç hareketlerini tetikleyici etkiler yaratmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan itibaren kentsel yenileme uygulamalarında kabaca dört dönemden bahsetmek mümkündür. Bu dönemler;

- Devlet tarafından yönlendirilen ve 1960'lara kadar uzanan bütüncül bir yenileme dönemi,
- 1960'ların ortasından 1970'lere kadar devam eden çok boyutlu kısa vadeli yenileme ve rehabilite çalışmalarından oluşan ikincil dönem,
- 1970'lerden 1980'lerin sonuna kadar mülkiyet temelli kamusal ve özel ortaklıkların çerçevesinde sürdürülen kentsel yenileme çalışmaları dönemi,

- 1990’lardan günümüze ise kullanıcıların geri getirilmesi temasına odaklanmış çok paydaşlı ve katılımlı kentsel yenileme uygulamaları süreci olarak tariflenebilir (Ng, 2005).

Çizelge 2.1 : Kentsel Yenileme uygulamalarının evrimi

Dönem	Durum	Özel sektör	Halk
II. Dünya Şavaşı ve 1960lar	Kentsel temizleme yaklaşımlarının uygulanması (özellikle İngiltere’de savaştan etkilenen halkın yeniden barındırılması)	Yeniden inşaa ve yeniden geliştirme	—
1960-1970ler	Buldozer ve bütüncül yeniden geliştirme yaklaşımların azaltılması. Rehabilitasyon uygulamalarına önem verilmesi	Çok yönlü yeniden geliştirme ve rehabilitasyon	—
1970-1980ler	Mülkiyet odaklı kentsel yenileme çalışmalarında kamu-özel sektör ortaklıkları		—
1990larda günümüze	Sürdürülebilir ve eş zamanlı ekonomik, fiziksel ve sosyal yenileme için yeni ortaklıkları (devlet, özel sektör ve halk)		

Kaynak: Evolution of urban regeneration, Ng (2057) ’ten uyarlanmıştır.

BURA, 2000 yılında yayınladığı Kentsel Yenileme Raporu’nda kentsel yenileme sürecini beş dönemde tariflemiştir. Bu bağlamda BURA’nın tanımladığı kentsel yenileme dönemleri;

1. 1950’lerde mastır plan temelindeki yeniden yapılanmalar,
2. 1960’larda banliyö ve şehir çeperi büyümesi odaklı yeniden canlandırmalar,
3. 1970’lerde yerinde yenileme çalışmaları ve mahalle düzeyindeki yenileme programları,
4. 1980’lerde kentsel yenilemenin birçok büyük çaplı ve ateşleyici proje ile birlikte gerçekleştirilmesi,
5. 1990’larda politikaların ve uygulamaların daha bütüncül yapıya gelmesi ve bütünleşik iyileştirme çalışmaları üzerine vurguların yapılması olarak özetlemiştir (Lee ve diğ., 2007).

Tüm bu tariflenen süreçler değerlendirildiğinde, 1950'lerden itibaren savaş sonrası zarar gören kentsel alanların yeniden inşası temelinde oluşturulan kentsel yenileme uygulamaları, zarar görmüş olan tarihi ve kültürel değerlerin rehabilite edilerek iyileştirilmesinin yanında büyük ölçekli yıkım ve yeniden inşaa süreçlerini de kapsamaktadır. Bu süreçte kentsel yenileme çalışmaları kentin fiziki yapısını yeniden geliştirme, tamamen yıkıp (buldozer) yeniden yapma yaklaşımları ile kentsel alanların yaşam kalitelerini artırma ve uygulamaların temelde devlet eliyle gerçekleştirilmesi konularını içermektedir (Ergun, 2008).

Bu dönemde, Avrupa'da endüstri kentlerinden miras kalan, kötü durumdaki işçi evlerinden oluşan mahallelerin tamamen yıkılarak yeni projelerin inşa edilmesi kentsel yenileme çalışmalarına karşıt ilk tepkilerin doğmasına neden olmuştur (Ergun, 2008). Aynı süreçte buldozer yaklaşımlarında, alanların tamamen yıkılıp temizlenmesinin yüksek maliyetler getirdiği ve ciddi sosyal sorunlara neden olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle 1960'lara gelindiğinde kentsel yenileme çalışmaları fiziksel konulardan sosyal konulara yönelmiştir.

1960'lar ve 1970'lerde politik konuların kent mekanlarındaki etkinliği arttırdığı görülmektedir. Bu bağlamda, halkın karar verme sürecine katılımı ve geniş kapsamlı planlama yaklaşımları konuları önem kazanmaya başlamıştır (Özden, 2008). Bu dönemde kentsel yenilemelerin sosyal boyutu ön plana çıkmış; yenilenen alanların fiziksel yapısından daha çok sosyal, ekonomik boyutu ile beraber, kültürel yapıları ve sahip oldukları tarihi değerleri dikkate alan çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımla gerçekleştirilen Almanya'nın Krueberg Bölgesi'ndeki yenileme çalışmaları ilk örneklerden biridir.

1970'lerde bütün dünyada yaşanan ekonomik dalgalanmalar, kentsel yenileme çalışmalarında ekonomin önemini daha da arttırmıştır. Bu nedenle yapılan uygulamalar büyük ölçekli yenileme hareketlerinden çok, küçük çaplı alanların kendi kendine yenilenmeleri yönünde uygulamaları içermektedir (Ergun, 2008).

1970'lerin sonlarında önem kazanan küçük ölçekli alanların yenilenmesi, 1980'lerde mülkiyet temelinde yapılan projelere dönüşmüştür. Bu noktada merkezi yönetimlerin kentsel yenileme çalışmalarına verdikleri teşvikler ve destekler minimize edilerek, özel sektör-kamu ortaklıklarının yanı sıra, bireysel uygulamalar ile gerçekleşen yenilenme modelleri gündeme gelmiştir. Bu süreçte kentsel yenileme uygulamalarında, bayrak (flagship) projeler en etkin yöntem olarak kullanılırken, uygulayıcılar yenileme çalışmalarında ekonomik faydaları ön planda tutmuştur. Bu yaklaşım köhneme sorunlarının ortadan kaldırılması yerine kentin başka noktalarına taşınmasına neden olmuştur.

1990'lardan günümüze yaşanan süreçte ise kentsel yenilemenin çok aktörlü ve çok disiplinli bir yaklaşım sürecine sahip olması gerekliliği bütün dünyada kabul görmüştür. Ayrıca kentsel yenileme çalışmalarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutların birarada düşünülerek, dengeli gelişmeyi sağlama ve bunun yanı sıra sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek mekanların yaratılması konuları gündeme gelmiştir.

Aynı zamanda bu dönemde gündemde yer almaya başlayan sürdürülebilir gelişme yaklaşımlarının kentsel yenileme çalışmalarında da uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu noktada kentsel alanlardaki sorunların sürdürülebilir kentsel yenileme ile sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan bütüncül olarak çözümlenmesinin yanında çevresel kaynakların göz önünde bulundurulduğu yaklaşım geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Böylece sorunları tamamen ortadan kalkmış, kendi kendine yetebilen ve taşıdığı doğal, tarihi, kültürel, ekonomik ve sosyal değerleri gelecek nesillere de aktarabilecek kentsel mekanların oluşturulması hedeflenmiştir.

Sürdürülebilir kentsel yenileme kavramı da, sürdürülebilirliğin temelini oluşturan sosyal, ekonomik ve çevresel yönleri içermek zorundadır. Bu noktada sürdürülebilir kentsel yenilemenin ekonomik ve sosyal yönü, insan faktörünü yoğun olarak içerisinde bulundurduğundan çevresel yönden daha ön plana çıkmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik, mevcut durum koşullarında aşamalı olarak dengenin sağlanması ve dengeli kentsel gelişimlerin oluşturulması açısından önemli iken, sosyal sürdürülebilirlik ise toplum katılımının sağlanması, kentsel yenilemenin halk tarafından benimsenmesi ve yönetsel devamlılığın oluşturulması açısından büyük öneme sahiptir.

Çizelge 2.2, sürdürülebilir kentsel yenilemenin temel konularını ve planlama hedeflerini detaylı olarak göstermektedir. *Sosyal sürdürülebilirlik* sosyal gelişme, tarihi ve kültürel kimliğin devamlılığı, beşeri ve kentsel kaynakların yönetimi, toplumsal katılımın yanı sıra sektörel katılımın da sağlanmasını içermektedir.

Çizelge 2.2 : Sürdürülebilir kentsel yenilemenin konuları ve planlama hedefleri

	İçerilen Temel Konular	Planlama Hedefleri
SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Sosyal gelişme	Toplumsal yenilenme
		Sosyal katmanlar ve çeşitlilik
		Sosyal zayıflıklar ile mücadele
	Tarihi ve kültürel kimliğin devamlılığı	Bölgesel kültürel kimlik
		Tarihi mirasın restorasyonu ve korunması
		Yerel özelliklere yönelik tasarım
	İnsani (Beşeri) ve kentsel kaynakların yönetimi	Gerçek yerli nüfusun yeniden iskanı
		Geliştirilmiş eğitim sistemleri
		Yerel kamusal servislerin geliştirilmesi
		Fiziksel altyapının uygulanması
	Katılımın desteklenmesi	Üçüncül sektör ortaklıkları
		Şehir yapım sözleşmeleri ve destekleri
EKONOMİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Kentsel ekonominin canlandırılması	Yerel ekonominin canlandırılması
		Şehrin pazarlaması
		Üretici istihdamın oluşturulması
	Dengeli gelişme	Gelişmenin aşamalı olarak dengelenmesi
		Çevresel korumanın hizmet sektöründeki gelişmelerle dengelenmesi
		Üst düzey kuruluşlarla bağlantılar
		Rezerv alanlarının saptanması
	Değer-Fiyat yönetimi	Artan değerlerin dağılımı
		Spekülasyonların gayrimenkul sektöründeki kısıtlayıcıları
		Kamusal yatırımların verimli ve bütüncül yönetimi
	Emniyet, güvenlik ve afet önlemlerinin geliştirilmesi	Kentsel emniyet ve güvenliğin artırılması
		Afet önleme sistemleri ve acil müdahale
ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Sürdürülebilir arazi kullanımı	Kentsel yeşil alanlar
		Sürdürülebilir yoğunluk dağılımı
		Mevcut kaynakların göz önünde tutulması
		Terkedilmiş alanların yeniden kullanımı
	Sürdürülebilir kaynak ve enerji kullanımı	Enerji verimliliği
		Etkin atık yönetimi
	Sürdürülebilir ulaşım	Akıllı ulaşım sistemleri
		Yeşil ulaşım ağları
		Toplu taşıma ile entegrasyon
		Ulaşılabilirliğin geliştirilmesi
		Çevre dostu otopark planlaması
		İletişim sistemleri ağları
	Sürdürülebilir ve sağlıklı kentsel çevrenin yeniden kurulması	Yerel çevresel yönetim programları
		Kentsel ekolojinin rehabilitasyonu

Kaynak: Sustainable Urban Regeneration Key Issues and Plannig Goals, Lee ve diğ. (2007)'den uyarlanmıştır.

Ekonomik sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi için, kentsel ekonominin canlandırılması, toplum içerisinde ekonomik olarak dengeli gelişmenin sağlanması, kamusal yatırımların ve kentsel alandaki rantın dengeli dağılımı, kentsel alanlara dair değer-fiyat yönetiminin kontrol edilmesi ve dengelenmesi gerekmekte ve emniyet, güvenlik ve afet yönetimi gibi konuların geliştirilerek oluşacak muhtemel ekonomik zararların minimize edilmesi konuları üzerinde durulmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik ise sürdürülebilir arazi kullanımlarının oluşturulması, sürdürülebilir kaynak ve enerji kullanımı, sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin kullanımı ve tahrip olmuş kentsel alanların yeniden değerlendirilerek sürdürülebilir ve sağlıklı kentsel çevrenin oluşturulması konularını içermektedir. Böylece kentsel çevrelerin doğal kaynaklar üzerinde yaptığı olumsuz etkilerin minimize edilmesi ve kurtarılabilecek nitelikteki doğal kaynakların tekrar sağlıklılaştırılması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ng (2005), sürdürülebilir kentsel yenileme sürecinin temel olarak en az beş boyut içermesi gerektiğini söylemektedir. Bu boyutlar;

- Farklı paydaşlar tarafından kapsamlı katılım
- Tarihi mirasa saygı gösteren toplumların yaratılması
- Kentsel yenileme ile ilişkili bütün taraflara yararların ve maliyetlerin eşit dağıtılması
- Çevresel iyileştirme ve koruma
- Ekonomik büyümenin artırılması olarak tanımlanmıştır (Ng, 2005).

Sonuç olarak; katılım ve tarihi miras, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunu, yarar ve maliyetlerin eşit dağıtılması ve ekonomik büyüme ekonomik boyutunu, çevresel iyileştirme ve koruma ise sürdürülebilirliği çevresel boyutunu oluşturduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik konuları sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.2.1 Sürdürülebilir kentsel yenilemenin sosyal boyutu

Sürdürülebilir kentsel yenileme, şehrin ve kent yaşamının toplam kalitesinin kontrolü anlamına geldiğinden, kentsel yenilemenin sosyal yönü en hassas noktayı oluşturmaktadır (Lee ve diğ., 2007). Bu anlamda kentsel yenilemede sosyal sürdürülebilirlik üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Mitlin, Satterthwaite (1996), sosyal sürdürülebilirliğin tanımının tartışılmakta olup, araştırmacılar tarafından henüz bir uzlaşmaya varılamadığını vurgulamıştır. Mitlin, Satterthwaite (1996) konu ile ilgili olarak sosyal sürdürülebilirliğin tartışılmakta olan tanımlarını örneklemiş, bazı araştırmacıların sosyal sürdürülebilirliği sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında sosyal önkoşul olarak nitelediklerini, diğerlerinin ise özel sosyal ilişkilerin, geleneklerin ve sosyal yapıların devamlılığına vurgu yaptıklarını söylemiştir (Mitlin, Satterthwaite, 1996). Bu bağlamda çalışma kapsamında, sosyal sürdürülebilirliğin her iki tartışılan boyutu da ele alınmaya çalışılmış, hem sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki sosyal önkoşul niteliği hem de sosyal yapı içindeki ilişkilerin devamlılığı dikkate alınarak bir değerlendirilme yapılmıştır.

Kentsel yenilemedeki sosyal sürdürülebilirlik temel olarak;

- Sosyal gelişme
- Tarihi ve kültürel kimliğin devamlılığı
- İnsani (Beşeri) ve kentsel kaynakların yönetimi
- Katılımın sağlanması ile tariflenebilir

Sosyal gelişme; toplumsal yenilenme, sosyal katmanların oluşması ve çeşitliliğin sağlanması, suç, göç, sosyal ayrışma gibi sosyal zayıflıklarla mücadele edilmesi gibi konuları içermektedir. Bu bağlamda kentsel yenileme süreçleri ile yenilemeye maruz kalacak alanlardaki sosyal dokunun niteliği, güçlü ve zayıf yanları ile birlikte tehditlerin ve fırsatların net bir şekilde tariflenmesi ve bu doğrultuda çözümler üretilmesi gerekir.

Tarihi ve kültürel kimliğin korunmasında, bölgelere ait olan kültürel kimliklerin belirlenmesi, tarihi mirasın korunması ve iyileştirilmesi, mimari ve uygulama ölçeğinde yerel özelliklere uyumlu tasarımların gerçekleştirilmesi en önemli noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece tarihi dokuya uyumlu sistemlerin ve yerleşimlerin oluşturulması mümkündür.

Tarihi ve kültürel mirasın korunması ve iyileştirilmesi, kentlerin sahip olduğu değerlerin gelecek nesillere de aktarılmasının en etken yoludur. Bu bağlamda tarihi ve kültürel miras, kentsel yenileme uygulamalarında katalizör görevi üstlenebilir. Tarihi mirasın korunmasında toplumsal katılımın etkinliği ve entegrasyonu sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasının en temel yollarından biridir.

Sosyal yapının süreç içerisinde büyük oranda değiştiği ve değişim trendlerinin gelecekte devam etmesi yönünde öngörülerin yapılabildiği tarihi alanlarda, kültürel sürdürülebilirlik kavramı da sosyal sürdürülebilirliğin içinde ön plana çıkmakta ve bazı durumlarda sürdürülebilirliğin temelindeki konulardan biri durumuna gelmektedir. Cebeci, Çakılcıoğlu (2002), kültürel sürdürülebilirliği *“her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, diğer kültürlerle etkileşime girerek, onlara yenilerini ekleyerek yeni kuşaklara aktarma görev ve sorumluluğu”* olarak tanımlamıştır (Cebeci, Çakılcıoğlu, 2002, Aktaran Konuk, 2009). Bu noktada yenilenecek alanların yerel ve etnik kimliklerinin net bir biçimde tanımlanması ve buna yönelik politika ve süreçlerin üretilmesi kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki temeli oluşturmaktadır.

İnsani ve kentsel kaynakların yönetimi; gerçek yerli nüfusun korunması ya da bölgede yeniden iskan edilmesi, geliştirilmiş eğitim sistemlerinin yaratılması ile eğitim düzeyinin arttırılması, yerelde olan kamusal servislerin geliştirilmesi böylece yöreye özgün kamusal sorunların alan özelinde çözümlenmesi, fiziksel altyapının uygulanması ile alanın canlılığının ve yaşanılabilirliğinin arttırılması ile sağlanabilir. Bu süreç içerisinde karşılaşılabilecek en büyük tehlike toplumsal yeniden yapılanmanın başlaması ile oluşacak soylulaştırma (*gentrification*) sürecidir.

Ergun (2005), soylulaştırma kavramını, orta ve üst sınıfın merkeze olan yakınlığı nedeniyle tercih edilebilecek bir mahalleye taşınması ile oranın nüfusunun önceki işçi sınıfın sakinleriyle yer değiştirmesi olarak ifade etmiştir (Ergun, 2005). Buna ek olarak kentsel yenileme ile gerçekleşen değer artışının düşük gelir düzeyindeki sınıf tarafından karşılanamaması ya da yenileme faaliyetleri sonucunda alandaki sosyal dokuya uygun olmayan koşulların oluşması ile de alanın gerçek sahipleri tarafından terk edilerek farklı sınıflardaki kişilerin yerleşmesi de toplumsal yeniden yapılanma sürecini göstermektedir.

Sonuç olarak sosyal boyutun göz önünde bulundurulmadığı yenileme çalışmaları ile ortaya çıkan ve alanın gerçek niteliğine uygun olmayan mekansal kararlar ile ekonomik koşulların beraberinde getirdiği toplumsal yeniden yapılanma süreci (gentrification) sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında en büyük tehlikeyi oluşturmaktadır.

Katılım, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki en önemli ve kritik noktayı oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentsel yenilemenin gerçekleştirileceği alandaki toplumsal katılımın yanısıra farklı konularda uzmanlaşmış olan sektörlerin katılımının da sağlanması ve desteklenmesi gerçekleştirilmelidir.

Chohan, Ki (2005)'ye göre sürdürülebilir kentsel yenilemenin sosyal boyutta toplumsal katılımı attırıcı bir rol üstlenmesi, yenileme sürecinde kontrol mekanizmasının oluşmasının yanında şeffaf, anlaşılabilir ve algılanabilir ölçülerin kullanılmasını zorunlu hale getirir (Chohan, Ki, 2005). Böylece kentsel yenilemenin toplum tarafından kabul edilebilirliği artmakta, halkın içinde bulunduğu durumu sahiplenmesi ve aidiyet hissinin artmasını da beraberinde gelmektedir. Bu durum kentsel yenileme uygulamalarının daha hızlı ve sağlam adımlara ilerlemesini sağlar.

2.2.2 Sürdürülebilir kentsel yenilemenin ekonomik boyutu

Sürdürülebilir gelişmede olduğu gibi sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasında da ekonomik boyut önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Özellikle kent merkezlerinde yenilemenin en hassas konusunu oluşturan ekonomik gereklilikler, yenilemenin gerçekleştirilmesi için gerekli olan tüm onarım, bakım, sağlıklaştırma, restorasyon çalışmaları için gereken maddi kaynakların sağlanmasının yanında, toplumların ekonomik gücünün artırılmasını da sağlamalıdır (Ergun, 2005).

Çahantimur (2007), sürdürülebilir gelişmedeki ekonomik sürdürülebilirliği en genel tanımı ile “*ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliği hedefleyen gelişmenin uygun finansal kaynaklar yardımı ile gerçekleştirilerek, ekonomik olarak karşılanabilir nitelikte olması*” olarak tanımlamıştır. Bununla beraber Castells (2000), kentlerdeki ekonomik sürdürülebilirliğin maddi kazanç ve kaynak sağlayabilme becerisi olduğunu belirtmekte, böylece kentlerin maddi kazanç sağlamalarının yanında rekabet gücünü de arttırmaları gerektiğini vurgulamıştır (Castells, 2000, Aktaran Çahantimur, 2007).

Kentsel yenileme ihtiyacının oluştuğu alanlarda sadece yapısal eskimenin ya da çöküntünün pek önemli olmadığı, ekonomik gerilemenin daha ön planda olduğu birçok kaynakta vurgulanmıştır. Bu nedenle yenilecek alanlardaki ekonomik faaliyetlerin, şehrin diğer bölgelerine oranla etkinliğini kaybetmesi beraberinde sosyal yapıda düşüş, yapısal eskime ve yaşam kalitesinden yoksun çevrelerin oluşması ile beraber, çevresel değeri de tahrip etme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece sürdürülebilirlik anlayışı ile birebir zıt olan bir durum ortaya çıkmaktadır.

Kentsel yenilemenin ekonomik maliyetleri, sorunların çözülmesinde ve uygulamaların gerçekleştirilmesinde en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak arazilerin kamulaştırma maliyeti, yenilemeye maruz kalan toplumların yeniden yerleştirilme maliyeti, arazinin temizlenmesi ve yeniden inşaasının maliyeti, gerekli altyapı ve hizmetlerin getirilmesinin maliyetleri, geliştirilen arazinin el değiştirme maliyeti ve en önemlisi yenilenen alandaki düşük gelir grubunun alanı terk etmesinden doğan maliyetler ekonomik açıdan kentsel yenilemelerin gerçekleştirilmesinde en önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ekonomik maliyetlerin, öncelikle kamusal kaynaklar aracılığı ile karşılanması ve ateşleyici bir rol üstlenmesi, ardından da diğer paydaşların eksiksiz katılımlarının sağlandığı bir modelin oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada toplumsal katılım, sosyal sürdürülebilirliğin altında da değinildiği üzere, en önemli noktayı oluşturarak, yapılan uygulamaların daha hızlı ve sağlam adımlarla gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Ergun (2005)'un tanımladığı kentsel yenilemenin ekonomik faydaları, ekonomik sürdürülebilirlikteki kilit noktaları oluşurmaktadır. Bu noktada;

- Köhneme ve slumlaşmanın ortadan kaldırılması
- Fakirliğin azaltılması
- Herkes için uygun, sağlıklı, güvenli konut çevrelerin oluşturulması
- Kentsel yenilemeye ihtiyaç duyulan bölgelerde iş hayatının ve ekonomik aktivitelerin canlandırılması, istihdam olanaklarının arttırılması
- Kamusal hizmetlere yönelik kuruluşların geliştirilmesi ve arttırılması

konuları kentsel yenilemenin ekonomik faydaları olarak sıralanabilir (Ergun, 2005). Kentsel yenileme ile elde edilen ekonomik faydalar, öncelikle alanda yaşayanların yaşam kalitesinin artmasını sağlamakta, daha sonra ise kentsel ve çevresel yaşam kalitesini arttırmaktadır. Böylece sürdürülebilirliğin temelinde yatan sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin gereklilikleri, birbirlerini tetikleyerek bütüncül bir sistemin oluşmasını sağlar.

Çizelge 2.2’de tanımlanan sürdürülebilir kentsel yenilemede, ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli olan planlama hedefleri, daha somut olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda kentsel ekonominin canlandırılmasında, yerel ekonomik faaliyetlerin arttırılması, şehrin pazarlanması ve üretici istihdamının oluşturulması üzerine planlama hedefleri ortaya konulmalıdır. Özellikle yerel ekonominin canlandırılmasında, tarihi süreç içerisinde bölgeye önemli ekonomik kaynaklar sağlayan, fakat zamanla etkinliğini kaybetmiş ve kaybolmayaya yüz tutmuş ekonomik aktivitelerin canlandırılması üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu faaliyetlerin tekrar canlandırılması ile artan ekonomik düzey, yenilenen alanların kent içindeki rekabetini arttırmasının yanında, kentlerin pazarlanmasını sağlayacak sektörel çeşitliliği de arttırmakta ve kültürel sürdürülebilirliği de sağlamaktadır. Böylece yeni istihdam kaynaklarının oluşması da sağlanabilir.

Sürdürülebilir kentsel yenilemedeki ekonomik sürdürülebilirliğin bir diğer koşulu dengeli gelişmedir. Kentsel yenileme ile hız kazanan mekansal gelişim sürecinin yönetilebilir olması, ekonomik büyümenin aşamalı ve dengeli bir şekilde mekana yansıtılması gereklidir. Bununla beraber mekansal gelişmelerde çevresel korumanın öneminin göz ardı edilmemesi, sektörel bazda uzmanlaşmış kurum ve kuruluşlar ile bağlantılar kurularak, gelişmelere yön verilmesi gerekmektedir.

Yenilenecek alanların ekonomik değerleri konusunda ise, kazanılan değer ve fiyat yönetiminin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bu amaçla arazilerin artan değerleri, arazinin bütününe eşit olarak dağılmalı, spekülasyonlarının neden olacağı hızlı ve yüksek fiyat artışları engellenmelidir. Bu durum özellikle yenileme alanlarındaki sosyal yapıyı büyük oranda etkilemektedir. Spekülasyonlar, yenilenecek alanlarda, mülkiyetlerin hızla el değiştirmesine neden olmakta, toplumsal yeniden yapılanma sürecini tetiklemektedir.

Kentsel yenileme çalışmalarında, kamusal yatırımların, kamu yararı göz önünde bulundurularak verimli bir şekilde kullanılması ve yönetilmesi, yenileme çalışmalarının yüksek maliyetlerinin daha büyük oranda karşılanabilmesi ve diğer paydaşların katılıma teşvik edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Emniyet, güvenlik ve afet önlemlerine dair yapılması gerekenler ise, kentsel alanlar için tehlike oluşturan durumların kontrol edilebilirliğini arttırmanın yanında, yaşanacak zararların minimize edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada özellikle afetlere karşı önlemlerin alınması ve geliştirilmesi, oluşabilecek ekonomik, sosyal ve çevresel kayıpların en aza indirgenmesini ve kolaylıkla bertaraf edilmesini sağlamaktadır.

Sonuçta sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanması kentsel alanlardaki ekonomik sürdürülebilirlik ile doğru orantılıdır. Yenileme çalışmalarının yapıldığı alanlarda ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistemin oluşturulması ile alanda yaşayanların öncelikle yaşadıkları çevrenin kalitesi, sonraki süreçte ise etrafındaki kentsel ve doğal çevrenin kalitesini arttırmaya yönelik bir yaklaşım izlenmesi söz konusudur. Bu bağlamda, elde edilen ekonomik kazançlar öncelikle sosyal dokudaki suç, yoksulluk gibi problemlerin çözümünü sağladıktan sonra, doğal çevreye uyumlu kentsel dokuların oluşturulmasını da sağlayacaktır.

2.2.3 Sürdürülebilir kentsel yenilemenin çevresel boyutu

Kentler, yaşayan organizmalar olarak, doğal kaynaklar üzerinde hem yerel ve bölgesel düzeyde oldukça tahrip edici etkiler yaratmaktadır. Özellikle yerel ölçekte oluşan kirlilik, sıkışıklık ve doğal yaşamın tahrip edilmesi gibi etkiler, kentsel çevrelerin yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkilidir.

Kentsel yenileme, bozulmuş kentsel alanlardaki yaşam kalitesinin yükseltilmesinde kullanılabilecek en önemli araçlardan biridir. Bu nedenle doğal kaynakların giderek azaldığı ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı günümüzde, yapılaşmış çevrelerin yenilenmesi sürecinde de çevresel etkilerin kontrol altında tutulması ve minimize edilmesi çok önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde gelişmiş ülkelerde çevreye yönelik duyarlılık ve uygulanan etkin politikalar, bir bütün oluştururken, gelişmekte olan ülkelerde çevresel konulara karşı duyarlılık her zaman planlanmış etkin politikalar anlamına gelmemekte, etkin politikalar oluşturulsa bile tatmin edici düzeyde uygulanamamaktadırlar. Fakat günümüzde çevresel konular ile ilgili olan birçok uzmanın, politikacının ve oluşan ekonomik koşulların tetikleyici etkisiyle daha az hava ve su kirleten, atık bertaraf sistemlerinin geliştiği ve yöreye özgü malzeme ve türlerin korunması üzerine planlamaların yapıldığı durumlar da söz konusudur. Sonuçta kentler, enerji ve hammaddeyi tüketen ve atık üreten mekanizmalardır (Şekil 2.3).

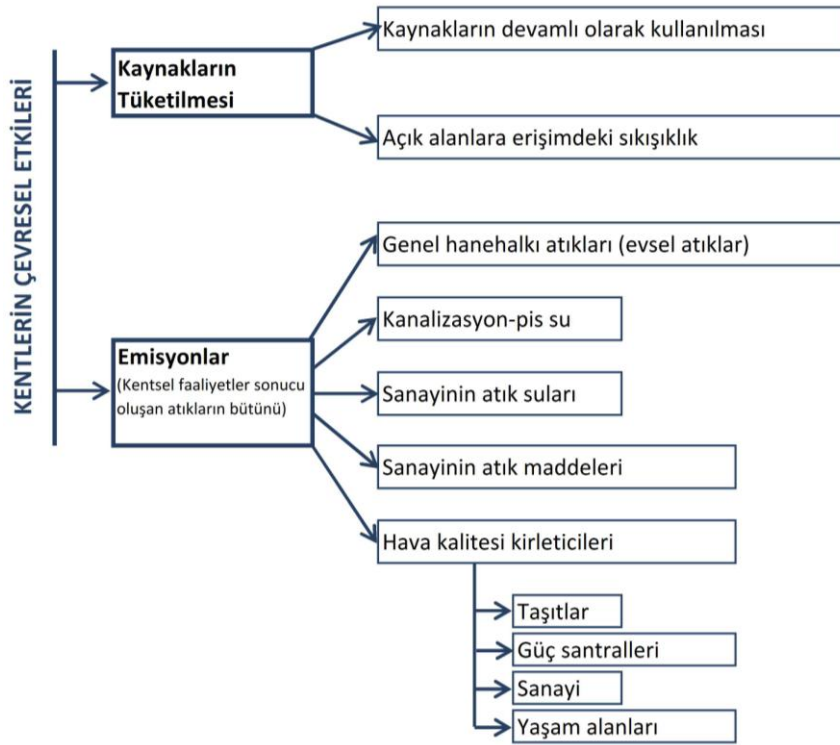


Şekil 2.3 : Kentsel faaliyetler için gerekli girdiler ve oluşan çıktılar, Jowsey & Kellett (1996)'den uyarlanmıştır.

Jowsey, Kellett (1996), kentlerin çevresel etkilerini temel olarak iki gruba ayırmış, kaynakların tüketilmesinden kaynaklanan etkiler ve kaynakların kullanılması ile oluşan her türlü atıktan kaynaklanan etkiler olarak sınıflandırmıştır (Şekil 2.4). Bu bağlamda kentsel faaliyetler sonucunda ortaya çıkan emisyonların çevre üzerinde ciddi ve kalıcı tahribata neden oldukları açık bir şekilde görülmektedir.

Kentsel alanların çevresel etkilerinin azaltılması adına yapılan birçok çalışma ve yönetim modelinin kentsel yenileme sürecinde kullanılması, yenileme alanlarının çevresel açıdan sürdürülebilirliğini sağlayabilir. Bu bağlamda Ng ve diğerleri (2001), tarafından, sürdürülebilir kentsel yenilemelerin sağlıklı, güvenli ve zevk alınan çevrelerin oluşturulması için bütün yaşama ve çalışma alanlarında geliştirilmesi gerektiğini vurgulamış, böylece kaynakların korunması ve çevresel bozulmanın engellenmesinin sağlanacağını belirtmişlerdir (Ng ve diğ., 2007).

Çizelge 2.2'de tanımlanan çevresel sürdürülebilirliği sağlayacak hedeflerinin kentsel yenileme alanlarında da göz önünde bulundurulması, yenilenecek alanların, yaşam kalitesini arttırmanın yanında, doğaya daha duyarlı ve dost yerleşimlerin oluşmasını da sağlayacaktır. Bu bağlamda kentsel yenileme uygulamalarında, arazi kullanımı, ulaşım, kaynak ve enerji yönetimi ve mevcut doğal yapıya dair yaklaşımların sürdürülebilirlik çerçevesinde oluşturulması gerekmektedir.



Şekil 2.4 : Kentlerin çevresel etkileri, Jowsey & Kelett (1996)’dan uyarlanmıştır.

Sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasındaki çevresel yönün;

- Fiziksel çevrenin geliştirildiği,
- Yenilenemeyen kaynakların korunduğu ya da geri dönüşümlerinin sağlandığı,
- Yeşil bina tekniklerinin benimsendiği,
- Uygun noktalarda binaların rehabilite edildiği,
- Binaların ve yapıların kapsamlı tamiratlar ile bakımlarının yapıldığı,
- Toplu taşıma sistemlerinin arttırıldığı bir yaklaşım ile oluşturulması gerekmektedir (Ng ve diğ, 2007)

Sürdürülebilir arazi kullanımı; kentsel yeşil alanların korunduğu ve geliştirildiği, bina ve nüfus yoğunluklarının alanın taşıma kapasitesine göre belirlendiği ve devamlılığının sağlandığı, mevcut kaynakların miktarları ve niteliklerinin göz önünde bulundurulduğu bir yaklaşımla arazi kullanım şemasının oluşturulması ve arazinin verimli bir şekilde değerlendirilerek, doğal çevreye zarar verecek şekilde yeni kullanım alanları açmak yerine, yapılaşmış fakat terk edilmiş alanların yeniden kullanılmasını sağlamayı içermektedir.

Arazi kullanım kararlarını destekleyecek ve besleyecek olan en önemli nokta ulaşım'dır. Bu bağlamda, arazi kullanım kararlarının, sürdürülebilir ulaşım stratejileri ile birlikte ele alınması ve entegrasyonlarının sağlanması, yenilenecek çevrenin de sürdürülebilirliğini sağlamanın yanında oluşan sistemin sorunsuz bir şekilde çalışmasını sağlamakta, çevresel etkiyi minimize etmektedir. Sürdürülebilir ulaşım sistemleri, akıllı ulaşım sistemlerinin oluşturulması (sinyalizasyon sistemlerinde yeşil dalga'nın uygulanması gibi), bisiklet ve yaya temelli olmak üzere yeşil ulaşım ağlarının kullanılması, mekansal olarak ulaşılabilirliğin geliştirilmesi ve bunun özellikle toplu taşıma sistemleri ile entegrasyonun sağlanmasını kapsamaktadır. Bunlara ek olarak, çevre dostu otopark alanlarının yaratılması ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kentsel mekanlara da yansıtılması gereklidir.

Kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve enerji konusu ise, planlama ölçeğinden mimari ölçeğe kadar detaylandırılabilir konuları bünyesinde barındırmaktadır. Kaynakların kullanımının sürdürülebilirliği için;

- Yapısal malzemelerin yeniden değerlendirilmesi, mevcut yapı stoğunun sahip olduğu yapısal malzemelerin geri dönüşümü,
- Mevcut çevresel özelliklerin korunması,
- Atık bertarafı ve atıkların minimize edilmesi,
- Yapısal planlama ve tasarımda enerji verimliliği,
- Yapısal malzeme ve yapım metodlarında enerji verimliliği,
- Kentsel tarihi mirasa dair kaynakların korunması,
- Kentsel dokunun çevresel tasarım ile bütünleştirilmesi,
- Çevresel yönetimin etkinliği,

konularının gerçekleştirilmesi ile sağlanmalıdır (Hemphill ve diğ., 2004).

Enerji verimliliğinin sağlanmasında ise düşünülmesi gereken hususlar, daha çok mimari düzeyde şekillenmektedir. Enerji verimliliğinin sağlanması için;

1. Yapıların yönlenme ve yerleşim planlarında;

- Yaşam odalarının güneşe bakması,

- Aşırı gölgelenmenin minimize edilmesi için uygun boş alanların bırakılması,
- Rüzgar etkilerini azaltmak için uygun peyzaj öğelerinin kullanılması ,

2. Yapısal form ve iç mekan planlamasında;

- Kentsel ısı kaybının azaltılması amacıyla kompakt yapı formlarının oluşturulması,
- İç mekan esnekliğinin arttırılması amacıyla perde duvar kullanımlarının azaltılması,
- Isı ve sıcak su sistemlerinde ısı kaybının önlenmeye yönelik makine birimlerinin merkezi noktalarda konumlandırılması,

3. Havalandırma ve sızma konuları ile ilgili olarak;

- Yapılardaki pencere, kapı vb. diğer açıklıklardan kaynaklanan kontrolsüz hava geçişlerinin minimize edilmesi,
- Mümkün olan noktalarda pasif havalandırmaların desteklenmesi,

4. İzolasyon uygulamalarında;

- Pencere sistemlerinin düzenlenmesi (çift cam uygulamaları gibi),
- Yapıların bütün yönleri ile izolasyon uygulamalarının gerçekleştirilmesi,

5. Isıtma ve aydınlatma konuları ile ilgili;

- Termostatik kontrol mekanizmalarının oluşturulması, ısı sistemi için zaman ayarlı kontrolörlerin kullanılması,
- Pencere boyutları gibi mimari çözümler ile doğal ışıktan faydalanmanın maksimize edilmesi,
- Düşük enerji harcayan ampül ve elektrik sistemlerinin kullanılması,

6. Sürdürülebilir malzeme kullanımı sağlanması adına;

- Malzeme seçiminde dönüştürülebilirlik, üretim süreci, taşıma gibi etkilerin düşünülmesi,

- Üretim sürecinde CO₂ ve CFC salınımını arttırıcı maddelerinin kullanımlarının azaltılması,

7. Çevreye dost inşa süreci desteklenmesi ve bunun için;

- Yapım sürecinde gürültü, kirlilik, koku gibi kötü etkilerin minimize edilmesi,
- Enerji üretilmesinde yenilenebilir metodların kullanılmasına öncelik verilmesi (güneş enerjisi gibi),

kriterlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak kentsel yenilemede sürdürülebilirliğin sağlanmasında sosyal ve ekonomik boyut kadar çevresel boyut da oldukça önemlidir. Özellikle doğal kaynakların hızla tükenmekte olduğu günümüzde, gelecek kuşakların da düşünülmesi, bu nedenle yaşam alanlarının, mevcutta bulunan kaynaklara en az zarar verilebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Mevcut kentsel yapının değiştirilmesi adına büyük bir fırsat oluşturabilecek kentsel yenileme çalışmalarının da bu perspektifte oluşturulması, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasında temel noktalardan birini oluşturmaktadır.

2.3 Tarihi Çevre Koruma, Kentsel Yenileme ve Sürdürülebilirlik

Tarihi çevreler kentlerin kimliğini belirleyen önemli unsurlardan biridir. Bu alanlar, barındıkları değerler ile sadece sanat ve mimari boyutta değil, geçmişteki yaşam biçimleri hakkında da fikir vermektedir.

Ayrancı (2007), kentsel alanlarda tarihi çevre korunmanın, tarih bilincini geliştirdiğini ve ulusal bilincin oluşmasında öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, yaşanan çevrede tarihsel geçmişe ait simgelerin, bireyin sağlıklı olarak toplumsallaşması için birer araç olduğunu, böylelikle bireylerin kültürün devamlılığı bilincine erişmesi ile tarih bilincine sahip toplumların oluşmasının sağlanabileceğini vurgulamıştır (Ayrancı, 2007). Bu nedenle koruma yaklaşımı sadece mekanların ve şehirlerin kimliklerini değil, toplumsal kimliğin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Tarihi çevre korumanın insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayandığı bilinse de kentsel yenileme ile ilişkisi küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Küreselleşme süreci ile kentlerdeki hızlı değişim tarihi çevreler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Yaşanan hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişmeler, değişen ihtiyaçlar ve trendler, kentsel alanların yayılmasına neden olmuş, geçmişte kent merkezi niteliğindeki tarihi alanlarda ciddi değişimlerin yaşanmasını tetiklemiştir. Kentler büyüdükçe, tarihi nitelikli kent merkezlerinin artan ve değişen ihtiyaçlara cevap verememesi, merkezlerin mekansal olarak yer değiştirmelerini sağlamış, böylece tarihi merkezlerin boşalması ve köhneme sürecine girmesi gözlemlenmiştir (Ergun, 2005).

II. Dünya Savaşı'nın yarattığı büyük zararların yanında, kent çeperlerinden, kentsel merkezlerine yaşanan dönüş süreci ile tarihi çevrelerde kentsel yenileme çalışmalarının yaygınlaştığı söylenebilir. Özellikle bu süreçte uygulanan kentsel temizleme (urban clearance) yaklaşımları ile yapılan uygulamalar, tarihi nitelikli yapıların büyük orada tahrip olmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda, bu döneme kadar tek bir yapı düzeyinde ele alınan koruma kavramı, 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'nde tarihi çevre kavramı boyutuna taşınmış, tek bir yapı düzeyindeki mimari detayların değil geçmişteki uygarlıklara, önemli gelişmelere ve tarihi olaylara tanıklık eden kentsel ve kırsal yerleşmelerin bütün olarak tarihi değer olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Zeren, 2006). Bu bağlamda, 1960'lardan itibaren önemi giderek artan tarihi çevre koruma yaklaşımları, tarihi çevrelerin toplumsal kimlik ve tarih bilincinin oluşmasındaki etkileri de göz önünde bulunduğunda sürdürülebilir toplumların oluşmasında kilit rolü oynamaktadır.

Bugün dünyadaki kentsel yenileme uygulamalarında, tarihi ve kültürel mirasın korunması en önemli konu olarak karşımıza çıkmakta ve sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasında katalizör görevi görmektedir. Miras koruma, kentsel dokudaki çeşitliliği canlandırmanın yanında kentsel alanların, kültürel, politik ve tarihi karakterlerinin keşfedilmesine yardımcı olmaktadır (Chohan ve diğ, 2005).

Tarihi mirasın sürdürülebilirliği, karşılanamayacak maliyetlerin uygulanmadığı, koruma ve değişim arasındaki rasyonel dengeyi sağlayan bir yaklaşımı içermektedir. Bu durum yaşanan alana aidiyet duygularını güçlendirmenin yanında, sosyal sermayenin devamlılığını sağlayacak, başta turizm olmak üzere yeni ekonomik kaynakların üretilmesini teşvik edecektir (Chohan ve diğ, 2005).

2.4 Bölüm Değerlendirmesi

Son yüzyılda dünyada ciddi düzeyde yaşanan ekolojik kayıplar ve bunların insan yaşamı üzerindeki etkileri, özellikle 1990'lardan sonra kentsel mekanlarda sürdürülebilirlik olgusunu gündeme getirmiştir.

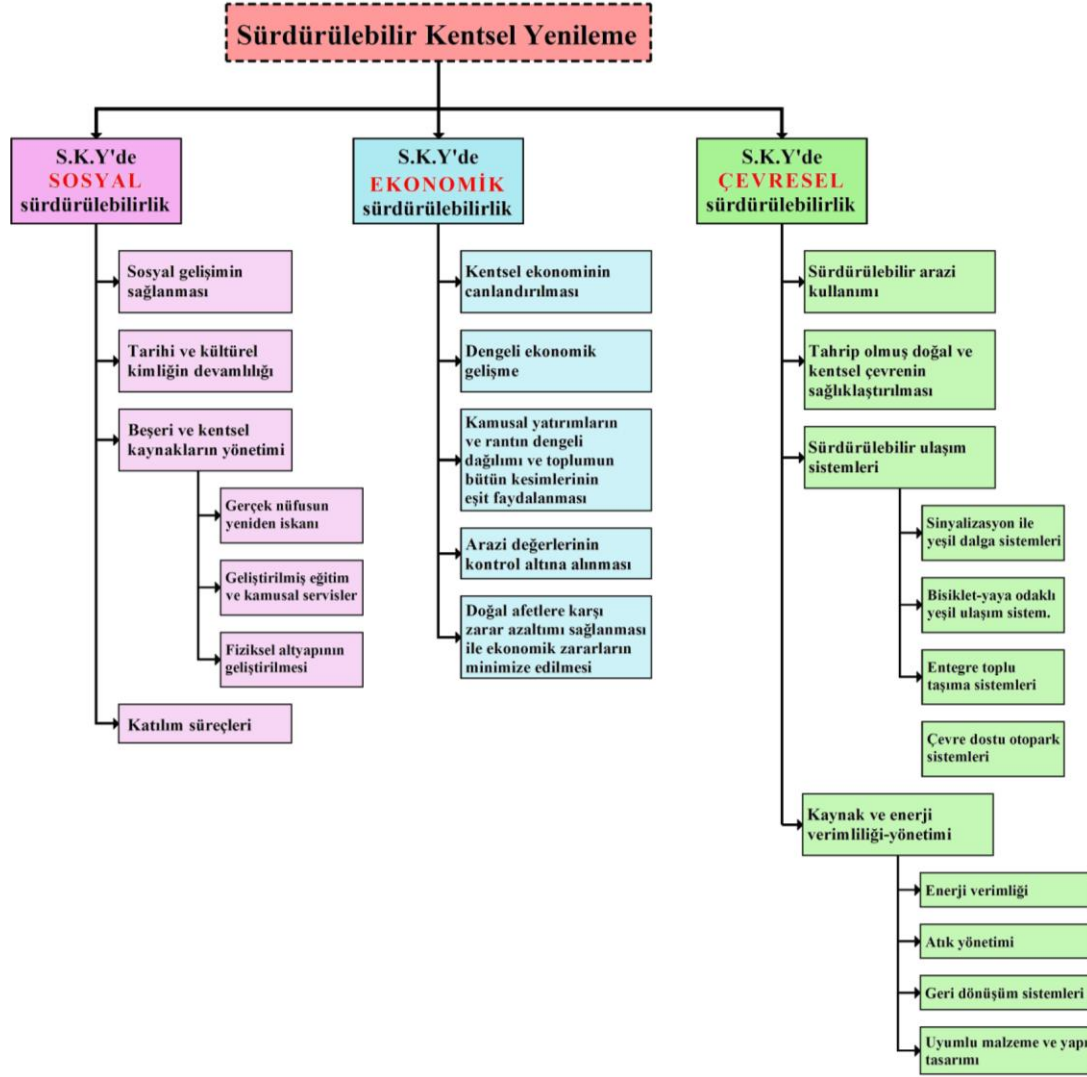
Eskiye ve köhneye kentsel alanların tedavi yöntemi olan kentsel yenileme çalışmaları, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte bütün dünyada yaygın bir yöntem olarak kullanılmıştır. Süreç içerisinde kentsel yenileme çalışmalarında uygulanan farklı yöntemler, kentler üzerinde olumlu ve olumsuz yönde etkiler yaratmıştır. Önceleri yenilenecek alanların tamamen yıkılıp, yeniden inşaa süreci temelinde uygulanan kentsel yenilemelerin yarattığı sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçlar, kentsel yenileme uygulamalarının başta sosyal yapı olmak üzere, ekonomik ve çevresel boyutları da içerecek şekilde kurgulanması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Böylece bütün dünyada kentsel yenilemelerin de sürdürülebilirlik çerçevesinde planlanması zorunluk haline gelmiştir.

Sürdürülebilirliğin temelinde yatan sosyal sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kentsel yenilemenin de temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması ile, yenilenecek alanda sosyal yapının geliştirilmesi, tarihi ve kültürel mirasın korunması ve devamlılığının sağlanması, alan için gerekli donatıların oluşturulması sağlanacak, kentsel yenileme uygulamaları gerçek kullanıcıların aktif olarak rol aldığı bir biçimde, alanın gerçek sahipleri için gerçekleştirilecektir.

Ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ile, ekonomik etkinliklerini kaybetmiş kentsel dokuların tekrardan canlandırılması, yeni istihdam olanakları yaratılarak, istihdam, suç vb. sorunlara çözüm üretilebilmesi mümkündür. Ayrıca çevreye ile uyumlu sistemlerin oluşturulması ile doğal afetlerden kaynaklanabilecek maddi ve manevi kayıpların azaltılması sağlanabilir.

Doğal kaynakların giderek azaldığı ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı günümüzde, çevresel sürdürülebilirlik, yaşam alanlarının gelecek nesillere de aktarılabilmesi açısından büyük önem sahiptir. Bu bağlamda, yapılacak kentsel yenileme çalışmalarında, yenilecek alanların çevreye en az zarar verecek şekilde düzenlenmesi, kentsel ölçekten mimari ölçeğe kadar bütün boyutlarda, çevresel niteliklerin göz önünde bulundurulması ile çevresel sürdürülebilirlik sağlanabilir.

Şekil 2.5 sürdürülebilir kentsel yenilemenin boyutlarını ve içeriğini detaylı olarak tariflemektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel yenileme, yenilenecek alanların problemleri sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta çözümler üretildiği sürece gerçekleşebilir.



Şekil 2.5 : Sürdürülebilir kentsel yenilemenin boyutları.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEME ÖRNEKLERİ

Küreselleşme ile hızlanan kentsel mekanlardaki büyüme süreçleri, artık dünya kentlerinde sınır noktasına ulaşmıştır. Bu noktada, kentsel yayılmaların doğal kaynaklara verdiği tahrip edici etkilerin durdurulması, bu kaynakların gelecek nesillere de aktarılması açısından çok önemlidir. Temelinde doğal kaynakların devamlılığının sağlanması olan sürdürülebilirlik kavramı, günümüz dünya kentlerinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumları da göz önüne alındığında daha geniş bir perspektifte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda gündeme gelen sürdürülebilir gelişme kavramı, içerisinde bulundurduğu kentsel yenileme çalışmaları için de geçerlilik kazanmış, kentsel yenilemelerde sürdürülebilirliğin sağlanması öncelikli hedef haline gelmiştir.

Tezin bu bölümde dünyada üzerinde sürdürülebilir kentsel yenilemeye örnek teşkil edecek uygulamalar irdelenmeye çalışılacak ve çalışma alanında kullanılmak üzere değerlendirilecektir.

Almanya-Krueberg Bölgesi ve Tayvan-Kaohsiung ve Tainan kentlerinde yapılan kentsel yenileme uygulamaları, sürdürülebilirlik perspektifi taşıdığından dünya örnekleri olarak seçilmiştir. Bu örneklerin seçilmesinin diğer nedenleri şöyle sıralanabilir;

- Almanya-Krueberg Bölgesi, Avrupa’da 1970’li yıllarda yaşanan yanlış kentsel yenileme uygulamalarına karşı ciddi tepkilerin gösterildiği ilk yerdir. Yapılan protesto ve gösterilerin ciddi boyutlara ulaşması ile yönetimler kentsel alanlar için verdikleri yıkım kararlarını durdurmak zorunda kalmışlar ve duyarlı kentsel yenileme programı ile kentsel yenilemenin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel boyutlarına daha uygulanabilir çözümler getirmişlerdir.

- Tayvan-Kaohsiung ve Tainan kentlerinde ise, kentsel yenileme çalışmaları tarihi çevre koruma yaklaşımı üzerine şekillendirilmiştir. Ayrıca bir ada ülkesi olan Tayvan'ın sınırlı gelişme alanları olmasına rağmen, tarihi çevreyi tahrip etmeden kentsel gelişmelerin sağlanması, küreselleşme etkisindeki diğer kentler ile farkını oluşturmaktadır. Bununla beraber ülkede tarihi mirasın korunması ile ilgili yasal çerçevenin, şehirlerin farklı vizyon ve özellikleri temelinde şekillendirilerek farklı yöntemlerle uygulanması kentsel yenilemenin sürdürülebilirliğinin örneklendirilmesinde önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Dünya örnekleri genel olarak değerlendirildiğinde karşılaşılan en önemli nokta, alanların özellikleri ve koşullarına göre şekillendirilen kentsel yenileme süreçlerinin farklı mekanlarda farklı uygulamalar ile sürdürülebilirlik perspektifini yakalayabildikleridir. Bu noktada önemli olan yönetimlerin, alanlar üzerinde gerçekleştirmek istedikleri amaç ve hedeflerdir.

3.1 Almanya-Berlin-Krueberg Bölgesi “Duyarlı Kentsel Yenileme Programı”

Almanya’da 1970’li yıllardan itibaren azınlıklar, sosyal yardıma ihtiyacı olanlar, öğrenciler, düşük gelirli aileler, işçiler gibi dar gelirli kesimleri etkileyen büyük bir konut sıkıntısı gözlemlenmiştir. Bu dönemde uygulanan kent gelişimi ve konut politikaları daha çok yatırımcılara yönelik, yüksek kapasitelere sahip boş alanların kullanılarak yeni yerleşim alanları oluşturulması yönündedir fakat bu yaklaşım, konut sorununu çözmekte yetersiz kalmıştır. Bu nedenle özellikle Batı Almanya’da yaşanan yoğun protesto ve konut işgalleri, Hamburg ve Berlin gibi kentlerde kullanılmayan eski konut alanlarının işgalini beraberinde getirmiştir (Arın, 2003).

1970’li yıllarda Berlin’deki olaylar doğrultusunda hükümet, protesto ve işgallere siyasal yanıtlar bulmaya çalışmış ve kent merkezlerindeki nüfus artışı ve bütüncül yenilemelere karşı olan büyüme dirençlerini kırmak için şehir planlama politikalarının yeniden düzenlenmesi üzerine odaklanmıştır. Bu amaçla 1979 yılında Uluslararası Yapı Fuarı (Internationale Bauausstellung Berlin GmbH-IBA) oluşturulması ile birlikte konunun kurumsallaşmış bir platform aracılığı ile çözümlenmesi hedeflenmiştir. Süreçteki amaç “yaşama alanı olarak kent merkezleri” teması altında örnek oluşturacak mimari tasarımların geliştirilmesi, insan yaşamının kalitesi, çevresel farkındalık ve sanat konuları da vurgulanmasıdır (Url 1).

Kruezburg Bölgesi, Batı ve Doğu Berlin arasında sınır bir bölgede yer almakta ve oldukça yüksek yoğunluğa sahip bir yerleşimdir. Bölge, 19. y.y. sonralarına kadar çalışan işçi sınıfının yoğunlukla yaşadığı bir yerleşim alanı olma özelliği taşımakta ve özellikle Berlin Duvarı boyunca uzanan alanda terk edilmiş binaları ve kötü durumdaki konut standartları ile karakterize edilmiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk aşamada çalışma alanı olarak belirlenen bölgede nüfusun ortalama %20'si, bazı alanlarda ise %60'tan fazla kısmı etnik azınlıklardan oluşmaktadır (Arın, 2003).



Şekil 3.1 : Berlin-Kruezburg Bölgesi'nde kentsel yenileme yapılan alanlar (Url-2).

1989'da Berlin Duvarı'nın kaldırılmasından önce bu alana SO36 (Blok 103) adı verilmiş, lüks konutların ve yeni ulaşım yollarının yapılması için yıkım planları yapılmıştır. Fakat bu durum, artan konut talebinin yönetimlerce karşılanamaması sonucu oluşan protestoların da etkisiyle, SO36 bölgesinden başlayarak kent bütününe yayılan bir harekete dönüşmüştür. Sonuç olarak, Berlin yönetiminin planladığının aksine Kruezburg'te büyük ölçekli bir yıkım yapılması durdurulmuştur.

“Duyarlı Kentsel Yenileme Programı” bu noktada uygulamaya konulmuştur. Yapılan çalışma Kruezburg'teki SO36 bölgesi için konut alanlarında ekolojik temele bağlı bir kentsel yenileme modelinin oluşturulmasını hedeflenmektedir. Bu doğrultuda çalışma ile hedeflenenler;

- Kullanıcılar, planlamacılar ve yetkililer gibi etkilenen taraflar arasında disiplinlerarası dayanışmanın sağlanması ve katılımın gerçekleştirilmesi,
- Entegre olmuş bütüncül planlama felsefesinin oluşturulması,

- Bütün çevresel araçları içeren bütünleştirilmiş bir anlayışın oluşturulması,
- Yapı özelliklerinin korunması,
- Sosyal ve eğitimsel boyuta önem verilmesi, sosyal yapıya uygun rehabilitasyon metodlarının geliştirilmesi,
- Deneyim ve bilginin yayılmasının gerçekleştirilmesi olarak özetlenmiştir.

Bu hedefler kapsamında Krueberg Senatosu ve yeniden geliştirme şirketi Statbau arasında 1983 yılında 12 temel kriterin şart koşulduğu bir anlaşma yapılmıştır. Bu temel kriterler şöyle sıralanabilir;

1. Kent yenilme, bölgede mevcut kiracılar ve işletmeler ile birlikte onlar için gerçekleştirilmelidir.
2. Bölge sakinlerinin ve işletme sahiplerinin bölgenin gelişimine dair düşünceleri ve amaçları, planlamanın da amacı olmalı, her iki farklı kesimin (yerel halk, planlama otoritesi) de gelişim hedefleri uyum içinde olmalıdır. Bu çerçevede teknik planlamayla sosyal planlama beraber yürütülmelidir.
3. Gelişimin amacı, Krueberg'e özgün özelliklerin ve bölge karakteristiğinin korunması olmalıdır. Bozulma tehlikesine maruz alanlarda güven sağlanmalı, iyimser tutum canlandırılmalıdır. Binaların yapısını tehdit eden hasarlar hemen giderilmelidir.
4. Gelişim planlaması, tüm korumaya yönelik yaklaşımlara karşın yeni yaşam biçimlerine de mekansal ve yapısal düzlemde olanak vermelidir.
5. Yenileme, kademeli olarak gerçekleştirilmeli, yerleşik halka en az zarar verecek bir şekilde planlanmalıdır.
6. Mevcut yapılaşma daha iyi hale getirilirken yıkımların en aza indirilmesi, uygun boş alanların alanların yeşillendirilmesi ve bina cephelerinin uyumlu bir tasarımla düzenlenmesi ilkelerinden yola çıkılmalıdır.
7. Cadde ve sokaklar, yeşil sahalara gibi kamusal mekanlar mevcut halkın gereksinimlerine en uygun biçimde, kullanımı arttıracak yönde yenilenmeli, halk tarafından benimsenecek ve aidiyet duygusunu hissettirecek şekilde yeniden dönüştürülmelidir.

8. Yenilemeden etkilenen kiracı ve işyeri sahipleri, sosyal planlamaya katılmalı, bunların maddi kayıpları uygun bir şekilde karşılanmalıdır.
9. Yenilemeye ilişkin kararlar demokratik, saydam ve açık olarak düzenlenen bir tartışma ortamında alınmalı ve bu tartışmalar özellikle yenileme bölgesi içinde sürdürülmelidir.
10. Güven yaratan bir kentsel yenileme yaklaşımı ile yenilemeden etkilenenlere maddi güvenceler sağlaması gerekir. Mevcut kaynaklar, bürokratik sürece katılmadan hızlı ve amacına uygun bir şekilde kullanılabilmelidir.
11. Kent yenilemesini yürüten yarı resmi kurumlar, saydam bir yapı arzetmeli, kamu kaynakları yetkileriyle donatılmış olarak görev üstlenmeli fakat yenileme planlamasını yürüten bu kurumlarla inşaat sürecini yürüten kuruluşlar kesinlikle ayrılmalıdırlar. Yani denetleyici ile uygulayıcı kesinlikle birbirlerinden bağımsız kuruluşlar olmalıdır.
12. Bu ilkelerle gerçekleştirilmesi planlanan kentsel yenilemeleri, 1984 yılından sonraki süreçte de, yani IBA'nın görevine son verildikten sonra da uygulanmalı ve bu durum güvence altına alınmalıdır (Arın, 2003).

IBA'nın yürütücülüğünde gerçekleştirilen Krueberg'deki kentsel yenileme bölgelerine dair projeler, bölgede yaşayanların ve çalışanların gereksinimleri, kentsel yenileme çalışmalarının planlanmasında temel oluşturmuştur. Klasik planlama yaklaşımlarından farklı olarak önce bölgede yaşayanların gereksinimlerinin saptanmasının ardından, kullanıcılar (kiracılar ve mülk sahipleri), gayrimenkul uzmanları, işletme danışmanları ve konu ile ilgili olabilecek diğer paydaşların da dahil olduğu geniş bir uzman ekip ile birlikte planlama yaklaşımları ortaya konulmuştur.

Projeler ilk aşamada 110 apartman dairesi ve 20 dükkandan oluşan 13 yapı adasının oluşturduğu bir alanda gerçekleştirilmiştir. Planlama aşamasında alan içindeki kiracılar öncelikli tutularak uygulama sürecinde gerçekleştirilmek üzere kiracılara üç alternatif öneri sunulmuştur. Kiracılara sunulan öneriler;

1. İnşaat aşamasında geçici olarak danışmanlık hizmetleri tarafından sunulan başka bir daireye taşınma imkanının verilmesi
2. Bir daha alana geri dönmek üzere taşınma imkanı verilmesi

3. İnşaat sırasında binada kalınması

durumlarını kapsamaktadır. Sunulan alternatiflerin detaylandırılması ve uygulama biçimlerinin tariflenmesi de söz konusudur. Bu bağlamda ilk alternatif olan kiracıların inşaat aşamasında geçici olarak başka bir daireye taşınması durumunda, düşük kiraya sahip dairenin tercih edilme ön koşulu getirmesinin yanında kiracının tüm taşınma masrafları ve kiracı tarafından daire içine yapılmış yatırımların (boya, tadilat vs.) karşılanması ve sadece taşınmadan dolayı gerekli olan eşyaların (perde vb.) bedellerinin ödenmesini taahhüt edilmiştir.

İkinci alternatif olan bir daha alana geri dönmek üzere taşınması imkanının verilmesinde ise, önceden belirtildiği gibi bir durum söz konusu olup tüm taşınma masrafları ve kiracı tarafından daire içine yapılmış yatırımların karşılanması, taşınmadan dolayı gerekli olan eşyalar için bedel ödenmesi söz konusudur

Üçüncü sunulan alternatif doğrultusunda ise, inşaat sırasında binada kalınması nedeniyle doğan yüke bağlı olarak kira bedellerinde indirimlerin yapılması ön görülmüştür.

Yenileme çalışmaları sırasında etkilenen çalışanlar (işletme ve dükkan sahipleri vb.) ise azalan ciroları için her işletme veya çalışma birimine özgü olarak hesaplanan miktarda tazminat alması taahhüt edilmiştir.

“Duyarlı Kentsel Yenileme Programı” çerçevesinde ekolojik temele dayanan bir yaklaşım izlenmesi ve çevre dostu tasarım yaklaşımlarının kullanılması, Krueberg gibi tarihi bir niteliğe de sahip alanlar için yapılan ilk çalışmalardan biridir. Bu kapsamda çevresel sürdürülebilirliğin desteklenmesini sağlamak amacıyla;

- Enerjinin akıllı kullanılması
- Sıcaklık yalıtımı ile enerji tasarrafunun sağlanması
- Isı ve elektrik kullanımı sırasında oluşan emisyonun azaltılması
- Düşük ısınma maliyetlerinin sağlanması
- Güneşten enerjisinden, ısı ve elektrik enerjisinin üretilmesine yönelik kentsel enerji sağlayıcı sistemler açısından pilot proje niteliği taşıması
- Su tasarruf sistemlerinin kullanılması
- Atık toplama sistemlerinin kullanılması

- Yeşil alanlar oluşturulması
- Çevreye dost yapı malzemelerinin kullanılması

başlıkları altında mimari boyutu da ilgilendiren ölçekte kararlar alınmış ve uygulamaya konulmuştur.

Sonuç olarak bu Duyarlı Kentsel Yenileme (Sensitive Urban Renewal) yöntemi, 1980’li yıllarda Krueberg Belediyesi’nin yönetimindeki birçok yenileme bölgesinde kullanılmış, bu sayede toplam 20.000 nüfusun yaşadığı 7.000 konutun yenilenmesi gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak 10 okul için yenileme planları yapılmış, fakat sadece üç tanesi gerçekleştirilebilmiştir. 320 konut alanının içindeki iç avlu kullanıcıların katılımları sağlanarak yeşillendirilmiş, 1640 çocuk için planlanan 24 çocuk yuvasından sadece 1050 çocuk için 16 adet çocuk yuvası yapılabilmektedir.

Bu yöntemin en büyük eksik tarafı ise sadece yenileme bölgesi olarak belirlenmiş alanlardaki geçerli olan yasal yaptırımlar nedeniyle sadece yenileme bölgelerinde uygulanabilir olmasıdır. Yenileme alanı olarak ilan edilmeyen bölgelerde ise kentsel yenileme hem alansal ölçekte hem de bina ölçeğinde bireysel çabalar ile gerçekleştirilmekte, katılım, sosyal planlama gibi konular uygulanamamaktadır. Bu durum da dünyanın birçok yerinde olduğu gibi bu alanlarda da toplumsal yapının yeniden yapılanması ve soylulaştırma sürecini doğurmaktadır.

Krueberg’te uygulanan “Duyarlı Kentsel Yenileme Programı” bütüncül olarak incelendiğinde sürdürülebilir kentsel yenilemeye örnek oluşturabilecek niteliklere sahip olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu doğrultuda, yerel yönetim ile uygulayıcı firma arasında imzalanan 12 temel prensibinin ön koşul olarak belirlendiği anlaşmada değinilen, katılım, şeffaf yönetim, kullanıcılara yönelik kararların alınması ve tasarım yaklaşımlarının sağlanması, yenileme çalışmalarında güven ortamının yaratılması gibi konular, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasını da sağlayacak temel prensiplerdir. Bununla beraber mimari ve kentsel tasarım ölçeğinde ekolojik ve çevreci yaklaşımların uygulanmaya çalışılması da çevresel sürdürülebilirlik için önemli referansları oluşturmaktadır.

3.2 Tayvan-Kaohsiung-Tainan Kentleri Sürdürülebilir Kentsel Yenileme Yaklaşımları¹

Tayvan tarihi mirasın korunmasında yaptığı başarılı uygulamaları ile sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmaya çalışıldığı farklı örnekleri bünyesinde barındırmaktadır. Tayvan hükümeti, bütüncül planlama yaklaşımlarını, yerel toplumların fikirlerini ortaya koyduğu, etkin biçimde rol oynadığı ve tarihi miras hakkında farkındalığını destekleyecek şekilde oluşturmayı hedeflemiştir. Bu amaçla merkezi yönetim kültürel miras korunmayı, kentsel yenileme ile entegrasyonu için geniş kapsamlı politikaların çerçevesini oluşturmaya çalışmaktadır. Kültürel mirasın korunması sadece sosyal ve kültürel imajın sergilenmesinde değil, başta turizm olmak üzere ekonomik verimliliğin ve etkin çevresel uygulamaların oluşturulmasında fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Tayvan’da kültürel mirasın korunmasında genel yasal çerçeve “Kültürel Mirasın Korunması Kanunu” ile sağlanmaktadır. Bu kanun 1982 yılında yürürlüğe girmiş ve Tayvan’daki tarihi ve kültürel mirasın yok olmasının engellenerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. 1997 yılında yenilenen kanuna göre tarihi eserler Ulusal (National), Belediyesel (Municipal) ve Kentsel (Cities) olarak sınıflandırılmaktadır. Merkezi yönetim eserlerin araştırılması, tarihi eser niteliği taşıyıp taşımadığına karar vermesi ve ilan edilmesi sürecinden sorumludur. Bu doğrultuda 2003 yılında Tayvan’da 16 Ulusal, 74 Belediyesel ve 169 Kentsel sınıflandırmada tarihi ve kültürel miras eseri bulunmaktadır.

Kanun ile oluşturulmuş koruma çerçevesinin şehirlerde uygulanış biçimi oldukça farklılık göstermektedir. Tayvan’ın iki büyük şehri olan Tainan ve Kaohsiung, yönetsel açıdan benzer kurumsal çerçevelere sahip olmalarına rağmen, farklı kentsel vizyon ve gelişme baskılarına sahip olmaları nedeniyle tarihi miras koruma yaklaşımlarının uygulamalarında farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda Tainan ve Kaohsiung şehirlerinde yapılan sürdürülebilir kentsel yenilemeye yönelik çalışmalar ayrı olarak değerlendirilecektir.

¹ Tayvan-Tainan-Kaohsiung Bölgeleri’nde yapılan çalışmalar Arif Yasin Chohan ve Pang Wai Ki tarafından 2005 yılında yapılan “Heritage Conservation a Tool for Sustainable Urban Regeneration: A Case Study of Kaohsiung, Tainan, Taiwan” isimli makale çalışmasından derlenmiştir.

A. Kaohsiung kentinde yapılan uygulamalar:

Kaohsiung Tayvan'ın ikinci büyük şehri ve ana liman kentidir. Şehrin ilk gelişimi 17. y.y.'da Flemenklerin (Hollandalılar) alana kale inşaa etmeleri ile başlamış, daha sonra Çin egemenliğine girilmesi ile liman kenti niteliği kazanmıştır. 1895'te Tayvan'ın Japonya'ya verilmesi ile başlayan Japon egemenliği sürecinde liman inşaatı ve kentsel gelişmelere dair birçok büyük ölçekli projeler uygulanmış ve kentsel dokuda değişimler meydana gelmiştir.

2000 yılında Asya'nın en iyi şehirleri arasına giren kentte, liman faaliyetlerinin etkinliği sanayinin gelişimini tetiklemiştir. Bu nedenle, kentteki yapısal mirasın ortaya çıkarılmasıyla, kentin sahip olduğu kültürel farklılıklara ve kentsel kimliğe yönelik vizyonlar geliştirilmeye çalışılmaktadır.



Şekil 3.2 : Kaohsiung kentinin kentsel dokusu (Url-3).

Kaohsiung'un tarihi üç yüzyıllık bir süreyi kapsadığından, kent barınma evleri, çalışma evleri, tapınaklar, kaleler, yönetim binaları gibi çeşitli sayıda kültürel mirası barındırmaktadır. 2003 yılında kentte 16 yapı tarihi eser olarak belirlenmiştir. Kayıt altına alınmış tarihi kalıntıların yanında yönetimlerin korunmasına büyük önem verdikleri tarihi mimariye sahip yapılar da bulunmaktadır. Kaohsiung Belediye Tarihi Müzesi ve Kaohsiung Tren İstasyonu bu yapılara örnek olarak gösterilebilir.

Tarihi mirasın korunması temelindeki yenileme çalışmalarında, yerel yönetim, kayıt altına alınmış eserlerin dışında fiziksel yapı adalarının soyut, kültürel ve sosyal değerler ile birleştirilmesini sağlamıştır. Bu amaçla kentsel imgeler, kentin kullanıcılar ve dünyaya pazarlanması için temel strateji olarak kullanılmış, “kültürel ve sosyal mirasa” dönüştürülmüştür.

Running Water Park'ta yapılanlar bu uygulamalara örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda Running Water Park'ta yerel yönetim fiziksel dokuyu, “kültürel ve sosyal değerlerin yeri” teması ile ilişkilendirmiştir. 1960'ta yapılan devasa kule, alanda kentsel imge haline dönüşmüştür. Böylece yerel yönetim kulenin tarihi ve doğal yapısını kullanarak, bölgenin odak noktası haline gelmesini sağlamıştır.

Diğer bir uygulama olan Kaohsiung Tren İstasyonu 1940'ta imparatorluk stilinde yapılmış, sadece kenti imgesi olarak değil, yolcuların ve yerel halkın hafızasında da oldukça yer etmiştir. Fakat kentte raylı sistemlerin gelişmesi ile Kaohsiung İstasyonu'nun korunması ya da yıkılması yaklaşımları arasında kalınmış ve yerel yönetim binanın korunmasına karar vermiştir.

2002 yılında merkezi hükümetin destekleri ile istasyon binasının gerçek yerinden 82.6 m. güneybatıya taşınmasına karar verilmiştir. Taşınma işlemi gerçekleştirildikten sonra istasyon bugün “Kaohsiung için Vizyon” teması ile fuar merkezi olarak kullanılmakta, kentin gelecek planları için kentsel gelişme fikirlerinin ilk aşamada sergilendiği yer olarak kullanılmaktadır. Ayrıca alana eski istasyon ile yeni istasyonu bağlayan bir köprü inşa edilmiştir. Bu köprü de kamusal sanat çalışması niteliği taşımakta, insanların güvenli bir şekilde yapılan raylı sistem inşaatlarını başta olmak üzere kentsel çevre ve yaşanan değişimlerin izlenmesini mümkün kılmaktadır.



Şekil 3.3 : Running Water Park (solda) ve Kaohsiun Tren İstasyonu (sağda) (Url-4).

Kaohsiung yenileme çalışmalarında yerel yönetim, toplumsal katılımı ciddi oranda desteklemektedir. Katılımın sağlanması ile toplumun aidiyet duygusunu arttırmanın yanında kentten övünç duyulmasını ve kentin sahiplenilmesinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

Uygulanan toplumsal katılım programlarından biri olan mimarlara yönelik çalışmalardır. Mimarlara yönelik yapılan katılım programı, merkezi yönetimin finansmanını sağladığı, kamusal projelere yeni öneriler üretilmesini amacıyla, gönüllü olarak çalışacak mimarların davet edilmesi ile gerçekleştirilmiş, 75 kişiden oluşan mimar ekip oluşturulmuştur. Ortaya çıkan projeler genel olarak kentin genel görünümü üzerinde yoğunlaşmışken, bazı projeler ise tarihi mirasın korunmasına yönelik önerileri içermektedir.

Bu iki farklı örnek ve yaşanan süreçler değerlendirildiğinde tarihi mirasın korunması ve kentsel yenileme için yenilikçi yaklaşımları ifade etmekte, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasında örnek çalışmaları bünyesinde barındırmaktadır.

B. Tainan kentinde yapılan uygulamalar:

Tainan Tayvan'ın dördüncü büyük kentidir ve 750.000 nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. Kentin uzun bir tarihsel gelişim süreci yaşaması, Tainan'da tarihi çevrenin korunmasında önemli bir alan haline gelmesini sağlamaktadır. Tayvan'daki en eski yerleşim olan Tainan 1590'larda Flemenkler tarafından kurulmuştur. Sonraki süreçte Japonların istilasına uğrayan kentin sahip olduğu kültürel değerler geçen 400 sene de oluşmuş ve alanı kültürel bir başkent haline getirmiştir.

Tainan'daki tarihi eserler, tapınaklar, kaleler, yönetim binaları ve saraylardan oluşmaktadır. Kentte 2004 yılında 100 adet tarihi kalıntı kayıt altına alınmıştır. Bunların dışında tarihi, sosyal ve kültürel değere sahip bazı yapılar hem önemini korumakta hem de yeniden kullanım için modernleştirilmektedir.

Kentteki tarihi ve kültürel mirasın korunması yaklaşımları sadece tek bir bina yada parsel bazında değil alan ölçeğinde ele alınacak şekilde oluşturulmuştur. Bu bağlamda, yerel yönetim, tarihi mirasın korunmasını kentte kamusal açık alanlar ve parkların oluşturulması koşulu ile değerlendirmektedir. Bu sebeple kamusal açık alanlar tarihi miras ile yanyana bulunmaktadır. Anping Fort, Eternal Golden Castle ve Confucian Temple gibi alanlar bu duruma örnek olarak verilebilir.

Tainan yerel yönetimi “kültür park” konseptini tarihi mirasın korunması yaklaşımlarına uyarlamıştır. Bu bağlamda, tarihi yapılar ve sokaklar, restaurantlar, hediyelik dükkanlar ve kültürel aktiviteler ile bütünleştirilmiştir.



Şekil 3.4 : Tainan'daki tarihi Confucian Temple (Solda) ve Anping Fort (Url-5).

Kültür park yaklaşımında 3 temel konsept bulunmaktadır. Bu konseptler;

- Kentsel doku karakterinin güçlendirilmesi ve kentsel doku ile mekansal dokunun uyumunun sağlanması,
- Görsel koridorların korunması,
- Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması,

olarak belirlenmiştir. Sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında tarihi değerlerin ve binaların korunması ve yenilenmesi, çevredeki alanların da yenilenmesi açısından önemlidir. Ayrıca sürdürülebilir miras korumanın gerçekleştirilmesi için uygulama sürecinin olduğu kadar projelerin hazırlanma süreci de toplumsal katılımı içermelidir.

Tainan'da bu yaklaşımlar ile 3 adet kültür park yapılmıştır. Birincisi Confucian Temple Park; resim sergileri gibi sanatsal ve kültürel organizasyonların ağırlıklı gerçekleştirildiği yerdir. Chihkan Park; eski sokakların yenilenmesi ile ticari aktivitelerin oluşturularak, restaurantlar ve dükkanların oluşturulmasını içermektedir. Üçüncü olan Anping Park ise özel-kamu ortaklığında cafe, açık alan, müzeler, kültürel aktivitelerin canlandırılması ile oluşmuştur.

Kentte bütüncül tarihi mirasın korunması yaklaşımları 6 bölgede uygulanmıştır. Old Five Channels Cultural Zone, başarılı sonuçların gözlemlendiği örneklerden biridir. Geçmişte zengin ticaret aktivitelerinin yapıldığı bir alan olan Old Five Channels Cultural Zone, 10 yıllık süre zarfında alanda yapılan altyapı çalışmalarının etkisi ile yapılaşmalar artmış ve alan yeniden canlanmıştır.

Bugün alanın cafe, restaurant gibi yoğun ticari faaliyetleri barındırması ve yaşayan bir alan haline gelmesi, yapılan uygulamaların başarısını göstermektedir. Ayrıca yerel halk, yerel kültürün korunmasına dayalı canlandırılması çalışmalarında etkin rol almış, yeniden canlandırmayı, yerel özelliklerin kültürel endüstriler ile bütünleştirerek gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Tainan, tarihi mirasın korunması yaklaşımlarında STK'lar ve halkın katılımının açısından önemli örnekleri barındırmaktadır. “Tarihi Kenti Koruma ve Yenileme Kurumu” korumanın teşvik edilmesi ve kültürel özellikler ve tarihi çevreye uyumlu yeniden kullanımların sağlanmasını amaçlamıştır. Miras korumadaki toplumsal farkındalığı arttırmanın yanında, kültürel değerler konusunda halkın eğitilmesi, tarihi binaların ve çevrelerin korunması ve yenilenmesi üzerine yapılan çalışmaların desteklenmesi bu kuruluş tarafından sağlanmaktadır.



Şekil 3.5 : Tainan Chihkan Tower (solda) ve Eternal Golden Castle (sağda) (Url-5).

Old Five Channels Cultural Zone uygulamalarında toplum katılımı yüksek oranda desteklenmiştir. Önceleri düşük seviyedeki toplum katılımı, sürecin ilerleyen dönemlerinde artmıştır. Toplum katılımının sağlanması için yenilenecek alanın tanıtılması amacıyla yerel halka davet düzenlenmiştir. Ayrıca uygulamalar sürecinde düzenli toplantılar ve çalıştaylar organize edilerek, insanların eğitilmesi, bilgilendirilmesi ve tarihi mirasın korunması konusunda bilinçin artırılması sağlanmıştır.

Tayvan'da yapılan tarihi çevrenin korunması temelinde gerçekleştirilen projeler, Kaohsiung ve Tainan şehirleri için farklı uygulama biçimlerinde gerçekleşse de temelinde sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımları çerçevesinde oluşturulmuş başarılı örnekler olarak değerlendirilebilir.

3.3 Bölüm Değerlendirmesi

Üçüncü bölüm kapsamında, sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımı dünya örnekleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Almanya ve Tayvan olmak üzere, iki farklı bölgedeki uygulamalar değerlendirilmiştir.

Almanya Krueberg Bölgesi, kentsel yenileme uygulamalarında buldozer yaklaşımlarına ilk tepkilerin olduğu yerlerden biridir. Kullanıcıların yoğun tepkisi ve protestoları, tarihi dokuya sahip Krueberg Bölgesi için yönetimlerce verilen yıkım kararlarının durdurulmasını sağlamış, “Duyarlı Kentsel Yenileme Programı” çerçevesinde sosyal katılımın sağlandığı, alan kullanıcıları için gerçekleştirilen ve sürdürülebilir nitelikteki 12 prensibin oluşturduğu bir yaklaşımın geliştirilmiştir. Ayrıca programın içerdiği özellikle mimari boyutu ilgilendiren ekolojik yaklaşımlar, çevresel sürdürülebilirlik için önemli referansları içermektedir.

Tarihi mirasın korunması odaklı kentsel yenileme çalışmaları gerçekleştirilen Tayvan’da ise bir ada ülkesi olmasına rağmen tarihi çevre korumaya verilen önem, küreselleşme etkisindeki diğer ülkeler ile arasında farklılığı yaratmaktadır. Tayvan’da kentsel yenileme çalışmaları tarihi mirasın korunmasını sağlayacak şekilde şekillendirilmektedir. Ülke genelinde çalışmaların yasal zemini Kültürel Mirasın Korunması Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilmekteyken, şehirler bazında kentsel yenileme uygulamaları farklılık göstermektedir. Kaohsiung kentinde tarihi nitelik taşıyan tek yapıların yenilenmesi ile kentsel yenileme çalışmaları şekillendirilmişken, Tainan kentinde tarihi miras yaklaşımı yapı boyutundan alan boyutuna taşınmıştır. Bu nedenle Tainan kentinde alansal uygulamalar gerçekleştirilmekte, özellikle kültür park yaklaşımı etkin olarak kullanılmaktadır.

Tarihi mirasın korunmasının yanında yüksek oranda katılım, ekonomik aktivitelerin canlandırılması, entegre ulaşım ve arazi kullanım sistemleri gibi yaklaşımlar da Tayvan kentlerinde kentsel yenileme çalışmalarında önemli noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen bu örnekler sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarının uygulanabilir nitelik taşıdıklarını göstermektedir. Burada hassas noktayı oluşturan en önemli konu, merkezi ve yerel yönetimlerin kentsel yenileme uygulamalarına bakış açıları ve toplumların farkındalık düzeyidir.

4. İSTANBUL'DA KENTSEL YENİLEME UYGULAMALARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Ülkemizde kentsel yenileme uygulamaları özellikle 1999 yılından sonra hız kazanmış durumdadır. 1999 Marmara Depremi'nin tahrip edici etkileri, kentsel mekanların başta deprem olmak üzere doğal afetlere karşı dayanıksızlığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda 2002 yılında İBB tarafından gerçekleştirilen JICA çalışmasında bir sonraki depremin neden olabileceği coğrafi dağılım tespit edilmiş ve yıllardır koruma planlaması üzerine yoğunlaşılacak tarihi kent parçalarında yer alan mahallelerde dahil olmak üzere, gecekondular ile yüksek risk altındaki kentsel mekanların yenilenmesi için uzun soluklu ve aşamalandırılmış bir programın net bir şekilde ortaya koyulması gerekliliği vurgulanmıştır (Kocabaş, 2006).

2002 yılından bu yana aynı yönetim şeması ile görevine devam etmekte olan merkezi yönetim, AB uyum sürecine yönelik olarak kentsel yenileme çalışmalarını da yönlendirebilecek birçok yasal düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda kentsel yenileme uygulamalarında ön plana çıkan yasal düzenlemeler şöyle özetlenebilir;

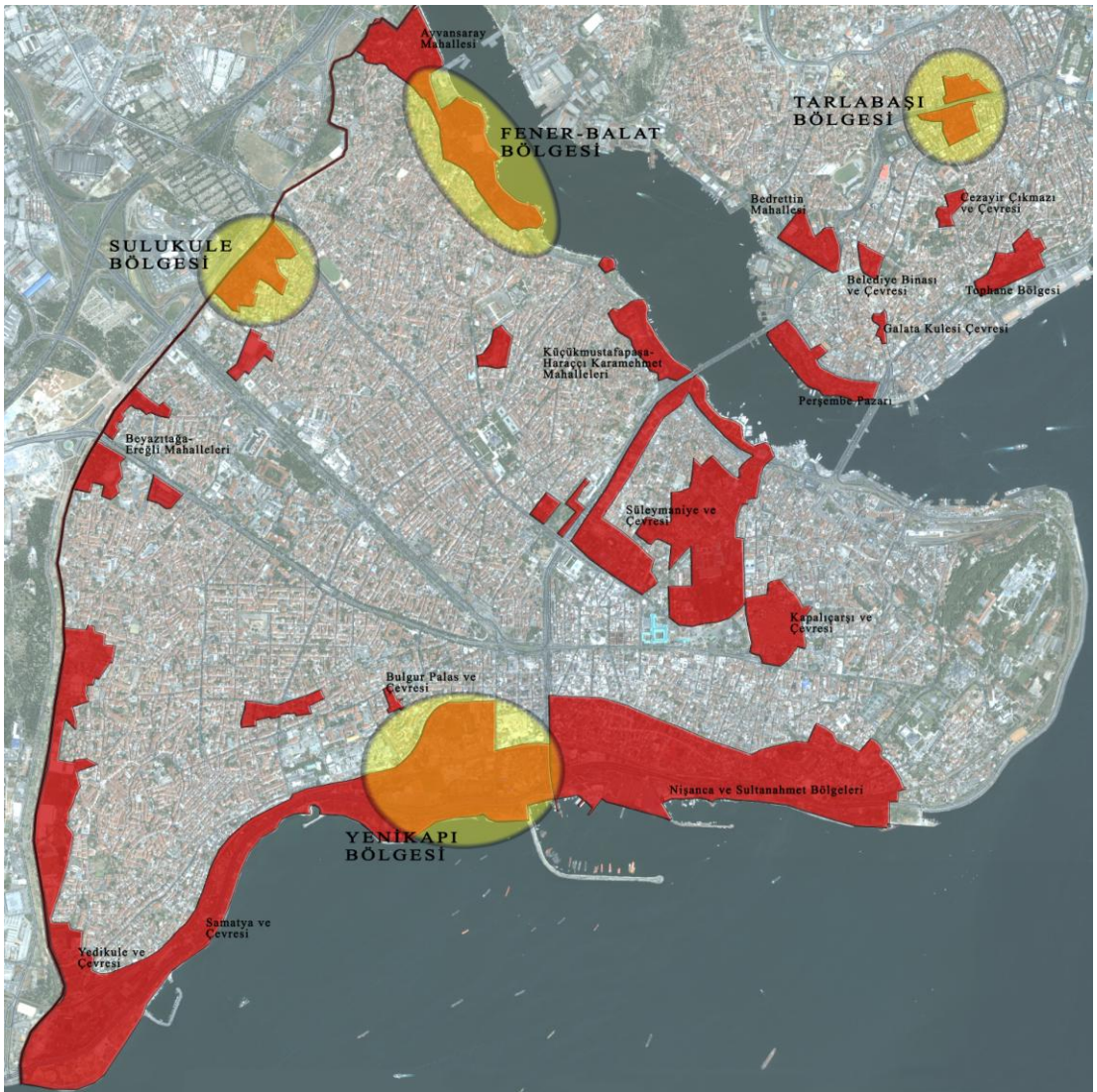
- Büyükşehir belediyelerinin yetki kapsamı genişletilerek metropoliten alanlara dair geniş kapsamlı stratejik planlar hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Bu noktada belediyelere, kentsel yaşamı tehdit eden, deprem riski taşıyan alanların kamusallaştırılıp yıkılması, gayrimenkul şirketleri oluşturularak ya da varolan oluşum ortaklıklar kurularak, özel sektör, STK'lar ve halkın katılımı ile gerçekleştirilecek projelerin yürütülmesi ve uygulanması yetkileri verilmiştir.
- 50.000'den fazla nüfuslu belediyelere, "kentsel yenileme alanları" belirleme yetkisi verilmiş, kamulaştırma yetkisinin yanı sıra, satmak ya da kiralamak üzere konut yapımı bütçeleri kullanılarak yenileme çalışmalarının gerçekleştirilmesi yetkisi verilmiştir.

- Belediyelere kültürel değerlerin korunması, kullanılması ve sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde, fiziksel boyutta değil, sosyal ve ekonomik boyutları da içerecek şekilde koruma-kullanması dengesini içeren bir yaklaşımla yenilenmesini sağlayacak yasal çerçeve oluşturulmuştur (5366 sayılı yasa).
- TOKİ ile merkezi hükümet, konut sağlama amacıyla uygun görülen kentsel yenileme alanlarını hazırlama ve uygulama yetkisi verilmiştir. Ayrıca TOKİ'nin hazine arazilerini, depreme dayanıklı olmayan yerleşimlerden taşınan insanların yerleştirileceği konutlar yapmak üzere kullanması yetkisi verilmiştir (Kocabaş, 2006).

Bugün özellikle tarihi nitelikli alanlarda gerçekleştirilen kentsel yenileme uygulamaları 5366 sayılı kanunun yasal bünyesinde şekillendirilmektedir. 2005 tarihinde kabul edilen 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” kanunu ile “...yıpranan ve kaybolmaya yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca tescillenen ve sit alanı olarak ilan edilen bölgeler ile bu bölgelerin etkileşim içinde olduğu koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşaatı ve restore edilmesi; bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, doğal afet risklerine karşı önlemler alınması, tarihi ve kültürel varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması” hükümleri ortaya konulmuştur (Keser, 2010).

Yasanın amacına bakıldığında tarihi nitelikteki alanların yeniden canlandırılmasında, hem tarihi değerlerin korunması ve yaşatılması, hem de sosyal ve ekonomik gereklilikler konularını içermesi nedeniyle sürdürülebilir bir yaklaşım izlediği söylenebilir. Fakat kanunun uygulamalar ile ilişkili bölümlerinde, yenileme alanı ilan edilen bölgelerin, mevcut durumunun, üst-alt ölçek planlarının ve kararlarının yok sayılmasını içeren hükümler, kanundaki en önemli açık noktayı oluşturmakta ve amacından çok farklı niteliklerdeki uygulamaların gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda yapılan yasal düzenlemeler AB uyum süreci için önemli adımları bünyesinde barındırmasının yanında, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanması için referans noktalarını da içermektedir. Fakat merkezi ve yerel yönetimin, yasal düzenlemeleri dayanak olarak kullanıp kentsel mekanlarda yaptıkları uygulamalar ve sonucunda yaşananlar, hem yasal temelin tam olarak uygulamaya yönelik şekilde oluşturulmadığını ve birçok açık nokta barındırdığını göstermekte, hem de başta belediyeler olmak üzere uygulayıcı görevindeki kurumların, kentsel mekanlar üzerinde sürdürülebilir nitelik taşımayan niyetlerini ve hedeflerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.



Şekil 4.1 : Fatih ve Beyoğlu İlçeleri’nde 5366 sayılı yasa kapsamında ilan edilen yenileme alanları, Url-19 ve Şen (2006)’dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

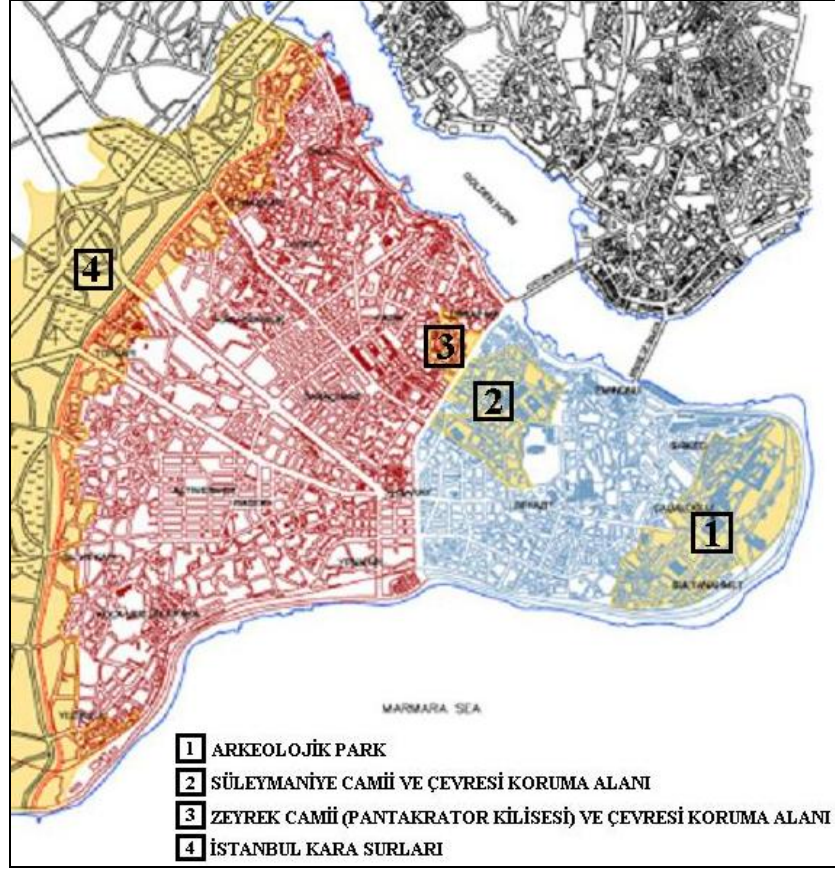
5366 sayılı kanun çerçevesinde İstanbul'un tarihi dokusu için çok önemli bir yere sahip olan Fatih ve Beyoğlu İlçeleri'nde 2006 yılından itibaren birçok alan kentsel yenileme alanı olarak ilan edilmiştir (Şekil 4.1). Bu alanlar, 1950'lerden itibaren meydana gelen göç dalgalarının ve sosyal yapıdaki değişimlerin etkisi altında kalmış, başta fiziksel mekanda olmak üzere, sosyal ve ekonomik alanda da düşüşlerin yaşanması ve çöküntü bölgeleri haline gelmeleri nedeniyle 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilmişlerdir. Bu durum bugün oldukça tartışılan ve yankı bulan kentsel yenileme projelerinin ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

5366 sayılı yasa ile ilan edilen yenileme alanları ve uygulanan projeler, uluslararası boyutta da önemli sorunları bünyesinde barındırmaktadır. 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne giren Tarihi Yarımada'daki dört bölgenin kentsel yenileme alanı ilan edilen bölgeler ile içiçe olması, çok hassas bir noktayı içermektedir.

UNECISO Dünya Miras Listesi'ndeki bölgeler (Şekil 4.2);

1. Sultanahmet Arkeolojik Parkı (1. Derece Arkeolojik Sit alanı ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanının tamamı)
2. Süleymaniye Çevresi ve Çevresi Koruma Alanı
3. Zeyrek Kilise Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı
4. İstanbul Kara Surları

olarak belirlenmiştir (İBB, 2003a). Bölgelerin Dünya Miras Listesi'ne alınması ile Türkiye kültürel ve doğal mirasın korunacağını taahhüt etmiş ve imzasını ortaya koymuştur. Bu durum söz konusu alanların sadece fiziki açıdan değil, sosyal açıdan da korunması gerekliliğini kapsamaktadır. Çünkü bu alanlara korunması gerekli alan niteliğini veren unsurlardan biri de alanlardaki yaşam tarzı, bölge halkının gelenek ve göreneklerinin mümkün olduğunca orjinal mekanlarda yaşatılması gerekliliğindendir (İBB, 2003a). Fakat bugün Türkiye'de uygulanan kentsel yenileme çalışmalarındaki yaklaşımlara ve izlenen yöntemlere bakıldığında ise bu durumunun gerçekleşmediği açık bir şekilde görülmektedir.



Şekil 4.2 : UNESCO Dünya Kültür Mirası listesindeki alanlar (İBB, 2003a).

Sonuç olarak bu bölümde, Fatih ve Beyoğlu ilçelerinde projelendirilmiş ve resmi kanallarca onaylanmış ya da uygulamaya geçirilmiş olan dört farklı bölgedeki kentsel yenileme çalışmaları irdelenecektir. Bu bağlamda, farklı yenileme yaklaşımları içeren Fener-Balat Bölgesi için hem UNESCO'nun destekleri ile hazırlanan rehabilitasyon projesine hem de yenileme alanı ilan edilen bölge için yapılan projeye değinilecek, sürdürülebilir kentsel yenileme bağlamında irdelenmeye çalışılacaktır. Bununla beraber Sulukule Bölgesi, Tarlabası Bölgesi ve Yenikapı Bölgesi'ne dair uygulamada olan kentsel yenileme çalışmaları da incelenerek, projelerin sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımları açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.1 Fener-Balat Bölgesi Kentsel Yenileme Çalışmaları

Fener-Balat, Tarihi Yarımada içerisinde bulunan, çoğunlukla heterojen bir karaktere sahip olup, homojen bir şekilde korunan iki bölge olarak İstanbul'un tarihi ve kültürel mirası açısından önemli bir yere sahiptir. Tarihi süreç içerisinde bakıldığında 1900'lerden 1950'lere kadar Fener-Balat Bölgesi, İstanbul'un en zengin konut ve kültürel bölgesi olarak bilinmektedir (Tuncer, 2006).

Fener Bölgesi geçmiş dönemlerde Rum Patrikhanesi'nin bulunması nedeniyle Rum-Ortodoks toplumunun; en eski ve en önemli dini merkezlerden biri olan Ahrida Sinagogu ile de Yahudi toplumu için, önemli yerleşim alanlarından biridir. Balat'ın ise 1940'lara kadar Yahudi yerleşim Bölgesi olarak önemini koruduğu bilinmektedir. Bu dönemlerde Balat sakinlerinin bölgede küçük çaplı ticari aktiviteler ile uğraşırken, Fener Bölgesi'nde yaşayan halkın çoğunlukla eğitim ve kültür seviyelerinin yüksek olması ve yabancı dil bilmeleri nedeniyle uluslararası ticaret ile uğraştıkları bilinmektedir (Eren, Berk, 2001).

Cumhuriyet döneminde, 1942 yılında çıkarılan varlık vergisi ve 1948 yılında İsrail'in kuruluşunu da izleyen pek çok olay ile birlikte çok sayıda Rum ve Yahudi topluluğu alanı terk etmişlerdir (Eren, Berk, 2001). Sonraki dönemlerde ise alan kırdan kente göç hareketlerinden en çok etkilenen yerlerden biri haline gelmiştir. Özellikle 1980'lerde Belediye Başkanı Bedrettin Dalan döneminde Haliç'teki tersanelerin kapatılması ve kıyı şeridinin temizlenmesi ile başlatılan yenileme çalışmaları kapsamında, bölgeye göçle gelen ve Haliç'teki iş kollarında çalışan sınıf için iş kaybının yaşanması, alandaki köhneme sürecini hızlandırmıştır (Kocabaş, 2006). Bugün Fener-Balat Bölgesi'nde Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden gelen göçmenlerin yaşadıkları bilinmektedir (Kocabaş, 2006; Şişmanyazıcı, 2009).

Bölgenin tarihi süreçte sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasın tespit edilmesi ve korunması ile ilişkili olarak geçirdiği aşamaları tariflemek gerekirse;

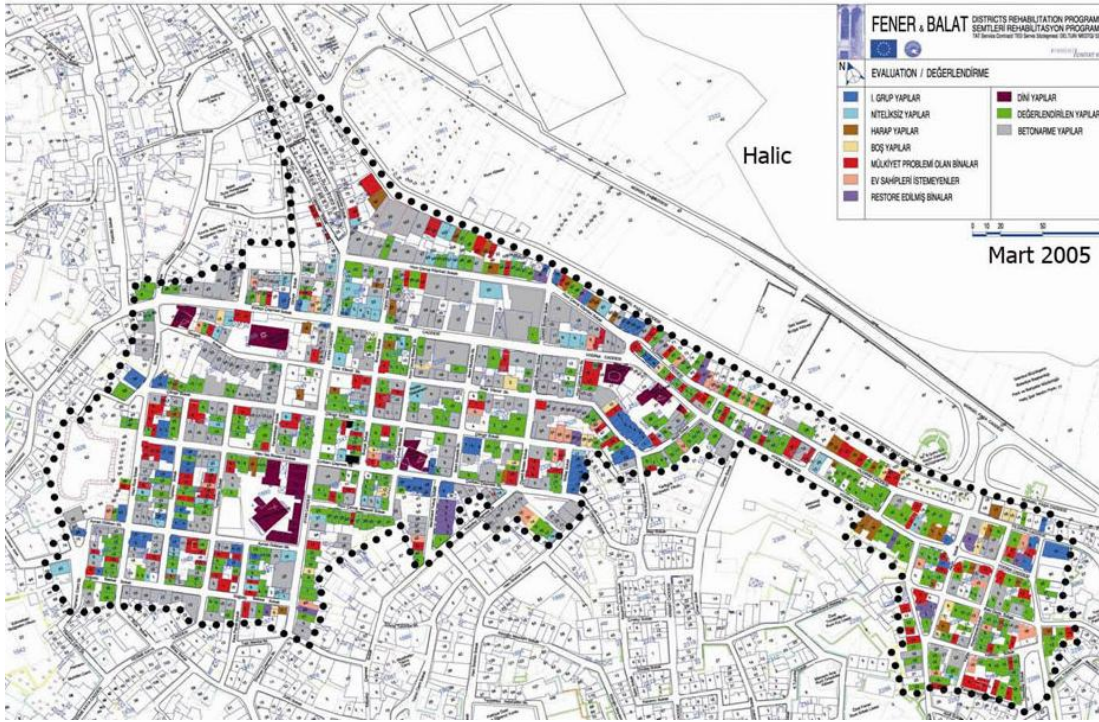
- 1968 yılında bir grup mimar Zeyrek, Ayvansaray, Fener ve Balat Bölgeleri'nde yaptıkları çalışmalar sonucunda, çalıştıkları bölgelerin çöküntü alanı haline geldiğini ortaya koymuşlardır.
- 1975'te Zeyrek'te belirlenmiş bir bölge, koruma alanı haline getirilmiş, 1979-1980 yıllarında bu alanlar genişletilmiştir.

- 1985’te UNESCO Dünya Miras Listesi’ne Tarihi Yarımada’dan 4 bölge dahil edilmiştir. Bu listeye alınan alanlar, Fener-Balat Bölgesi’nin yakın çevrelerinde yer aldığından, bölgenin sahip olduğu değerler daha iyi anlaşılmıştır.
- 1997’de UNESCO Dünya Mirası Merkezi, Fatih Belediyesi, Fransız Anadolu Araştırma Derneği ve Fener Gönüllüleri’ni biraraya gelerek, 1985 yılında imzalanmış UNESCO Dünya Kültür ve Doğa Mirasını Koruma Sözleşmesi çerçevesinde taahhüt edilen ve uygulanan ilk çalışma olan “Fener-Balat Semtleri Kentsel Rehabilitasyon Programı”nın çalışmaları başlamıştır (Tuncer, 2006).

Bu bağlamda Fener-Balat Bölgesi’nde uygulanan kentsel yenileme çalışmaları farklı yaklaşımları bünyesinde barındırmakta, süreç içerisinde alanda iki farklı proje geliştirilmiş ve uygulamaya geçirilmiştir. 1997 yılında UNESCO destekleri ile hazırlanan ve uygulamaya geçirilen Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı alandaki kültürel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin yanında, çevresel boyutları da ele alan bir yaklaşım izlemiştir. Fakat Fener-Balat Semtlerinde 2006 yılında 5366 sayılı yasa ile yenileme alanları ilan edilmesi ile gündeme gelen Fener-Balat Yenileme Projesi, sahip olduğu yaklaşımlar nedeniyle sürdürülebilir bir nitelik taşımamaktadır. Bu bölümde aynı alanda uygulanan iki farklı projenin detayları irdelenecektir.

4.1.1 Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı

Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı kapsamında birçok aktörün, Fener-Balat’ta yaşanan ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel çöküntüyü durdurmak amaçlı bir araya geldiği görülmektedir (Şişmanyazıcı, 2009). Proje alanı olarak belirlenen alan içerisinde 1401 binanın köhnemiş olduğu, bu binaların %20’sinin (102 adedi boş, 124 adedi kullanılmakta) kötü koşullar taşıdığı, yarısından fazlasının (yaklaşık 750 adet) ise tarihi karaktere sahip olduğu belirlenmiştir. Bölgedeki kentsel donatı ve hizmetlerin yetersiz olması nedeniyle kentsel çevre sağlıklı durumdadır ve 12 yaş sonrası okula gitme oranının çok düşük olduğu, kadınların %20 oranında okuma-yazma bilmediklerini anlaşılmıştır (Kocabaş, 2006)



Şekil 4.3 : Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı’daki proje alanı vefiziksel mekana ilişkin tespitler (Url-6).

Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, AB ve Fatih Belediyesi’nin ortaklığında gerçekleştirilmiştir. AB’nin UNESCO aracılığı ile finansmanı sağlaması, İspanya, İngiltere ve Fransa’dan uzmanların yer aldığı ve Türk Kadın Değerlendirme Vakfı’nın da katılımı ile oluşan Teknik Destek Ekibi ve projenin uygulayıcısı görevinde ise Fatih Belediyesi’nin yer alması ile genel yönetim şeması oluşturulmuştur.

1998 yılında UNESCO yürütücülüğünde oluşturulan Teknik Destek Ekibin fizibilite çalışmasını bitirmesinden sonra, UNESCO ve AB Komisyonları tarafından süreç onaylanmış ve 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren, proje çalışmalarının başlatılması üzerine karar alınmıştır. Bu süreçte AB sivil toplum kuruluşları kaynaklarından karşılanan 7 milyon avroluk finansal destek ve Türkiye’den TOKİ’nin ortaya koyduğu 2 milyon dolarlık bir katkı ile projenin ilk bütçesi oluşturulmuştur.

2003 yılında Teknik Destek Ekibi’nin görevlendirilmesi ile başlayan program 4 yıllık bir süreci kapsayarak 2007 yılında sonuçlanması planlanmıştır. Fakat hem projenin hazırlanması hem de uygulanması sürecinde politik nedenler ve Fatih Belediyesi yapısında meydana gelen değişimler, projeyi ciddi anlamda etkilediği söylenebilir (Eren, Berk, 2001).

Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın temel hedefleri;

- Fener ve Balat Semtleri'nin sosyo-ekonomik açıdan yenileştirilmesi ve sürdürülebilir iyileştirilmesinin sağlanması
- Bölgedeki toplum bireyleri için ekonomik aktivite/istihdamın sağlanması
- Fatih Belediyesi'nin teknik kapasitesinin güçlendirilmesi
- Sürdürülebilir ve başarılı bir kentsel iyileştirme modelinin oluşturulmasıdır. (Kocabaş, 2006)

Belirlenen hedefler doğrultusunda Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı 4 alt bileşenden oluşturulmuştur. Bu bileşenler;

A.Konutların Restorasyonu

B.Çok Amaçlı Sosyal Merkez

C.Balat Çarşısı'nın Yeniden Canlandırılması

D.Katı Atık Yönetimi

A. Konutların restorasyonu programında; proje alanı içerisinde bütçe doğrultusunda belirlenen sayıda binanın (yaklaşık 200 bina) restore edilerek kentsel dokunun ve kültürel mirasın korunması hedeflenmektedir. Binaların restore edilmesi ile Fener-Balat Semtleri'nin sosyo-ekonomik yönden canlandırılmasının ve sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasının yanında, semt halkı için gelir getirici etkinliklerin oluşturularak ekonomik canlanmanın sağlanması, bölgedeki diğer binaların restorasyonu için özendirici bir etki yaratması ve en önemlisi diğer tarihi dokuya sahip alanlarda uygulanabilecek bir kentsel yenileme modelinin oluşturulması hedeflenmektedir (Url-6).

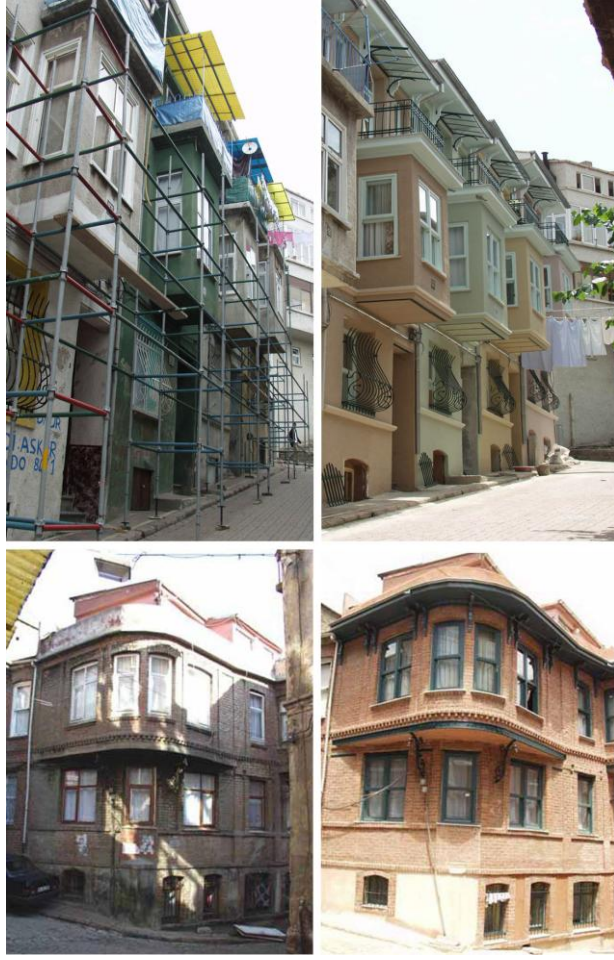
Restorasyon sürecinde ilk temel alınan nokta mülk sahiplerine mali destek sağlayan finansman paketlerinin de düşünülerek, %4 faizle 10 yılda geri ödenecek şekilde 75.000 TL'lik kredileri kapsayan programların hazırlanmasıdır. Fakat bu süreçte dikkat edilen en önemli nokta, programın uzun yıllardır bölgede yaşayan ve yaşamaya devam etmek isteyen, fakat mali açıdan herhangi bir destek olmadan binaların bakımını gerçekleştiremeyecek durumdaki insanlara mali imkanların sağlanması ve öncelik verilmesidir (Kocabaş, 2006).

Bu yaklaşım ile yenileme çalışmalarını rant aracı olarak görerek, farklı sosyal grupların alanı işgalleri önlenmesi hedeflenmiştir. Bununla beraber restorasyon süreci;

- Program kapsamına alınacak 200 binanın belirlenmesinde kullanılacak seçim kriterlerinin hazırlanıp kullanılması çalışmalarını,
- Çoklu mülkiyetin söz konusu olduğu binalarda yaşanan karmaşık sürecin çözüme kavuşturulması için tüm mülk sahiplerinin katılımının sağlanması,
- Bina projelerinin gözden geçirilmesi ve güncellenmesi,
- Detaylı restorasyon projelerinin hazırlanarak Koruma Kurulu onayına sunulması,
- İhale dosyasının hazırlanması ve AB delegasyonunun ihale prosedürleri kapsamında desteklenmesi,
- Yoğun iç mekan çalışmalarının olduğu binalarda yaşayanlar için geçici barınmanın sağlanması,
- Restorasyon sözleşmelerinin izlenmesi ve danışmanlığının eşgüdümlü hale getirilmesi, çalışmaların onaylanması ve ödemelerin yapılması,

kapsamında oluşturulmuştur (Kocabaş, 2006). Binaların mimari düzeyde değerlendirilmesinde ise mimari ve tarihi değeri, bina içinde ve dışında gerekli olan iyileştirmenin niteliği ve düzeyi, deprem riski ve depreme karşı dayanıklılık, binalara yenileme yapılması ile çevresinde bulunan ve yenileme yapılamayacak niteliklere sahip binalarda oluşabilecek çevresel etkinin büyüklüğü ve niteliği konuları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca uygulama sürecinin kolay ve hızlı olabilmesi için yönetsel zorlukların minimize edilmesi hedeflenerek, yenilecek binalar, Koruma Kurulu'ndan izin almadaki zorluk derecesine göre de değerlendirilmiştir.

Binaların mimari düzeyde değerlendirmesinden sonra yapılacak restorasyon çalışmaları ve müdahale tipleri bina bazında tanımlanmıştır. Bu noktada sadece bina cephelerinin baz alındığı ve ilk etapta binanın dışında yapılacak çalışmaları kapsayan *hızlı restorasyon çalışmaları*; ve evlerin cephe ve çatı onarımları ile birlikte iç mekanları, elektrik düzeneği gibi detayları da dahil olmak üzere modern standartlara uygun iyileştirmelerin yapılmasını kapsayan *tam anlamı ile yapılacak restorasyon çalışmaları* başlıklarında iki tür müdahale biçimi belirlenmiştir. (Kocabaş, 2006)



Şekil 4.4 : Restorasyon çalışmalarının öncesi ve sonrasındaki durum (Url-6).

Sonuç olarak konutların restorasyonu programının tamamlanması ile elde edilmesi planlanan somut ürünlerin;

- Restorasyon kalite standartlarını oluşturup, kentin başka yerlerindeki benzer projeler için destek sağlayacak bir Restorasyon Merkezinin kurulması,
- Daha başka projeleri de harekete geçirecek olan restorasyon/iyileştirme çalışmalarının olumlu etkisini gösterilmesi,
- Olası başka fonların da bölgeye getirilmesi ile birlikte sürdürülebilir iyileştirmenin gerçekleşmesini sağlamak için toplum katılımının sağlanması,
- Bölge sakinleri için yeni iş olanaklarının ve becerilerinin yaratılması,
- Sürekli bakım ve onarımın teşvik edilmesi için bakım onarım el kitaplarının hazırlanması,

- Restorasyon çalışmaları için planlama onay prosedürlerinin organize edilmesi ve ilgili destek hizmetlerin sağlanması olarak düşünülmüştür (Url-6)

B. Çok amaçlı sosyal merkezin oluşturulması programında; Bölgede yaşayan kadınlara ve genç nüfusa hizmet verilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Sosyal merkezin toplanma ve aktivite merkezi olarak hizmet görmesinin yanında, okuma-yazma kursları, meslek edindirme eğitimlerinin yanında beslenme, çocuk bakımı, temel ilkyardım hizmeti gibi noktaların karşılanmasını sağlayacak küçük ölçekte klinik ve kreşin oluşturulması hedeflenmiştir. Bununla beraber kadınların katılımıyla oluşturularak kooperatif niteliğindeki sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi ise kadınların ekonomik faaliyetlerdeki etkinliğini arttırmak yönünde önemli bir adım olarak düşünülmüştür (Url-6).



Şekil 4.5 : Fener-Balat Sosyal Merkezi (Url-7).

C. Balat Çarşısı'nın yeniden canlandırılması programı; Balat Lapçinler ve Leblebiciler Sokakları boyunca sıralı tonuzlu dükkanlardan oluşan tarihi Balat Çarşısı'nın onarımını ve yeniden canlandırılmasını içermektedir. Bu ekonomik ve mekansal canlandırılmanın sağlanması ve Balat Çarşısı'nın bölgenin çekim merkezi haline getirilebilmesi için su, kanalizasyon, aydınlatma gibi kentsel altyapının öncelikli surette iyileştirilmesi planlanmıştır. Bölge için gerçekleştirilecek fiziksel canlandırmanın, beraberinde ekonomik canlandırmayı da getireceği düşünülmektedir (Url-6).



Şekil 4.6 : Balat çarşısının yenilemeden önceki ve sonraki durumu (Url-8).

D. Katı atık yönetimi programı; proje alanında önemli bir sorunu teşkil eden katı atık sorunu üzerinde durularak oluşturulmuştur. Bu noktada özellikle alandan yetkili belediyelerin kendi içlerindeki görev paylaşımını ve yönetim şemasının bütünleştirilerek, sürdürülebilir bir hizmet yönetimi deneyiminin kazandırılması temel noktayı oluşturmaktadır. Bununla beraber semt sakinlerine katı atıkların toplanması ve geri dönüşümlerinin sağlanması konusunda temel bilgilerin verilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla; semt sakinleri ile birlikte yapılan toplantılar sonucunda, iki temel konu üzerine kararlar alınmıştır.

1. Geri dönüşebilecek atıkların toplanmasını sağlamak amacıyla gerekli ekipmanların ve toplama sistemlerinin oluşturulmasıdır. Bu konu ile ilgili olarak en az maliyetli çözüm, geri dönüştürülebilecek atıkların Fatih Belediyesi tarafından hanelere dağıtılacak, şeffaf plastikten yapılmış geri dönüşüm kutularında biriktirilmesi ve haftanın belirli bir günü Fatih Belediyesi tarafından toplanmasıdır.
2. Programın altyapısının oluşturulması adına ikici olarak, geri dönüşüm ve katı atık yönetimi konularında semt halkının eğitilmesi kararlaştırılmıştır. Eğitim kampanyası şeması altında yapılacak eğitim programının çocuklar, kadınlar ve erkekler olmak üzere farklı hedef grupları doğrultusunda şekillendirilmesi, geri kazanım ve atık yönetimi konusunda gerekli olan sunumların, afiş ve broşürlerin hazırlanması ve dağıtılması yönündedir (Url-5).

Program dahilinde soylulaştırma kavramının engellenmesi için iki temel önlem alınmıştır. Bu önemler;

- Spekülasyonların önlenmesi amacıyla, restorasyon çalışmaları için 1997'den sonra el değiştiren binaların seçilmemesi,
- Restorasyon sürecinden önce Fatih Belediyesi ve mülkiyet sahipleri arasında imzalanan anlaşma ile mülkiyet sahiplerinin en az 5 yıllık bir süreç içinde mülklerini satmamaları ve süreç içerisinde konut kiralarını enflasyon oranının üzerinde arttırmamalarıdır (Gür, 2009).

Fakat sonraki süreçte yaşananlar bu durumun tam olarak gerçekleştirilemediğini göstermektedir. Özellikle 2006 yılında Fener-Balat Bölgesi'ndeki bazı alanların yenileme alanı olarak ilan edilmesi ile gündeme gelen Fener-Balat Yenileme Projesi'nin, farklı yaklaşımları barındırmasının da verdiği etki ile soylulaştırma sürecinin yaşanmaya başladığını söylemek mümkündür.

Ergun'un 2004 yılında yaptığı değerlendirmede, özellikle Balat'ta yapılan restorasyonu yapılmış yapıların bir kısmının mimarlar, akademisyenler, artistler, yazarlar vb. tarafından alınan binalardan oluştuğunu, rehabilitasyon projesinin uygulanmasından sonra yüksek eğitilmiş grubun hızla alana taşınacağını ve sonraki dönemlerde Balat'ın Cihangir gibi gözde sanat ve kültür merkezlerinden biri haline geleceğini vurgulamıştır (Ergun, 2004).

Gür (2009), yaptığı çalışmalarda bu durumu destekler bulgular elde etmiştir. Gür, 2008 yılında yaptığı pilot araştırmalarda, semtteki eğitim ve gelir düzeylerinde ciddi anlamda bir artış olduğunu tespit etmiş, bu durumun da alana yüksek gelir düzeyindeki entellektüellerin göç etmesinden kaynaklandığını vurgulamıştır (Gür, 2009). Bu noktada Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'ndan sonraki süreçte soylulaştırmanın önlenmesi adına net adımların tanımlanmamış olması en büyük eksik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı çerçevesinde oluşturulan bu sistem, Türkiye için sürdürülebilir kentsel yenileme modelinin oluşturulması adına oldukça olumlu ve önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Sosyal sürdürülebilirlik adına, toplum katılımının yüksek düzeyde sağlanması, tarihi çevrenin korunması ve iyileştirilmesinin yanında, kadınlara ve gençlere yönelik hizmetlerin sunulması; ekonomik sürdürülebilirlik adına, alanın değer kazanması ile birlikte alanda yaşayanlara yeni ekonomik faaliyetler geliştirilmesi çabası ve çevresel sürdürülebilirlik adına ise küçük bir ölçekte de olsa, geri dönüşüm sistemlerinin oluşturulması düşüncesi, alandaki kentsel yenileme çalışmalarının sadece fiziksel düzeyde kalmayıp, sosyal, ekonomik ve çevresel boyut ile de ilişkilendirildiğinin göstergesidir.

4.1.2 Fener-Balat Yenileme Projesi

2006 yılında 5366 sayılı kanun çerçevesinde ilan Fener-Balat Bölgesinin sahil kesiminin yanında konut alanlarını da içeren bir bölüm yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Projesi'nden farklı olarak alanda bir yenileme projesi yapılmasına karar verilmiş, Fatih Belediyesi'nin öncülüğünde özel sektör-kamu ortaklığına dayalı bir proje geliştirilmiştir.

Fener-Balat Yenileme Projesi'nde Fatih Belediyesi projenin yürütücüsü ve kontrolörü olarak yer almışken, özel sektör kuruluşu olan GAP İnşaat uygulamaya yönelik projelerin hazırlanmasında ve uygulamasında rol almaktadır. Projeden doğrudan etkilenecek bölge halkı ise, sadece mülkiyet kavramı sınırlarında dikkate alınarak projenin çerçevesi oluşturulmuş, kiracılar ve alanda yaşayan halk göz önünde bulundurulmamıştır. Mülkiyet sahiplerinin de alanda sadece tekrardan mülk edinebilmeleri üzerine bir proje şeması oluşturulmuş, eğer bir yapı ya da parselde çok parçalı mülkiyet dokusu varsa proje kapsamının dışında tutulmuştur.



Şekil 4.7 : Fener Ayvansaray Arası ve Sahil Kesimi Yenileme Avan Projesi (Url-9).

Proje, tarihi yapıların korunması, restorasyonu, restitüsyonu ve yeni yapılar yaratma gibi birçok mimari yaklaşımı bünyesinde barındırmaktadır. Tescilli yapılar statik olarak ayakta durabiliyor ise, restorasyon tekniğine uygun olarak yenilenecek, ancak statik yapılarda problem varsa, bu durumda tescilli yapılar yıkılarak aslına uygun şekilde yeniden yapılması planlanmıştır. Proje kapsamında anıt eser niteliği teşkil eden yapılar, plan şeması ve cephesi ile aynen korunacak, fakat mimari olarak tek başına bir değeri olmayan, sahip olduğu cepheyle, gabariyle, oranlarla ve sokağa kattığı değerlerle korunması gereken yapılarda ise sadece cephelerin korunması gerçekleştirilecektir (Şişmanyazıcı, 2009).

Ayrıca projede, turizm fonksiyonu ile yarı kamusal mekanlar oluşturulması ve mevcut konut stoğunun aynen korunması planlanmaktadır. Fakat turizm fonksiyonunun etkisiyle gereken konaklama alanı ihtiyacı, proje kapsamındaki 20 yapı adasından sadece 1 tanesine konaklama fonksiyonu verilmesi ile karşılanacaktır. Bunlarla beraber, özellikle sahil şeridindeki kafe, restoran ve işletmelerin düzenlenmesi gerçekleştirilecek, alana özgü olan piyano satıcılarının mekanda aynen korunması sağlanacaktır (Şişmanyazıcı, 2009).

Projenin uygulanmasındaki temel yaklaşım konut ve işyeri sahipleri ile uygulayıcı olan özel sektörün anlaşma yoluna gitmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda yapılan anlaşmalara göre mülkiyet sahipleri evlerini/iş yerlerini satıp başka bir alana taşınacak veya evleri için belirlenen bedeli peşinat olarak saydırıp, sahipleri oldukları mülkiyetlerin yerine yapılacak yapılar için belirli bir program çerçevesinde bedel ödemeye devam ederek projenin içine dahil olacaklardır (Şişmanyazıcı, 2009). Bu durum, açık bir şekilde projenin alandaki kullanıcılara yönelik olmadığını göstermektedir.



Şekil 4.8 : Fener-Balat Yenileme Projesi ile yeniden yapılaşması öngörülen yapılardan oluşan kentsel doku (Url-7).



Şekil 4.9 : Fener-Balat Yenileme Projesi ile önerilen yapılaşma örnekleri (Url-7).

FEBAYDER’in 22 Kasım 2009 tarihli açıklamalarına göre ise, bu proje ile yapılmak istenenin aslında alandaki kişilerin Tarlabası ve Sulukule’de olduğu gibi bir şekilde çıkartılmak istendikleri yönündedir. Yapılan açıklamada belediyenin önerdiği proje ile modern bir kent yaratılmaya çalışıldığı fakat yaratılacak alanlarda kendilerinin yaşamalarının mümkün olmadığı belirtmişlerdir. Ekonomik durumu olup, projenin içerisinde tekrardan mülk sahipleri olacakların ise, yapılacak bu modern semtte ruhsal olarak yaşam mücadelesi vereceklerini, çünkü mevcuttaki samimi ilişkilerin hiçbir zaman korunamayacağını ve mahalle kavramının kaybolacağını belirtmişler, bir şekilde doğup büyüdüğüleri semti terk etmek zorunda bırakılacaklarını vurgulamışlardır (Url-7).



Şekil 4.10 : Fener-Balat Yenileme Projesi’ne karşı halkın tepkileri (Url-7).

Sonuç olarak, 5366 sayılı yasanın dayanağında uygulanması planlanan Fener-Balat Yenileme Projesi, Fener-Balat Sektleri Rehabilitasyon Projesi’nden çok farklı bir yaklaşımla, alanda yaşayanlara yönelik bir iyileştirme yapmak yerine, sadece yapısal iyileştirilmelerin sağlanmasını ve alanda toplumsal yeniden yapılanma sürecini destekleyici yönde uygulamaların gerçekleştirilmesini içermektedir.

Bu bağlamda bazı noktalarda yapılan yapısal iyileştirmelerin sadece cephe korunması çerçevesinde şekillendirilmesi, kültürel mirasın büyük oranda olumsuz yönde etkileneceğini göstermesinin yanında, alanda yaşayanları yerinden etmeye yönelik izlenen finansman ve yönetim yaklaşımları ise soylulaştırma sürecini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu noktada Fener-Balat Yenileme Projesi'nin sürdürülebilir kentsel yenilemenin kapsamında değerlendirilemeyeceği açık bir şekilde görülmektedir.

4.2 Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi

Sulukule, tarihi süreç boyunca, Roman halka ev sahipliği yapmasının yanında karasurları çok yakınında bulunması nedeniyle UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan ve somut olmayan kültürel mirası taşıyan bir alan olmuştur. Alanın, 5366 sayılı yasa kapsamında 2005 yılında yenileme alanı olarak ilan edilmesi ile, bugün İstanbul'un diğer tarihi nitelikli alanlarında da hızla uygulanan ya da uygulanması planlanan yenileme çalışmaları, Sulukule'nin gündemine gelmiştir. Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi, İstanbul'daki yenileme alanlarında hayata geçirilen ilk proje olması nedeniyle, öncü ve örnek olma özelliği taşımaktadır.

Tarihi süreçte Sulukule, dünyada Roman halkının yaşadığı en eski yerleşimlerden biri olarak bilinmektedir. Bu topluluğun alana 1054'te İstanbul'un Bizans'ın başkenti olması ile geldikleri, fakat yaptıkları çeşitli faaliyetlerden (falcılık, sihirbazlık vb.) dolayı karasurlarının dışına gönderilmişlerdir. Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra farklı bölgelerde yaşayanları şehri canlandırmak amacıyla çağırması üzerine suriçine gelen Romanların bir kısmı Ayvansaray'da Lonca Mahallesini kurmuşlar, bir kısmı da Sulukule'ye yerleşmişlerdir (Url-10).

Osmanlılar döneminde Sulukule'nin dans ve müziğin yanında kente pek çok yönden katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. Özellikle fetihten sonra müslüman olan Romanların, sarayın mehter takımını kurdukları bilinmektedir (Url-10).

Cumhuriyet döneminde eğlence evleri, mahallenin ekonomik etkinliğini ciddi olarak arttırmıştır. 1985'ten önce sadece 3 adet olan eğlence evleri, bu dönemde 34'e kadar yükselmiş ve yaklaşık 3500 kişinin çalıştığı yerler haline gelmiştir. Bu durum 1980'lerde mahallenin ekonomik kalkınmasını sağlamıştır. (Url-10).

1990'lı yıllara gelindiğinde ise eğlence evlerinin kapatılması, mahalle için öldürücü darbe niteliğindedir. Eğlence evlerinin kapatılması ile bölgede büyük ve hızlı bir çöküş yaşanmış ve bu durum yaşam alanlarındaki eskimeyi ve çöhnemeyi de hızlandırmıştır. (Url-10).

1990'lardan itibaren Sulukule'de yaşayan ekonomik gerilemenin beraberinde getirdiği fiziksel çöküntü, 2002 yılından itibaren hem metropoliten yönetimin (İBB) hem de yerel yönetimin (Fatih Belediyesi) gündem konularında yer almaktadır. Bu bağlamda alanın yeniden düzenlenmesine ilişkin İBB ve Fatih Belediyesi çeşitli projelere uygulama programları çerçevesinde yer vermişlerdir. Fakat 2005 yılında 5366 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile beraber, alanın hızla yenileme alanı olarak ilan edilmesi gerçekleşmiş ve daha geniş kapsamlı bir yenileme çalışmasının yapılmasına imkan sunulmuştur.



Şekil 4.11 : Sulukule yenileme alanının 2007 yılındaki görüntüleri (Url-11).

2006 yılında Fatih Belediyesi ve İBB tarafından yapılan çalışmalar ile alanda yaşanan sosyal-ekonomik ve fiziksel çöküntü net bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu durum, bölge halkının ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarında göz önünde bulundurularak hazırlanacak sosyal bir projenin tasarlanması gerekliliğini ortaya çıkarmış ve yerel yönetimlerce de kabul edilmiştir (Url-11). Bu amaçla projenin gerçekleştirilmesinde temel noktayı oluşturan kamu desteği, İBB ve TOKİ arasında 2006 yılında imzanan protokoller ile sağlanmış ve alanda kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesi yönünde ilk adımlar atılmıştır.

TOKİ ve Fatih Belediyesi tarafından özel bir firmaya hazırlatılan yenileme projesi, içerdiği genel yaklaşımlar ile sürdürülebilir kentsel yenilemeye referans verebilecek noktaları içermektedir.

Projenin en başında yönetimlerin “sosyal bir yaklaşımla tasarlanması” gerekliliğini kabul etmeleri, alandaki sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik adımları içereceği sinyallerini vermektedir. Fakat 2006’dan itibaren yaşanan süreç, proje kapsamındaki hedeflerin ve niyetlerin sadece kağıt üzerinde yazılı belgeler niteliğinde olduğunu en açık şekilde göstermektedir.

Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi’nin hedefleri;

- Mimari ve kentsel kalitenin geliştirilmesine-iyileştirilmesine-yenilenmesine yönelik,
- Sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamaya yönelik,
- Sağlık ve konfor koşullarının iyileştirilmesine yönelik,
- İşlevsel yeterliliği sağlamaya yönelik,
- Sağlıklı ve işlevsel ulaşım kurgusunun geliştirilmesine yönelik,
- Ekonomik destek ve uygun maliyet sağlamaya yönelik,

olarak gruplandırılmış ve tariflenmiştir (TOKİ, 2007). Proje hedeflerindeki temel başlıklar incelendiğinde fiziksel ve sosyal gelişme ve iyileştirmenin sağlanmasının yanında ekonomik boyutta da hedeflerin tariflenmesi, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanması adına önemli noktaları içerdiğin göstergesidir.

Hazırlanan projenin uygulanabilirliğindeki en önemli noktayı oluşturan mülkiyet konusu, İBB ve TOKİ arasında yapılan protokol ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda protokol çerçevesinde müstakil mülkiyeti (konut-işyeri) olan herkese proje alanından bir mülk verilmesi planlanmıştır.

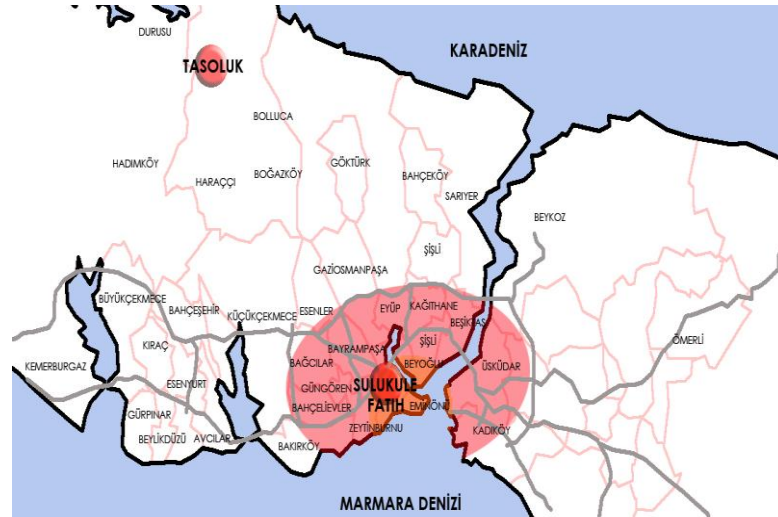
Kiracı durumundakilerin ise TOKİ’nin Gaziosmanpaşa-Taşoluk’ta yapmış olduğu sosyal konutlardan birer konutun peşinatsız olarak verilmesini ve 180 ayda tamamlanacak şekilde bir ödeme planı çıkarılarak mülkiyet sahibi olabilme imkanı tanınmıştır. Ayrıca alanda ikamet eden mülk sahiplerine ve kiracılara uygulama süresince kira yardımı yapılması kararlaştırılmıştır (Url-11).

Bu yaklaşım projenin en önemli tartışma noktasını oluşturmaktadır. Bu madde, proje kapsamındaki mülkiyet sahipleri ve kiracıların mağdur edilmeyeceği yönünde bir algıyı doğursa da, aslında projenin gerçek Sulukule yaşayanlarına yönelik olmadığını ve asıl hedefin alanda soylulaştırmanın gerçekleştirilmesi olduğunu göstermektedir.



Şekil 4.12 : Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi Vaziyet Planı (TOKİ, 2007).

Yapılan birçok araştırmada Sulukule halkının bu bölgede kiracı olarak düşük kira bedelleri ile yaşadıkları, alanın yakın çevresindeki bölgelerde gününbirlik işlerde çalışarak geçimlerini sağladıkları tespit edilmiştir (TOKİ, 2007). Bu bağlamda alanda yaşayan kişilerin merkezi bölgelerde ikamet etmesi, yaşamlarını devam ettirmeleri için en önemli noktayı oluşturmaktadır. Bununla beraber, aile yapısı ve yaşam biçimleri göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin az katlı müstakil ve bahçeli evlerden oluşan bir mahalle dokusunda uzun süredir yaşamış olmaları diğer hususu oluşturmaktadır.



Şekil 4.13 : Yenileme Projesi ile Sulukulelilerin yerleştirildiği Taşoluk Bölgesi'nin konumu (Url-12).

Bu karaktere sahip, Sulukule’de yaşayan halkın kent merkezinden çok uzak bir nokta olan Taşoluk’ta yerleştirilmeleri ve TOKİ tarafından yapılmış apartman bloklarında yaşamalarının istenmesi, projenin daha temelinde alanda yaşayanların göz önünde bulundurulmadığını göstermektedir.

Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi ile oluşturulan birçok hedefin sadece kağıt üzerinde yazılı ifadeler olarak kaldığı, alanın 2005 yılında yenileme alanı ilan edilmesinden itibaren yaşanan süreç incelendiğinde net bir şekilde anlaşılmaktadır. Projenin önerdiği yaklaşımlardan çok uzak bir şekilde gerçekleştirilen uygulama çalışmaları, bugün alandaki kültürel değerlerin tamamen yok olmasını sağlamıştır.



Şekil 4.14 : Yıkımlar gerçekleştirilmeden önce Sulukule (Url-12).



Şekil 4.15 : Yıkımların gerçekleştirilmesinden sonra Sulukule (Url-12).

Projenin uygulama sürecine bakıldığında, özellikle Fatih Belediyesi tarafından gerçekleştirilen mülkiyetlere yönelik acele kamulaştırma kararlarının çıkarılması, yıkım kararlarının verilmesi ve bu bağlamda tescilli binalar da dahil olmak üzere geniş çaplı yıkımların gerçekleştirilmesi, mahallelinin zorla yerinden edilmesi gibi yanlış uygulamalar, birçok kişinin dikkatini çekmiş, başta Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği olmak üzere, çeşitli grupların tepkilerine neden olmuş ve hukuksal süreçlere başvurulmuştur.

Bununla beraber Sulukule’de yaşananlar UNESCO Dünya Miras Alanları’ndan sorumlu UNESCO/ICOMOS Ortak Misyonu’nun 2008 ve 2009 İstanbul ziyaret programlarında yer almış ve raporlarda “soylulaştırma” projesi olarak ciddi anlamda eleştirilmiştir. Ayrıca proje kapsamında yapılanlar 5366 sayılı yasanın uygulama örneği olarak ele alınmış, “Sulukule’de soyut ve somut mirasın kabul edilemez kaybından” söz edilmiştir. 5366 sayılı kanun “Dünya Miras Alanları için büyük tehdit” olarak değerlendirilmiştir (Özer, 2010).



Şekil 4.16 : Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi ile oluşturulacak kentsel doku (Url-13).



Şekil 4.17 : Sulukule’nin bugünkü durumu ve inşaat çalışmaları (Url-12.)

Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi ile yaşanan yanlış sürecin alternatifi olarak yapılan birçok çalışma, alanda sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleştirilmesini sağlayacak yönde önerileri ve yaklaşımları içermektedir. Bu yapılan çalışmaların önemlilerinden biri University College London Development Planning Unit MSc. in Building & Urban Design in Development öğrencileri ve öğretim üyelerinin Haziran 2007 yılında yaptıkları çalışmadır.

“*Placing Sulukule*” isimli bu çalışma ile yaşayanların alanda kalmasını sağlayacak, kentsel yenilemenin bir parçası haline getirecek, yaşam koşullarının geliştirilmesi ve gelir konularında yeni açılımların getirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışma ile;

- Alternatif yerel gelişme planları için rehber niteliğinde bir sistemin oluşturulması,

- Alanda önerilecek birçok pilot proje ile gelişmenin ve yenilemenin hızlandırılması,
- Fatih Belediyesi, STK'lar ve Sulukule halkının da içinde bulunduğu farklı paydaşlardan oluşan bir yapının,

oluşturulması hedeflenmiştir (UCL, 2007). Yapılan çalışmada, Sulukule Yenileme Projesi'nde önerilenlerin yerel toplumun ihtiyaçları ve istekleri arasında büyük farklılıklar olduğu, bu farklılıklardan en önemlisinin ise toplum katılımının sağlanmasında yaşandığı vurgulanmıştır. Ek olarak, yerel halkın ihtiyaçlarının belirlenmesinde kullanılan geleneksel yöntemlerin sosyal gelişim projesi oluşturulması için yeterli olmadığına değinilmiştir.

“Placing Sulukule” çalışmasında yerel gelişme planı (local development plan-LDP) yaklaşımı ile kentsel gelişmenin ve yenilemenin gerçekleştirilmesi önerilmiştir. Bu bağlamda, analiz çalışmaları ile elde edilen bulgular, geleneksel yöntemlerden farklı ve detaylandırılmış bilgileri içermektedir. Çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular ve temel problem noktalarını ise; farklı aile yapıları ve tipolojileri ile ilgili bilgisel eksiklikler, sosyal yapının özellikleri ve yaşam tarzı, Roman kültürünün tarihi ve kültürel değeri, alandaki toplumsal organizasyon, geçim kaynakları, barınma, beraber yaşama, miras alanları, açık alanlar, iletişim yoksunluğu ve katılım yaklaşımları olarak değerlendirilmiştir (UCL, 2007). Böylece alanın gerçek sahiplerinin ihtiyaçları ve istekleri daha gerçekçi bir şekilde belirlenmiştir.

Çalışmanın sonuç ürünü olan yerel gelişme planı, içerdiği yönlendirici ilkeler ile sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasına yönelik yaklaşımları da içermektedir. LDP'nin temel prensipleri;

- İnsanların alanlarında yaşamlarını devam ettirmelerini sağlamak,
- Toplumsal organizasyonun kapasitesini güçlendirmek,
- Katılımcı süreçlerin kullanılması ile yaşayanları yerel gelişme planlarına dahil etmek,
- Toplumsal ve kentsel düzeyde sosyal ve kültürel bağlantıları oluşturmak,
- Alanda bütün yaşayanlar için esnek ve etkin konut çözümlerini bulmak,

- Eşsiz dünya mirasları (surlar, Roman kültürü ve farklı kültürlerin bir arada yaşaması gibi) yerel gelişmenin sağlanmasında fırsata dönüştürmek,
- Çevresel açıdan sürdürülebilir olguları teşvik etmek,

olarak belirlenmiştir (UCL, 2007). Temel prensipler detaylı olarak değerlendirildiğinde sosyal ve tarihi yapının korunarak iyileştirilmesi, katılımcı yaklaşımların desteklenmesi, çevresel sürdürülebilirliğe uyumlu çalışmaların uygulanması noktalarını içermesi ile sürdürülebilir bir nitelikte olduğu açıkça görülmektedir. Bu prensiplerin uygulama aşamaları, kısa va uzun vadede gerçekleştirilmesi planlananlar yine çalışma kapsamında net bir şekilde tariflenmiştir.

Sulukule Yenileme Projesi yaklaşımlarına ve uygulamalarına alternatif oluşturacak bir başka çalışma ise farklı mesleklerde uzman kişiler, akademisyenler, aktivistler, öğrenciler ve gönüllülerden oluşan Sulukule Platformu ve Sulukule Atölyesi'nin ürettiği alternatif projedir.

Alternatif çalışma, ilk aşamada STOP Projesi olarak hazırlanmış, “*kamuoyunda yıkımlara ve yanlış uygulamalara Dur!*” denilmesi temasından yola çıkarak, Sulukule’de kentsel yenilemenin gerçek Sulukuleliler için yapılmasını önermiştir. Eylül 2008’de Fatih Belediye Başkanı ve belediye yetkililerinin de katıldığı bir toplantıda, paylaşılan bu proje destek bulamamıştır.

Süreç içerisinde yapılan yanlış uygulamalara karşı doğan tepkilerin giderek büyümesi ve özellikle yerli ve yabancı kamuoyunda da önemli bir yer teşkil etmesi ile uygulayıcı konumundaki TOKİ tepkilere kayıtsız kalamamış ve Sulukule Yenileme Projesi’ne alternatif arayışlarını gündeme getirmiştir. Bu noktada Sulukule Atölyesi bünyesinde toplanan birçok gönüllü geçmişte STOP projesi olarak bilinen alternatif plan çalışmasını, bölgede yapılmış yıkımların büyük ölçeklere ulaşmasının paralelinde yerel halkın büyük oranda alanı terk etmiş olması, mülkiyetteki değişimlerin karmaşık bir hal alması, bölgenin sit alanı niteliğinden kaynaklanan arkeolojik riskler ve imar kısıtlamaları gibi etkenleri de dikkate alacak şekilde güncelleyerek, avan proje ve plan yaklaşımları bünyesinde çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Url-12).

“Sulukule Sosyo-Ekonomik ve Mekansal İyileştirme ve Kültürel Sürdürülebilirlik Projesi” kapsamında alanın yenilenmesine yönelik 3 temel hedef belirlenmiştir. Bu hedefler değerlendirildiğinde sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasına yönelik stratejiler içerdiği açıkça anlaşılmaktadır. Bu bağlamda projedeki temel hedefler;

- *Koruma ve geliştirmenin sağlanması* için üst planlara ve koruma ilkelerine uyumlu çözümler üreterek, tarihi dokuyu, yol, ada, sokak rejimi, parsel karakteri ve konut tipolojisi ile korumak ve geliştirmek, konut dışı kullanımların ise Sulukuleliler’in yaşam tarzlarına ve bölgenin arkeolojik değerlerine uygun olarak işlevlendirmek,
- *Barınma, kent ve yaşam hakkının sağlanması* adına, mahalledeki yoksulların barınma ihtiyaçlarını karşılamak ya da iyileştirmek, bu noktada bütün paydaşların (Sulukuleliler, kamu kurumları, STKlar vs.) katılımı ile çözüm önerileri oluşturmak ve mahallenin özelliklerine uygun toplumsal ve ekonomik canlandırmalar ile sürdürülebilir istihdam ve yaşam olanakları sağlamak,
- *Roman kültürünü devamlılığı* için mahallelinin alanda yeniden iskanına olanak sağlamak ve Roman topluluğun alanı terk etmesinin kontrol edilmesi üzere öneriler üretmek,

olarak belirlenmiştir (Url,12). Bu hedefler planlama aşamasında belirlenen *yaşanabilirlik, katılımcılık, kullanım değeri, hakçalık* (hak sahipliği modelleri ve elde edilecek faydaların eşit dağılımı), *yaşama kültürü, koruma ve geliştirme kriterleri* ile desteklenmiş ve sürdürülebilirlik çerçevesine oturtulmuştur. Ayrıca alternatif proje, mahalle halkının yaşam tarzı ve ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanmış konut alanlarını ve konut tipolojilerini içermekte; başta yeşil alanlar olmak üzere (bostan alanının kamusal alan ve afetlerde toplanma noktası olarak değerlendirilmesi), yerel istihdamın ve sosyal donatıların (mahalle koordinasyon merkezi, çok amaçlı toplum merkezi, mahalle lokantası) da arttırılması yönünde öneriler getirmektedir.

Alternatif proje, Mahalle takip sistemi, hak sahipliği ve konut edindirme modelleri üzerine önemli yaklaşımları içermektedir. *Mahalle takip sistemi* ile nüfusun, mekansal olarak niteliği, hareketi ve karakterinin tanımlanması için bir veritabanı sisteminin oluşturulması, böylece hem sosyal değişim ve hareketliliğin gözlemlenmesi hem de haksahipliği ve yeniden iskan konuları için altlıkların oluşturulması amaçlanmıştır (Url-12).



Şekil 4.18 : Alanın yenileme projesi uygulanmadan önceki dokusunun, Sulukule Yenileme Projesi ile oluşacak kentsel doku ve alternatif plandaki öneri ile karşılaştırılması (Url-12).

Hak sahipliği belirleme, mevcutta mülkiyet dokusundaki karmaşık yapının, öncelik sıralaması yapılarak, proje çıktılarından elde edilecek faydalardan alanın gerçek sahiplerinin adil oranda yararlanmasını sağlaması hedeflenmektedir.

Konu edindirme modelleri, hak sahipliğinin belirlenmesi ile ortaya çıkacak durum karşısında, mahallelinin konut edindirilmesine yönelik olarak oluşturulmuş, farklı gelir düzeylerine göre farklı yaklaşımların uygulanması önerilmiştir.

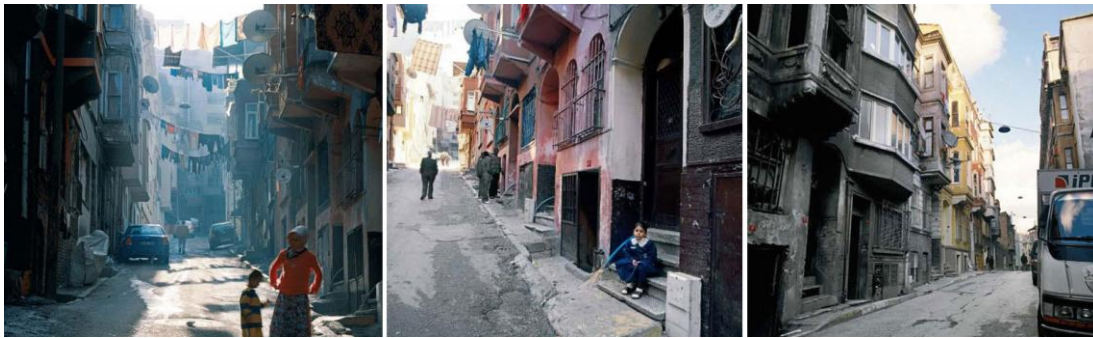
Projelerin maliyetleri ile ilgili olarak da uygulanan proje ve alternatif proje ilginç sonuçlara sahiptir. Bu bağlamda Fatih Belediyesi'ne ait mevcut projenin toplam maliyeti ortalama 154 Milyon TL olarak belirtilmişken, hazırlanan alternatif projenin maliyeti ise ortalama 83 Milyon TL olarak hesaplanmıştır (Url-12).

Sonuçta Sulukule Sosyo-Ekonomik ve Mekansal İyileştirme ve Kültürel Sürdürülebilirlik Projesi Sulukule’de sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasında yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bununla beraber UCL’in gerçekleştirdiği çalışma ise hem alanın daha iyi tanınmasında hem de yapılacak önerilerde oldukça önemli yer teşkil etmektedir. Hem sosyal hem de ekonomik (maliyetler ve faydalar) kazanımlar değerlendirildiğinde, bu alternatif projelerin içerdiği alanın sürdürülebilirliğine dair yaklaşımlar, aynı zamanda kolaylıkla uygulanabilir niteliktedir ve bugünkünden farklı bir Sulukule’yi mümkün kılmaktadır. Fakat süreç içerisinde yaşananlar göstermektedir ki, yerel ve merkezi yönetimlerin öncelikleri, bakış açıları ve uyguladıkları stratejiler, alanların yenilenmesinden çok rant elde edilmesine yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu durum da mevcuttaki sorunların çözülmesi yerine mekansal olarak yer değiştirmesinden öteye gitmemektedir.

4.3 Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi

Tarlabası İstanbul’un en önemli kültür, sanat, ticaret ve turizm merkezlerinden olan Beyoğlu İlçesine bağlı bir bölgedir. Tarlabası’nda, 5366 sayılı kanunun 2. Maddesine göre 20/6/2006 tarihli 2006/10172 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yenileme alanı ilan edilen “Tarlabası 1. Etap Yenileme Alanı” ile kentsel yenileme projesi başlatılmış ve günümüzde oldukça tartışılan bir bölge konumuna gelmiştir.

Yenileme alanı olarak ilan edilen alan, Tarlabası Bölgesi’nin içerisinde 9 yapı adasından oluşan bir kısımdır. Bölge aynı zamanda İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından 1993 yılında ilan edilen Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde yer almaktadır.



Şekil 4.19 : Tarlabası Bölgesi’nin mevcut dokusundan görüntüler (Url-14).

Alanın tarihsel geçmişinin Cenevizliler Dönemi'ne dayanması, tarih ve kültürel varlıklar açısından zenginliğinin bir ifadesidir. 1591'de İngiliz Büyükelçilik binasının yapılmasıyla başlayan yoğun yapılaşma süreci, hızla devam etmiş ve 19. y.y.'ın ikinci yarısından itibaren Tarlabası yoğun bir konut bölgesi haline getirmiştir. Bu bölgede çoğunlukla orta sınıf gayrimüslimler ve Levantenlerden oluşan azınlıkların yaşadığı bilinmektedir.

1940'lardan itibaren yaşanan politik ve siyasal sorunlar azınlıkların alanı terk etmelerine neden olmuştur. Bunun takibinde gerçekleşen göç dalgaları ise sosyal yapının tamamen değişmesinde en büyük etkidir. İstanbul'un diğer bölgelerinde olduğu gibi Tarlabası da bu süreçten nasibini almıştır.



Şekil 4.20 : Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi alanının havadan görünümü (Url-14).

Tarlabası Bulvarı'nın açılması ile beraber hızlanan fakirleşme süreci, sosyal ve fiziksel olarak köhneleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bölgede bugün yoksulluğun oldukça etkili olduğu ve sosyal yapının hiç iç acıcı bir durum sergilemediği bilinmektedir.

Bu nedenlerin etkisiyle Beyoğlu Belediyesi tarafından "Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi" yapılmasına ve alandaki köhneme sürecinin durdurulmasına karar verilmiştir. Projedeki temel hedefler şöyle sıralanmıştır;

- Yenileme alanındaki tarihi ve kültürel değerlerine sahip çıkılması
- Alanın hizmet sektörleri, ticari, turistik ve kültürel aktivitelerin bir arada var olduğu bir kent olarak yeniden tanımlanması

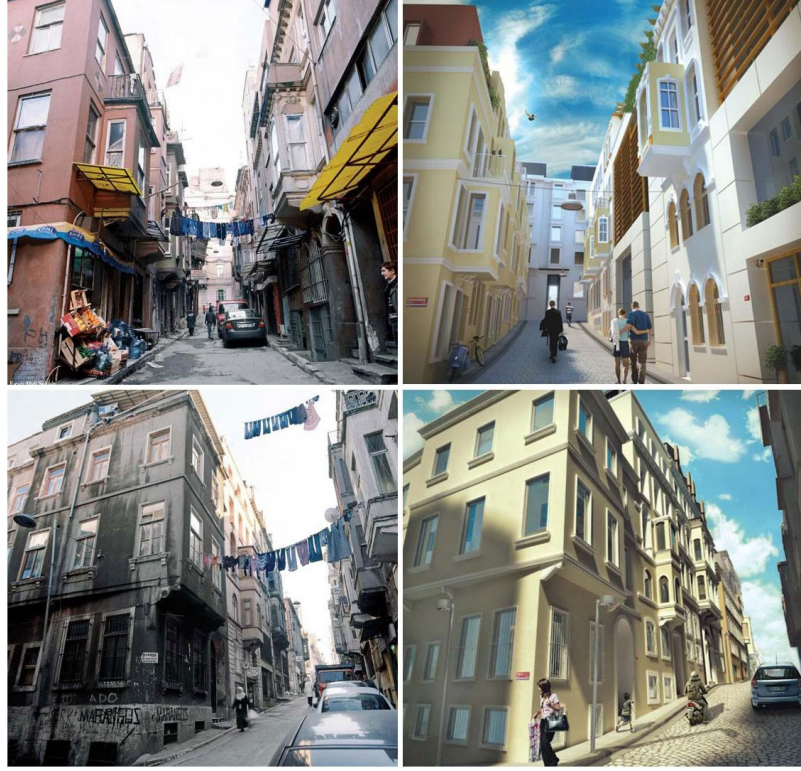
- İstanbul ve Beyoğlu'nun ulusal ve uluslararası ölçekte pozitif ve çekici bir kent etkisi yaratmasının sağlanması
- Her türlü afete dayanıklı, kültürel-mimari dokunun korunması ve yaşatılmasını sağlayacak, güvenilir, sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek kentsel yerleşim dokusu oluşturmak olarak belirtilmiştir (Kasımoğlu, 2010)

Projenin temel hedefleri incelendiğinde fiziksel mekan üzerinde odaklanıldığı, alandaki mevcut sosyal dokuya dair herhangi bir noktayı içermediği anlaşılmaktadır. Bu durum projenin çıkış aşamasında sürdürülebilirlik anlayışını içermediğinin net bir göstergesidir. Bununla beraber mimari boyutta düşünülmüş, çevreye duyarlı sistemlerin kullanılmasına dair herhangi bir hedef ve yaptırım söz konusu değildir. Alanda sadece fiziksel olarak kentsel yenileme ile elde edilecek olan kentsel rant ön planda tutulmuştur. Buna ek olarak proje sürecinde halkın katılımının sağlanamaması, hatta bilgilendirme bile yapılmaması sosyal sürdürülebilirlik ve katılım konularının dikkate bile alınmadığının en açık göstergesidir.

Projenin detayları incelendiğinde, planlanan çalışmanın tarihi çevre koruma yaklaşımlarına da uygun olmadığı görülmektedir. Özellikle getirilen önerilerde, her yapı adasının tek bir kütle olarak düşünülmüş olması ve tasarlanması, mimari tipolojilerde bodrum kat, zemin kat ve 2-3 kattan oluşan dokunun yerine toplamda 10-12 kata (zemin altı ve zemin üstü) kadar çıkan yüksekliklerde binalar önerilmiştir (Kasımoğlu, 2010). Bu durum orjinal mimari yapının bozulmasını sağlamanın yanında tarihi çevreye de zarar vereceği çok açıktır. Sadece ön cephelerin korunması görüşü temelinde oluşturulan yenileme yaklaşımının, tarihi çevrenin korunmasında yetersiz olacağı ve alanın niteliğini kaybetmesinde büyük etkiler yaratacağı net bir biçimde görülmektedir.

Projenin sosyal yönü ile ilgili olarak eleştirilebilecek diğer bir nokta ise, projede ifade edilen hiçbir mülk sahibi ve kiracının madur edilmeyeceği yönündeki söylemin aslında sadece TOKİ tarafından üretilen konutlarda kuraya girmeden satın alma hakkının verilmesi ile özdeşleştirilmesidir. Bu durum projenin sosyal açıdan etkilerinin hiçbir şekilde düşünülmendiğinin ve göz ardı edildiğinin açık göstergesidir.

Yasal araçlar kullanılarak binalara ve parsellere ilişkin “acele kamulaştırma kararlarının” çıkarılması, alanda yaşayanlar için bir tehdit unsuru olarak kullanılıp, mülkiyet sahipleri ile kolayca anlaşma sağlanmasının yolu olarak görülmektedir. Ayrıca Beyoğlu Belediye’sinin anlaşma yolu ile teklif ettiği maddi miktarların, alanın gerçek değerlerinin çok altında olmasının yanında, mülkiyet sahipleri için minimum yaşam koşullarını karşılayacak düzeyde bile değildir.



Şekil 4.21 : Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi alanındaki mevcut durumu ve projenin gerçekleştirilmesinden sonra oluşacak kentsel dokudan örnekler (Url-14).

Kısacası yerel yönetim “anlaşma” ya da yasal araçları kullanarak Tarlabası’lı’ları alandan boşaltmak ve yeni kullanıcılara pazarlamak istemektedir. Bu şartlar altında katılımcı bir yaklaşımın hiçbir şekilde söz konusu olduğu söylenemez, ek olarak ise projenin sürdürülebilir kentsel yenileme kavramının tam tersi bir mantıkla, alandaki insanların bölgeden çıkarılması temeli üzerine bir yaklaşımla yapılmak istendiği ve kentsel yenileme projesi değil bir soylulaştırma ve rant projesi olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

4.4 Yenikapı (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkcübaşı Mahalleleri) Yenileme Projesi

Yenikapı Bölgesi, Marmaray Projesi'nin hayata geçirilme aşamasıyla beraber önemi artan üzerinde çalışılarak planlanması gereken bir alan haline gelmiştir. Bölgenin, İstanbul'un gelecek yıllarda gerçekleştirilecek ulaşım projeleri de düşünüldüğünde kara ulaşımı, deniz ulaşımı ve raylı ulaşım sistemlerinin kesiştiği bir noktada konumlanması Transfer Merkezi olma niteliğini alana kazandırmaktadır. Bu nedenle planlanan projelerin tamamlanması ile Yenikapı Bölgesi'nin hem fonksiyonel hem de fiziksel açıdan büyük değişimlere uğraması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.



Şekil 4.22 : Yenikapı Yenileme Alanının mevcut arazi kullanım şeması (Url-15).

Alanın aynı zamanda Tarihi Yarımada'da bulunmasından kaynaklanan tarihi ve kültürel geçmiş ise göz ardı edilmemesi gereken diğer önemli unsurdur. 2004 yılında Marmaray kazıları sırasında ortaya çıkarılan birçok eser, alanın geçmişinin Erken Bizans Dönemleri'ne kadar dayandığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Fetihten sonra Marmara sahillerinin büyük kesiminde olduğu gibi Yenikapı'da da büyük oranda gayrimüslimlerin (özellikle Ermeniler) yaşadığı bilinmektedir. Fakat 1950'lerden sonra yaşanan sosyal değişim, beraberinde fiziksel eskime ve köhnemeyi de getirmiştir. Bugün yapılan çalışmalarda alana özgü sosyal bir dokunun varlığından söz etmek mümkün değildir.



Şekil 4.23 : Yenikapı Yalı Mahallesi’nden kentsel doku örnekleri (Url-16).

Yenikapı Bölgesi’nde bulunan bu etkilerin ışığında, köhnemiş kentsel mekanların daha verimli kullanılması, yıpranan ve olası bir depremde risk oluşturan binaların yenilenmesi, tarihi mirasın korunması ve değerlendirilmesi ve yerel ekonomik kalkınmasının sağlanması amaçlarının ışığında ve 5366 sayılı “*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması*” kanunu temelinde “Yenileme Alanı” olarak ilan edilmesine karar verilmiştir (Keser, 2010). Süreç 13.09.2010 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 2006/1096 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kesinlik ve resmîlik kazanmıştır. “Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkcübaşı Mahalleri) Yenileme Projesi” alanın yeniden değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.



Şekil 4.24 : Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap Yenileme Projesi’nde önerilen arazi kullanım şeması (Url-16; Keser, 2010).

Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkçübaşı Mahalleri) Yenileme Projesi, tarihi doku, sosyo-ekonomik kalkınma ve canlandırma ve fiziksel iyileştirme hedefleri çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda;

- Tarihi dokuyu ve sivil mimari mirasın korunması,
- Yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi,
- Kentsel mekandaki değişimlerin yönetilebilmesi ve böylece değişimlerden kaynaklanan olası fiziksel, sosyal ve ekonomik zararların minimize edilmesi,
- Geniş kapsamlı ve bütün aktörlerin birarada yer aldığı bir proje yaklaşımının izlenmesi,

hedefleri ile Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkçübaşı Mahalleri) Yenileme Projesi hazırlanmıştır.

Projenin hazırlanma aşamasında mevcut durumun detaylı olarak tespit çalışmaları gerçekleştirilmiş ve bu çalışmalar temel alınarak kentsel yenilemenin iki temel yaklaşım üzerinden gerçekleştirilmesi tasarlanmıştır. Bu yaklaşımlar Kültür Park Yaklaşımı ve Sosyal Yaklaşım'dır.

Kültür park yaklaşımı, bölgede yapılan kazı çalışmaları sonucunda bulunan tarihi ve kültürel varlıkların bulundukları alanlarda korunması ve sergilenmesini hedeflemektedir. Bu amaca yönelik olarak araştırma merkezi ve müze kurulması hedeflenmiş ve mekansal olarak konumları belirlenmiştir. Ayrıca ek olarak arkeolojik parkın kurulması ve kültürel aktivitelere yönelik çalışmaların planlanması da proje kapsamında önerilmiştir.

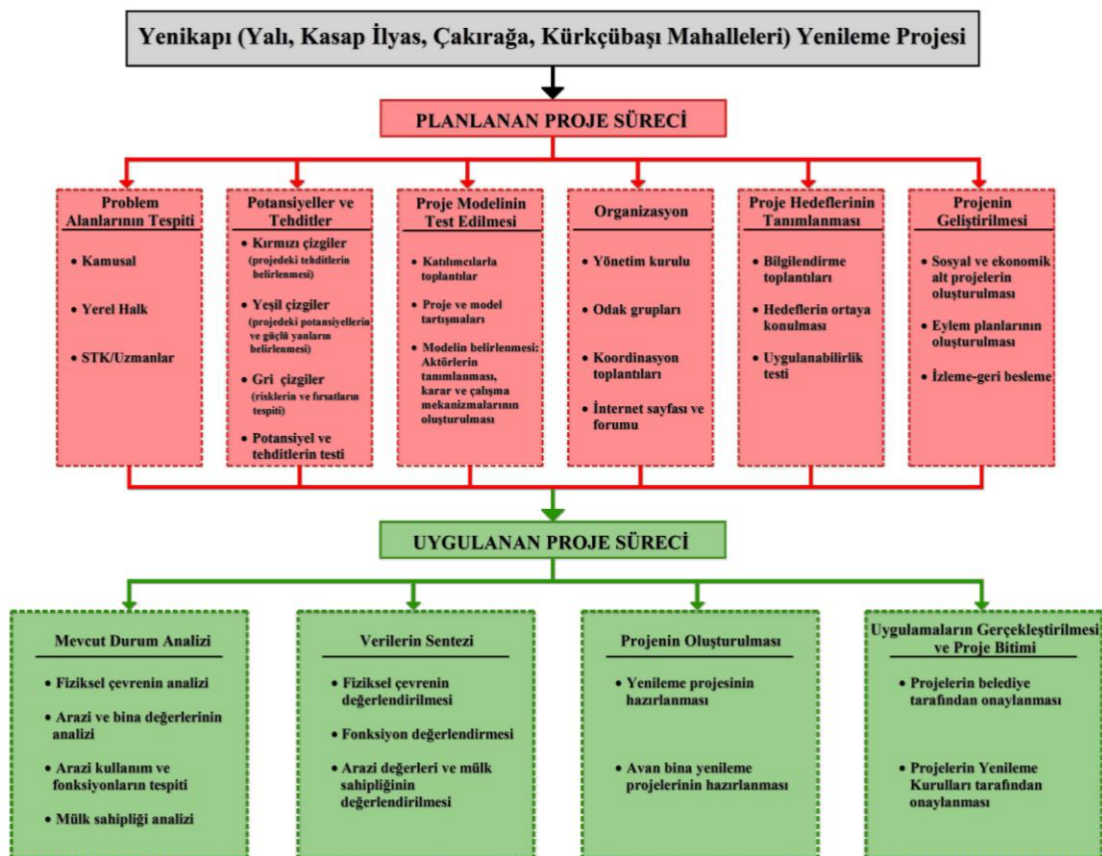
Sosyal yaklaşım ise alandaki sosyal dokunun iyileştirilmesi ve yapılacak projeden yarar sağlaması amacıyla oluşturulmuş bazı stratejileri içermektedir. Bu stratejiler genel hatları ile şu noktaları kapsamaktadır;

- Eğitim düzeyinin yükseltilmesi,
- Kadınlar için temel eğitim ve beceri kazandırma programlarının hazırlanması,
- Kurumsal sistem ve işleyişler (belediyelerin faaliyetleri, SGK vb.) ile ilgili temel bilgilendirmelerin yapılması,
- Mesleki eğitim hizmetlerinin yapılması, oluşturulacak yeni iş alanlarında istihdam olanaklarının sağlanması

- Küçük girişimcilere yönelik, eğitim, mali destek ve alan tahsisi sağlanması ve nitelik kazandırılmasıdır.

Bugün projenin işleyen sürecine bakıldığında öneri projenin tasarlanması aşamasındaki yaklaşımların uygulanamada yer almadığı anlaşılmaktadır. Temel yaklaşımlarında sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasına dair önemli noktalar olmasına rağmen, uygulayıcı kurumlar tarafından bu konuların yok sayılması, alanın sadece fiziki olarak yenilenmesi sonucunu doğuracaktır.

Sonuçta Yenikapı Bölgesi için çalışmaları devam eden hem ulaşım temelli hem de yenileme temelli projelerin mekansal anlamda yeni arazi kullanımlarını, sosyal anlamda ise mevcut durumdan çok farklı bir sosyal yapının oluşmasını sağlayacağı net bir şekilde görülmektedir. Bu anlamda Yenikapı Bölgesi'nde sürdürülebilir kentsel yenilemeden söz edilemez.



Şekil 4.25 : Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi 3. Etap Yenileme Projesi'nde planlanan ve uygulanan proje süreci, Keser (2010)'den uyarlanmıştır.

4.5 Bölüm Değerlendirmesi

Türkiye’de 1999 depreminin tahrip edici etkilerinin görülmesinden sonra ön plana çıkan kentsel yenileme çalışmaları, 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı yasa ile çok farklı boyutlarda ele alınmaya başlanmıştır. Yasa ile tarihi karaktere sahip ve özellikle kentsel sit alanı olarak tescillenmiş dokuların, yenilenmesi gündeme gelmiş, bu noktada uygulayıcı konumundaki yerel yönetimlere geniş yetkiler verilmiştir.

İstanbul’da 5366 sayılı yasa kapsamında bugün uygulanan ya da yakın bir gelecekte uygulanması planlanan ve gündemde önemli yer teşkil eden yenileme çalışmaları olan Fener-Balat, Sulukule, Tarlabası ve Yenikapı örnekleri, Türkiye’de kentsel yenileme çalışmalarının sürdürülebilirlik perspektifinden uzak bir şekilde uygulandığını, yenileme projelerine sadece soylulaştırma, yerinden edilme ve rant kavramları çerçevesinde planlandığını göstermektedir.

Dünyada 1990’lardan itibaren önem kazanan sürdürülebilir gelişme, kentsel yenileme çalışmalarının da sürdürülebilir nitelikte olmasını içermektedir. Bu bağlamda sadece çevresel sürdürülebilirliğin değil, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin de sağlanması, yenilenecek alanlara özgü niteliklerin korunarak geliştirilmesi yaklaşımlarını ön plana çıkarmaktadır.

Şekil 4.26, dünyadaki ve Türkiye’deki kentsel yenileme yaklaşımın farklılığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dünya’da Almanya ve Tayvan örnekleri üzerinden detaylı olarak incelenen sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarına dair uygulamalar, sosyal, ekonomik ve çevresel konular çerçevesinde gerçekleştirilmekte, sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulmasına yönelik, önemli ve etkin uygulamaları içermektedir. Buna karşın Türkiye uygulamalarının ise tamamen fiziksel yapıyla ilişkili olduğu, kentsel yenilemenin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel boyutlarına ilişkin herhangi bir yaklaşımın barındırılmadığı açıkça görülmektedir. Halbuki sayısız tarihi, kültürel, doğal ve sosyal değeri bünyesinde barındıran ülkemiz şehirleri, yapılan yanlış uygulamalar ile sahip olduğu eşsiz nitelikleri hızla kaybetmektedir.

Türkiye’deki kentsel yenileme uygulamaları, dünyada II. Dünya Savaşı’ndan sonra başvuru alan, sonraki süreçlerde mevcut sorunlara çözüm getiremediğinin anlaşılması ile terk edilen buldozer uygulamaları niteliğindedir. Bu bağlamda yapılan ya da yapılmak istenen uygulamalar, alanlardaki sosyal dokunun hiçe sayıldığı ve soylulaştırmanın gerçekleştirildiği, tarihi çevrenin niteliğini ciddi anlamda kaybettiği, sadece fiziksel iyileştirmeleri kapsayan yaklaşımları kapsamaktadır.

Bugün yapılan uygulamaların alternatifi olarak, yenileme alanları için sürdürülebilir kentsel yenilemeyi sağlayabilecek, alternatif proje önerilerinin oluşturulması fakat yönetimlerce göz ardı edilmesi, Türkiye’deki kentsel yenileme çalışmalarının kırılma noktasını oluşturmaktadır (Şekil 4.27).

Fener-Balat için UNESCO desteği ile hazırlanan ve hayata geçirilen Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı planlanan ve yapılan uygulamalar ile sürdürülebilir kentsel yenilemenin başarı ile sağlanabileceğini göstermektedir. Fakat 2006 yılında bazı bölgelerin yenileme alanı olarak ilan edilmesi ile hazırlanan Fener-Balat Yenileme Projesi, Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı’nın tam tersine yaşayanların yerinden etmenin yanında yanında tarihi çevreye zarar verecek yaklaşımları ile daha şimdiden büyük tartışmalara neden olmaktadır.

Sulukule’de yaşanan süreç değerlendirildiğinde, yapılan uygulamalar alanda geri dönüşü olmayan etkilere sebep olmuş, Roman kültürünün tamamen yok olması sonucunu doğurmuştur. Bu noktada resmi olarak uygulamaya geçirilen Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Projesi’nin yerine üretilen alternatif projeler (Sulukule Sosyo-Ekonomik ve Mekansal İyileştirme ve Kültürel Sürdürülebilirlik Projesi), merkezi ve yerel yönetim tarafından bilinmesine, uygulama maliyetlerinin daha düşük olmasına ve alanda sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleşmesi için yol gösterici olmasına rağmen, hayata geçirilmemesi ve yanlış uygulamalara devam edilmesi yönetimlerin gücünü ve niyetlerini açıkça tariflemektedir.

Tarlabaşı Yenileme Projesi’de tamamen sürdürülebilir kentsel yenilemenin hedeflerinden uzak bir şekilde, alanın sadece fiziksel olarak yenilenmesi ve kullanıcı profilinin tamamen değiştirilmesi amacını taşımaktadır. Bu noktada kanunlar kapsamında yönetimlere verilen yetkiler alanda katı bir şekilde uygulanamakta, acele kamulaştırma kararlarının çıkartılmasının yanında, mevcut kullanıcıların projeye entegre edilmesi yönünde hiçbir yaklaşım bulunmamaktadır. Ayrıca kentsel dokuda yapı adalarının tek bir kütle gibi düşünülerek mimari çözümlerlerin getirilmesi, tarihi mimari niteliklerin de korunmayacağıının en önemli göstergesidir.

Özellikle Marmaray’ın etkisi ile önemli bir alan haline gelen Yenikapı için ise, uygulanacak yenileme projesinin hazırlanma ve planlama sürecinde sürdürülebilir yenileme ve gelişmenin sağlanmasına yönelik, katılım, ekonomik canlandırma, tarihi çevrenin korunması ve iyileştirmesi, uygulama yönelik organizasyon şemaları, etaplama ve eylem planları detayları ile tanımlanmıştır. Fakat projenin uygulanma sürecinde geleneksel planlama yaklaşımları ile hazırlanan analizlerin çerçevesinde oluşturulmuş çalışmaların sadece resmi kurulların onayına sunularak, hayata geçirilmesi, yine kentsel yenilemedeki sosyal boyutun düşünülmediğini ifade eder.

Sonuçta Türkiye’de yapılan uygulamalar ve süreçler bütün olarak değerlendirildiğinde, dünyanın 1970’lerden itibaren ciddi etkilerini yaşayarak terk ettikleri buldozer yaklaşımlarının bugün yoğun bir biçimde uygulandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Halbuki bu durum yenilenmesi gereken alanlardaki sorunların çözümlenmesi yerine kentin başka noktalarına taşınmasından öteye gidememektedir.

İncelenen dünya ve Türkiye örnekleri ışığında sürdürülebilir kentsel yenilemenin değerlendirilmesine yönelik çalışma alanı olarak Yedikule Mahallesi belirlenmiştir. Yedikule Mahallesi’nde 5366 sayılı yasa çerçevesinde belirlenmiş yenileme alanlarının bulunması, mahallenin gelecekteki süreçte yenileme çalışmaları ile gündeme geleceğini göstermektedir. Yedikule Mahallesi’nde bugün uygulamaya geçirilmiş ya da üzerinde çalışılan bir kentsel yenileme projesinin olmayışı, gelecekteki yenileme çalışmalarının sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımları çerçevesinde oluşturulması için fırsat sağlamaktadır. Dünyada uygulanan yaklaşımların bu alanda uygulanması, alanın sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğinde kilit rolü oynayabileceği gibi, ülkemizdeki yanlış uygulamaların terk edilmesi ve yeni yaklaşımların oluşturulması açısından da bir fırsat yaratabilir.

Sürdürülebilir kentsel yenilemenin boyutları		Dünya-Türkiye örneklerinin karşılaştırılması						
		Almanya	Tayvan		Türkiye			
		Krueberg	Kaohsiung	Tainan	Fener-Balat	Sulukule	Tarlabası	Yenikapı
SOSYAL sürdürülebilirlik	Sosyal gelişmenin sağlanması							
	Tarihi ve kültürel kimliğin devamlılığı							
	Beşeri ve kentsel kaynakların yönetimi	Gerçek nüfusun yeniden iskanı						
		Geliştirilmiş eğitim ve kamusal servisler						
		Fiziksel altyapının geliştirilmesi						
	Katılım süreçleri							
EKONOMİK sürdürülebilirlik	Kentsel ekonominin canlandırılması							
	Dengeli ekonomik gelişme							
	Kamusal yatırımların ve rantın dengeli dağılımı ve toplumun bütün kesimlerinin eşit faydalanması							
	Arazi değerlerinin kontrol altına alınması							
	Doğal afetlere karşı zarar azaltımı sağlanması ile ekonomik zararların minimize edilmesi							
ÇEVRESEL sürdürülebilirlik	Sürdürülebilir arazi kullanımı							
	Tahrip olmuş doğal ve kentsel çevrenin sağlıklılaştırılması							
	Sürdürülebilir ulaşım sistemleri	Sinyalizasyon ile yeşil dalga sist.						
		Bisiklet-yaya odaklı yeşil ulaşım sis.						
		Entegre toplu taşıma sis.						
		Çevre dostu otopark sis.						
	Kaynak ve enerji verimliliği-yönetimi	Enerji verimliliği						
		Atık yönetimi						
		Geri dönüşüm sistemleri						
		Uyumlu malzeme ve yapı tasarımı						

Şekil 4.26 : Dünya’da ve Türkiye’de kentsel yenileme uygulamalarının sürdürülebilirlik çerçevesinde karşılaştırılması

5366 Sayılı Yasa Kapsamında İstanbul'da Yapılan Yenileme Çalışmaları				
Alan	Yenileme alanı ilan tarihi	Sürdürülebilir kentsel yenileme kapsamında değerlendirilebilecek alternatif projeler/yaklaşımlar	Uygulanan proje ve genel çerçevesi	Uygulamalardaki eksiklikler
FENER-BALAT	2006	Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı - Konutların restorasyonu - Çok amaçlı sosyal merkezin oluşturulması - Balat Çarşısı'nın yeniden canlandırılması - Katı atık yönetimi temelinde oluşturulan programlar ile kentsel yenilemede sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir.	Fener-Balat Yenileme Projesi - Sadece mülkiyet sahiplerinin ele alınması, kiracı ve yaşayanların proje dışında bırakılması - Mimari iyileştirmelerin cephe bazında değerlendirilerek tasarlanması - Sosyal dokuda değişime odaklanılması projenin temel noktalarını ve amaçlarını oluşturmaktadır.	YEREL HALKA YÖNELİK İHTİYAÇLARIN GİDERİLMESİ ÇEVRE YÖNETİMİ AFET YÖNETİMİ VE ZARAR AZALTMA YEREL HALKIN KORUNMASI KÜLTÜREL DEĞERLERİN KORUNMASI ENERJİ VE KAYNAK KULLANIMI VE YÖNETİMİ YEŞİL ULAŞIM SİSTEMLERİ
SULUKULE	2005	Sulukule Sosyo-Ekonomik ve Mekansal İyileştirme ve Kültürel Sürdürülebilirlik Projesi - Alanda koruma ve geliştirmenin sağlanması - Barınma, kent ve yaşam hakkının sağlanması - Roman kültürünün devamlılığı başlıkları ana hedef olarak belirlenmiş ve proje şekillendirilmiştir.	Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleri) Yenileme Projesi - Mülkiyet sahibi ve kiracıların Taşoluk'a gönderilmesi - Tarihi çevre ve sosyal dokuya uyumsuz yapılaşma önerileri - Alanın rant elde etme aracı olarak kullanılması - Sosyal dokunun tamamen değiştirilmesi ve soylulaştırma temelinde bir yaklaşımla kentsel yenileme çalışmaları gerçekleştirilmektedir.	
TARLABAŞI	2006	<i>Bu bölge için yapılan herhangi bir alternatif proje bulunmamaktadır.</i>	Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi - Acele kamulaştırma kararlarının tehdit unsuru olarak kullanılması ile mülkiyet sahiplerinin ikna edilmesi - Yapı adalarının tek bir kütle olarak tasarlanması, mimari değerlerin tahrip edilmesi - Alanın rant elde etme aracı olarak kullanılmak istenmesi - Soylulaştırma gerçekleştirilmek istenmesi proje ile yapılması istenen durumun temelini oluşturmaktadır.	
YENİKAPI	2006	Yenikapı (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkcübaşı Mahalleleri) Yenileme Projesi - Kültür park yaklaşımı - Sosyal yaklaşım yaklaşımları ile sürdürülebilir kentsel yenilemeye referans verecek noktalar içerilmektedir fakat bu yaklaşımlar uygulanmamaktadır.	Yenikapı (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkcübaşı Mahalleleri) Yenileme Projesi Proje kapsamında belirlenen süreçlerin yok sayılarak, geleneksel planlama yaklaşımları çerçevesinde, fiziksel mekana yönelik iyileştirmelere dayalı uygulamaların belirlenmesi temelinde hazırlanacak uygulama projeleri hayat geçirilecektir.	

Şekil 4.27 : 5366 sayılı yasa kapsamında İstanbul'da yapılan yenileme çalışmalarının karşılaştırılması

5. YEDİKULE MAHALLESİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEME KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

İstanbul Fatih İlçesi'nde bulunan Yedikule Mahallesi, tarihsel süreçte kentin gelişiminde önemli bir yere sahip olmuş, tarihi, kültürel ve doğal varlıklarının yanı sıra, farklı etnik gruplardan oluşan sosyal yapısı ile Tarihi Yarımada'da ön plana çıkmış yerleşmelerden biridir. Fakat 1950'lerden sonra yaşanan politik ve siyasal gelişmelerin yanında kırdan kente göç hareketlerinin de etkisi, tüm İstanbul'da olduğu gibi bu bölgede de gözlemlenmiştir. Bu süreç, diğer tarihi nitelikli alanlarda olduğu gibi Yedikule'de de sosyal ve fiziksel köhnemenin yaşanmasına neden olmuştur.

Çalışma alanı olarak Yedikule Mahallesi'nin seçilmesinin nedeni bugün alanda köhnemenin etkilerinin yoğun bir şekilde yaşanmasının yanı sıra alandaki bazı parsellerin 2005 yılında kabul edilen 5366 sayılı “*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması*” kanunu çerçevesinde “Yenileme Alanı” olarak ilan edilmesidir. Bu doğrultuda yenileme alanlarına ve mahallenin yakın çevresine ilişkin başta Fatih Belediyesi olmak üzere Zeytinburnu Belediyesi, İBB ve merkezi yönetimin yapılmasını planladıkları projeler alanda yaşanacak değişimin ve kentsel yenilenmenin bir habercisi niteliğindedir.

İstanbul'da bugün çok tartışılan 5366 sayılı kanun çerçevesinde belirlenmiş yenileme alanları olan Fener-Balat, Sulukule, Tarlabası ve Yenikapı örneklerinden farklı olarak Yedikule için henüz onaylanmış ve uygulamaya geçirilmiş bir yenileme projesinin olmayışı, çalışma alanının belirlenmesinde diğer önemli noktayı oluşturmaktadır.

Günümüzde bütün dünyada uygulanan kentsel yenileme çalışmalarında temel olarak hedeflenen sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarının, Türkiye'deki kentsel yenileme çalışmalarında da önemle dikkate alınması gerektiği, bugün özellikle tarihi çevrelerde uygulanan projelerin doğurduğu sonuçlar ile net bir şekilde görülmektedir.

Bu bağlamda henüz resmi olarak onaylanmış ve uygulamaya geçirilmiş bir adıma sahip olmayan Yedikule Mahallesi'nin, önümüzdeki dönemlerde etkisi altında kalacağı gelişmeler ışığında yaşanacak kentsel yenilemenin sürdürülebilirlik perspektifinde oluşturulması, alanın sahip olduğu doğal, tarihi ve sosyal niteliklerin devamlılığı için kilit noktayı oluşturmaktadır. Aksi durumun gerçekleşmesi alanda yaşanan sorunlara çözüm getirmek yerine, sorunların kentin başka noktalarına taşınmasının ötesine geçemediği, yapılan uygulamaların değerlendirilmesiyle ortaya konulmuştur.

Çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'nin sürdürülebilir kentsel yenileme kapsamında değerlendirilmesinin yapılması amacıyla, öncelikle alanın konum ve önemi tariflenmiş ve tarihi süreç içerisindeki gelişimi irdelenmiştir. Alanın süreç içerisinde sahip olduğu tarihi, kültürel, sosyal ve doğal nitelikler belirlendikten sonra güncel durumuna ilişkin fiziki ve sosyal yapıya dair analiz çalışmaları yapılmıştır.

Mevcut durumunun belirlenmesinde, 2003 yılında İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanan “1/5000 Ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı” ve “1/1000 Ölçekli Fatih Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı” için hazırlanan verilerin, arazi çalışmaları ile güncellenmesi yapılmış, sosyo-ekonomik yapının belirlenmesi amacıyla, anket çalışmaları ve farklı kişiler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda alanın sosyal yapısı, kullanıcıların mahalleye duydukları aidiyetin derecesi, sosyal yapıdaki güçlü yanlar, zayıf yanlar ve sorunlar belirlenmeye çalışılmış, başta tarihi nitelikli yapılar olmak üzere fiziki yapıya dair köhnemenin niteliği ve derecesi ortaya koyulmuştur. Alanın tarihsel süreçte önemli bir yere sahip olan ve doğal yapıya dair en güçlü yanını oluşturan bostanlıkların bugünkü durumuna ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır.

5.1 Yedikule Mahallesi'nin İstanbul İçindeki Konumu ve Önemi

Yedikule'nin içinde bulunduğu ve Tarihi Yarımada'nın tamamını kaplayan Fatih İlçesi, bünyesinde bulundurduğu hem kentsel hem de mimari doku ile Roma, Bizans, Osmanlı ve Türk yaşam tarzının görülebileceği bir merkezdir.

Bölgenin tarihsel gelişim süreci, alana yerleşen uygarlıkların aslında bilinen İstanbul tarihinden çok daha eski dönemlere dayandığı göstermekte, Fatih İlçesi'nin tarihi ve kültürel açıdan önemi daha da arttırmaktadır. Bu bağlamda Yedikule Mahallesi de barındırdığı tarihi ve kültürel değerlerin yanı sıra, farklı etnik grupları bir arada bulunduran sosyal yapısı ile de Tarihi Yarımada içerisinde ön plana çıkan bir mahalledir.

29 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe giren “5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” doğrultusunda Eminönü İlçesi'nin tüzel kişiliğinin kaldırılarak Fatih İlçesi'nin sınırlarına dahil edilmesi ile Eminönü mahalle statüsüne getirilmiş ve Tarihi Yarımada Karasurları'nın içerisindeki alanın yönetimi yerel düzeyde Fatih İlçesi Belediyesi'nde toplanmıştır.

Yapılan yönetsel değişikliklerden sonra bugün, Fatih İlçesi, kuzeyde Eyüp İlçesi, kuzeydoğudan Haliç, güneyden Marmara Denizi, batıdan Zeytinburnu ve kuzeybatıdan Bayrampaşa ilçeleri ile çevrilidir . 15.93 km²'lik alana, 455.498 kişilik nüfusa sahip olan Fatih 57 mahalleden oluşmaktadır (Url-17). Bu mahallelerden biri olan Yedikule, Fatih İlçesi'nin güneybatı ucunda, Zeytinburnu İlçesi ile sınır oluşturan noktada bulunmaktadır (Şekil 5.2). Yedikule Mahallesi 2009 tarihli 5747 sayılı yasa gereğince İmrahor Mahallesi ve Hacı Evhattin Mahallesi'nin birleştirilmesinden oluşmuştur. Bu nedenle çalışmanın analiz aşamasında 2009 yılından önceki yapı da dikkate alınarak, Hacı Evhattin ve İmrahor Mahallelerine ilişkin verilere ulaşılmış ve değerlendirilmiş, çalışma kapsamında iki bölge “mevkii” olarak adlandırılmıştır.

Yedikule Mahallesi'nin doğuda Merhaba Caddesi ve İmam Asır Sokak, kuzeyde Hacı Hamza Mektebi Sokak, batıda Karasurları ve güneyde Marmara Denizi ile sınırlanan bölgeyi kapsamakta ve yaklaşık olarak 80 ha'lık bir alanı içermektedir. Bu alanın en büyük kısmını sahil yolunun yapılmasından sonra oluşturulmuş, rekreatif amaçlar için kullanılan dolgu alanları oluşturmaktadır.



Şekil 5.1 : İstanbul İli idari sınırları (Url-18).



Şekil 5.2 : Fatih İlçesi mahalleleri ve Yedikule'nin konumu.

5.2 Tarihi Yarımada ve Yedikule'nin Tarihsel Süreçte Gelişimi

Birçok uygarlığa başkentlik yapmış İstanbul'daki ilk yerleşimlerin Tarihi Yarımada Fatih'te ortaya çıkması, bu alanın tarih içerisindeki önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Tarihi Yarımada'daki gelişim süreci, hem çalışma alanı olarak belirlenen Yedikule'nin önemini değerlendirilmesinde, hem de sahip olunan fiziksel, sosyal, tarihi, kültürel ve ekonomik değerlerin analiz edilmesinde oldukça önemlidir.

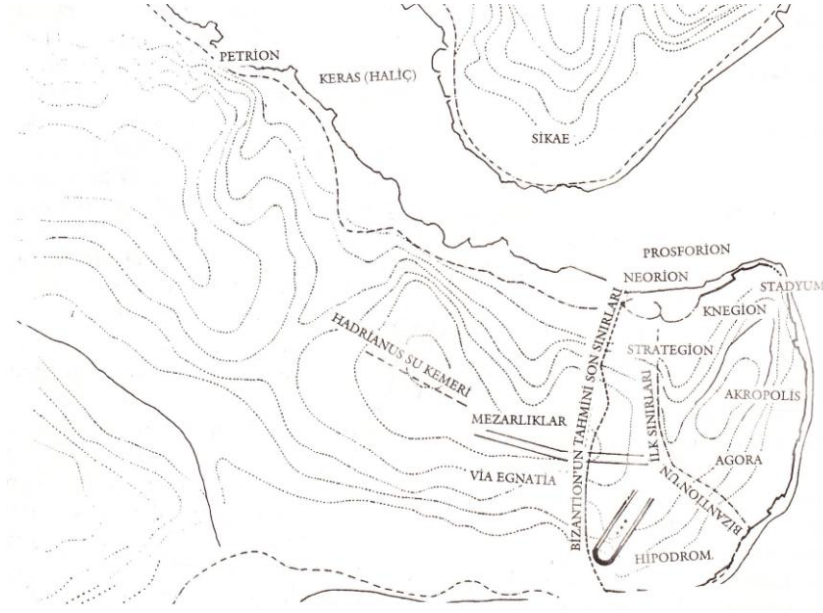
Bu bölümde Tarihi Yarımada Fatih İlçesi ve Yedikule'nin gelişim süreçleri dönemsel olarak ele alınacaktır. İlk olarak Byzantion, Roma, Bizans Dönemlerinde Tarihi Yarımada ve Yedikule Mahallesi'nin gelişimi incelenecektir. Daha sonra Osmanlı dönemi, cumhuriyetin ilanından 1980'lere kadar olan süreç ve son olarak ise 1980'lerden günümüze kadarki dönemde Tarihi Yarımada'nın bütünü ve Yedikule Mahallesi özelinde kentsel gelişmeler ele alınacak ve değerlendirmeler yapılacaktır.

5.2.1 Byzantion-Roma ve Bizans Döneminde Tarihi Yarımada ve Yedikule

İstanbul Eminönü Bölgesi'nde 1850'lerde yapılan ön kazılarda, İstanbul Tarihi Yarımada'daki ilk yerleşmelerin M.Ö. 3000 yılı ya da M.Ö. 2000 yılının başlarında kurulduğu tespit edilmiştir (Çelik, 1996). Sonraki dönemlerde yapılan kazılar ve araştırmalardan elde edilen somut belgeler ise Byzantion dönemine dayanmaktadır.

Byzantion'un varlığına işaret eden ilk arkeolojik kalıntılar Sarayburnu bölgesinde, moloz toprağı içinde bulunan birkaç çanak çömlek kırıklarıdır. Byzantion sitesinin çevresinin uzunluğu 35 stadion olup, şehri koruyan surun 27 kalesi olduğu ve dışarı ile bağlantının kara tarafından açılan tek bir kapı ile sağlandığı bilinmektedir. Kuzeyde şehir limanı bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre uzun süre Byzantion'un Neorion ve Bosporion denilen iki limanı olduğu düşünülmüş fakat son yıllarda bu görüşten uzaklaşarak bugünkü Sirkeci Garı ve Sarayburnu arasında tek bir limanın olduğu kabul edilmiştir (İBB, 2003a).

Byzantion sitesi Roma İmparatorluğu dönemine kadar Osmanlılarda Sur-u Sultani olarak bilinen bugün Topkapı Sarayı'nı çevreleyen duvarların oluşturduğu alana yayılmış bir yerleşimdir. Roma dönemine, General Septimus Severus uzun süren bir işgalden sonra şehri teslim almış, şehrin çevresindeki surların bir kısmını yıktırılmış, kentin sitelik hakkını geri alarak ve köy statüsünde Perinthos'a bağlamıştır (İBB, 2003a).



Şekil 5.3 : Bizantion, ilk ve sonuncu surlar (tahmini) (Kuban, 1996).

Septimus Severus, Byzantion'un sahip olduğu doğal ve coğrafi değerlerin farkına varması üzerine, kentin imar hareketlerine başlamış, Hippodrom inşaatının başlatılması, yeni mabetler, tiyatro yapılması, limanın tamir edilmesi, ana cadde olan yolun geliştirilmesi gibi birçok uygulama ile şehri geliştirmiştir. Böylece, gelişen şehir surların dışına taşmaya, batıya doğru yayılmaya başlamıştır.

Roma döneminde, Roma İmparatorluğu'nun genişleyen sınırları karşısında tek merkezden yönetilmesinden kaynaklanan sorunlar, ikinci bir başkent arayışını doğurmuştur. Bu nedenle İmparator I. Constantinus, Byzantion'un iktisat ve politika bakımından diğer alternatiflere göre daha ön planda bir yer olduğunu anlamış ve kenti Roma İmparatorluğu'nun ikinci başkenti yapmayı tasarlamıştır.

I. Constantinus, yeni başkentin Roma kadar büyük ve gelişmiş bir şehir olmasını hayal etmiş, Boğaziçi'nde yeni bir Roma kurmak istemiştir. Bu noktada ilk işi şehri büyütmek ve genişletmek olmuştur (Kos, 1995). Zaman içerisinde büyüyen şehir önceleri İkinci Roma ya da Yeni Roma olarak anılmışsa da daha sonraları Konstantinopolis adını almıştır (İBB, 2003a).

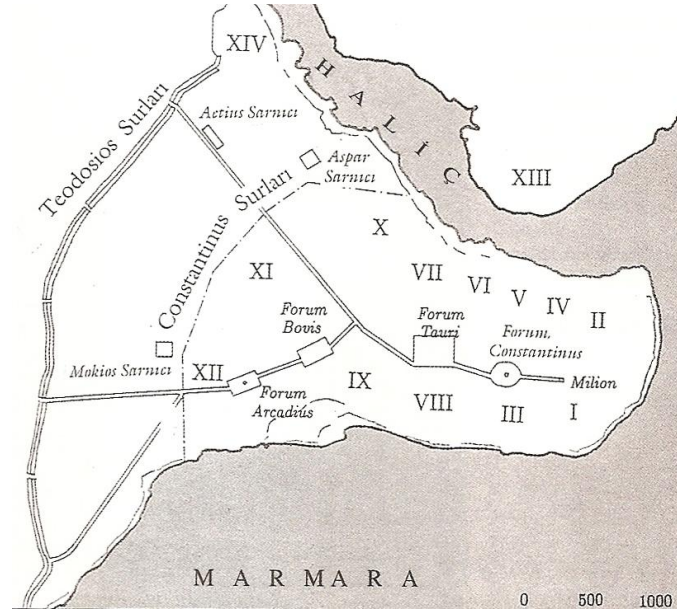
I.Constantinus döneminden itibaren dinin (Paganizma'dan Hristiyanlığa geçiş) değişmeye başlaması, kentteki imar hareketlerine de yansımıştır. Ayasofya, Aya Eirene, Havariler Kiliseleri gibi önemli dini yapıların yapımına bu dönemlerde başlanmıştır. Sonraki dönemlerdeki imparatorlar da büyük kilise ve kamu binalarının yapımına devam etmişler, imar hareketlerini ön planda tutmuşlardır.

Yedikule'nin gelişimi II. Theodosius surlarının yapılması ile ortaya çıkmaktadır. Bu dönemden önce sur dışında kalan ve kırsal bir karaktere sahip olan Yedikule, Theodosius surlarının yapılması ile şehrin gelişme alanı içinde kalarak kentsel bir karakter kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde, şehrin kara tarafındaki pek çok kapısından en önemlisi olan ve batıdan gelen Via Egnatia (Romalıların Adriyatik'i İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına bağlamak için inşa ettikleri yol) kara yolunun, şehrin ana caddesi Mese'ye bağlandığı büyük tören kapısı olma özelliği gösteren Yedikule Altın Kapısıdır. Bu kapı aynı zamanda seferlerden dönen İmparatorların zafer törenleri ile şehre girdikleri yer olarakta öneme sahiptir (İBB, 2003a)

Bizans İmparatorluğu döneminde kentin merkezi Ayasofya önündeki Augustation Meydanıdır. Augustation Meydanı ile Forum Theodosianum'u birbirine bağlayan ve şehrin ana aksı görevini gören Divan Yolu (Mese), Forum Theodosianum'da ikiye ayrılarak, kentin kuzeybatı ve güneybatı yönüne doğru uzanmaktadır. Kuzeybatı yönündeki aksın Haliç'e paralel uzandığı ve Edirnekapı'ya kadar gittiği bilinmektedir. Diğer anayol ise güneybatı yönünde olup Mese'yi ve Forum Theodosianum'u Altınkapı'ya ve Yedikule Bölgesi'ne bağlamaktadır (Kos, 1995). Bu aks aynı zamanda Avrupa'dan gelen Via Egnatia'nın kente bağlantı yoludur.

Bizans döneminde, Roma'nın kent yönetim şeması İstanbul için de uygulamış ve kent 14 yönetsel birime bölmüştür (Kos, 1995; Çelik, 1996). Şekil 5.5, Bizans döneminde şehirdeki yönetim birimlerini göstermektedir. Theodosius Surlar'yla kentin sınırlandırılmasından sonra şehrsel büyüme hızlı yavaşlamış fakat anıtlar, ticari binalar ve konutların yapımına devam edilmiştir. Yine de Theodosius Surları ile Constantinus Surları arasındaki arazi, kentin diğer kısımlarına oranla tezna bir bölge olarak kalmıştır. Bu nedenle kentin yönetsel birimleri farklı büyüklüklerdedir.

5. y.y. başlarında şehirdeki kentsel doku şemasında saraylar, domuslar (büyük malikaneler) ve basit evler olmak üzere üç tür konut biçimi yoğunlukla bulunmaktadır. Saraylar, imparatorluk ailesine hizmet eden birimler iken, domuslar, her birinde bağımsız merdiveni olan birkaç dairenin oluşturduğu konut birimleridir. Bu dönemde domuslar kagir, küçük evlerin çoğu ise ahşap mimariye sahiptir. Arazi eğiminden dolayı evlerin çoğu teras üstüne yapılmıştır. Teras duvarları ve merdivenler, kentsel görünümün en tipik öğelerini oluşturmaktadır (Kuban, 2006). Şehir genelindeki bu kentsel doku şeması Yedikule'de de gözlemlenmiştir.



Şekil 5.5 : Bizans kentindeki 14 idari bölge (Çelik, 1996).

Bizans'ın mimari üslubundaki gelişmeler, konut mimarisine de yansımıştır. 10. y.y.'a gelindiğinde, tipik bir Bizans evi iki ya da üç katlı ve üst katlar her zaman zemin kat alanınının dışına taşacak şekilde tasarlanmıştır. Bu taşmalar Osmanlı döneminden itibaren çok görülecek olan cumbalı pencerelere dönüşmüştür. Konutların mimarisinde, evin merkezi diğer odaların etrafında toplandığı büyük bir salondan oluşmaktadır. Bu plan tipik Roma stilini oluşturmasının dışında, Türk evinin de kullanım ilkelerinin temelini oluşturmaktadır (Çelik, 1996).

Bin yıl süren Bizans İmparatorluğu döneminde şehirde yaklaşık beş yüz kadar dini yapının mevcut olduğu bilinmektedir. Bu yapıların hepsi Osmanlıların İstanbul'u fethine kadar varlıklarını devam ettirememişlerdir fakat bu dönemlerden günümüze kadar gelebilen en eski manastır bugün Yedikule Mahallesi sınırları içerisinde bulunan Studios Manastırı'dır. 454-463 yılları arasında kurulan bu manastır Bizans'ın din, sanat ve politik hayatında büyük role sahiptir. Bizans döneminde yayın ve önemli bir meslek olan deri işlemeciliği bu durumun bir örneği olarak verilebilir. Bu dönemde derinin yalnız ayakkabı yapımında değil, pelerin, çadır, kalkan ve parşömen yapımında da kullanılmıştır. Özellikle Konstantinopolis'teki Studios Manastırı'nda yaşıyan debbag, sepiciler, deri işleyiciler, ayakkabı yapımcısı, sandalet yapımcısı, parşömen yapımcıları dericilik konusundaki gelişmişliğin ve farklı kullanım biçimlerini net bir biçimde açıklamaktadır (DBİA, 1994a). Bu noktada Yedikule Bizans döneminden bu yana dericilik faaliyetlerinde ön plana çıkan bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır.



Şekil 5.6 : Studios Manastırı-İmrahor İlyabey Camini'nin bugünkü durumu

XIV. Yüzyılın ortalarında politik boyutta son zamanlarını yaşayan Bizans İmparatorluğu, gelişme çabalarının ve imar hareketlerinin durma noktasına geldiği, güçlü surlar arkasında varlığını sürdürmeye çalışan, yiyecek ihtiyacını ise sur dışındaki Trakya topraklarından karşılayan bir kent durumuna gelmiştir. Bu durum şehir nüfusundaki azalmanın yanı sıra, ticaret hareketlerindeki etkinliği de azaltmış, şehir ekonomisinde zayıflamayı beraberinde getirmiştir.

5.2.2 Osmanlı Döneminde Tarihi Yarımada ve Yedikule

1453'te Türklerin eline geçtiğinde neredeyse boşalmış ve harabe görünümünü almış olan İstanbul, Fatih Sultan Mehmet'in şehrin canlanması için çeşitli yerlerden getirttiği halkı yerleştirmesi ile yeni bir düzen, yeni bir yaşama biçimi ve yeni bir sanat yaklaşımının gelmesini sağlanmış, bu yeni anlayışı destekleyecek yönde imar hareketleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Fetihden sonra İstanbul'un inşaatındaki temel hedef müslüman cemaatlerin islamın gereklerine göre yaşayabileceği bir kent yaratmaktır. Bu noktada Bizans kentinin "islamlştırılması" yeni kent politikalarının, yeni bir yönetim biçiminin, yeni kurum ve örgütlerin yanı sıra yeni bina tiplerinin de oluşması demektir (Çelik, 1996).

Fatih Sultan Mehmet'in izlediği yaklaşımlar, İstanbul'un çok uluslu yapısının oluşmasında önemli yere sahiptir. Fatih, fetihden sonra kenti terk eden Bizans halkının geri dönerek, evlerine yerleşebileceklerini, hiçbir zarar görmeden kendi gelenek ve görenekleri doğrultusunda yaşayabileceklerini garanti etmiştir (Kos, 1995).

Fatih döneminden itibaren Ermeni Patrikhanesi ve Yunan Ortodoks Kilisesi başta olmak üzere birçok farklı mesheb gruplarına özerklikler tanınmıştır. Böylece İstanbul'un çok uluslu ve farklı etnik grupları birarada barındırdığı yapısı, Türkler, Rumlar ve Ermeniler başta olmak üzere oluşmaya başlamıştır (Kos, 1995).

İstanbul'un fethinden sonra şehirde yapılan en önemli değişiklik, ilk imparator mezarlarının bulunduğu Havariler Kilisesi'nin ortadan kaldırılması ile 1463-1470 yılları arasında yapılan Fatih Külliyesi'dir. Bununla beraber Fatih döneminde surlar tamir ettirerek Altınkapı'nın iç tarafına eklenen burçlu bir duvarla alanı iç kale "Yedikule Hisarı" şekline sokulmuş, bugünkü biçimini almıştır. Ayrıca Bizans saraylarının bulundukları noktadan tamamen farklı iki yerde saray komplekslerinin² inşaatına başlanmıştır (İBB, 2003a).

Fetihten sonra kentin belli başlı işlev bölgelerinin konumları korunmaya çalışılmıştır. Değişik etnik yapılara ve dinlere mensup insanların yanyana çalıştıkları ticaret bölgesinin dışında, İstanbul mahalleleri milletlere göre ayrılmıştır. En büyük grubu oluşturan müslümanların yarımada'nın merkezinde, Ermeniler, Rumlar ve Yahudilerin ise daha çok sahillerde yerleşmişlerdir (Çelik, 1996).

Bizans döneminde çok önemli bir yere sahip olan Mese, ana cadde işlevini devam ettirmiş daha sonraları Divan Yolu adını almıştır. Yine bu dönemde Bizans'ın çöküşü ve fetihin verdiği hasarlar nedeniyle İstanbul, köyleri anımsatan birbirlerinden oldukça kopuk mahallelerden oluşmaktadır. Sonraki dönemlerde küçük mescitlerin çevrelerinde mahallelerin oluşmaya başlaması ile yatay olarak gelişen ve bir camiyle vurgulanan, ticaret merkezleri ya da limanlara yakınlaştıkça yoğunluğun arttığı dokular meydana gelmiştir fakat yoğunluk artışı hiçbir zaman düşey düzlemle gerçekleşmemiştir (Kuban, 1996).

Osmanlılar dönemindeki vakıf sistemi İstanbul'da Türk kültürünün yayılması sürecinde oldukça etkili olmuştur. Bu nedenle şehrin çeşitli yerlerinde vezirlerin adlarına inşa edilen camiler, medreseler, sıbyan mektepleri ve zengin tüccarların yaptırdıkları mahalle mescitleri şehrin görünümünü hızla değiştirmiştir (İBB, 2003a).

² Eski Saray-Saray-ı Atik şehrin ortasında eski Theodosius Forumu'nun kenarında kuzeyin temiz havasını alan ve Boğaz girişini Haliç'i gören bir yerde kurulmuştur. Saray-ı Cedid-Yeni Saray ise yarımada'nın ucu Sur-u Sultani denilen bir duvarla bölünmek üzere ayrılmış olan alanda yapılmıştır.

Bizans döneminden kalan sokak sistemi çoğunlukla korunmuş olmasına rağmen vakıflara gelir sağlamak üzere yapılan hamamlar, ticari faaliyetler için önemli yeri olan çarşı ve hanların yapılması, değerli malların satıldığı, esnaf ve ticaret loncalarının geliştiği bedestenlerin oluşması ile Bizans döneminden farklı ticari faaliyet biçimleri şehirde şekillenmeye başlamıştır.

1509 yılında İstanbul'da yaşanan büyük deprem, şehrin büyük bir çoğunluğunun hasar görmesine ve pek çok insanın ölmesine neden olmuştur. Bu nedenle Bizans döneminden itibaren özellikle konutlarda etkili olarak kullanılan kagir malzeme, depremde yarattığı etki dolayısıyla yerini ahşaba bırakmaya başlamıştır. Fakat daha sonraki dönemlerde şehrin sahip olduğu nemli iklim koşulları ve çıkan yangınların rüzgar etkisiyle hızla yayılması ahşap mimari özelliğe sahip kentsel doku üzerinde oldukça tahrip edici etkiler yaratmıştır.

Osmanlı dönemindeki bazı fermanlardan öğrenildiğine göre Osmanlı'nın son dönemlerinde oluşan batılılaşma hareketleri ve yönetim şemalarındaki yenilikler ve değişimler, kentin imarı konusunda yeni uygulamalar ve düzenlemeleri beraberinde getirmiştir (Çelik, 1996). Bu bağlamda çıkarılan nizamnameler başta ulaşım olmak üzere, yaya kaldırımlarının bozulmaması, sokaklara pis su akıtılmaması, yaşlılar için merdivenli sokakların yapılmaması, dükkan sahiplerinin dükkanlarının önündeki kaldırımlardan sorumlu sayılması gibi hükümler getirilmiştir.

1572'de alınan kararlara göre surlara bitişik yapı yapımı yasaklanmış, 3 m mesafe bırakılmasına karar verilmiştir. Büyük yangınların kentsel hayata olan etkileri düşünülerek şahnişin yapımına kısıtlama getirilmesi, her evin merdiven ve su dolu fırça bulundurması gibi şartlar getirilmiştir. Sonraki dönemlerde evlerin taş ve tuğladan yapılması yönünde yapılan teşviklere karşın 1918'li yıllarına kadar devam eden yangın olaylarına rağmen ahşap malzeme kullanımı devam etmiştir (İBB, 2003a).

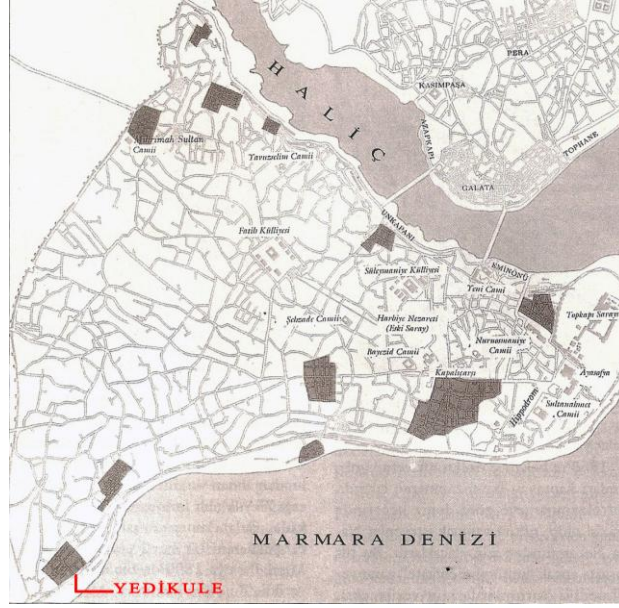
Ayrıca hazırlanan fermanlarda bina yüksekliklerinde de kısıtlamalar getirilmiş, Müslüman evlerinin yüksekliği 9.10 m, Hristiyan ve Musevi evlerinin yükseklikleri ise 6.50 m olarak belirlenmiştir (İBB, 2003a). Osmanlı Dönemi'nde etkili olan olaylar ve oluşturulan koşullar birçok mahalle ile birlikte Yedikule'nin de şekillenmesinde önemli yere sahiptir.

Kanuni döneminde yaşayan seyyahların yazdıkları, kentsel doku ve mimari yapı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu bağlamda seyyahların yazdıklarına göre kentte yaşayan halkın oturduğu evler son derece basit, hatta sıradan ve fakir evlerdi. Lüteryan bir papaz olan Schweiger'in yazdıklarına göre; Kanuni döneminde Türklerin evlerinin içi karanlıktır, odalarda sadece küçük bir pencere ve şömine bulunmaktadır. Zenginlerin evleri ise kireçli, taştan yapılmış ve etrafı yüksek taş duvarlar ile çevrilidir (Kos, 1995). Ancak yerleşmelerde gelir ve sosyo-politik statüye göre ayırım gözetilmediği için değişik tip konutlar çoğu kez yan yana bulunmaktadır (Çelik, 1996).

Osmanlı döneminde Tarihi Yarımada'da kentin yeniden planlanmasında yangınların önemi oldukça büyüktür. Özellikle 1840'lardan önce yangınlardan kaynaklanan yeniden yapım çalışmaları var olan düzenin tekrar oluşturulması şeklinde gerçekleştirilmişken, 1840'lardan sonra yangınların etkilerinin azaltılması amacıyla kalıcı çözümler arayışına gidilmiştir. Bu bağlamda yeni planlanan semtler her zaman eski durumunun aynısı özelliklere sahip olmamış, alanın özelliklerine göre farklı yaklaşımlar izlenmiştir (Çelik, 1996).

Yanan bölge büyük ve prestiji yüksek bir semtteyse, yeninden inşaatı başlı başına bir yenileme projesi halinde değerlendirilmiş, çoğu kez yanmamış olan bölgeleri de kapsayacak şekilde genişletilen bir alanda uygulamalar yapılmıştır. Bölgede anıt veya ticari rıhtım gibi bir odak noktası olduğu zaman, yeni planlanan mahalleden daha geniş bir ana cadde ya da sokak geçirilmesine neden olmuştur. Daha küçük ve anıtsal yapıları olmayan yanmış mahallelerde ise ızgara planının oluşturulmasının kolay olacağı düşünülerek planlama çalışmaları yapılmış, sadece birkaç düz ve daha büyük genişlikte sokak yapılmasına önem verilmiştir (Çelik, 1996).

Sonuçta yangınlardan sonra Tarihi Yarımada'daki düzenleme çalışmaları kent dokusunda radikal değişimlere neden olmuş, bazı labirent biçimindeki mahallelerin daha düzenli bir yapıya kavuşması sağlanmış ve kent daha düzenli adacıklardan oluşturulmuştur. Fakat mahalle sakinlerinin yaşam biçimlerinde önemli değişikliklere neden olmamıştır (Çelik, 1996). Şekil 5.7, Tarihi Yarımada'da yangınlardan sonra müdahale ile yeniden oluşturulan alanları göstermektedir. Şekil 5.7'den de görüldüğü üzere, Yedikule Mahallesi'de geçmiş dönemlerde yenileme çalışmalarına maruz kalmış, özellikle İmrahor Mevkii'ndeki kentsel dokuda, bu dönemde yapılan uygulamaların etkileri de gözlemlenmektedir.



Şekil 5.7 : Tarihi Yarımada'da yangınlardan sonra yeniden düzenlenmiş alanlar (Çelik, 1996).

Fatih Sultan Mehmet döneminde bugünkü şeklini alan Yedikule Hisarı, Osmanlı hazinesinin korunması için inşaa edilmiş ve uzun bir süre bu amaçla kullanılmıştır. Osmanlı padişahı III. Murat döneminde hazinenin saraya taşınmasının ardından zindan olarak kullanılmaya başlayan Yedikule Hisarı, II. Mahmud dönemine kadar yabancı siyasi suçluların ve Müslüman tutukluların hapsedildiği yer olarak kullanılmıştır.

Osmanlı döneminde Yedikule Hisarı içerisinde bir mahalle oluşmuştur. Bu mahallenin ne zaman ortadan kalktığı kesin olarak bilinmezken, 1782 yılında üç gün süren ve Yedikule semtini de etkileyen yangında yok olduğu yönünde tahminler bulunmaktadır (DBİA, 1994d). Yine bu dönemde bölgedeki nüfus artışının bir başka nedeni Karaman'dan getirilen Rumların buraya yerleştirilmesidir. Bu nedenle Bizans döneminden itibaren memur, tüccar ve düşük gelir grubuna ait kitlelerin yerleştiği bir bölge olan Yedikule, Osmanlılar döneminde sosyo-ekonomik yapısını korumuştur.

Bizanslılar döneminden itibaren Yedikule'de var olduğu düşünülen fakat tam olarak bilinmeyen debagat (dericilik-tabaklık) merkezleri, Fatih dönemi ile birlikte tanımlı hale gelmiştir. Fatih, Yedikule'nin sur dışı komşusu olan Kazlıçeşme'de ordunun en önemli ihtiyacı olan mamul deri imalatındaki dağınıklığı ortadan kaldırmak amacıyla 360 debagat inşa ettirmiş, burada üretilen kösele, meşin, sahtiyan gibi deri mamüllerinden ayakkabı, eyer, koşum takımı gibi malzemeler üretilmesini sağlamıştır (DBİA, 1994a).

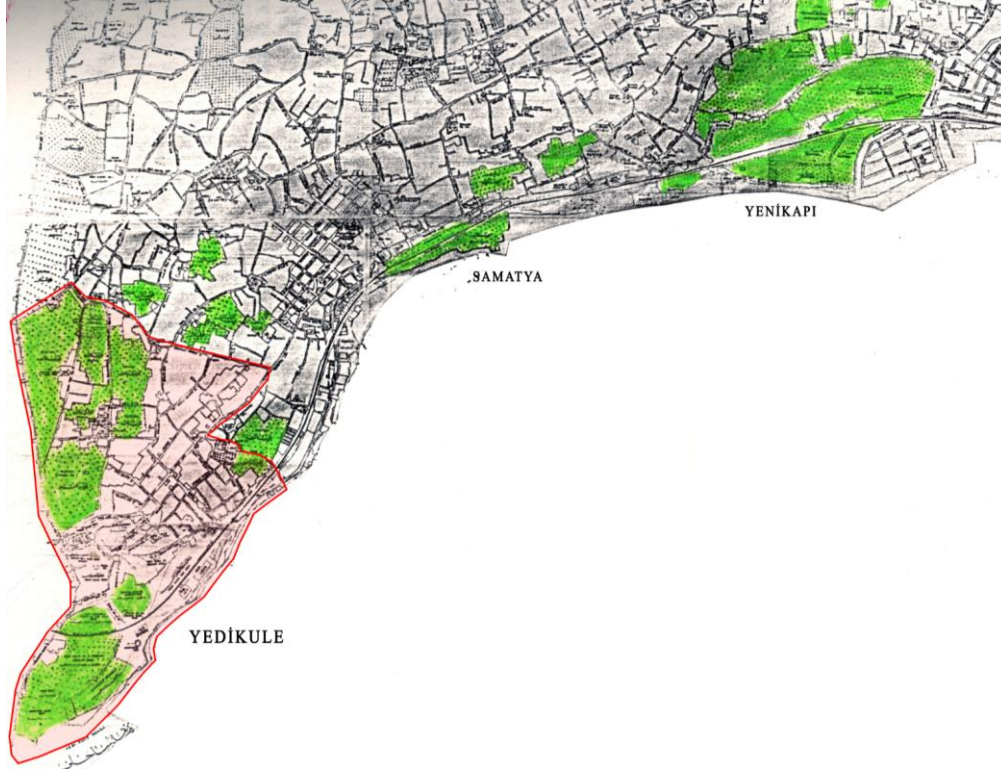
Kazlıçeşme’de gelişen dericilik faaliyetleri Yedikule’de Kız Sanayi Mektebi’nin ve salhanenin (mezbaha) açılmasında etkili olmuştur. Osmanlı Döneminde, İstanbul’da kent dışından gelen erzakın toplandığı ve dağıtımının gerçekleştirildiği belli başlı iskele ve merkezler bulunmaktadır. Bu iskele ve merkezler, Unkapanı, Yemiş İskelesi Çardağı, sebzehane divanı, esnafın yönetim merkezi olan ehl-i hiref divanı ve özellikle hayvan kesimi için kullanılan Yedikule Salhanesidir (DBİA, 1994b). Bu salhanede kesilen hayvanların etleri şehrin diğer kısımlarına yollanırken, derileri işlenmek üzere Kazlıçeşme tabakhanelerine ulaştırılmıştır.

1869’da Midhat Paşa’nın yenilikçi uygulamaları doğrultusunda açılan Yedikule Kız Sanayi Mektebi, yetişkin kızlara el becerisine dayalı sanat eğitimi veren kurs nitelikli okullardan ilkidir. İnas Sanayi Mektebi adıyla da anılan bu okul özellikle kimsesiz kız çocuklara yönelik olarak ilk Yedikule’de açılmıştır. 50 kız öğrencinin eğitim aldığı bu okulda Tophane-i Amire’nin gereksinimi olan elbiselerin dikiminin gerçekleştirilmesiyle beraber bir süre baruthane olarak kullanılan Yedikule Hisarı’nda faaliyet gösteren askeri dikim sanayisine dönük okuma-yazma eğitiminden çok el becerisi kazandırmaya yönelik eğitim verilmiştir. 1884’te bu okul kapatılmış ve öğrencileri Üsküdar, Aksaray ve Çağaloğlu’nda açılan yatılı statüdeki okullara kaydırılmıştır (DBİA, 1994c).

Osmanlı döneminde Tarihi Yarımada’nın bütününde yeşil alan olarak öne çıkan en önemli alanlar bostanlar olmuştur. Fatih döneminde hazırlanan haritalara bakıldığında Yedikule bostanlarının büyük bir alana sahip olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 5.8). Bostanlar, tarımsal üretim yapılmasının yanında çocuk parkları, oyun alanları, gezinti alanları gibi rekreatif fonksiyonları da içermekte ayrıca çevre kirliliğinin önlenmesi gibi çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da önemli yere sahiptirler.

1863-1880 yılları arasında Yedikule-Yenikapı arasındaki sahil bölgesinin birçok yangına maruz kalması, bostanlık alanların artmasına neden olmuş, Yedikule İstasyonu’ndaki fabrika alanları da dahil olmak üzere birçok alan bostan olarak kullanılmıştır. 19. Yüzyılda İstanbul’un yiyeceğinin önemli bir bölümü bostanlardan sağlanmaktadır.

1900'lü yıllara gelindiğinde ise bostanların büyük ölçüde azalmaya başladığı görülmekte, halkın tarımsal faaliyetlerden uzaklaşması, özellikle sahil şeridinde yer alan bostanlar yerini kentsel alanlara bırakmaya başlamasına neden olmuştur. Bu dönemden itibaren sadece surların yanındaki bugün Yedikule Mahallesi sınırları içerisinde bulunan büyük bostanlar varlıklarını devam ettirebilmişlerdir (Sevil, 1991).



Şekil 5.8 : 18.yüzyılda Yedikule-Yenikapi Bölgesinde bulunan bostan alanları (Sevil, 1991).

Yedikule Bölgesi'nde önemli bir yere sahip olan demiryolu ulaşımı, 1872'de Sirkeci Halkalı arasında banliyö trenlerinin çalıştırılmaya başlanması ile oluşmuştur. 1875'te altı istasyon; Sirkeci, Kumkapı, Yedikule, Bakırköy, Yeşilköy ve Küçükçekmece istasyonları etkin olarak kullanılmaya başlamış, böylelikle hem sur dışında kalan banliyölerin hem de merkeze uzak noktada bulunan Marmara sahili yerleşmelerinin kent merkezine bağlantıları sağlanmıştır (Çelik, 1996).

Sirkeci'den başlayan demiryolu hattı İstanbul'un Edirne ve Avrupa'ya olan bağlantısını sağlamış, hem insan hem de yük taşımacılığında etkin olarak kullanılmıştır. Osmanlılardan günümüze kullanılan bu hat, tarihi çevreye ciddi zararlar vermesinin yanında, bölgede yaşayan insanların deniz ile olan ilişkilerini de etkilemiştir. Fakat hat, Yedikule'nin ulaşımı açısından çok önemli bir yere sahiptir.

18. yüzyılda birçok yapının inşa edilmesi ve büyük konut mimarlığının gelişmesine ve kentin sınırlarının sur dışına yayılmasına karşın, Marmara Denizi'nden bakıldığında İstanbul surlarla çevrili bir kent imgesi taşımaktadır (Kuban, 1996). Bu bağlamda cumhuriyet sonrası yeni kentleşme hareketlerinin etkileri gözlemlenmesine kadar geçen sürede Yedikule'den Sarayburnu'na kadar devam eden surların önünde herhangi bir yerleşimin olmaması, büyük camilerin yarattığı hareketlilik dışında boyutsuz ve homojen bir dokudaki mahaller ve alana yayılan geniş bostanlık alanlar bölgedeki kentsel alanın tanımlanmasında en belirgin özelliklerdir.

5.2.3 Cumhuriyet Sonrası Dönemde Tarihi Yarımada ve Yedikule (1923-1980 arasındaki dönem)

Cumhuriyetin ilk yıllarında, savaşın etkisiyle azalan İstanbul nüfusu beraberinde Tarihi Yarımada'da yönetsel düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu dönemdeki düzenlemelerden en önemlisi idari sınırlar konusunda yapılmış, Fatih ve Eminönü İlçeleri bugünkü gibi birarada düşünülerek İstanbul Merkez İlçesini oluşturmuşlardır. Fakat 1928 yılında yapılan düzenleme ile bu bütünlük ayrılmış, Fatih ve Eminönü olarak iki ilçe tanımlaması getirilmiştir.

1930'lardan itibaren gelişmeye başlayan planlı ekonominin etkisi İstanbul'un da planlanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu amaçla 1933 yılında Alfred Agache, H. Lambert Paris ve Hermann Elgoetz olmak üzere üç plancı İstanbul ile ilgili görüşleri alınmak üzere görevlendirilmiştir. Hermann Elgoetz tarafından getirilen öneriler ve yaklaşımlar, uzun dönemde hayata geçirilmiş ve planlama tarihi açısından önemli bir yer edinmiştir (Kuban, 1996; Çelik, 1996). Fakat gerçekte İstanbul'un planlanmasında izler bırakan ve günümüzde de geçerli olan bazı uygulamaları öneren Henry Prost, 1936 yılında yaptığı çalışmaları ile planlama tarihine damgasını vurmuştur.

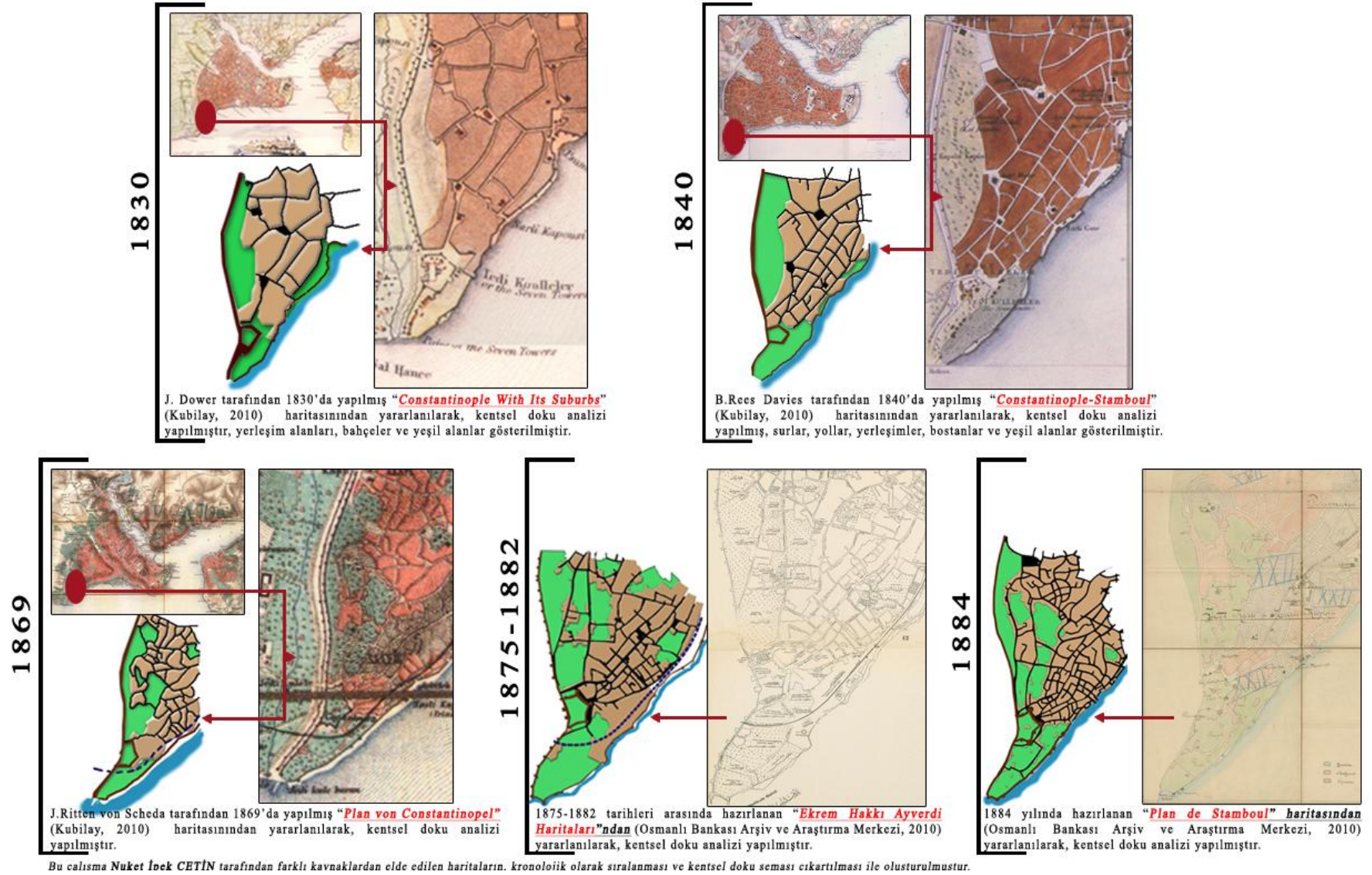
Prost'un önerdiği Sarayburnu'nun depo ve yük garından arındırılarak temizlenmesi, Sultanahmet Bölgesin'ndeki arkeolojik ve turistik alanların korunarak geliştirilmesi, Tarihi Yarımada'nın silüetini korumak amacıyla denizden 40 m yükseklikten geçen bir düzlem üzerinde 9.50 m'den daha yüksek yapılanmaya izin verilmemesi, Haliç ve Marmara arasındaki İstanbul kara surlarının 500 m genişliğinde yeşil bir bantla çevrilmesi gibi konular Tarihi Yarımada'nın korunmasında en temel ve geçerli yaklaşımlar olarak yerini korumaktadır (İBB, 2003a).

1950’li yıllarda kentleşmenin hızlanması ve büyük kentlere göçle, yeni bir dönem başlamıştır. 1950-1960 yılları arasında Adnan Menderes öncülüğünde yapılan imar hareketleri, Tarihi Yarımada’daki tarihi kent dokusunda büyük tahribatlar yaratmıştır. Bu dönemde denizin doldurulmasıyla Sirkeci’den Florya’ya kadar uzanan sahil yolunun yapılması, deniz surlarının kara surları haline gelmesini sağlamıştır. Ayrıca taşıt ulaşımı odaklı yapılan imar hareketlerinin uygulanması sırasında tarihi ve eski kent dokusunun oluşturan birçok eski eserin yok edilmesi ve tarihi çevreye uygun olmayan yoğun ve yüksek yapılaşmalara izin verilmesi, Tarihi Yarımada ile uyumsuz gelişimlerin oluşmasına yol açmıştır.

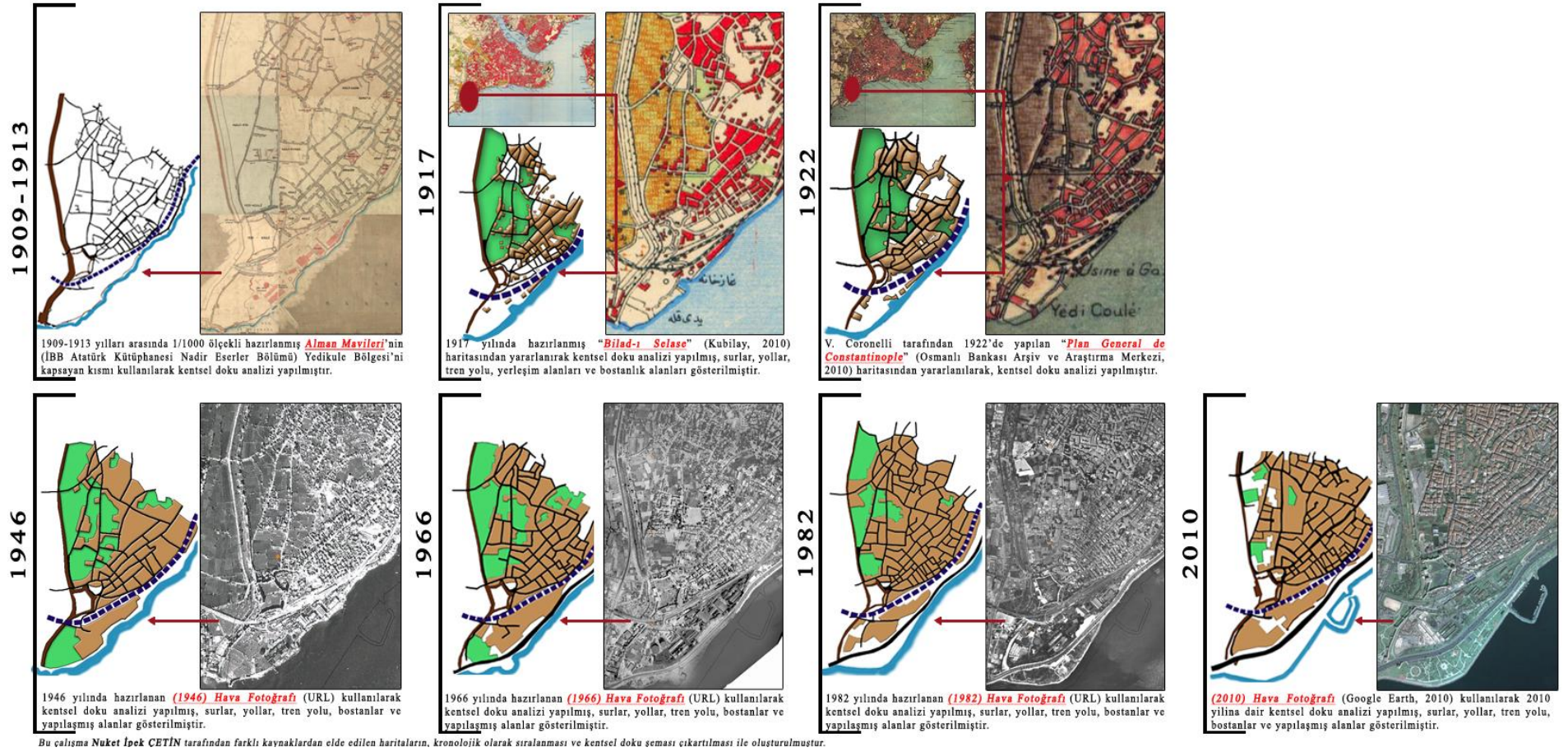
1954’e kadar Fatih İlçesi’nde eski sokak dokusunu koruyan mahalleler çoğunlukta iken 1954-1960 yılları arasında yapı yoğunluğunun artmaya başlaması ile çok katlı apartmanlar giderek çoğalmış, eski semt sakinleri nüfus hareketleri karşısında azınlıkta kalmıştır. Böylece sivil mimari örnekleri barındıran tarihi kentsel dokunun büyük oranda kaybedilmesi ile beraber, sosyal dokuda da büyük değişimler yaşanmıştır (İBB, 2003a).

1970-80 döneminde “Merkezi İş Alanı” fonksiyonları özellikle Eminönü ve Aksaray Bölgelerinde gelişmeye başlamış daha sonraki dönemlerde ise Tarihi Yarımada’daki konut alanlarına doğru baskı yapmaya başlamıştır. Artan MİA etkisi ile beraber otomobil ve taşıtların günlük hayattaki etkinliklerinin artması, geleneksel merkezlerdeki tarihi doku içinde kalan dar sokaklar, oluşan trafik yükünü karşılamaz hale gelmiş, otopark sorunları gündeme gelmeye başlamıştır. Bunlarla beraber MİA fonksiyonlarını destekleyen imalathane ve toptan ticaret gibi birimlerin de Tarihi Yarımada’da yer almaya başlaması, konut alanlarının merkez alanlara dönüşmesine ya da tamamen boşalmasına neden olmuştur. Boşalan ve terk edilen konut alanları, hem iş merkezlerine yakın olması hem de ekonomik olmaları nedeniyle, göçlerle ülkenin değişik yerlerinden gelenlerin yerleşmek için tercih ettikleri bölgeler haline gelmişlerdir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1980’li yıllara kadarki süreçte Tarihi Yarımada’da gerçekleşen değişimler ve etkileri Yedikule’de de gözlemlenmiştir. Menderes operasyonları kapsamında yapılan sahil yolu, deniz surlarının kara surları haline gelmesini sağlamış, birçok tarihi eser üzerinde yıkıcı etki bırakmıştır. Sahil yolu bölgeye taşıt ile ulaşım imkanın arttırırken, Yedikule ve Marmara Denizi kıyı kesiminde bulunan birçok mahallenin denizle olan ilişkisinin kesilmesini sağlamıştır.

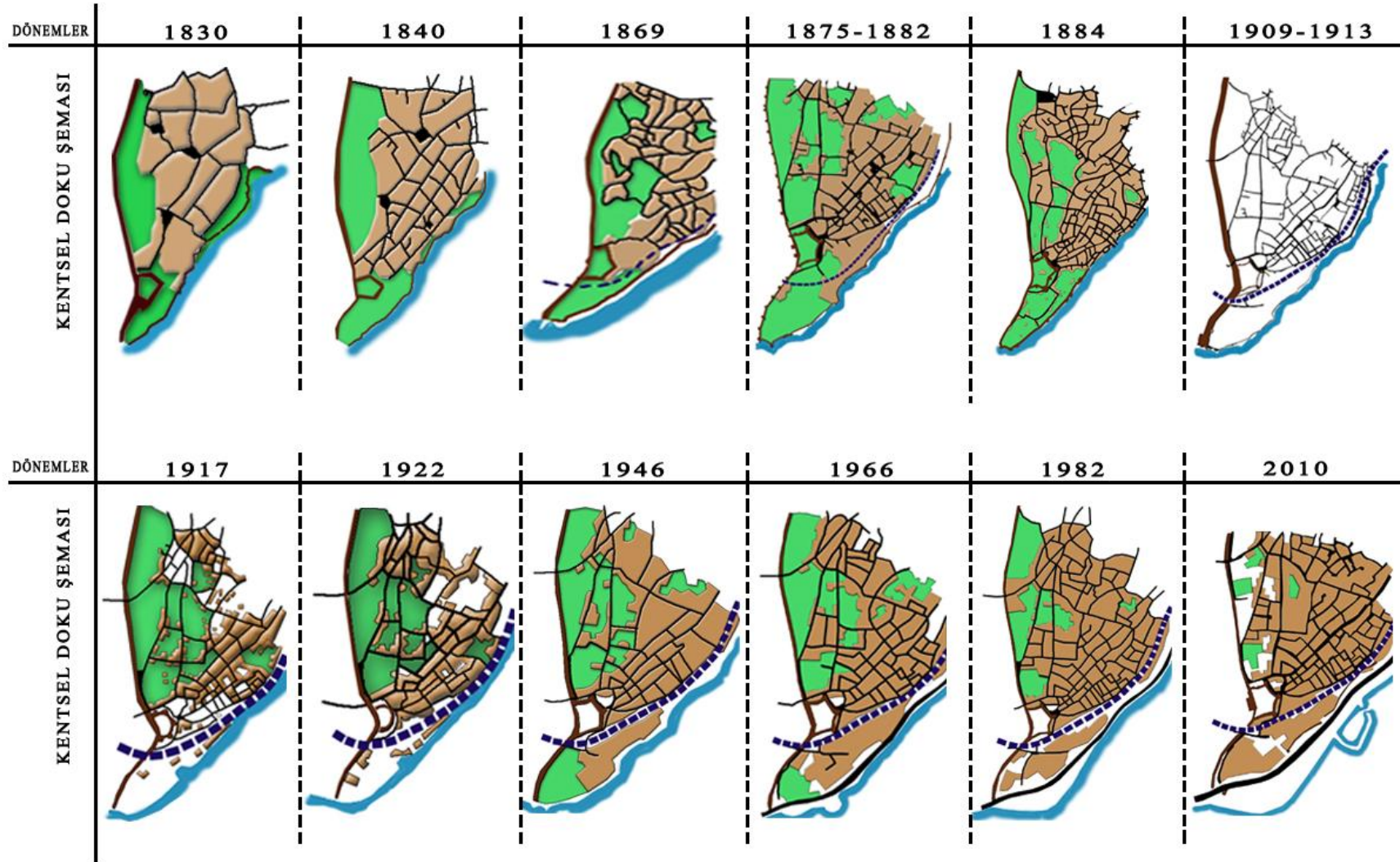


Şekil 5.9 : 1830'lardan günümüze Yedikule'de kentsel dokudaki değişim (1820-1884 arasındaki dönem)



Şekil 5.10 : 1830'lardan günümüze Yedikule'de kentsel dokudaki değişim (1909-2010 arasındaki dönem)

1830-2010 yılları arasında Yedikule Mahallesi ve yakın çevresinde kentsel doku analizi yapılarak, surlar, yollar (taşıt yolları ve tren yolu=, bostan alanları ve yerleşimler gösterilmiştir.



Bu çalışma Nuket İpek ÇETİN tarafından farklı kaynaklardan elde edilen haritaların, kronolojik olarak sıralanması ve kentsel doku şeması çıkartılması ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.11 : 1830'lardan günümüze Yedikule'de kentsel dokudaki değişim (1830-2010 yılları arasındaki genel değişim)

Yedikule'nin genel nüfus yapısına bakıldığında, alanın cumhuriyetin kuruluş yıllarında, Ermeni, Rum azınlıklarıyla gerçek İstanbulluların oluşturduğu karma bir toplumun ikamet ettiği bir yer olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni Kazlıçeşme'de bulunan deri imalathanelerinin çoğunluğunun gayrimüslimlere ait olmasıdır (DBİA, 1994a).

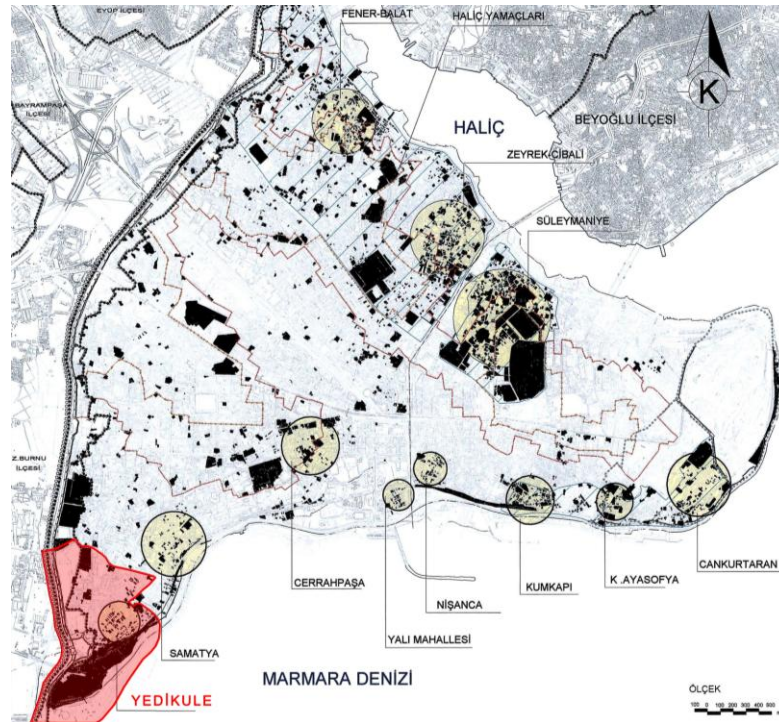
Rumların çoğunlukta olduğu fakat Musevi ve Ermeni kökenli gayrimüslimlerin yaşadığı Yedikule, önceden bahsedilen nedenlerle insanların alanı terk etmelerinin ardından Anadolu'nun kırsal kesimlerinden göç almaya başlamıştır. Kuş (1992), alanda yaşayanların çoğunluğunun Kastamonu, Malatya ve Sivas yörelerinden göç eden sosyal ve ekonomik düzeyi düşük ailelerin oluşturduğunu, fakat az da olsa, gerçek İstanbulluları ve bazı gayrimüslimleri kapsadığını vurgulamıştır (Kuş, 1992). Bugünkü sosyolojik yapı ile ilgili duruma sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir.

Suriçi Bölgesi'nin sahip olduğu tarihi, kültürel ve sosyal değerleri hiçe sayarak, bilinçli yok etme eğilimi gösteren yöneticilerin yaptıkları çalışmalar, tarihi çevre koruma için çıkarılan yasaların yetersizliği ve uygulanmasındaki problemler ile Tarihi Yarımada'nın eski yolları, yeşil bahçeli dokusu ve bostanları yapılaşmaya açılmıştır. Bununla beraber değişen sosyal dokunun etkisiyle, tarihi dokuya gerekli maddi ve manevi önemin verilmemesi, zamanla köhneme olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumun gözlemlendiği yerlerden biri olan Yedikule'de Cumhuriyet döneminden itibaren kara surları etrafında bulunan ve Tarihi Yarımada'nın yeşil dokusu için çok önemli bir yer teşkil eden bostan alanların hızla azalarak yapılaşmaya açıldığı, tarihi dokunun ise süreç içerisinde köhneleşerek günün ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli ya da bilinçsiz yok edildiği gözlemlenmiştir. Bu süreçte hem çevresel hem de kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasında büyük değer kayıpları yaşanmıştır (Şekil 5.9, Şekil 5.10, Şekil 5.11).

5.2.4 1980'lerden Günümüze Tarihi Yarımada ve Yedikule

1980'lerden sonra Tarihi Yarımada üzerine yapılan planlama çalışmalarındaki en önemli olaylar, çıkarılan yasal düzenlemeler ve mevzuattaki değişikliklere bağlıdır. Bu yasa ve değişikliklerden en önemlileri, 1982 tarihli 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu'dur. Bu kanunlar özellikle Tarihi Yarımada gibi zengin doğal, tarihi, kültürel ve sosyolojik değerleri taşıyan alanların sürdürülebilir bir şekilde korunma-kullanma dengesinin sağlanarak planlanması yönünde açılımlar getirmesine rağmen, 1950'lerden itibaren yapılan tahrip edici uygulamaların 1980'lerden günümüze de devam ettiğini açık bir şekilde söylemek mümkündür.

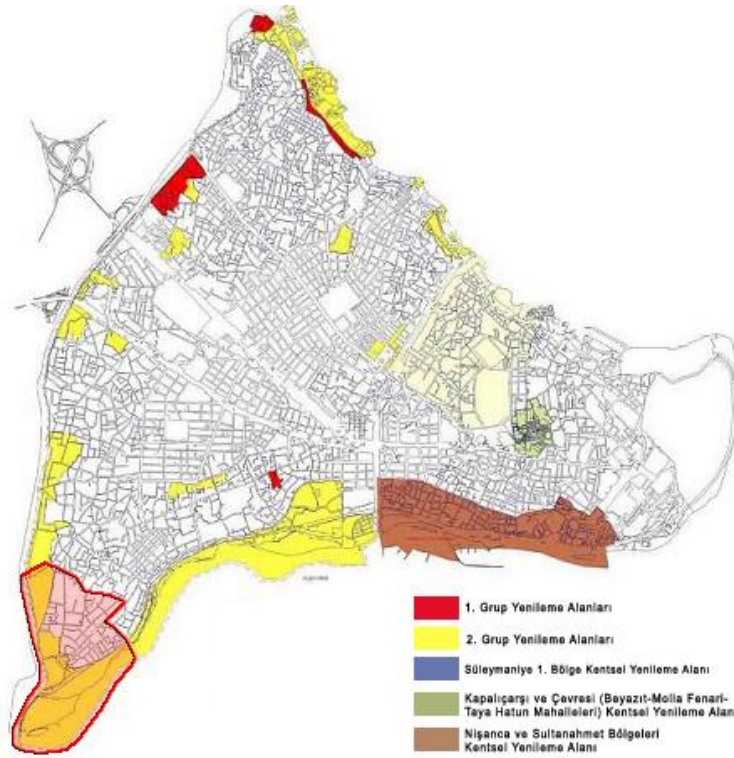
1995 yılında Tarihi Yarımada'nın bütününüyle Sit Alanı ilan edilmesinden önce Fatih ilçesi için toplam 14, Eminönü ilçesi için 9 adet olmak üzere birden çok parsel için alınmış tescil kararları bulunmaktadır (Şekil 5.12). Bu kararların arasında Yedikule Bölgesi de bulunmakta ve 1978 yılında Kültür Bakanlığı tarafından (GEEAYK) yapılan tespitler sonucunda 428 adet parsel tescil edilmiştir (İBB, 2003a). Bu tescil edilen parsellerin birçoğu 2009 yılından önce mahalle statüsünde olan İmrahor mevkiinde bulunmaktadır.



Şekil 5.12 : Tarihi Yarımada toplu tescil kararları (İBB, 2003a).

1995 yılında Tarihi Yarımada Suriçi Bölgesi'nin Sit alanı olarak ilan edilmesi ile birlikte, sadece tescilli eseler değil kentsel dokunun bütününe dair kararların onaylanmasında yerel yönetimler ile birlikte Kültür Bakanlığı'na bağlı Koruma Kurulları da önemli bir aktör olarak görev üstlenmiştir.

Bugün Fatih ilçesi “4 Numaralı Koruma Kurulu”nun yetki alanı içinde bulunmaktadır. 2005 yılında kabul edilen 5366 sayılı “*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması*” kanunu doğrultusunda Yenileme Alanı olarak ilan edilen alanların sorumluluğu ise Yenileme Kurulu’nun yetkisi altındadır. Bu bağlamda, çalışma alanı olan Yedikule’de Bakanlar Kurulu’nun 13/09/2006 tarihli kararı ile İmrahor ve HacıEvhattin mevkieinde bazı adalar ve parseller Yenileme Alanı olarak ilan edilmiş ve Yenilme Kurulu’nun onay yetkisine vermiştir. Buna karşın alanın diğer kısmı ise 4 numaralı Koruma Kurulu’nun yetkisi altındadır. (Şekil 5.13).



Şekil 5.13 : Fatih İlçesi yenileme alanları (Url-19).

2003 yılında İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1/5000 Ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Fatih Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı’da Tarihi Yarımada bütününde 4 aşamada koruma bölgeleri tanımlanmıştır. Bu koruma bölgeleri;

- I. 1.Derece koruma bölgeleri: Sur-u Sultani içi, Hanlar Bölgesi, külliyyeler ve yakın çevreleri, Marmara-Haliç ve Kara Surları, büyük ölçüde korunmuş geleneksel mahalle dokuları, arkeolojik değerleri ve bilinen ya da tahmin edilen yeraltı eserleri, önemle korunması gereken kültür varlıklarının yoğun bulunduğu alanlar ve tarihsel öneme sahip meydanlar ve tarihi ulaşım arterleri,
- II. 2.Derece koruma bölgeleri: Geleneksel dokunun kısmen korunduğu alanlar, 1.derece koruma bölgelerinin yakın çevresinde korunması gereken kültür varlıklarının ve sivil mimari eserlerin yoğun olarak bulunduğu alanlar, önemli anıtsal yapılar ve yakın çevreleri, Karasuları İç Koruma Alanı içinde korunmuş bostan alanları, meydanlar ve parklar,
- III. 3.A. Derece Koruma Bölgeleri: Geleneksel dokunun bozulduğu, +50 kotu üzerinde yer alan ve silüete giren alanlar, önemli anıtsal yapılar ve yakın çevreleri, Karasurları İç Koruma Alanı içinde yeşil dokusu bozulmuş ve kentsel yenileme gerektirecek bostan alanları,
- IV. 3.B. Derece Koruma Bölgeleri: Büyük oranda yeniden yapılaşmış, anıt eser ve sivil mimari örneklerini kentsel dokunun içinde seyrek olarak barındıran kentsel alanlar, Cumhuriyet dönemi yapı özellikleri bakımından önem arz eden alanlar ve dolgu alanları,

olarak tanımlanmıştır (İBB, 2003b). Bu tanımlamalar Yedikule Mahallesi dört farklı derecedeki koruma bölgelerini de içermesi nedeniyle hem korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gereken tarihi bir çevreyi hem de günün teknolojik koşullarının rahatlıkla kullanılabileceği bir kentsel dokuyu bünyesinde barındırmaktadır . Bu nedenle 1/1000 ölçekli Fatih Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kapsamında da Yedikule Kentsel Bölgesi (Yedikule Mahallesi İmrahor Mevkii) içerdiği tarihi eseler, surlar, 19. yüzyıl endüstri tesisleri, Devlet Demiryolları binaları, konut alanları ve bostanları ile 2. Derece koruma Bölgesi olarak belirlenmiştir.

Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planları 2005'te onanmış fakat açılan davalar nedeniyle 2009 yılında iptal edilmiştir. Bu nedenle Tarihi Yarımada üzerinde şuan için geçerlilikle olan bir plan olmayıp "*geçiş dönemi yapılanma koşulları*" tanımlanmıştır.

Geçiş dönemi yapılanma koşulları yenileme alanları ve sit alanları için ayrı niteliklerle olup, koşullar farklı yetkili kurumlar tarafından belirlenmektedirler. Diğer bir taraftan UNESCO tarafından zorunlu hale getirilen ve Dünya Miras Alanları'nın etkin korunması ve yönetilmesini amaçlayan Tarihi Yarımada Yönetim Planı çalışmaları süreci devam etmektedir.

5366 sayılı kanunu çerçevesinde, tamamı sit alanı olan Fatih ilçesi'nde ilan edilen yenileme alanlarında Fatih Belediyesi tarafından gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi planlanan birçok yenileme projesi bulunmaktadır. Bu kapsamda yapılması planlanan **“Yedikule Gazhane Yenileme Projesi”** ile büyük bir kültür ve kongre kompleksinin yapılmasından yola çıkılmıştır. Proje kapsamında ilk sosyal amaçlı havagazı fabrikası olma özelliği taşıyan 1873'dan 1993 yılına kadar kullanılan Yedikule'deki Gazhane'nin bulunduğu alanda kültür kompleksi inşa edilmesi planlanmaktadır. 100 bin metrekaRELİK proje alanının yaklaşık 50 bin metrekaRESİNİN İBB'ye aittir. Kalan kısmın Devlet Demiryolları mülkiyetinden TOKİ'ye devredilmesi nedeniyle proje çalışmaları İBB ve TOKİ ve Fatih Belediyesi tarafından yürütölmektedir. Proje'de Yedikule Gazhanesi'nin uluslararası kongrelerin yapılacağı, turistlerin konaklayacağı kültür, turizm ve kongre alanı yaratılması ile birlikte alan üzerinde bulunan tescilli yapıların korunması hedeflenmektedir (Url-20).

1980 sonrası dönemde yapılan yasal değişiklikler ve kentsel değişimi hızlandıran kararlarla birlikte, Yedikule ile yakın ilişkiler içerisinde olan Kazlıçeşme Bölgesi'ndeki değişiklikler de süreç içerisinde Yedikule'de önemli etkiler yaratmış ve gelecekte yaratacağı düşünülmektedir. Bizans döneminden itibaren önemli bir yere sahip olan ve Osmanlı döneminde Kazlıçeşme'de konumlandırılarak önemli bir yer edinen dericiler, 1993 yılında Tuzla Organize Sanayi bölgesine taşınmıştır. Bu durum Kazlıçeşme ile birlikte komşusu olan Yedikule'yi de ekonomik anlamda olumsuz yönde etkilemiştir.

Bölgedeki 540 yıllık dericilik tarihinin sona ermesi ile Kazlıçeşme Bölgesi, bugün özellikle büyük açık hava toplantıları amacıyla kullanılmaktadır. Fakat 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı kapsamında Zeytinburnu Kazlıçeşme Bölgesi'nde deri imalathanelerinin boşaltılığı alan ve sahil şeridini de kapsayan alanda **“Kazlıçeşme Kruvazer Limanı Projesi”** yapılması planlanmaktadır.

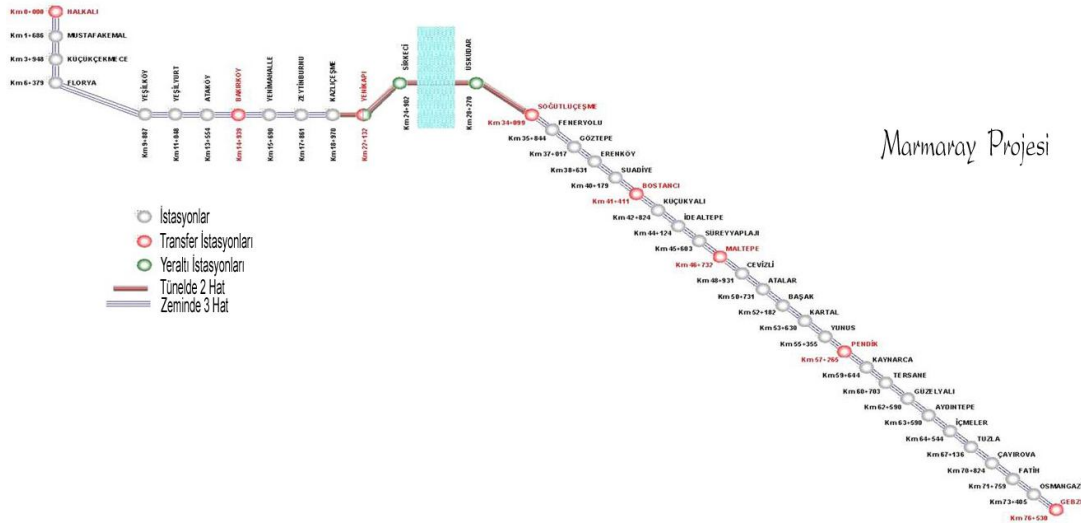
Kazlıçeşme Kruvazer Limanı Projesi kapsamında Kazlıçeşme’de 130.000 m² alanda kongre merkezleri, oteller, tarihi mekanlar ve yat limanlarının ağırlıklı olarak yabancı sermayeyle yapılması planlanmaktadır. Projede yer alması planlanan Belçika, İngiliz ve Fransız konsorsiyimundan oluşan gruba göre, 1.2 milyar dolara mal olacak projede, deniz içinde 600 m yüksekliğinde 5 yıldızlı otel, 12 bin kişilik kongre merkezi ve alışveriş merkezi kurulması planlanmaktadır (Url-21).



Şekil 5.14 : Planlanan Kazlıçeşme Kruvazer Limanı Projesi’nden görüşler (Url-22)

Yedikule Mahallesi’nin gelecekteki kentsel ve sosyal dokusunu etkileyecek diğer bir proje ise bugün uygulaması hızla devam eden “**Marmaray Projesi**”dir. Marmaray, İstanbul’a çağdaş bir kent yaşamı ve ulaşım imkanları sunarak kentsel yaşamın sağlıklı olarak sürdürülebilmesinin yanında, kentin doğal ve tarihi özelliklerinin korunabilmesi için yüksek kapasiteli elektrik enerjisinin kullanılması ile çevreyi kirliletmeyen bir yaklaşım hedefleyen bir projedir (Url-23).

Bugün TCDD’nin işletmesindeki banliyö hatlarının (Halkalı-Sirkeci ve Haydarpaşa-Gebze) kapasitelerinin artırılması ve iyileştirilmesiyle birlikte Boğaz’ın Demiryolu Boğaz Tüp Geçiti ile bağlanmasını kapsayan proje tamamlandığında toplam hat uzunluğu 76.3 km olacaktır. Hattın 63 km’si yüzeyde, 13.6 km’si Tüp Tünel olarak yeraltında, 1.4 km’si ise denizaltından geçirilecektir. Bu kapsamda 37 adet yerüstü istasyonu ve 3 adet ise yeraltı istasyonu (Yenikapı, Sirkeci ve Üsküdar) planlanmaktadır (Şekil 5.15). Proje tamamlandığında bir yöndeki yolcu sayısı 75.000 yolcu/saat/tek yön ve tren sefer sayısı 2-10 dakika olarak hesaplanmıştır (Url-24).



Şekil 5.15 : Marmaray ile kullanılacaklar duraklar

Proje kapsamında belirlenen istasyon noktaları (Şekil 5.15), bugün aktif olan bazı istasyonların gelecekte kullanılmayacağını göstermektedir. Projede Tarihi Yarımada'nın yeraltı tünelleriyle geçilmesi planlanmış, hattın Yedikule'den zemin altına girmesi, Yenikapı, Sirkeci ve Üsküdar yeraltı istasyonlarından geçtikten sonra Söğütluçeşme istasyonu ile yerüstüne çıkması tasarlanmıştır. Bu nedenle, Yedikule, Koca Mustafapaşa, Kumkapı ve Cankurtaran tren istasyonları projenin tamamlanması ile işlevlerini yitirecekleri görülmektedir. Tarihi çevrenin korunmasını hedefleyen bu yaklaşım, Tarihi Yarımada'nın sahip olduğu değerlerin gün ışığına çıkarılması³ açısından olumlu bir yan taşırken, hem zemin üstünde hem de zemin altında verdiği zararlar açısından oldukça eleştirilmektedir.

Marmaray kapsamında yapılan tünellerin zarar verici etkileri Yedikule ile birçok noktada açıkça görülmektedir. Yedikule'de tren istasyonunun hemen yanından başlayarak Sarayburnu'na kadar devam eden ve tünel güzergahı boyunca yerüstünde bulunan eski ve tarihi dokudaki yapılar, tünel kazıları sırasındaki zemin hareketleri nedeniyle hasar görmeye başlamışlardır. Yedikule çalışmalardan etkilenen binalar için birtakım önlemler alınmış, bazı binalar çelik kafes ile korumaya alınırken bazılarında temel direği sağlamlaştırma işlemleri yapılmıştır (Url-25). Bu bağlamda demiryolu hattının yakınındaki bazı binaların boşaltılması çalışmaları başlatılmıştır. Buradaki en önemli nokta halkın yapılan çalışmalar ve oluşabilecek etkileri konusunda yeterince bilgilendirilmemesinden dolayı oluşan spekülasyon ortamıdır.

³ Marmaray Yenikapı İstasyonu kazılarında Theodosius Limanı, 8500 yıl öncesine ait kalıntılar ve tarihi eserler de olmak üzere birçok arkeolojik buluntu elde edilmiştir.



Şekil 5.16 : Marmaray’ dan etkilenen binaları güçlendirme çalışmaları (solda) ve son durumda boşaltılan binalar (sağda)

Konu ile ilgili olarak yayınlanan haberlerde; mahalle sakinlerinin oluşan belirsizlik ve bilgilendirilmeme ortamından oldukça rahatsız oldukları, 25-30 senedir yaşadıkları mahallelerinden hiçbir zaman ayrılmayı düşünmedikleri fakat yaşananların evlerinin ellerinden alınması ve mahallelerini terk etme zorunda bırakılacakları bir süreç ile sonuçlanması endişesini taşıdıkları göstermektedir (Url-26, Url-27, Url-28, Url-29, Url-30).

1 Kasım 2010 tarihli Milliyet Gazetesi’nde yayınlanan habere göre ise Marmaray’ın Topkapı Sarayı’nı tehdit ettiği, Sur-u Sultani olarak bilinen tarihi yapılarda büyük çatlaklar meydana geldiği ve durumdan en çok etkilenen İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi’nin tahliye edilmesi ve kapatılması konusunun gündemde olduğuna değinilmiştir (Url-31).

Sonuçta Marmaray’ın zarar verici etkileri, bugün Tarihi Yarımada’nın en önemli eserlerini tehdit eder hale gelmiştir. Projenin ulaşım açısından getireceği artıların yanında zemin üstünde ve zemin altında neden olduğu tahribat Tarihi Yarımada’nın sahip olduğu kültürel miras için büyük bir tehlike oluşturmakta, kültürel sürdürülebilirliği tehdit etmektedir.

Yedikule Mahallesi’nde, planlanan Yedikule Gazhane Yenileme Projesi ve Kazlıçeşme Kruvazer Limanı Projesi gibi uygulamaların etkisi ile alanın önümüzdeki dönemlerde farklı bir kentsel yapıya sahip olması beklenmektedir. 5366 sayılı kanun ile ilan edilen yenileme alanları, yakın çevrede yeralan siteler ve bugün yapılan konut inşaatları kentsel yenileme sürecinin en önemli göstergeleridir. Bu bağlamda alanda gerçekleşecek kentsel yenilemenin sürdürülebilirlik çerçevesinde gerçekleştirilmesi, alanın gerçek sahiplerinin yaşam kalitelerini yükseltmenin yanında, çevresel, kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da büyük önem taşımaktadır.

5.3 Yedikule Mahallesi Analiz Çalışmaları

Kentsel yenileme çalışmalarındaki önemli noktalardan biri olan mevcut durumun tespiti ve analizi Yedikule Mahallesi'nde de gerçekleştirilmiştir. Alanın fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki yöntemlerin belirlenmesine temel oluşturacak analiz çalışmasında, fiziksel ve mekansal yapı analizlerinin yanı sıra mahallenin sosyal ve ekonomik durumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz çalışmaları fiziksel ve mekansal yapı analizleri, sosyo-ekonomik yapı ve kentsel yenileme alanlarına ilişkin analizler olmak üzere üç başlık altında irdelenecektir.

Analiz için gerekli olan veriler İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü'nün 2003 yılında "1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı" ve "1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı" çalışmaları kapsamında derlenen verilerin, Ekim ve Kasım 2010 ayları içerisinde gerçekleştirilen 6 arazi çalışmasında güncellenmesi ile elde edilmiştir. Ayrıca Fatih Belediyesi ve Yenileme Kurulu'ndan da Yedikule özelinde veriler elde edilmiştir. Sosyal ve ekonomik yapı ile ilgili tespitler ise alanda gerçekleştirilen anket çalışması ve mahallede uzun süredir yaşayan farklı özelliklere göre belirlenmiş 6 kişi ile yapılan mülakatlara dayanmaktadır.

Analiz çalışmaları gerçekleştirilirken dikkat edilen en önemli nokta bugünkü mahalle sınırlarının 2009 yılından önce iki farklı mahalle birimine ait olmasıdır. 29 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe giren "5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" doğrultusunda Eminönü İlçesi'nin ortadan kaldırılarak Fatih İlçesi'ne dahil edilmesi sonucunda değişen mahalle sınırları ile bugünkü Yedikule Mahallesi sınırları belirlenmiştir. 5747 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce Hacı Evhattin ve İmrahor Mahalleri olarak bilinen iki farklı mahalle bugün Yedikule Mahallesi'ni oluşturmaktadır. Bu durum özellikle mahallenin sosyal yapısının irdelenmesinde önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmış, belirlenen farklılıklar, analizlerin içinde detaylı olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Hacı Evhattin ve İmrahor Mahalleleri çalışma kapsamında dikkate alınarak mahalle içinde "mevkii" olarak adlandırılmıştır. Şekil 5.17 Yedikule Mahallesi içinde Hacı Evhattin ve İmrahor Mevkii'lerini mekansal olarak göstermektedir.



Şekil 5.17 : Yedikule Mahallesi Hacı Evhattin ve İmrahor Mevkiileri

5.3.1 Yedikule Mahallesi fiziksel ve mekansal yapı analizleri ve tespitleri

Çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'nde hazırlanmış fiziksel ve mekansal yapı analizleri, mekansal olarak alan ölçeğinde, yapısal olarak ise bina ölçeğinde olmak üzere iki farklı büyüklükte irdelenmiştir. Bu bağlamda İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından 2003 yılında “1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı” ve “1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı” çalışmaları kapsamında derlenen veriler temel alınarak, farklı tarihlerde arazi çalışmaları yapılmış ve eldeki verilerin güncellenmesi ile fiziki yapıya ilişkin veriler elde edilmiştir.

5.3.1.1 Arazi kullanımı

Yedikule Mahallesi'nin mevcut arazi kullanım durumunu incelendiğinde, arazi kullanımının çok çeşitli olduğu açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Çizelge 5.1 çalışma alanındaki arazi kullanım çeşitliliğini, alansal büyüklük ve yüzde olarak net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda mevcut arazi kullanımı kentsel yenilemenin de göz önünde bulundurulmasıyla beş ana grup altında değerlendirilmiştir.

Yedikule Mahallesi'ndeki arazi kullanım grupları;

A.Konut Alanları

B.Konut ve Ticaret Alanları

C.Bostanlar ve Yeşil Alanları

D.Kamu Kullanımına Ait Alanlar

E.İnşaat ve Boş Alanlar

olarak belirlenmiştir (Şekil 5.18). Şekil 5.18’de Yedikule Mahallesi’nin mevcut arazi kullanımı ve alanlara dair görüntüler, belirlenen gruplara göre gösterilmiştir.

Çizelge 5.1 : Yedikule Mahallesi arazi kullanımı

Arazi Kullanım Fonksiyonu	Alan Büyüklüğü	Yüzde (%)	Arazi Kullanım Fonksiyonu	Alan Büyüklüğü	Yüzde (%)
Konut Alanı	189330,06 m ²	24,83	Sağlık Tesisi Alanı	1070,29 m ²	0,14
Konut+Ticaret Alanı	19610,37 m ²	2,57	Huzurevi Alanı	741, 33 m ²	0,10
Bostan Alanları	36687,50 m ²	4,81	Yönetim Alanı	1073,50 m ²	0,14
Yeşil Alanlar	125220,53 m ²	16,42	Belediye Hizmet Alanı	1591,57 m ²	0,21
Otopark Alanları	16560,52 m ²	2,17	İmalat-Atölye	5000,54 m ²	0,66
Yol Alanları	131600,18 m ²	17,26	TCDD Alanı	77963,93 m ²	10,23
Sosyal Kültürel Tesis Alanları	24849,68 m ²	3,26	Gazhane Bölgesi	28628,30 m ²	3,75
Dini Tesis Alanları	12142,48 m ²	1,59	Hayvan Barınağı	34834,25 m ²	4,57
Yüksek Öğretim Alanı	2087,52 m ²	0,27	İnşaat Halindeki Alanlar	13591,89 m ²	1,78
İlköğretim Alanı	5800,13 m ²	0,76	Boş Alanlar	28737,53 m ²	3,77
Ortaöğretim Alanı	5336,92 m ²	0,70			
			Toplam	762459,02 m ²	100,00

A. Konut alanları: Mahallenin toplam alanının %24,83’lük kısmını oluşturan konut alanları, mahalledeki temel fonksiyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak çok katlı yapılardan oluşan konut alanlarının içerisinde tarihi nitelikli yapılar da yoğun olarak bulunmaktadır. Tarihi ve kültürel varlıklar ile ilişkin değerlendirmeler ve yapısal analizler ile elde edilen bulgulara sonraki aşamalarda değinilecektir.

B. Konut ve ticaret alanları: Alanın %2,57’lik bir kısmını oluşturan zemin kat kullanımlarının ticaret, üst kat kullanımlarının konut olduğu konut ve ticaret alanları, mahallenin ana ulaşım arteri olan İmrahor İlyabey Caddesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ticari faaliyetler, gıda ve perakende ticaretin yanı sıra otomotiv yan sanayisine yönelik kaporta, lastik, oto tamir ve yedek parça gibi sektörlerin bazında da çeşitlenmiştir. Özellikle Yedikule Kapı civarı ve sur dibinde bu faaliyetler yoğun olarak yer almaktadır.

C. Bostanlar ve yeşil alanlar: Bostanlar ve yeşil alanlar mahallenin %21,23'lük kısmını oluşturmaktadır. Yeşil alanlar, alanda %16,42 olmak üzere büyük bir yüzdeyi kaplamaktadır. Bunun en önemli nedeni, 1950-1960 yıllar arasında sahil yolunun yapılmasından sonra sahil kesimdeki dolgu alanlarının rekreasyon faaliyetlerinde kullanılması ve yeşil alan fonksiyonunu üstlenmesidir. Mahalle içerisinde park, çocuk oyun alanı, spor alanları gibi faaliyetler için aktif yeşil alan ise yalnızca %1,73'lük kısmı oluşturmaktadır.

Mahallenin tarihi süreçte çok önemli bir yere sahip olan bostanlıklar bugün sadece alanın %4,18'lik bir kısmını oluşturmaktadır. 1940'lı yıllara kadar yoğun bir şekilde varlıklarını devam ettiren bostanlık alanlar, bu tarihten itibaren yoğun yapılaşma baskılarına maruz kalmıştır. Özellikle 1982 yılından sonraki süreçte ise bu yapılaşma olgusu kendini daha yoğun bir şekilde göstermiştir (Şekil 5.9, Şekil 5.10, Şekil 5.11).

Bugün ise mahallenin az bir kısmını oluşturan bostanlık alanları alınan yenileme kararları ve yapılaşma süreçlerinin devam etmesi nedeniyle, tehlike altında kalmaya devam etmektedir. Halbuki bostanlıklar çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında kritik öneme sahiptir. Mahalle bütünündeki yenileme yaklaşımları ve sürecine sonraki aşamalarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

D. Kamu kullanımına ait alanlar: Kamu kullanıma ait alanlar TCDD, otoparklar, sosyal ve kültürel tesis alanları (Yedikule Hisarı dahil), dini tesis alanları (kiliseler, camiler vb.), eğitim alanları (yükseköğretim, ilköğretim, ortaöğretim alanları, yurt alanları), huzurevi, sağlık tesisi alanları, yönetim birimleri, belediye hizmet alanları, Yedikule Gazhane Bölgesi ve Yedikule Hayvan Barınağı'nın olduğu kısımları kapsamakta, kamusal kullanımların olduğu alanları içermektedir. Bu alanların toplamı mahallenin %27,89'luk kısmını oluşturmaktadır. Kamusal kullanıma sahip alanlar kendi içerisinde değerlendirildiğinde ise TCDD Bölgesi, Yedikule Gazhane Bölgesi ve Yedikule Hayvan Barınakları'ndan oluşan güney bölgesinin alansal büyüklük anlamında ön plana çıktığı açık bir şekilde görülmektedir. Halen yapımı devam eden Marmaray Projesi ve yapılması planlanan Yedikule Gazhane Yenileme Projesi ile bu bölgelerde gerçekleşecek değişimlerin mahalle bütününe de büyük oranda etkileyeceği ve değiştireceği net bir şekilde görülmektedir.

.

Yedikule Mahallesi Mevcut Arazi Kullanımı ve Görüntüleri

Bostanlar-Yeşil Alanlar (Bostanlar, Parklar, Sahil Dolgu Alanındaki Yeşil alanları kapsamaktadır)



İnşaat ve Boş Alanlar (Marmaray İnşaatı, Konut inşaatları ve kullanılmayan alanları kapsamaktadır)



Konut ve Ticaret Alanları (Zemin katların ticaret, üst katların konut kullanımını içeren alanlardır)



Konut Alanları (Sivil mimari örnekleri ve tescilli yapıları da barındırmaktadır)



Kamusal Kullanıma Ait Alanlar (TCDD, Otoparklar, Sosyal ve Kültürel Tesis Alanları, Dini Tesisler, Eğitim Alanları, Huzurevi, Sağlık Tesisler, Yönetim Birimleri, Belediye Hizmet Alanları, Gazhane Alanı, Hayvan Barınağı'nı kapsamaktadır.)



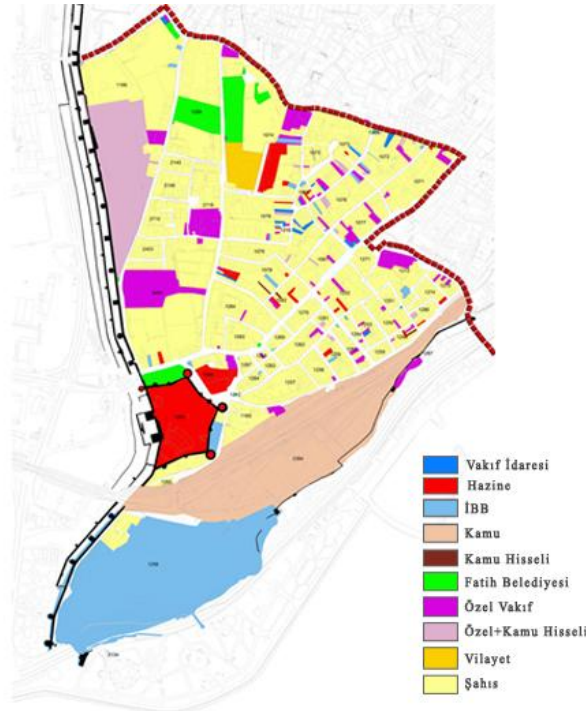
Bu çalışma Nuket İpek ÇETİN tarafından İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003 verilerinin güncellenmesi ve Ekim-Kasım 2010 aylarında yapılan arazi çalışmalarında çekilen fotoğraflar ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.18 : Yedikule Mahallesi mevcut arazi kullanımı ve görüntüleri

E. İnşaat ve boş alanlar: İnşaat ve boş (kullanılmayan) alanlar, alan bütününe %5,55'lik kısmını oluşturmaktadır. Alanda bugün devam eden büyük ölçekteki inşaatların birisi Marmaray Projesi'ne diğerleri ise konut inşaatlarına aittir. Marmaray'ın yanı sıra, devam eden ve tamamlanmış gayrimenkul projeleri, mahalledeki kentsel yenileme ve dönüşümün varlığının en önemli göstergesidir. Bununla beraber mahalle içerisindeki boş alanların ise eski bostanlık alanlara ait olduğu belirlenmiş, bu alanların daha sonra bostan niteliğini kaybederek kullanıma açılmış olduğu fakat şuan üzerinde hiçbir kullanım barındırmadığı belirlenmiştir. Bu alanların da kısa süre içerisinde projelendirilerek tekrar kullanılması ile mahalleye yeni etkiler getireceği muhtemeldir.

5.3.1.2 Mülkiyet durumu

Yedikule Mahallesi'nin mülkiyet durumu incelendiğinde alanın %49,35 oranla şahıs mülkiyetinde olduğu, bu durumu İBB (%15,37) ve kamu (%14,67) mülkiyetindeki alanların izlediği tespit edilmiştir (Şekil 5.19). Çizelge 5.2, mahallenin mülkiyet dağılımını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.



Kaynak: "Mülkiyet Durumu"na ilişkin veriler, İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003 verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 5.19 : Yedikule Mahallesi mülkiyet dokusu

Yedikule Mahallesi gibi alanlarda özellikle şahıs mülkiyeti dışındaki parsellerin mülkiyetleri alandaki kentsel yenileme çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelecek dönemlerde alanda yapılması hedeflenen projelerin kamusal kullanımlara ait mülkiyetlerde gerçekleştirilmek istenmesinin temelde iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kamu mülkiyetlerinde yapılmak istenen projelerin uygulanabilirliğinin ve gerçekleştirilebilmesinin daha kolay olması, ikincisi ise kamusal alanlara uygulanan projelerin bayrak-ateşleyici (flagship) projeler niteliği gösterip, bölgelerin diğer kısımları için de kentsel yenileme hareketlerini başlatıcı ya da hızlandırıcı etkilerde bulunmasıdır.

Bayrak projelerin alanlardaki kentsel yenileme faaliyetleri üzerinde tetikleyici etkiler yaratması olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecekken, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması hususları ise yenileme faaliyetlerindeki hassas noktaları oluşturmaktadır.

Çizelge 5.2 : Yedikule Mahallesi mülkiyet durumu

Mülkiyet	Alan Büyüklüğü	Yüzde (%)
Vakıf İdaresi	1989,96 m ²	0,37
Hazine	28649,28 m ²	5,26
İBB	83717,87 m ²	15,37
Kamu	79900,24 m ²	14,67
Kamu Hisseli	249,04 m ²	0,05
Fatih Belediyesi	14487,89 m ²	2,66
Özel Vakıf	26652,34 m ²	4,89
Özel+Kamu Hisseli	34599,04 m ²	6,35
Vilayet	5649,80 m ²	1,04
Şahıs	268849,70 m ²	49,35
Toplam	544745,16 m ²	100,00

5.3.1.3 Tarihi ve kültürel varlıklar

Yedikule Mahallesi'nin tarihi süreç içerisinde gelişim süreci incelendiğinde, mahallenin Bizans döneminden itibaren önemli bir yerleşim yeri olduğu, Osmanlı'nın fethinden sonraki dönemlerde de bu sürecin hızla devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Yedikule Mahallesi bünyesinde birçok tarihi ve kültürel varlıkları barındırmaktadır.

Mahalledeki tarihi nitelikli varlıklarının tespitine yönelik ilk somut adım, 1978 yılında Kültür Bakanlığına bağlı GEEAYK tarafından gerçekleştirilmiştir. GEEAYK'nun bölgede yaptığı çalışma sonucunda, 14.05.1978 tarihli 10369 sayılı karar ile 428 adet parselin tescil edilemesine karar verilmiştir (İBB, 2003a).

1995 yılında Tarihi Yarımada'nın bütünüyle Sit Alanı ilan edilmesi ile beraber, kentsel sit alanı statüsü kazanan mahallede, bugün 322 adet tescilli parsel, yapı ve eser bulunmaktadır (Çizelge 5.3).

1978'lerden itibaren geçen 30 yıllık süre zarfında kültür ve tabiat varlıklarında yaşanan kayıplar, Tarihi Yarımada genelinde olduğu gibi etkili ve sürdürülebilir tarihi mirasın korunması yaklaşımlarının izlenememesi ve uygulamaya geçirilememesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bugün mahallede 1970'lerdeki tarihi eserlerin %75'lik kısmı halen varlığını devam ettirmektedir. Bu durum alanın tarihi ve kültürel açıdan sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekliliğinin en somut ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 5.3, Yedikule Mahallesi'ndeki kültür ve tabiat varlıkları envanterini detaylı olarak ifade etmektedir. Envanter tablosuna göre tarihi eserlerin %33,20'u Hacı Evhattin Mevkii'nde, %66,80'lik kısmı ise İmrahor Mevkii'nde yer almaktadır.

Çizelge 5.3 : Yedikule Mahallesi kültür ve tabiat varlıkları envanteri

Envanter Türü	Hacı Evhattin Mevkii		İmrahor Mevkii		Toplam	
	Adet	Yüzde (%)	Adet	Yüzde (%)	Adet	Yüzde (%)
Tescilli Anıtsal Yapılar	9	2,79	5	1,55	13	4,34
Tescilli Kayıp Anıtsal Yapılar	-		4	1,24	4	1,24
Tescilli Resmi Yapılar			1	0,31	1	0,31
Tescilli Önerilen Resmi Yapılar			6	1,86	6	1,86
Tescilli Sanayi Yapıları			11	3,41	11	3,41
Tescilli Önerilen Sanayi Yapıları			1	0,31	1	0,31
Tescilli Sivil Mimari Örneği Yapılar	57	17,70	140	43,47	197	61,70
Tescilli Önerilen Sivil Mimari Örneği Yapılar	14	4,34	18	5,59	32	9,91
Tescilli Kayıp Sivil Mimari Örneği Yapılar	10	3,10	13	4,03	23	7,13
Tescilli Yeraltı Envanteri	1	0,31			1	0,31
Tescilli Anıt Eserler	8	2,48	10	3,10	18	5,58
Tescilli Önerilen Anıt Eserler	7	2,17	6	1,86	13	4,03
Tescilli Önerilen Hazineleler	1	0,31			1	0,31
Toplam	107	33,20	215	66,80	322	100,00



Şekil 5.20 : İmrahor (solda) ve Hacı Evhattin (sağda) Mevkiileri'nde yer alan tescilli yapılardan örnekler

Tarihi eserlerin mevkiilere göre dağılımlarındaki farklılığa iki yönden açıklama getirilebilir;

- I. Mahallenin tarihi gelişim süreci içerisinde Hacı Evhattin Mevkii bostanlıkların, sebze meyve bahçelerinin ve açık alanların yoğun olarak bulunduğu bir bölge olmuştur. Buna karşı İmrahor Mevkii ise 1830'lardan itibaren yoğun bir kentsel doku özelliği taşımaktadır (Şekil 5.9, Şekil 5.10, Şekil 5.11). Hatta İmrahor Mevkii'nin yerleşim yeri olma özelliği Studios Manastırı gibi önemli tarihi eserler göz önünde bulundurulduğunda çok daha önce dönemlere de dayandığı kolaylıkla söylenebilir.
- II. Mahallenin zaman içerisindeki nüfus hareketleri incelendiğinde Hacı Evhattin Mevkii'nde göç hareketleri ile artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla günün koşulları doğrultusunda oluşmuş ve tarihi çevre göz önünde bulundurulmadan tahrip edilmiş bir yapılaşmanın etkili olduğu gözlemlenirken, İmrahor Mevkii'nin ise mahallenin gerçek sahiplerinin daha yoğun olarak yaşadığı bir bölge olduğu, tarihi değerlere daha saygılı ve sahip çıkan bir yaklaşımın yer aldığı görülmektedir. Bu durum, kültür ve tabiat varlıklarının mahalle içindeki dağılımları incelendiğinde kolaylıkla anlaşılabilir (Şekil 5.21). Hacı Evhattin Mevkii'nde tarihi eserler, niteliksiz binaların arasında dağılmış bir şekilde varlıklarını devam ettirmeye çalışırken, İmrahor Mevkii'nde ise tarihi eserin sokak bazında bir bütünlük oluşturacak şekilde varlığını devam ettirdiği söylenebilir (Şekil 5.20). Bu durum bölgenin eski kentsel dokusu hakkında fikir sahibi olunması kolaylaşmaktadır.

5.3.1.4 Yapısal ölçekteki analizler

Yapısal ölçekteki analizler mahalle bütünündeki yapıların fiziksel durumlarının tespiti dayanmaktadır. Yapısal ölçekteki analizler ile kentsel yenilemenin yapılacağı ya da maruz kalacağı, binaların sahip olduğu özellikler, mahallenin genel niteliği ve en önemlisi kentsel yenilemeden etkilenecek nüfusun tespit edilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Kentsel yenileme çalışmaları için önemli bir girdi olan yapısal ölçekteki analizler çalışma kapsamında Yedikule Mahallesi'nde de irdelenmiştir ve bina kat adetleri, bina yapım cinsi ve bina durumu olmak üzere üç başlık altında irdelenmiştir. Şekil 5.22, bina kat adetleri, bina yapım cinsi ve bina durumu analizlerinin mahalledeki mekansal olarak dağılımlarını ve oranlarını göstermektedir.

Yapısal ölçekteki analizler sonucunda mahalle içindeki mevkiilerin önemi ve aralarındaki farklılıklar daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda öncelikle mahalle sınırları içerisindeki toplam binaların %59'luk kısmı Hacı Evhattin Mevkii'nde yer alırken, % 41'lik kısmı ise İmrahor Mevkii'nde yer almaktadır.

A. Bina kat adetleri: Yedikule Mahallesi bütününde bina yüksekliklerinin dağılımına bakıldığında 2,3 ve 4 katlı binaların (% 75,26 oranında) ağırlıklı olarak bulunduğu tespit edilmiştir. Mahalle içindeki mevkiilere göre Hacı Evhattin Mevkii'ndeki yapıların daha yüksek katlı olduğu, hatta İmrahor İlyabey Caddesi üzerindeki bazı bölgelerde kat yüksekliklerinin 6 kata kadar çıktığı gözlemlenmiştir.

Yüksek katlı yapılaşma, mahalledeki hem yapı yoğunluğunun hem de nüfus yoğunluğunun yükselmesinin en önemli nedenlerindendir. İmrahor Mevkii'nde ise bölgedeki yapıların %60,42 oranı 2-3 katlı binalardan oluştuğu belirlenmiştir (Çizelge 5.7). Bu durumun en önemli nedeni İmrahor Mevkii'nde tarihi dokunun daha yoğun olarak yer alması ve 1950'lerden itibaren gerçekleşen yoğun yapılaşma baskısı sonucu oluşmuş, niteliksiz yapıların etkisidir. Hacı Evhattin Mevkii'nde nüfus artışının paralelinde gerçekleşen konut ihtiyacının karşılanması, İstanbul genelinde olduğu gibi tarihi dokunun tahrip edilip, çok katlı, niteliksiz ve yaşam kalitesinden yoksun konutların yapılması ile çözümlenmeye çalışılmışken, İmrahor Mevkii'nin bugün sahip olduğu tescilli eserler ve yapı yoğunluğu durumu incelendiğinde, zamansal etkilere bir derece de olsa direnmeyi başarmış olduğu söylenebilir.

Yedikule Mahallesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri ve Alandan Görüntüleri

Tescilli-Tescili  nerilen Sivil Mimari  rnekleri



Rakamlar fotoğraf numalarını göstermektedir.

Tescilli-Tescili  nerilen Anıtsal Eserler



Tescilli-Tescili  nerilen Resmi-Sanayi Yapıları



Tescilli-Tescili  nerilen Anıtsal Yapılar



Bu  alışma Nuket İpek  ET N tarafından İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003 verilerinin güncellenmesi ve Ekim-Kasım 2010 aylarında yapılan arazi çalışmalarında çekilen fotoğraflar ile oluşturulmuştur.

şekil 5.21 : Yedikule Mahallesi kültür ve tabiat varlıkları envanteri ve alandan görüntüleri

Çizelge 5.4 Yedikule Mahallesi’nde binaların kat adetleri ve dağılımları ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çizelge 5.4 : Yedikule Mahallesi kat adetleri

Bina Durumu	Bina Adedi	Yüzde (%)
1 katlı binalar	265	18,11
2 katlı binalar	378	25,84
3 katlı binalar	322	22,01
4 katlı binalar	401	27,41
5 katlı binalar	87	5,95
6 katlı binalar	10	0,68
Toplam	1463	100,00

B. Bina cinsi: Bina yapım cinsi açısından Yedikule Mahalle’si incelendiğinde %48,05’lik bir oran ile ağırlıklı olarak betonarme yapıların bulunduğu tespit edilmiştir. Mahalle’de bulunan tarihi eserler ve özellikle sivil mimarlık örnekleri nedeniyle halen varlıklarını devam ettiren ahşap yapılar %6,43’lük bir orana sahiptir. %43,06’lık büyük bir orana sahip olan yığma binaların ise küçük bir kısmı tarihi eserlerden oluşuyorken, büyük bir kısmı ise niteliksiz yapılardan oluşmaktadır. (Çizelge 5.5).

Hacı Evhattin ve İmrahor Mevkiilerinin bina cinsi açısından karşılaştırıldığında tarihi kimliğin devamlılığı konusunda bahsedilen noktaların desteklendiği açık bir şekilde görülmektedir. Hacı Evhattin Mevkii’nde ahşap binalar, bölgedeki binaların sadece %3,93’lük kısmını oluştururken, İmrahor Mevkii’nde bu oran %10,01’lik bir düzeye çıkmıştır. Buna ek olarak Hacı Evhattin Mevkii’nde betonarme yapılar, bölgedeki binaların %56,71’lik bir kısmını oluştururken, İmrahor Mevkii’nde bu oran %35,55’e düşmektedir (Çizelge 5.7). Bu durum, Hacı Evhattin Mevkii’deki yapıların çoğunlukla betonarme yapıya sahip olduklarını, İmrahor Mevkii’nde ise daha eski yöntemler ile yapılmış olan ahşap ve yığma binalardan oluştuğunun göstergesidir.

Çizelge 5.5 : Yedikule Mahallesi bina cinsi

Bina Durumu	Bina Adedi	Yüzde (%)
Ahşap	94	6,43
Ahşap kaplı betonarme	22	1,05
Betonarme	703	48,05
Yığma	630	43,06
Diğer (prefabrik vs.)	14	0,96
Toplam	1463	100,00

Mahalle genelinde “Diğer” olarak sınıflandırılmış yapı cinsi, prefabrik vb. gibi kolay sökülüp takılabilen ya da üst üste getirilmiş malzemeler ile oluşturulan binaları kapsamaktadır. Bu yapılar mahalle bütününde çok az sayıda bulunmakta birlikte genel olarak Yedikule Kapı ve yakın çevresindeki otomotiv yan sanayiye yönelik (kaportacı, lastikçi, oto elektrikçi vb.) ticaret birimlerinde ya da konut birimleri arasında müstemilat olarak kullanılan birimlerde kullanılmıştır.

C. Bina durumu: Kentsel yenilemede kilit noktalardan birini oluşturan binaların durumu, alanın hangi düzeyde yenilenmeye ihtiyacı olduğunun somut bir göstergesidir. Yedikule Mahallesi geneline bakıldığında, binaların %49,08 oranında orta durumda oldukları, %37,86’lık kısmının ise kötü, harap ve yıkılmış durumda oldukları belirlenmiştir. Orta durumdaki binalar sadece gözlemlere dayanan tespitlere dayandırıldığından, binaların statik ve malzeme açısından değerlendirilmeleri söz konusu olamamıştır. Fakat yapılan arazi çalışmalarındaki gözlemler sonucunda orta durumdaki binaların da aslında sağlam nitelikli olmadığı, kötü nitelikli olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Fakat çalışmanın somut bir değer taşıması için analiz sürecinde İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü 2003 verileri temel alınarak güncellemeler gerçekleştirilmiş ve Çizelge 5.6’daki sonuçlar elde edilmiştir.

Mevkiilere göre bir değerlendirme yapıldığında, İmrahor Mevkii’ndeki binaların %44,39 oranında kötü (%33,55), harap (%8,51) ve yıkılmış (%2,33) durumda oldukları tespit edilmiştir. Hacı Evhattin Mevkii’nde bu durum %33,32 oranındadır. İyi durumdaki binaların dağılımına göre Hacı Evhattin’indeki binaların %14,58 oranında, İmrahor’daki binaların %10,85 oranında iyi durumda oldukları tespit edilmiştir. Bu durum İmrahor Mevkii’nde tarihi dokunun etkisiyle yasal olarak binalarda iyileştirme ve yenileme yapılmasının zorluğundan kaynakladığı söylenebilir. İyi durumdaki binaların mekansal dağılımı incelendiğinde ise Hacı Evhattin Mevkii’nde yapısal olarak ciddi bir değişimin yaşandığı ve iyi durumdaki binaların yoğunlaştığı, İmrahor Mevkii’nde ise henüz böyle bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmıştır (Şekil 5.22).

Çizelge 5.6 : Yedikule Mahallesi bina durumu

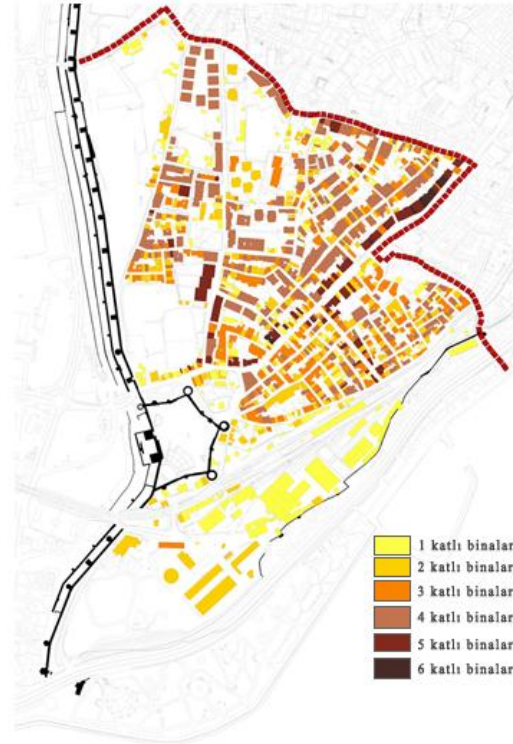
Bina Durumu	Bina Adedi	Yüzde (%)
İyi durumdaki binalar	191	13,06
Orta durumdaki binalar	718	49,08
Kötü durumdaki binalar	435	29,73
Harap durumundaki binalar	94	6,43
Yıkılmış binalar	25	1,70
Toplam	1463	100,00

Çizelge 5.7 : İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiileri'nde yapısal ölçekte analizler

		Hacı Evhattin Mevkii		İmrahor Mevkii		Toplam	
		Adet	Mevkii İçindeki Yüzde (%)	Adet	Mevkii İçindeki Yüzde (%)	Adet	Yüzde (%)
Bina Kat Adetleri	1 katlı binalar	153	17,70	112	18,69	265	18,11
	2 katlı binalar	183	21,18	195	32,55	378	25,84
	3 katlı binalar	155	17,93	167	27,87	322	22,01
	4 katlı binalar	303	35,06	98	16,36	401	27,41
	5 katlı binalar	60	6,94	27	4,50	87	5,95
	6 katlı binalar	10	1,15			10	0,68
Toplam		864		599		1463	100,00
Bina Yapım Cinsi	Ahşap	34	3,93	60	10,01	94	6,43
	Ahşap kaplı betonarme	12	1,38	10	1,66	22	1,05
	Betonarme	490	56,71	213	35,55	703	48,05
	Yığma	321	37,15	309	51,58	630	43,06
	Diğer (prefabrik vs.)	7	0,81	7	1,16	14	0,96
Toplam		864		599		1463	100,00
Bina Durumu	İyi durumdaki binalar	126	14,58	65	10,85	191	13,06
	Orta durumdaki binalar	450	52,08	268	44,74	718	49,08
	Kötü durumdaki binalar	234	27,08	201	33,55	435	29,73
	Harap durumundaki binalar	43	4,97	51	8,51	94	6,43
	Yıkılmış binalar	11	1,27	14	2,33	25	1,17
Toplam		864		599		1463	100,00

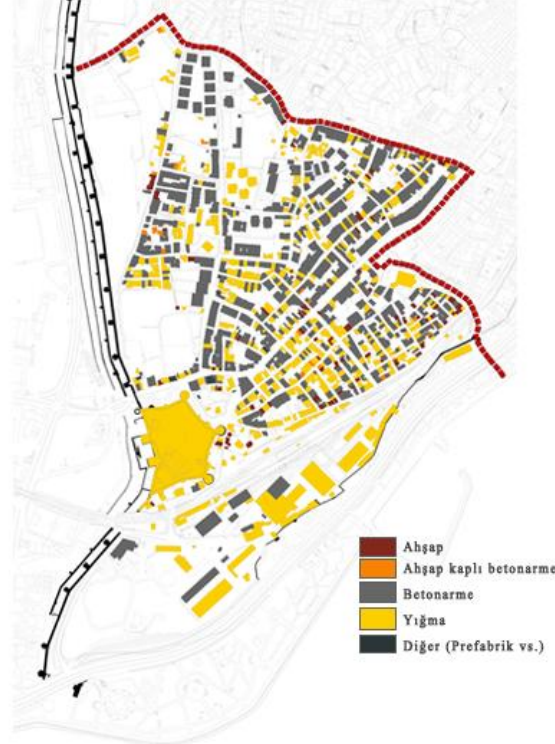
Yedikule Mahallesi Yapısal Ölçekteki Analizler

A. Bina Kat Adetleri:



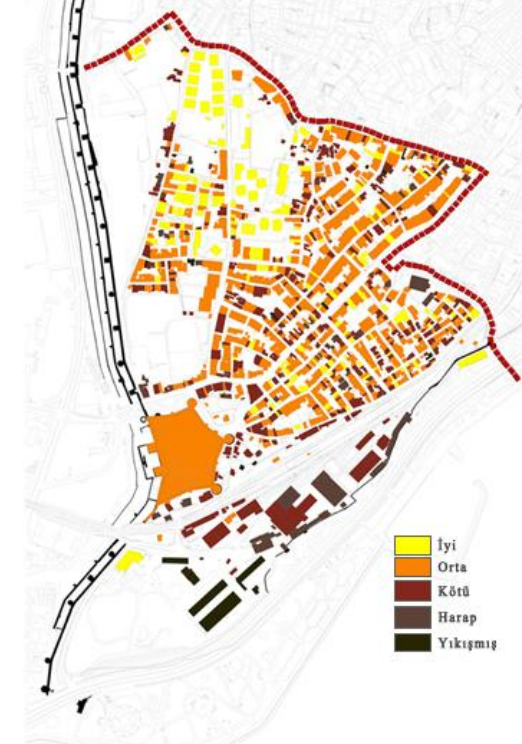
Bina Durumu	Bina A'dedi	Yürde (%)
1 katlı binalar	265	18,11
2 katlı binalar	378	25,84
3 katlı binalar	322	22,01
4 katlı binalar	401	27,41
5 katlı binalar	87	5,95
6 katlı binalar	10	0,68
Toplam	1463	100,00

B. Bina Yapım Cinsi:



Bina Durumu	Bina A'dedi	Yürde (%)
Ahşap	94	6,43
Ahşap kaplı betonarme	22	1,05
Betonarme	703	48,05
Yığma	630	43,06
Diğer (prefabrik vs.)	14	0,96
Toplam	1463	100,00

C. Bina Durumu:



Bina Durumu	Bina A'dedi	Yürde (%)
İyi durumdaki binalar	191	13,06
Orta durumdaki binalar	718	49,08
Kötü durumdaki binalar	435	29,73
Harap durumdaki binalar	94	6,43
Yıkılmış binalar	25	1,17
Toplam	1463	100,00

Bu çalışma Nuket İpek ÇETİN tarafından İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003 verilerinin Ekim-Kasım 2010 aylarında yapılan arazi çalışmalarında güncellenmesi ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.22 : Yedikule Mahallesi yapısal ölçekteki analizler

Yapısal ölçekte bina durumunun tespit için özellikle sosyo-ekonomik yapının değerlendirilmesi amacıyla yapılmış olan anket çalışmasında, mahallede yaşayan kişilere, yaşadıkları binalar ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiş ve birkaç soru yöneltilmiştir. Bu amaçla anket yapsamında bina yaşı ve oturulan evden duyulan şikayetlere yönelik tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu noktada yukarıda bahsedilen İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiilerinde binaların durumları ile ilgili tespitleri destekler nitelikte bulgular elde edilmiştir.

Çizelge 5.8 : Mevkiilere göre yaşanan binanın yaşı

		Oturulan binanın yaşı					Total
		5 yıldan_az	6-10 yillik	11-20 yillik	21-30 yillik	30 yıldan_cok	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	2	2	4	13	24	45
	İmrahor Mevkii	1	1	5	10	28	45
Total		3	3	9	23	52	90

Çizelge 5.8, İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiilerine göre anket yapılan kişilerin oturdukları binaların yaşını göstermektedir. Çizelge 5.8'e göre, İmrahor Mevkii'ndeki 30 yıldan yaşlı binaların daha fazla yer aldığı görülmektedir. Buna karşın 10 yıldan genç binalar ise Hacı Evhattin Mevkii'nde yer almaktadır. İmrahor Mevkii'nde eski binaların daha çok bulunmasının nedeni, tarihi dokunun etkisinden kaynaklanmaktadır. Genç binaların Hacı Evhattin Mevkii'nde yoğunlaşması bu bölgede yaşanan yapısal değişimin ve yenileme faaliyetlerinin en somut göstergesidir. Alandaki binaların birçoğunun 20 yılıktan fazla olması ise özellikle 1980'lerden itibaren tüm yerleşimleri etkisi altına alan niteliksiz yapılaşmanın ve apartmanlaşmanın bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bina durumlarının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesiyle ortaya çıkan sonucun da pek olumlu olduğu söylenemez. Anket kapsamında oturulan evden kaynaklanan şikayetlere yönelik soruya %55,6'lık kesim şikayetin olduğunu belirtmişken, %33,3'lük kesimin evinden herhangi bir şikayeti yoktur. Buna ek olarak evini ya da binasını yenileyerek, şikayetlerini gidermiş olanlar %11,1'lik bölümü oluşturmaktadır (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.9 : Mevkiilere göre yaşanan evden şikayet durumu

		Oturulan evden şikayetin olup olmadığı						Total
		Şikayetim yok	%	Şikayetim var	%	Ev yenilendi/ tadilat şikayet bitti	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	14	15,5	26	28,9	5	5,55	45
	İmrahor Mevkii	16	17,8	24	26,7	5	5,55	45
Total		30	33,3	50	55,6	10	11,1	90

Kullanıcıların eve dair şikayetleri alınan cevaplar doğrultusunda katagorize edilerek büyüklük kriterleri, fiziksel kriterler, yönlenme kriterleri, yapısal kriterler, mimari plan ya da malzemeye yönelik kriterler ve lokasyon kriterleri olmak üzere 5 grupta toplanmıştır (Çizelge 5.10). Bu kriterlerin açılımları şöyle tariflenebilir;

- Büyüklük kriterleri; evin alansal olarak hanehalkı sayısına yetebilirliğini, oda sayısı
- Fiziksel kriterler; rutubet, kötü ya da eskimiş tesisat, çatı akması vb. gibi fiziksel duruma ilişkin noktalar
- Yönlenme kriterleri; evin güneş almaması, kuzey cepheye bakma
- Yapısal kriterler; binalardaki statik bozulmalar, depreme dayanıksızlık vb.
- Mimari plan/malzemeye yönelik kriterler; asansör, balkon eksikliği, bahçe gibi açık alanı bulunmaması, ızalasyon sorunlar vb.
- Lokasyon kriterleri; önemli ticaret alanlarına (bakkal, çarşı, pazar vs.) uzaklıktır.

Çizelge 5.10 : Mevkiilere göre evden kaynaklanan şikayetlerin türleri

		Evden kaynaklanan şikayetler						Total
		Büyüklük kriterleri	Fiziksel kriterler	Yönlenme kriterleri	Yapısal kriterler	Malzeme_plan kriterleri	Lokasyon kriterleri	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	14	12	6	6	3	1	42
	İmrahor Mevkii	9	18	4	9	4	1	45
Total		23	30	10	15	7	2	87

Elde edilen sonuçlarda kullanıcıların en çok büyüklük ve fiziksel kriterlerden şikayet ettikleri, bu durumu yapısal ve yönlenme kriterleri ile ilgili sorunların takip ettiği söylenebilir (Çizelge 5.10). Özellikle Hacı Evhattin Mevkii'nde büyüklük kriterinin ön plana çıkması, bölgedeki kalabalık hanehalklarından kaynaklanmaktadır. Fiziksel kriterlerle ilgili sorunlar binaların yaşları ile orantılı olarak ön plana çıkarken, yapısal kriterlerin tarihi eserlerdeki bakımsızlık ve köhneme nedeniyle yoğunlaştığı söylenebilir.

Sonuçta bina durumu özelinde Yedikule Mahallesi'ndeki yapıların hem mekansal olarak hem de kullanıcılar açısından ciddi sorunları olduğu, bu bağlamda mevcuttaki yapı stoğunun mahallenin yaşam kalitesini arttıracak şekilde yeniden değerlendirilmesi gerekliliği açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

5.3.2 Yedikule Mahallesi sosyo-ekonomik yapı analizleri ve tespitleri

Yedikule Mahallesi'nin sosyo-ekonomik yapısının sadece bugünkü durumunun irdelenmesi yerine tarihi süreç içerisinde değerlendirilerek tariflenmesi, hem mahallenin öneminin anlaşılmasında hem de zamansal süreç içerisinde mahallenin yaşadığı değişimlerin algılanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada mahallenin sosyo-ekonomik yapı analizleri üç yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemleri tariflemek gerekirse;

- Tarihi süreç içerisinde mahallenin sosyal ve ekonomik yapısına dair literatür araştırması yapılarak, sahip olunan bilgiler derlenmiştir.
- Mahalledeki farklı mevkiilere göre hanehalkı yapılarının, memnuniyet düzeylerinin ve mahalle hakkındaki düşüncelerinin tespit edilmesine yönelik anket çalışması yapılmıştır.
- Mahallede halen yaşamını devam ettiren ve uzun süredir Yedikule'de yaşamış ve mahalleyi farklı açılardan değerlendirebilecek kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu kişiler bostan sahibi, mahalle muhtarı, mahalleye başka bir yerden gelen göçle gelenler, esnaf ve 50-60 yıldan fazladır mahallede yaşayanlar gibi farklı grupları temsil edebilecek nitelikteki kişiler olup, mahallenin geçmiş dönemler ve mevcut durumu ile ilgili tespitlerin yapılabilmesi için türden sorular sorulmuştur. Alınan cevaplar deşifre edilerek kullanılmıştır.

Bugünkü sosyo-ekonomik yapının belirlenmesine yönelik, yapılan görüşmeler ve anket çalışmaları Ekim ve Kasım 2010 ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Alanda farklı konular hakkında bilginin toplanabilmesi amacıyla altı kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede, mahalle muhtarı, bostan sahibi, İstanbul dışarısından göç ederek gelen ve alana yerleşen bir kişi, mahallede uzun süredir yaşayan ve mahalledeki sosyal değişimi en iyi tarifleyebilecek nitelikte olan esnaf ve 80 yaş üzerindeki iki kişi olmak üzere toplamda 6 kişi ile soru-cevap niteliğinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bununla beraber anket çalışması ile mahalle içinde farklı karaktere sahip olan Hacı Evhaddin ve İmrahor Mevkiiler'i arasındaki farklılıkların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda anket kapsamında hanehalkı özelliklerine, mahalleye gelinen yer ve yaşam sürelerine, hem mahalleden hem de yerel yönetimden memnuniyet düzeylerine ilişkin sorular sorulmuş, her iki mevkiide 45'şer adet olmak üzere toplamda 90 anket yapılmıştır (EK A.2).

5.3.2.1 Tarihi süreçte Yedikule Mahallesi'ndeki sosyo-ekonomik durum

Yapılan literatür incelemelerine göre; Yedikule Mahallesi'nin sosyo-ekonomik yapısına dair ilk somut bilgilerin Osmanlı'nın İstanbul'u fethinden sonraki dönemlerden itibaren oluşturulduğu tespit edilmiştir. Fetihden önceki döneme ait mahallenin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin elde edilen bilgiler, bugün İmrahor Camii olarak bilinen Studios Manastırı ile ilişkili olduğu söylenebilir.

454-463 yılları arasında kurulmuş bu manastırın Bizans'ın din, sanat ve politik hayatındaki etkin rolü sayesinde deri işlemeciliğinin önemli bir meslek haline gelmesi, bu dönemlerde Yedikule'nin sosyo-ekonomik hayatı için önemli noktayı oluşturmaktadır. Özellikle Bizans döneminde ayakkabının yanında, pelerin, çadır kalkan ve parşömen yapımında da derinin kullanılması, dericilik konusundaki gelişmişliğin net bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (DBİA, 1994a).

Osmanlı'nın fethinden sonraki dönemde kente yeni nüfus çekmek için imparatorluğun çeşitli bölgelerinden getirilerek İstanbul'a yerleştirilen nüfus içinde, Karaman'dan getirilen Rumlar önce Yedikule ve yakın çevresine yerleştirilerek ayrı bir cemaat oluşturmuşlardır. 16. Yüzyılda Yedikule civarında oturdukları bilinen Karamanlı Rumlar daha sonra Fener ve Kumkapı'ya oradan da kentin diğer bölgelerine dağılmışlardır (İBB, 2003a).

17. yüzyılın ikinci yarısında Yedikule'nin büyük bir çoğunluğu müslüman nüfustan oluşsa da alanda ciddi miktarda Hristiyan topluluğun da yaşadığı bilinmektedir (İBB, 2003a). Şekil 5.23 Alman C. Stolpe tarafından 1866 yılında yayınlanmış ve İstanbul'un demografik çeşitliliğini göstermekte, Müslüman, Hristiyan ve Musevi yerleşim yerlerinin kent içindeki dağılımlarını ifade etmektedir. Haritaya göre, açık pembe renkler Müslümanların, gri renkler Hristiyanların ve sarı renkli alanlar ise Musevilerin yoğunluklu olarak yaşadıkları yerleri göstermektedir.



Şekil 5.23 : 1866 yılında İstanbul'un demografik yapısı (Kubilay, 2010).

Haritadan genel olarak anlaşılabacağı üzere, en büyük grubu oluşturan Müslümanlar Tarihi Yarımada'nın merkez bölgelerinde yoğunlaşmış iken, Ermeniler, Rumlar ve Museviler ise yoğunluklu olarak sahil kesimlerinde toplanmışlardır. Nüfusun surlara yaklaştıkça seyreklediği, sur dışında ve sur diblerinde bostanlıklar ve mezarlıklar olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Genel şemanın, Yedikule'deki sosyal durum için de geçerli olduğu harita ile anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Yedikule ve Samatya Bölgesi'nin sahil kesiminde Hristiyanların yoğunlukla yaşadıkları, iç bölgelere doğru ilerledikçe Müslümanların yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Kara surlarına doğru yaklaştıkça ise geniş bostanlar göze çarpmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da Yedikule'nin, Ermeni, Rum azınlıklarıyla gerçek İstanbulluların oluşturduğu karma bir toplumun ikamet ettiği bir yer olduğu bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni Fatih döneminde Kazlıçeşme'de düzenli bir şekilde oluşturulmuş tabakhaneler ve deri imalathanelerinin çoğunluğunun gayrimüslimlere ait olmasıdır (DBİA, 1994a). Mahallede farklı kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler de bu bilgileri desteklemektedir. Mahalle muhtarı Sayın Ali KÜPÜCÜ, bu konu ile ilgili olarak, mahallenin 1974'lü yıllara kadar Ermeniler, Süryaniler ve Yahudilerden oluşan gayrimüslim bir yerleşme iken sonraki süreçte 12 Eylül dönemini de içine alan birçok politik nedenlerle gayrimüslimlerin alanı terk etmeye başladıklarını belirtmiştir. Yine doğduğundan beri Yedikule'de yaşayan ve şuan 85 yaşında olan Hüseyin Bey, mahallenin önceki sosyal durumu hakkında şu yorumu getirmiştir:

“Samatyanın yukarısında Sur manastırı vardı. Buraları Rum komşularımızın olduğu yerlerdi. Onları hala arıyoruz. 6-7 Eylül hadisesinden sonra Rumlar korktular, Yunanistana gittiler. Yaşlıları buralarda kaldı, onlar ile hala görüşüyoruz. Kalan yaşlıların bazıları sonraları, buraların yakın çevrelerine taşındılar. Yenimahalle ve Bakırköy civarına daha çok gittiler. Ama burada Hacımanav sokağı hep onlarını. Burada aşağıda kiliseleri de vardı zaten. O yüzden birsürü Rum komşumuz vardı zamanında...”

1935 senesinden beridir Yedikule'de yaşayan 87 yaşındaki Hasan Bey de konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“1935 senesinden beridir Yedikule'deyim. Ben buraya geldiğimde 12 yaşındaydım. O zamanlar buralarda yaşayan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, İtalyanlar ve Almanlar vardı. Hatta buradaki evlerin birçoğunu Almanlar yapmışlardı. Sonraları 2.Dünya Şavaşının başlamasıyla buradaki Almanların birçoğu Avusturya'ya savaşa gitti, sonraları birçoğunun cepheden ölüm haberleri geldi....

Oturduğum evin karşısındaki binalar, yandaki eski binalar, hatta bu ev bile onlardan kalma. Sonra ben bu evi Milli Emlaktan satın aldım ve yerleştim, bütün çocuklarım burada doğdular. Mesela karşıdaki binada Hrant isimli bir Ermeni oturuyordu, acilen elinden çıkarmak istedi evini. Sonra tapu falan uzun süreceği için bütün alım, satın, kiraya verme işleri gibi velaketname verdi. Aldı parasını koydu cebine o gece buradan hareket etti ve gitti burdan. Şuan her katında ayrı kiracılar oturuyorlar o evde.....

Gayrimüslimler, sonraki zamanlarda buraları terk etmeye başladılar. Yahudilerin zenginleri Amerika'ya gitti, fakirleri ise buralarda kaldı. Rumlardan da çok gidenler oldu, sonradan gittik diye çok pişman oldular....

Benim hanım Genççağa sokakta oturuyordu biz evlenmeden önce, orada doğup büyümüş zaten. Zamanında gayrimüslim komşular olduğu için çocuklar hep birarada oynuyormuş zaten. Kendi aralarında kendi dillerini kullandıkları için bizim hanım da Rumca, Ermenice bilirdi. Bende evlenip buraya yerleşince, komşularımızdan öğrendim Rumcayı. Çok iyi arkadaşlıklarımız, komşuluklarımız oldu, hepimiz kardeşlik içinde yaşadık uzun yıllar. Burada eskiden kapıları açık bırak git haftalarca bir yere, geldiğiniz zaman kimse senin ne evine girer, ne bişeyini alır, hiçbirşey olmazdı.....” (EK A.3).

Görüşmelerden de anlaşılacağı üzere geçmiş dönemde ciddi bir oranda gayrimüslim nüfusu barındıran Yedikule, 1955'teki 6-7 Eylül tarihlerinde azınlıklara yönelik yapılan olaylar, 12 Eylül 1980 süreci gibi birçok politik olayların tetikleyici etkileriyle alanı ciddi oranda terk etmişlerdir. Bu 1955-1980 dönemini de kapsayan değişim süreci aynı zamanda Türkiye'deki kırdan kente göçlerin en yoğun olarak yaşandığı dönemi de kapsamaktadır. Süreçte, gayrimüslimlerin bölgeyi terk edişi ve kırdan kente göç hareketlerinin yoğunlaşmasından Yedikule Mahallesi'de ciddi oranda etkilenmiş ve nüfus yapısı büyük ölçüde değişmiştir.

Yedikule'nin günümüze kadarki sürecinde bostanlık alanların da sosyo-ekonomik açıdan geniş ve önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Özellikle Osmanlı döneminden itibaren Tarihi Yarımada'da yeşil alan olarak öne çıkan bostanlıklar, tarımsal üretimin yapılmasının yanında çocuk parkları, gezinti alanları gibi rekreatif işlevleri de bünyesinde barındırmıştır. Bu nedenle Yedikule'nin sosyal ve ekonomik hayatı için önemli bir rol üstlenmiştir.

Geçmişte bostanlıkların İstanbul'un yiyeceğinin önemli bir bölümünü sağladığı bilinmektedir (Sevil, 1991). Görüşme yapılan kişiler özellikle Yedikule bostanlarının marulunun çok ünlü olduğunu vurgulamışlardır. Bu konu ile ilgili olarak 87 yaşındaki Hasan Bey şunları söylemiştir:

“Yedikule marulu da çok meşhurdur bir zamanlar. Kocaman bostanlıklar vardı, en çok marul ekilirdi. Marul neden meşhur diye sorarsanız, surun dibinde bir kaynak var, bir su kaynağı. Fahrettin Kerim belediye reisi iken o suyun bir kısmı depolandı. Zaten orada bir hamam da vardı, o hamamın suyu bedavaydı, kaynağın suyunu kullanıyordu. Ama bu kaynak tam olarak nerden geliyor orası belli değildi. Depolanan suyla marullar yetiştiriliyordu, o yüzden bir başka oluyordu marullar. Çok güzel suydur o su, sabaha kadar tankerler gelir, su taşırlardı. Şimdi o kaynağa ne oldu tam olarak bilmiyorum. Tabi marullarda toprağın da etkisi olsa gerek. Gerçi bunu tam olarak bahçıvanlara sormak lazım. Bilhassa Cumartesi pazar günü yüzlerce binlerce insan gelir, tahta masalar kurulurdu. Herkes oturur, marul yerlerdi. Ama oyle güzel marullardı ki insanlar yerlerinden kalkmak istemezlerdi. Şimdi burda da yetişmiyor onlar, eken yok, çünkü eski bahçıvanlar da kalmadı. Bahçıvanlık bir meslek şeklindeydi. Bahçıvanlar alırlardı küfeleri sırtlarına mahalle mahalle gezerlerdi. Maydanöz, dereotu, soğan, sarımsakları seyyar olarak sokak sokak satarlardı. Hatta burada birkaç tane meyhane vardı Rumlar tarafından çalıştırılan. Kazlıçeşmede çalışanlar genellikle burada oturuyorlardı. Çalıştıkları yerden para aldıkları zaman Yedikule bir ticaret merkezi gibi olurdu.....” (EK A.3).

85 yaşında olan Hüseyin Bey ise Yedikule marulu ile ilgili olarak şu yorumları getirmiştir:

“Buralardaki bostanlarda aklına ne gelirse, bütün sebzeler yetiştirilirdi. Aşağı yukarı karşıdaki evlerin arkasındaki alanların hepsi bostanlıktı. Zaten karşıdaki binalarda tek katlı iki katlı evlerdi. Yedikule marulu zaten dünyada ün yapmış hiçbir yerde yetişmeyen bir marul. Marulun ünlü olmasının hikayesi de şöyledir. Surun çıkışında kalekapısından çıkmadan sağ taraftan surun dibinden bir yol gider. Orada tek beygirli arabalar vardı. Hanımlar ordan biner, kimisi hastaneye gider, kimisi Balıklı tarafına giderdi. Orada o hayvanların gübresini toplarlardı, onun şerbetini yaparlardı, marulları yetiştirmekte kullanırlardı. O bitince marul da bitti burada. Şimdi o bostanların hepsi ev oldu bina oldu. O zamanda yetiştirilen domatesleri yesenir tadına doyamazdınız. Eskiden burda herkesin büyük bahçeleri, bahçelerinde de meyve ağaçları vardı...” (EK A.3).

Sonuçta tarihsel süreç boyunca hem sosyal hem de ekonomik açıdan oldukça önemli değerlere sahip olan Yedikule Mahallesi, zaman içerisinde büyük bir değişim ve dönüşüme uğrayarak, sahip olduğu birçok değeri kaybetmiştir. Mahallenin bugünkü sosyo-ekonomik yapısının irdelenmesi ile yaşanan değişim daha iyi anlaşılacaktır.

5.3.2.2 Yedikule Mahallesi'nin günümüzdeki sosyo-ekonomik yapısı

Yedikule Mahallesi'nin günümüzdeki sosyo-ekonomik yapısı 5 başlık altında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda nüfus yapısı incelenirken alanda yaşayan kişilerin ne kadar süredir mahallede yaşadıkları, nereden geldikleri gibi sorular irdelenmiştir. Ayrıca mahallede yaşayan hanelerin büyüklükleri ve özellikleri (çocuk sayısı vb.), eğitim düzeyleri, ekonomik yapıları ve geçim kaynakları ve mahalleden duydukları memnuniyet düzeyi ve aidiyet derecesi anket çalışması kapsamındaki sorular ışığında değerlendirilmiştir.

A. Nüfusun Yapısı: 1985-2007 yılları arasında Yedikule Mahallesi'ndeki nüfusun değişimi Çizelge 5.11'de gösterilmiştir. 2009 yılından önce çalışma alanı iki ayrı mahalle olduğundan, mahalledeki nüfusun süreç içerisindeki değişimi iki mevkiinin toplam değerleri alınarak elde edilmiştir.

Çizelge 5.11 : Yedikule Mahallesi Nüfusu

	1985	1990	1997	2000	2009
Hacı Evhattin	14239	13070	13076	12890	17497
İmrahor	5850	5361	5082	4664	
Toplam	20089	18431	18158	17554	17497

Kaynak: İBB (2003a) ve TÜİK (2009) verileri birleştirilerek oluşturulmuştur.

Yedikule Mahallesi'nin nüfusun genel yapısı ile ilgili olarak Mahalle Muhtarı Sayın Ali KÜPÜCÜ'den alınan bilgilere göre Yedikule Mahallesi'nde 17.500 civarında nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun yaklaşık %30 kadarı (yaklaşık 5.250 kişi) gayrimüslimler oluşturmaktadır (EK A.3). İstanbul geneline bakıldığında bu oranın çok ciddi anlamlar taşıdığı, Yedikule'nin farklı etnik kökenli insanların yoğunlukla yaşadıkları yerlerden biri olduğunu net bir şekilde söylemek mümkündür.

Geçmiş dönemlerden itibaren gayrimüslimlerin Yedikule Mahallesi'ni terk etmeleri ile beraber kırdan kente göç hareketlerinin de etkisiyle Yedikule Mahallesi farklı bir sosyal yapıya bürünmüştür. Bu konu ile ilgili olarak dikkate alınabilecek önemli bulgular 1992 yılına aittir. 1992 yılında Kuş'un Yedikule İmrahor Mevkii ile ilgili yaptığı çalışmada, alanda yaşayanların çoğunluğunun Kastamonu, Malatya ve Sivas yörelerinden göç eden, sosyal ve ekonomik düzeyi düşük ailelerin oluşturduğu, bunlarla beraber az da olsa gerçek İstanbulluların ve bazı gayrimüslimlerin de alanda varlıklarını devam ettirdiklerini tespit etmiştir (Kuş, 1992). Bugün mahallenin nüfus yapısına bakıldığında durumun biraz daha farklı olduğu anlaşılmaktadır.

Farklılıkların tespit edilmesine yönelik yapılan anket çalışmasına katılan kişilerle ilgili genel değerlendirmeler şöyledir. Anket çalışmasında katılımcıların %35,6'lık kısmı kadın iken, %64,4'luk kısmı erkektir (Çizelge 5.12) .

Çizelge 5.12 : Mevkiilere göre cinsiyetin dağılımı

		Cinsiyet				Total
		Kadın	%	Erkek	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	14	15,6	31	34,4	45
	İmrahor Mevkii	18	20,0	27	30,0	45
Total		32	35,6	58	64,4	90

Anket katılımcılarının yaş dağılımı incelendiğinde, belirlenen yaş katagorilerine göre dengeli bir dağılım yapılması hedeflenmiş ve istenilen sonuca ulaşılmıştır. Bu noktada anket %8,8'luk kısmı 0-18 yaş aralığındaki, %30,0'lık kısmı 19-35 yaş aralığındaki, %22,2'lik kısmı 36-50 yaş aralığındaki, %23,4'luk kısmı 51-65 yaş aralığındaki ve %15,6'lık kısmı ise 65 yaş üstündeki kişilerle gerçekleştirilmiştir (Çizelge 5.13).

Çizelge 5.13 : Mevkiilere göre yaş gruplarının dağılımı

		Yaş										Total
		0-18	%	19-35	%	36-50	%	51-65	%	65+	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	4	4,4	13	14,5	13	14,5	12	13,4	3	3,3	45
	İmrahor Mevkii	4	4,4	14	15,5	7	7,7	9	10,0	11	12,3	45
Total		8	8,8	27	30,0	20	22,2	21	23,4	14	15,6	90

Yapılan anket çalışmaları ve görüşmeler, 1992'de Kuş'un sosyal yapıya ilişkin yaptığı tespitlerin, bugün bir farklı nitelikte olduğu göstermektedir. Bu noktada Kuş (1992), çalışmasında Kastamonu, Sivas, Malatya yörelerinden göçle gelen ailelerin mahallede yoğunlukta olduklarını ifade etmesine rağmen (Kuş, 1992), bugün hem görüşme yapılan kişilerin ifadeleri hem de yapılan anketlerin sonuçlarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin yoğunluğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda özellikle Mahalle Muhtarı Sayın Ali Küpücü, bugün mahallede Batman (özellikle Sason ve civarı), Diyarbakır, Kars, Ardahan, Şırnak, Bitlis, Ağrı kökenli halkın yoğun olarak yaşadığını, bu kişilerin mekansal olarak Hacı Evhattin Mevkii'nde yoğunlaştığını belirtmiştir. Ayrıca Küpücü İmrahor Mevkii'nde göç ile gelenlerden ziyade Yedikuleli yerli halkın daha çok ikamet ettiğini ifade etmiştir (EK A.3). Anketler ile elde edilen tespitler de bu ifadeleri destekler niteliktedir.

Çizelge 5.14 : Mevkiilere göre mahalleye gelinen yer

		Mahalleye gelinen yer						
		Dogma buyume mahalleli	%	İstanbulun baska yerinden		Türkiyenin baska yerinden		% Total
					%		%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	6	6,6	14	15,6	25	27,9	45
	İmrahor Mevkii	13	14,5	16	17,7	16	17,7	45
	Total	19	21,1	30	33,3	41	45,6	90

Anketler sonuçlarına göre, toplamda %45,6 oranındaki İstanbul dışından gelen kesimin %27,9'luk bir kısmı Hacı Evhattin Mevkii'nde ikamet ediyorken, %17,7'lik kısmı ise İmrahor Mevkii'nde ikamet etmektedir. Mahalledeki %33,3'luk nüfus İstanbul'un başka bir bölgesinden Yedikule'ye gelmişken, %21,1'lik ciddi bir oran ise doğma büyüme mahallelidir (Çizelge 5.14).

Buna ek olarak Çizelge 5.15 açıklandığı üzere mahalledeki yaşam süresi ile ilgili değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, Hacı Evhattin Mevkii'nde 20 yıldan az süredir yaşayanların yoğunlaştığı, İmrahor Mevkii'nde ise 20 yıldan fazla yaşayanların yoğunlaştığı net bir şekilde görülmektedir.

Çizelge 5.15 : Mevkiilere göre mahalledeki yaşam süresi

		Mahalledeki yaşam süresi						
		2 yıldan_az	3-5 yildir	6-10 yildir	11-20 yildir	21-30 yildir	30-50 yildir	50 yıldan-fazla
								Total
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	1	2	6	20	7	8	1
	İmrahor Mevkii	2	1	7	13	6	7	9
	Total	3	3	13	33	13	15	10

Göç ile mahalleye gelenlerin, geldikleri noktalar ile ilgili değerlendirme yapıldığında, İstanbul içerisinde mahalleye gelinen yerlere dair genel olarak yakın çevredeki mahalleler ve farklı ilçelere yönelik cevaplar elde edilmiştir. Bu bağlamda Fatih İlçesi içerisinde Kocamustafapaşa, Çapa, Kumkapı, Balat, Yenikapı, Cerrahpaşa ve Nişanca mahallerinden alana yönelik bir hareket söz konusu iken, Beyoğlu, Bağcılar, Zeytinburnu, Anadolu Hisarı, Küçükçekmece, Beşiktaş, Eyüp, Kurtuluş, Büyükkada, Bahçelievler, Gaziosmanpaşa ilçelerinden de mahalleye gelenler söz konusudur (Çizelge 5.16)

Çizelge 5.16 : Mevkiilere göre İstanbul içinden göç edilen yer

		İstanbul içinden geline yer				Total
		Fatih ilçesinde başka bir mahalle/semten	%	Baska bir ilçeden	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	5	16,7	9	30,1	14
	İmrahor Mevkii	8	26,6	8	26,6	16
Total		13	43,3	17	56,7	30

İstanbul dışından gelenlerin durumu incelendiğinde, İmrahor Mevkii'nde Marmara Bölgesi'nin içindeki diğer illerden ve Akdeniz Bölgesinden gelenlerin yoğunlukta olduğu, Hacı Evhattin Bölgesi'nde ise İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden gelenlerin yoğunlaştığı anlaşılmaktadır (Çizelge 5.17). İstanbul dışından geline yerlerle ilgili alınan cevaplar ise şu şekildedir:

- Marmara Bölgesi'nden Tekirdağ, Kırklareli, Eskişehir
- Akdeniz Bölgesi'nden Adana
- İç Anadolu Bölgesi'nden Ankara, Kayseri, Sivas, Konya, Niğde, Yozgat
- Doğu Anadolu Bölgesi'nden Bitlis, Muş, Erzurum, Ağrı
- Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden Diyarbakır, Batman, Gaziantep, Mardin illeridir.

Çizelge 5.17 : Mevkiilere göre Türkiye'den göç edilen yer

		Türkiye içinden geline yer										
		Marmara		İc Anadolu		Dogu Anadolu		Gdogu Anadolu		Akdeniz		
		Bol	%	Bol	%	Bol	%	Bol	%	Bol	%	Total
Oturulan_	Hacı Evhattin	0	-	7	17,0	5	12,2	13	31,8	0	-	25
Mevkii	Mevkii											
	İmrahor	4	9,8	4	9,8	2	4,8	2	4,8	4	9,8	16
	Mevkii											
Total		4	9,8	11	26,8	7	17,0	15	36,6	4	9,8	41

Yapılan anket çalışması ile İstanbul içinden ya da dışından gelenlerin mahalleyi tercih etmesinin nedenlerinde mülkiyet sahibi olma, kiraların ucuz olması, tanıdık ya da akrabaların çok olması ve yakın olma isteği ve işe yakınlık gibi tercihler ön plana çıkmaktadır (Çizelge 5.18). Özellikle Hacı Evhattin Mevkii'nde ön plana çıkan tanıdık ya da akrabalara yakın olma isteği, bölgede yaşayan kişilerin genelde olarak hemşeri olmasının getirdiği bir sonuç olarak değerlendirilebilir. İmrahor Mevkii'ndeki mülkiyet sahibi olma durumu ise, bölge kullanıcılarının yaşam süreleri ile orantılı olması ile ilişkilidir. İmrahor Mevkii'nde uzun süredir yaşayan insanlar, genel olarak ya önceden burada mülk sahibi oldukları için (baba evi vb.) bu bölgeye gelmişler, ya da mülkiyet edindikten sonra (ev satın almak vb.) mahalleye taşınmışlardır. Katılımcıların diğer olarak verdikleri cevaplar ise kan davası, eğitim, tayin, gelin gelme, tesadüfen gelme gibi konuları kapsamaktadır.

Çizelge 5.18 : Mevkiilere göre mahalleyi tercih nedenleri

		Mahallenin tercih edilmesinin nedeni					Total
		Ise yakın	Kirası ucuz	Akraba/Tanıdıklar _cok/yakin	Baba_evi/ Ev_satin_alma	Diger	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	10	9	15	12	14	60
	İmrahor Mevkii	13	6	6	19	16	60
Total		23	15	21	31	30	120

B. Hanehalkının Yapısı: Yedikule Mahallesi'nde hanehalkının niteliği ile ilgili elde edilen tespitler de ilginç sonuçlar içermektedir. Yapılan görüşmelerde özellikle doğu kesimlerden göçle gelen hanelerin oldukça kalabalık ve çok çocuklu olduğunu, buna paralel olarak eğitim düzeylerinin de oldukça düşük olduğunu ifade edilmiştir. Yapılan anket sonuçları da bu durumu yüksek oranda desteklemektedir.

Çizelge 5.19 : Mevkiilere göre hanehalkı sayısı

		Hanede yaşayan kişi sayısı												Total
		1 kisi	%	2-3 kisi	%	4-5 kisi	%	6-7 kisi	%	8-10 kisi	%	11 ve üstü	%	
Oturulan Mevki	Hacı Evhattin Mevkii	1	1,1	9	10,0	18	20,0	5	5,6	7	7,8	5	5,6	45
	İmrahor Mevkii	3	3,3	11	12,2	27	30,0	2	2,2	2	2,2	0		45
Total		4	4,4	20	22,2	45	50,0	7	7,8	9	10,0	5	5,6	90

Çizelge 5.19, oturlan mevkiilere göre hanede yaşayan kişi sayılarını detaylı olarak vermektedir. Tabloya bakıldığında dikkati çeken en önemli nokta Hacı Evhattin Mevkii'nde 1 kişi, 2-3 kişi ve 4-5 kişilik ailelerden oluşan haneler toplamın %31,1'lik kısmını oluştururken, İmrahor Mevkii'nde bu oran %45,2 düzeyine çıkmaktadır. Bunun tam tersine 6-7 kişi, 8-10 kişi ve 11'den fazla kişiden oluşan ailelerin Hacı Evhattin Mevkii'ndeki ağırlığı net bir şekilde gözlemlenmektedir. Hacı Evhattin Mevkii'nde kalabalık ailelerden oluşan bu oran %19'luk bir kısmı oluştururken, İmrahor Mevkii'nde sadece %4,4'lük bir kısmı oluşturmaktadır (Çizelge 5.19).

Hanelerin kalabalıklaşmasının en önemli nedeni çocuk sayılarıdır. Yapılan tespitlere göre, kalabalık hanelerin genel olarak çok çocuklu oldukları fakat bununla beraber birkaç ailenin de birarada yaşadığı bir yapının varlığından da söz konusu olduğu söylenebilir. Hanelerdeki çocuk sayısı hanehalkı sayısı ile bağlantılı olarak Hacı Evhattin Mevkii'nde daha fazladır. İmrahor Mevkii'nde ise çocuk olmayan hane sayıları dikkat çekici bir noktadır (Çizelge 5.20).

Çizelge 5.20 : Mevkiilere göre hanehalkı sayısı ve çocuk sayısı

Oturulan_Mevkii			Hanede yaşayan çocuk sayısı						Total
			Çocuk yok	1 çocuk	2-3 çocuk	4-5 çocuk	6-7 çocuk	8 ve_ustu	
Hacı_Evhattin Mevkii	Hanehalkı sayısı	1 kişi	1	0	0	0	0	0	1
		2-3 kişi	3	5	1	0	0	0	9
		4-5 kişi	0	2	15	1	0	0	18
		6-7 kişi	0	0	1	3	0	1	5
		8-10 kişi	0	0	1	0	3	3	7
		11 ve üstü	0	0	0	0	3	2	5
	Total		4	7	18	4	6	6	45
İmrahor Mevkii	Hanehalkı sayısı	1 kişi	3	0	0	0		0	3
		2-3 kişi	8	3	0	0		0	11
		4-5 kişi	5	1	19	2		0	27
		6-7 kişi	0	1	1	0		0	2
		8-10 kişi	0	0	1	0		1	2
	Total		16	5	21	2		1	45

C. Eğitim Durumu: Mahallenin eğitim durumuna ilişkin tespitler, iki farklı gösterge ile belirlenmiştir. Mevkiiler özelinde irdelenecek olan bu göstergelerden birincisi anket katılımcılarının eğitim durumları, ikincisi ise hanelerdeki çocuk sayıları ile öğrenci sayıları arasındaki ilişkidir.

Eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde, İmrahor Mevkii'ndeki eğitim durumunun Hacı Evhattin Mevkii'ne göre daha yüksek seviyede olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 5.21).

Çizelge 5.21 : Mevkiilere göre eğitim durumu

		Eğitim durumu										Total
		Okuma yazma bilmiyor	%	Okuma yazma biliyor	%	İlköğretim	%	Lise	%	Yüksek öğretim	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	6	6,7	5	5,6	20	22,2	11	18,9	3	3,3	45
	İmrahor Mevkii	4	4,4	0		21	23,4	17	12,2	3	3,4	45
Total		10	11,1	5	5,6	41	45,6	28	31,1	6	6,7	90

Çizelge 5.22 : Mevkiilere göre hanedeki çocuk ve öğrenci sayılarının karşılaştırılması

			Hanedeki öğrenci sayısı					Total
Oturulan_Mevkii			Öğrenci_yok	1_ogr	2-3_ogr	4-5-ogr	6-7-ogr	
Hacı Evhattin Mevkii	Hanede yaşayan çocuk sayısı	Çocuk yok	4	0	0	0	0	4
		1 çocuk	2	5	0	0	0	7
		2-3 çocuk	4	2	12	0	0	18
		4-5 çocuk	0	1	3	0	0	4
		6-7 çocuk	0	1	3	1	1	6
		8 ve üstü	0	2	3	1	0	6
	Total		10	11	21	2	1	45
İmrahor Mevkii	Hanede yaşayan çocuk sayısı	Çocuk yok	16	0	0	0		16
		1 çocuk	2	3	0	0		5
		2-3 çocuk	1	6	14	0		21
		4-5 çocuk	0	1	1	0		2
		8 ve üstü	0	0	0	1		1
	Total		19	10	15	1		45

Hanedeki çocuk sayıları ile öğrenci sayıları arasındaki ilişki, mevkiilere göre eğitim durumunun karşılaştırılmasında daha açıklayıcı bir gösterge olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, Çizelge 5.22'den de anlaşılacağı üzere hanedeki çocuk sayısındaki artış ile öğrenci sayısı arasında doğru bir orantı bulunmamaktadır. Bu nedenle, özellikle Hacı Evhattin Mevkii'nde yoğunlukla yaşayan, 6-7 ya da 8 ve üstü çocuğa sahip hanelerde genel olarak 2-3 kişinin öğrenci olduğu belirlenmiştir. İmrahor Mevkii'nde ise kalabalık hanehalklarının bulunması nedeniyle genel olarak hanedeki çocukların hepsinin eğitim gördükleri belirlenmiştir (Çizelge 5.22).

D. Ekonomik Yapı: Mahallenin ekonomik yapının tespitine yönelik olarak anket çalışması kapsamında meslek, oturulan evin mülkiyet durumu ve aylık ortalama gelir düzeyine ilişkin sorular sorulmuş, ek olarak görüşme yapılar kişilerden alınan bilgiler değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Mahalle Muhtarı Sayın Ali Küpücü, mahallenin gelir düzeyi ve temel ekonomik faaliyetleri hakkında yaptığı yorumlar doğrultusunda, geçmişte gayrimüslimlerin dericilik, kuyumculuk ve gümüşçülük işleri ile uğraştıkları, 1993'ten önce mahallede birçok deri işleme atölyelerinin bulunduğu fakat Kazlıçeşme'den dericilerin taşınması ile deri işleme atölyelerinin Tuzla'ya, kuyumcu ve gümüşçülerin ise Kapalıçarşı ve çevresindeki alanlara kaydıkları sonucuna varılmıştır. Bugün bu ekonomik faaliyetlerin alanda pek yapılmamakta, dericilerin boşalttığı atölyeler, önceleri sur dibinde bulunan kaportacı, lastikçi, oto tamircisi gibi otomotiv yan sanayisine yönelik birimler tarafından kullanılmaktadır. Bu nedenle mahallenin ana ulaşım aksı olan Yedikule Caddesi ve İmrahor İlyabey Caddesi üzerinde birçok otomotiv yan sanayisine yönelik birimler bulunmaktadır. Göçle gelmiş kesimin ise daha çok tekstil, kuyumcu gibi atölyelerinde işçilik yaparak geçimlerini sağladıkları sonucuna varılmıştır.

Yedikule Mahallesi'nde yaşayanların mülkiyet durumu incelendiği zaman her iki mevkii için de ev sahipliği oranının yüksek olduğu söylenebilir. İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiileri arasındaki ev sahipliği farklılığının İmrahor Mevkii'nde daha uzun süredir alanda yaşayan insanların yoğunlaşması ve eğitim durumunun yüksekliğine bağlı olarak ekonomik durumun da yüksek olması gibi nedenlere bağlanabilir (Çizelge 5.23).

Çizelge 5.23 : Mevkiilere göre mahallede yaşam süresi ve mülkiyet durumunun karşılaştırılması

		Mahalledeki yaşam süresi							Total
		2 yıldan az	3-5 yıldır	6-10 yıldır	11-20 yıldır	21-30 yıldır	30-50 yıldır	50 yıldan fazla	
Hacı Evhattin Mevkii	Kiraci	1	2	3	9	5	0	0	20
	Ev sahibi	0	0	3	11	2	8	1	25
	Total	1	2	6	20	7	8	1	45
İmrahor Mevkii	Kiraci	2	1	2	5	3	0	1	14
	Ev sahibi	0	0	5	8	3	7	8	31
	Total	2	1	7	13	6	7	9	45

Mahallenin ortalama gelir durumuna ilişkin yapılan belirlemeler göre hanehalkının ortalama aylık gelirin büyük oranda 601-1000 TL arasında olduğu, 1001-1500 TL ve 1501-2000 TL gelire sahip aileler de mahalledeki gelir durumunda belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda Yedikule Mahallesi'nin ekonomik olarak düşük orta sınıf ailelerden oluştuğu net bir şekilde söylenebilir (Çizelge 5.25).

Çizelge 5.24 : Mevkiilere göre mülkiyet durumu

		Ev_mülkiyeti				Total
		Kiracı	%	Ev sahibi	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	20	22,2	25	27,8	45
	İmrahor Mevkii	14	15,6	31	34,4	45
Total		34	37,8	56	62,2	90

Çizelge 5.25 : Aylık ortalama gelir durumu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-600	8	8,9	8,9	8,9
	601-1000	27	30,0	30,0	38,9
	1001-1500	22	24,4	24,4	63,3
	1501-2000	16	17,8	17,8	81,1
	2001-3000	13	14,4	14,4	95,6
	3000-+	4	4,4	4,4	100,0
Total		90	100,0	100,0	

Geçmiş dönemlerde mahalle ekonomisi için büyük bir yer tutan bostanların 1940'lı yıllardan sonra hızla yapılaşmaya açılması ile ekonomik etkinliğini de kaybetmiştir. Bugün sadece alanın %4,81'lik kısmı bostanlıklardan oluşmaktadır ve tarımsal üretim bu bostanlarda devam etmektedir. Bostanlıklardaki üretim hakkında bilgi edinilmek amacıyla bir bostan sahibi ile görüşülmüş ve ürün çeşitliliği, ürünlerin satıldığı yerler gibi konularda bazı sorular sorulmuştur. Alınan cevaplara göre, bostanlarda sebze niteliğindeki, taze olarak yenen birçok ürünün yetiştirildiği, elde edilen ürünlerin eskiden seyyar satıcılar aracılığı ile pazarlandığı fakat belediyenin bu uygulamayı yasaklaması ile ürünlerin hal aracılığı ile satıldığı ve ekonomik olarak gelir elde edildiği bilgisine ulaşılmıştır (EK A.3). Bu bağlamda bostanların çevresel sürdürülebilirliği sağlamasındaki öneminin yanında ekonomik bir değere de sahip olması, Yedikule içerisindeki önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

E. Memnuniyet ve Aidiyet: Anket çalışması kapsamında Yedikule Mahallesi halkının yaşadıkları mahalleden memnuniyetleri ve kendilerini hangi düzeyde mahalleye ait hissettiklerine dair tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Böylece nüfusun, alanda ileriki dönemlerde yaşayacağı düşünülen kentsel yenileme sürecinde, alanı terk etmek isteyip istemeyeceklerine dair fikir elde edilmeye çalışılacaktır.

Anket çalışması sonuçları memnuniyet düzeyi ile ilgili ilginç bulguları içermektedir. Bu bağlamda ankete katılan kişilerin %56,66'lük bölümü Yedikule Mahallesi'nde yaşamaktan memnun iken, %43,34'lük kısım mahallede yaşamaktan memnun değildir (Çizelge 5.26). Mevkiilere göre değerlendirildiğinde ise Hacı Evhattin Mevkii'nde yaşamaktan memnun olanların çoğunlukla 11-20 yıldır alanda yaşayan kişilerin olduğu görülmektedir. İmrahor Mevkii'nde ise mahalleden memnun olan kişilerin alanda yaşam süreleri daha dengeli biçimde dağılmıştır. Fakat buradaki en ilginç nokta, İmrahor Mevkii'nde 30 yıldan fazla süredir yaşayan kişiler arasında ciddi bir oranın mahallede yaşamaktan memnun olmamasıdır. Çizelge 5.27 mevkiilere göre yaşam süreleri ve yaşayanların memnuniyet durumlarını detaylı olarak göstermektedir. Bu tablo ile ortaya çıkan en önemli sonuç Hacı Evhattin Mevkii'nde yaşamaktan memnun olan kesimin, çoğunlukla alana göç ile gelen kişiler olduğu sonucudur. İmrahor Mevkii'nde ise alanda yaşamaktan memnun olmayanların, alanın en eskileri olduğu anlaşılmakta, bu durum asıl Yedikulelilerin alanda yaşanan değişim sürecinden rahatsız olduklarını göstermektedir.

Çizelge 5.26 : Mevkiilere göre yaşanan mahalleden memnuniyet

		Mahalleden memnuniyet düzeyi				Total
		Yaşamaktan memnun	%	Yaşamakta Memnun değil	%	
Oturlan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	28	31,11	17	18,88	45
	İmrahor Mevkii	23	25,55	22	24,46	45
Total		51	56,66	39	43,34	90

Çizelge 5.27 : Mevkiiler göre mahallede yaşam süresi ve memnuniyet düzeyi

			Mahalleden memnuniyet düzeyi		Total
Oturlan_Mevkii			Yaşamaktan memnun	Yaşamaktan memnun değil	
Hacı Evhattin Mevkii	Mahalledeki yaşam süresi	2 yıldan az	0	1	1
		3-5 yıldır	0	2	2
		6-10 yıldır	5	1	6
		11-20 yıldır	14	6	20
		21-30 yıldır	5	2	7
		30-50 yıldır	4	4	8
		50 yıldan fazla	0	1	1
		Total	28	17	45
İmrahor Mevkii	Mahalledeki yaşam süresi	2 yıldan az	2	0	2
		3-5 yıldır	1	0	1
		6-10 yıldır	6	1	7
		11-20 yıldır	8	5	13
		21-30 yıldır	3	3	6
		30-50 yıldır	1	6	7
		50 yıldan fazla	2	7	9
		Total	23	22	45

Memnuniyet ve memnuniyetsizliğin nedenleri incelendiğinde mahalledeki sosyal yapı çeşitliliği daha net şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda mahallede yaşamaktan duyulan memnuniyetin nedenleri; komşuların iyi olması, tanıdık, yakın akraba ve arkadaşların bu çevrede yaşıyor olması, mahallenin lokasyonu, diğer bölgelere erişimin kolay olması ve kişilerin doğma büyüme mahallede yaşaması, kendinlerini buraya ait hissetmeleridir (Çizelge 5.28).

Çizelge 5.28 : Mevkiilere göre mahalleden memnuniyetin nedenleri

		Mahalleden memnuniyet nedenleri					Total
		Komsular cok_ iyi	Butun arkadaslar burada	Butun akrabalar/ tanidiklar burada	Lokasyonu iyi/her yere yakin	Dogma_buyume mahalleli/ kendini buraya ait hissediyor	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	14	10	13	1	5	43
	İmrahor Mevkii	8	9	3	4	8	32
Total		22	19	16	5	13	75

Memnuniyetsizlik nedenleri ise komşulardan arasında yaşanan sorunlar ve şikayetler, güvenlik sorunları, çocuk oyun alanı gibi donatı eksiklikleri ve buna bağlı olarak sokaklarda yaşanan gürültü problemleri ve kötü durumdaki binaların yıkılma tehlikesi olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.29).

Çizelge 5.29 : Mevkiilere göre mahalleden memnuniyetsizlik nedenleri

		Mahalleden memnuniyetsizlik nedenleri					Total
		Komsular/ mahalledekiler kotu	Güvenlik/ Hirsizlik vb sorunlari	Çocukların oyun alanlari eksik	Sokaklar cok gurultulu	Kotu durumdaki binaların yikilma tehlikesi	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	10	9	2	5	1	27
	İmrahor Mevkii	18	13	2	6	1	40
Total		28	22	4	11	2	67

Tespit edilen memnuniyet ve memnuniyetsizlik nedenlerinin mevkiiler bazında dağılımları yine sosyal yapı farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlama, Hacı Evhattin Mevkii'nde çoğunlukla komşuların iyi olması, akrabalar, tanıdıklar ve arkadaşların alanda yaşıyor olmasına yönelik verilen cevaplar, tamamen göç ile mahalleye gelen grubun hemşeri/tanidik ilişkisinin bir sonucudur. Kendilerini Yedikule Mahallesi'ne ait hissedenlerin ise daha çok İmrahor Mevkii'nde yaşamaları, buradaki nüfusun daha yerleşik bir yapıya sahip olduğu göstermektedir.

Memnuniyetsizlik nedenlerine göre ise İmrahor Mevkii'nde komşulardan duyulan şikayetler ve güvenlik sorunları ön plana çıkmaktadır. Bu durum mahalledeki farklı sosyal yapılar arasında yaşanan çekişmeyi açıkça ortaya koymaktadır. Yapılan görüşmeler ve anketlerin sonuçlarına göre, mahallenin gerçek sahibi olan kişiler, doğudan göç ile gelen kalabalık ailelerden oldukça şikayet etmekte, mahallenin yapısının bozduklarını dile getirmekte ve güvenlik ile ilgili sorunların (hırsızlık, madde bağımlılığı vs.) zaman içerisinde arttığını söylemektedirler.

Bütün bu olumsuz yönlere rağmen genel olarak halkın mahalleyi terk etme gibi bir düşüncesi yoktur (Çizelge 5.30). Herşeye rağmen yaşayanların büyük bir oranı kendini Yedikule Mahallesi'ne ait hissetmekte ve farklı bir alan gitme isteği duymamaktadır. Bu durum halkın yaşadıkları alanları sahiplenmeleri açısından oldukça önemlidir ve mahallenin güçlü bir yanını ortaya koymaktadır.

Çizelge 5.30 : Mevkiilere göre mahalle değiştirme isteği

		Ev mahalle değiştirme düşüncesi aidiyet			
		Mahalle degistirmem/ Aynı mahallede baska eve tasinirim	Istanbulda farklı mahalle/ilceye tasinirim	Memlekete geri donerim/ Sehir degistiririm	Total
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	22	15	8	45
	İmrahor Mevkii	28	12	5	45
Total		50	27	13	90

Kentsel yenileme çalışmaları için en önemli nokta olan kamu kurumları ile halkın iletişimi, anket çalışması kapsamında da irdelenmiştir. Bu noktada anket katılımcılarına Fatih Belediyesi'nin hizmetlerinden memnun olup olmadıkları sorulmuş, olumlu olarak değerlendirdikleri çalışmalar ile, olumsuz baktıkları noktalar değerlendirilmiştir.

Çizelge 5.31 : Mevkiilere göre Fatih Belediyesi'nden memnuniyet

		Belediyeden memnuniyet				Total
		Fatih Belediyesinden memnunum	%	Fatih Belediyesinden memnun_degilim	%	
Oturulan Mevkii	Hacı Evhattin Mevkii	20	22,22	25	27,77	45
	İmrahor Mevkii	19	21,11	26	28,89	45
Total		39	43,33	51	56,66	90

Elde edilen sonuçlara göre ankete katılan %43,33'lük kesim Fatih Belediyesi'nden memnun iken, %56,66'luk kısım memnun değildir (Çizelge 5.31). Fatih Belediyesi'nden memnun olan kesime göre belediye; çevresel düzen ve temizliğe yeterli önemi vermekte, erzak-kömür gibi yardımlar yapmakta, kurs seminer düzenleyip ve gerekli bilgilendirmeleri yapmakta, sosyal projelere önem vermekte ve uygulamakta (gençlere, kadınlar, çocuklara yönelik gelişim programları vs.), tarihi binalara önem vermekte ve yenileme projeleri yapmaktadır. Bu cevaplar arasından en çok ön plana çıkan hizmet çevresel düzen ve temizliğin sağlanması olarak belirlenmiştir.

Belediye'den memnun olmayan kişiler ise memnun olanların tersine çevresel düzen ve temizliğin yetersiz olduğunu, gençlere yönelik olanların yetersiz olduğunu, gerekli yardımların yapılmadığını (öğrencilere burs imkanı, kömür, erzak vb.) kurs-seminerlerin düzenlenmediğini ve bilgilendirme yapılmadığını ve kötü durumdaki yapıların iyileştirmesine yönelik bir çabanın olmadığını söylemiştir. Ayrıca güvenlik sorunlarına dair belediyenin hiçbirsey yapmamasından yakınmışlardır.

Bu noktada katılımcılarının büyük çoğunluğunun belediye hizmetlerinden memnun olmaması, belediye ile halk arasında düzenli bir iletişim şemasının olmadığını, belediyenin hizmetlerinden sadece bazı kişilerin yararlandığını, diğer kişilere hizmetlerin ulaşmadığını göstermektedir. Yani yerel yönetim kamusal hizmetleri alana eşit olarak sunamamakta yada sunmamaktadır.

Memnuniyet ve aidiyet ile ilgili değerlendirmeler Yedikule Mahallesi için üç sonucu ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi mahallede aslında bir yerinden edilme sürecinin yaşandığıdır. Göç ile gelen kırsal kesimin mahalle içinde yoğunluğunun gerçek Yedikulelilere oranla çok olması ve Yedikulelilerin bu gruptan duydukları şikayetler, alanın sosyal yapısının ciddi olarak değiştiğini göstermektedir. Bu durum sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik için bir tehdit oluşturmaktadır.

Mahalleye dair ikinci sonuç, aidiyet ile ilişkilidir. Halkın sosyal ve fiziksel yapıya dair birçok şikayeti olmasına rağmen büyük oranda kendilerini Yedikule'ye ait hissetmeleri ve alandan gitmek istememeleri, farklı sosyal dokuların ortak yaklaşımlar çerçevesinde birarada yaşayabilecekleri ve çevrelerine sahip çıkabilecekleri sinyallerini vermektedir.

Tespitlerden çıkarılabilecek üçüncü sonuç ise, Fatih Belediyesi ile mahalle halkı arasında etkin bir iletişim akışının olmadığıdır. Bu durum, ileriki süreçte gerçekleştirilecek kentsel yenileme çalışmalarında olması gereken paydaş katılımı konuları için önemli bir eksikliği ve tehdidi oluşturmaktadır.

5.3.3 Yedikule Mahallesi yenileme alanları

5366 sayılı yasa kapsamında Fatih İlçesi'nin birçok bölgesi, yasanın yürürlüğe girdiği yıl olan 2005'ten itibaren yaşanan fiziksel, sosyal ve ekonomik köhnemenin yanında, başta deprem olmak üzere doğal afetlere karşı güçlendirme ve yenileme gerekliliği düşüncesi ile “Yenileme Alanı” olarak ilan edilmiştir.

Yedikule Mahallesi’de yaşanan bu süreçten etkilenmiş ve 13 Eylül 2006 tarihli 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile mahalledeki bazı parseller 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Şekil 5.24 Yedikule Mahallesi’ndeki yenileme alanların mekansal olarak dağılımını göstermektedir.



Şekil 5.24 : Yedikule Mahallesi’nde 5366 sayılı yasa ile ilan edilen yenileme alanları.

Mahalledeki yenileme alanlarının mekansal dağılımı ve büyüklükleri irdelendiğinde dikkat çekici bulgular elde edilmiştir. Bu bağlamda mahallenin %56, 78’lik bölümü yenileme alanı ilan edilmiş, oranın %46,10’luk bölümü İmrahor Mevkii’nde, %10,68’lik bölümü ise Hacı Evhattin Mevkii’nde yer almaktadır. Bu tablonun oluşmasındaki en önemli etken İmrahor Mevkii’nin güney bölümünde yer alan kamu kullanımına ait alanlar ile sahildeki dolgu alanlarının geniş büyüklüklerde olmasıdır.

Mahallenin büyük bir bölümünün yenileme alanı olarak ilan edilmesi alanda ciddi tehditlerin oluşmasını da beraberinde getirmektedir. Yenileme alanlarındaki her bir parsel için geliştirilecek yeni projelerin, mahallede yeni etkiler yaratacağı, mevcuttaki kentsel dokuyu ve yaşam biçimini değiştireceği net olarak söylenebilir. Bu bağlamda, ileriki dönemlerde yaşanacak kentsel yenileme süreçleri için şimdiden kentsel yenileme yaklaşımlarının tariflenmesi ile beraber alana özgü niteliklerin korunması ve geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesi mahalle için kilit noktayı oluşturmaktadır.

Mahalledeki yenileme alanlarının günümüzdeki özellikleri ile yerel ve merkezi yönetimlerin Yedikule için hazırladığı projeler arasında ilişki de yakın gelecekte Yedikule Mahallesi'nin kapsamlı bir değişim sürecine gireceğinin habercisidir. Bu bağlamda İmrahor ve Hacı Evhattin Mevkiiler'indeki yenileme alanları büyüklük, mülkiyet durumu, tarihi ve kültürel varlık değeri taşıyıp taşımadığı ve bugünkü kullanım biçimlerine göre detaylı olarak incelenmiş, Şekil 5.25 ve Şekil 5.26'de özetlenmiştir.

Şekil 5.25 ve Şekil 5.26 incelendiğinde, dikkati çeken ilk nokta yenileme alanları içerisindeki parsellerin bazılarının tarihi ve kültürel niteliklere sahip olmasıdır. Mahalle bütününde yenileme alanı olarak ilan edilen 136 adet parselin, 44 adedi (%32) tescillenmiş yada tescili önerilmiş tarihi değeri bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum yaşanacağı düşünülen yenileme sürecinin tarihi çevreyi de etkileyeceğini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Parsellerdeki diğer önemli nokta, mülkiyet dokusundaki çeşitliliştir. Alanda şahıs mülkiyetleri (136 adet parselin 83 adedi şahıs, %61) ile beraber özel vakıf, özel ve kamu hisseli, vakıflar idaresi, Fatih Belediyesi, İBB, kamu ve hazine mülkiyetlerinde parseller (53 adet-%38) bulunmaktadır. Şahıs mülkiyeti dışındaki kamusal mülkiyetlerin alanda bu derece yoğun bulunması, yapılacak projelerin hayata geçirilmesinde hızlandırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Fatih Belediyesi'nin kentsel yenileme programları arasında yer alan “Yedikule Gazhane Yenileme Projesi” bu yaklaşımla İBB mülkiyetinde olan Gazhane ve Yedikule Hayvan Barınakları'nın bulunduğu kısım ile kamu mülkiyetinde olan TCDD Bölgesi'ni içeren alanda gerçekleştirilecektir. Böylelikle Yedikule Gazhane Yenileme Projesi'nde mülkiyet durumundan kaynaklanan sorunların çözümleri kolaylıkla sağlanabilecek ve projenin uygulanma süreci hızlanacaktır.

	İBRAHİM MEVKİİ																	
	Ada No	Parsel No	Büyüklik (m2)	Mülkiyet	Tescil Durumu	Kullanımı	Ada No	Parsel No	Büyüklik (m2)	Mülkiyet	Tescil Durumu	Kullanımı	Ada No	Parsel No	Büyüklik (m2)	Mülkiyet	Tescil Durumu	Kullanımı
	1165	1	290,71	Şahıs	T. yok	Konut	1265	9	64,58	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan	1266	10	45,72	Şahıs	T. yok	Konut
		2	1037,04	Şahıs	T. var	Konut		10	66,72	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		11	104,37	Şahıs	T. Öneri	Konut
		3	155,88	Şahıs	T. var	Konut		12	510,68	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		12	83,48	Şahıs	T. yok	Konut
		4	169,04	Şahıs	T. var	Konut		13	14,30	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		13	36,03	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret
		5	217,29	Şahıs	T. var	Konut		15	32,01	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		14	69,93	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret
		6	341,71	Şahıs	T. yok	Konut		16	143,48	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		15	166,48	Şahıs	T. yok	Ticaret
		7	108,57	Şahıs	T. yok	Konut		17	1229,64	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		16	24,19	Şahıs	T. yok	Ticaret
		8	618,60	Şahıs	T. var	Konut		18	19983,15	Hazine	T. var	Anıt eser		17	65,60	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret
		9	356,70	Şahıs	T. var	Konut		19	205,38	Şahıs	T. var	Konut		18	34,62	Şahıs	T. yok	Ticaret
		10	96,31	Şahıs	T. yok	Konut		20	201,23	Şahıs	T. var	Konut		19	22,55	Şahıs	T. yok	Konut
		11	438,09	Şahıs	T. yok	Konut		21	1157,38	İBB	T. yok	Boş		20	25,57	Şahıs	T. yok	Konut
		13	291,77	Şahıs	T. yok	Konut		22	466,18	Şahıs	T. Öneri	Boş		21	101,95	Şahıs	T. yok	Konut
		14	121,33	Şahıs	T. yok	Konut		23	42,46	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		22	519,28	Özel Vakıf	T. var	Anıt eser
		15	122,33	Şahıs	T. yok	Konut		24	42,26	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		23	5,55	İBB	T. var	Anıt eser
		16	405,30	Özel Vakıf	T. var	Dini yapı		25	44,75	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		24	63,84	Şahıs	T. var	Konut+Ticaret
		17	182,67	Özel Vakıf	T. yok	Dini yapı		26	81,82	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		25	76,45	Şahıs	T. var	Konut+Ticaret
		18	85,67	Şahıs	T. yok	Konut		27	98,93	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		26	25,63	Şahıs	T. yok	Ticaret
		19	76,39	Şahıs	T. yok	Konut								27	108,75	Şahıs	T. yok	Ticaret
	1265	1	2080,01	Şahıs	T. yok	Boş	1266	1	3239,56	Hazine	T. yok	Yeşil-Hizmet Alanı	1256	4	1618,05	Şahıs	T. yok	Belediye Hiz.Al.
		2	233,30	Şahıs	T. yok	Boş		2	99,32	İBB	T. var	Boş		5	1331,06	Şahıs	T. yok	İmalat
		3	305,30	Şahıs	T. yok	Boş		3	99,60	Şahıs	T. var	Konut+Ticaret		8-9	2396,81	İBB	T. var	Anıt eser
		4	74,65	Şahıs	T. yok	Boş		4	71,42	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret		11	75760,50	İBB	T. var	Kentsel Altyapı
		5	60,15	Şahıs	T. yok	Boş		5	56,98	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret	1287	1	4524,77	Özel Vakıf	T. var	Dini Tesis
		6	128,31	Şahıs	T. yok	Boş		6	62,86	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret		2	943,43	Özel Vakıf	T. var	Dini Tesis
		7	218,38	İBB	T. var	Anıt eser		7	79,30	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret	2134	7	146979,24	Kamu	T. yok	Yeşil Alan
		8	131,43	İBB	T. var	Anıt eser		8	82,39	Şahıs	T. var	Konut+Ticaret	2384	1	79900,24	Kamu	T. var	TCDD

Şekil 5.25 : Yedikule Mahallesi İbrahor Mevkii'nde 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilen parsellerin analizi.
(Yenileme alanı ilan edilen parseller ile fiziksel mekana ilişkin analizler biraraya getirilerek oluşturulmuştur)

HACİ EVHATTIN MEVKİİ	Ada No	Parsel No	Büyükölük (m2)	Mülkiyet	Tescil Durumu	Kullanımı	Ada No	Parsel No	Büyükölük (m2)	Mülkiyet	Tescil Durumu	Kullanımı	Ada No	Parsel No	Büyükölük (m2)	Mülkiyet	Tescil Durumu	Kullanımı
1166	1166	1	20,02	Fatih Bel.	T. yok	Boş	1166	14	246,72	Şahıs	T. yok	Konut	1166	28	96,44	Özel Vakıf	T. var	Boş
		2	21,73	Fatih Bel.	T. yok	Boş		15	197,12	Şahıs	T. yok	Konut		29	140,39	Vakıflar İdaresi	T. öneri	Konut
		3	18133,35	Özel Kamu hisseli	T. yok	Boş		16	97,12	Şahıs	T. yok	Konut		30	8747,12	Şahıs	T. yok	Bostan
		4	10335,10	Özel Kamu hisseli	T. yok	Bostan		17	125,14	Şahıs	T. yok	Konut		31	102,31	Şahıs	T. yok	Bostan
		5	97,98	Şahıs	T. yok	Konut		19	6969,86	Şahıs	T. yok	Yeşil Alan		32	1054,40	Şahıs	T. öneri	Dini tesis
		6	201,96	Şahıs	T. var	Konut		20	133,74	İBB	T. yok	Yeşil Alan		33	9804,0i3	Şahıs	T. yok	Otopark
		7	110,07	Şahıs	T. var	Konut		21	87,23	İBB	T. yok	Boş		34	86,39	Özel Kamu hisseli	T. yok	Yol alanı
		8	111,94	Şahıs	T. var	Konut		22	84,37	Şahıs	T. yok	Konut		35	3966,06	Özel Kamu hisseli	T. var	Anıt Eser
		9	106,39	Özel Kamu hisseli	T. var	Konut		23	126,21	Şahıs	T. yok	Konut		37	83,92	Şahıs	T. yok	Konut
		10	105,90	Şahıs	T. var	Konut		24	183,34	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan		38	103,46	Şahıs	T. yok	Konut
		11	344,78	Şahıs	T. var	Konut		25	50,03	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan						
		12	643,70	Şahıs	T. yok	Boş		26	88,19	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan						
		13	1043,17	Özel Vakıf	T. yok	Dini Tesis		27	96,17	Fatih Bel.	T. yok	Yeşil Alan						
2454	2454	1	82,34	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret	2454	11	132,41	Şahıs	T. var	Ticaret	2454	23	7701,01	Şahıs	T. yok	Bostan
		2	71,30	Şahıs	T. yok	Ticaret		12	68,74	Şahıs	T. var	Ticaret		35	8660,09	Özel Vakıf	T. öneri	Bostan
		3	111,88	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret		13	70,07	Şahıs	T. var	Ticaret		86	258,57	Şahıs	T. yok	Ticaret
		4	90,40	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret		14	57,94	Şahıs	T. var	Konut+Ticaret		93	260,62	Şahıs	T. yok	Ticaret
		5	186,53	Şahıs	T. yok	Boş		15	208,23	Hazine	T. var	Ticaret		95	8807,98	Şahıs	T. yok	İnşaat
		6	39,72	Şahıs	T. yok	Ticaret		17	147,51	Şahıs	T. yok	Konut						
		7	46,57	Şahıs	T. yok	Konut+Ticaret		21	83,03	İBB	T. yok	Boş						
		10	98,02	Şahıs	T. var	Konut+Ticaret		22	68,22	İBB	T. yok	Boş						

Şekil 5.26 : Yedikule Mahallesi Hacı Evhattin Mevkii'nde 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilen parsellerin analizi.
(Yenileme alanı ilan edilen parseller ile fiziksel mekana ilişkin analizler biraraya getirilerek oluşturulmuştur)

Konuya tarihi çevre açısından bakıldığında İstanbul'daki diğer uygulamalarda yaşanan yanlış süreçleri Yedikule'nin de yaşanabileceği görülmektedir. Bugün yenileme alanlarında bulunan 44 tescilli yada tescili önerilen parselin 22 adedi şahıs mülkiyetinde bulunmakta ve fiziki, sosyal ve ekonomik açıdan köhneme sürecini yaşamaktadır. Bu nedenle günümüzde yerel yönetimlerin uygulamalarda izledikleri yaklaşımlar Yedikule için de gerçekleştirilirse, yenileme alanlarında yaşayanlardan başlamak üzere, mahallenin geneline yayılacak olan sosyal değişim sürecinin gerçekleşeceği kesin olarak söylenebilir.

Sonuçta mahallenin büyük bir bölümünü oluşturan yenileme alanları, gelecek dönemlerde Yedikule Mahallesi'nin ciddi bir dönüşüm sürecine gireceğinin kesin kanıtıdır. Bu noktada henüz alanda onaylanmış bir yenileme sürecinin olmayışı, bugün bütün dünyada kabul gören ve uygulanmaya çalışılan sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarının gerçekleştirilmesi için bir fırsattır. Böylelikle alanın sahip olduğu doğal, sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin korunması ve geliştirilmesinin yanında doğal kaynaklara en az zarar veren kentsel çevrelerin yaratılması sağlanacaktır.

5.4 Bölüm Değerlendirmesi

Çalışma alanı olarak belirlenen Yedikule Mahallesi'nin sürdürülebilir kentsel yenileme kapsamında değerlendirilmesi için yapılan analiz çalışmaları ile, alanın tarihi, sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel değerlerini belirlenmiştir.

Tarihi süreç içerisinde yapılan değerlendirmeler, Yedikule'nin önemini ve sahip olduğu kültürel geçmişi net bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, Yedikule'de ilk yerleşimlerin Bizans dönemi ile oluşmaya başladığı, kentin din, sanat ve politik hayatında önemli roller oynadığını söylemek mümkündür.

Osmanlı'nın işgalinden sonra daha kentsel bir yapıya kavuşan Yedikule, ülkenin farklı kesimlerinden getirilen müslümanların yanı sıra gayrimüslim nüfusu ile farklı kültürleri bir arada barındırmaya başlamıştır. Bu çok kültürlü süreç tarihi çevrenin oluşmasında en önemli etkidir. Ancak 1950'lerden itibaren yaşanan kırsal alanlardan göç ve gayrimüslimlere uygulanan politik süreçler sosyal yapı ile birlikte fiziksel mekan üzerinde de büyük değişimlere neden olmuştur.

Bugün mahalle halen barındırdığı gayrimüslim nüfusu⁴ ile İstanbul'un diğer bölgelerine göre ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber alanın sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler, sosyal yapının özellikleri, çevresel ve ekonomik açıdan öneme sahip bostanları ile Yedikule Mahallesi kentsel yenileme ihtiyacı olup, aynı zamanda sahip olduğu özelliklerin devamlılığının sağlanması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan analiz çalışmaları ile bugün Yedikule Mahallesi'nin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Mahallenin arazi kullanımında çeşitlilik görülmekte, konut alanları dışında kamu kullanıma ait olan alanlar⁵, arazi kullanım şemasında ön plana çıkmaktadır.
- Geçmişten bugüne çevresel ve ekonomik değere sahip olan bostanlıklar, bugün mahallede varlıklarını devam ettirmektedir. Fakat bostanlıkların yenileme alanı olan ilan edilmesi ile yapılaşmış alanlar haline gelmeleri ve vasıflarını yitirmeleri muhtemeldir. Bu durum çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için tehdit oluşturmaktadır.
- Özellikle 1980'lerden itibaren apartmanlaşmanın etkileri Yedikule Mahallesi'nde de gözlemlenmiş tarihi dokunun yok edilerek yüksek katlı ve niteliksiz yapılaşmalar oluşmuştur. Bu durum daha çok Hacı Evhaddin Mevkii'nde gözlemlenirken, İmrahor Mevkii'nde ise tarihi dokunun daha korunmuş olduğu söylenebilir.
- Yerel ve merkezi yönetimin alan ve yakın çevresi için planladığı projeler⁶ henüz tamamlanmadan mahallede yapılan inşaat çalışmaları ve gayrimenkül projeleri alanda oluşacak kentsel değişime dair sinyalleri vermektedir.

⁴ Yedikule Mahallesi muhtarı Ali KÜPÜCÜ'den alınan bilgilere göre mahalle nüfusun %30'luk kısmı gayrimüslim halktan oluşmaktadır (EK A.3)

⁵ Kamu kullanıma ait alanlar TCDD, otoparklar, sosyal ve kültürel tesis alanları (Yedikule Hisarı dahil), dini tesis alanları (kiliseler, camiler vb.), eğitim alanları (yükseköğretim, ilköğretim, ortaöğretim alanları, yurt alanları), huzurevi, sağlık tesisi alanları, yönetim birimleri, belediye hizmet alanları, Yedikule Gazhane Bölgesi ve Yedikule Hayvan Barınağı'nın olduğu kısımları kapsamakta, kamusal kullanımların olduğu alanları içermektedir.

⁶ Marmaray, Kazlıçeşme Kruvazer Limanı ve Yedikule Gazhane Yenileme Projesi'nden bahsedilmektedir.

- Alanda 1978 yılında tescillenmiş olan tarihi ve kültürel değerlerin %75 oranında varlıklarını devam ettirmesi, tarihi çevre koruma yaklaşımlarının önemini ortaya koymaktadır.
- Alanda tarihi nitelikli binaların bir kısmı restore edilerek yenilenmiş ve etkin şekilde kullanılmaktadır. Bu durum alandaki yenileme çalışmalarının bireysel olanaklar ile gerçekleştirildiğini göstermenin yanında diğer kullanıcılar için farkındalık yaratmaktadır.
- Mülkiyet dokusunda çeşitlilik gözlemlenmekte, özellikle yenileme alanlarında şahıs mülkiyet dışındaki parsellerin mülkiyetleri kamusal kurumlara ait olduğu görülmektedir. Bu durum planlanan projelerin uygulanmasında hızlandırıcı bir unsur olup, kamusal alanlardaki değişimler, mahalle için bayrak (flagship) proje niteliği taşıyacak ve kentsel yenileme sürecinin ateşleyicisi olacaktır.
- Yedikule Mahallesi yapısal ölçekte, binaların büyük oranda kötü durumda olması nedeniyle başta deprem olmak üzere, afetlere karşı dayanıksız ve risk altındadır. Bu durum alanda yaşayan yüksek nüfus yoğunluğu için ciddi bir tehdit oluşturmakta, kentsel yenileme gerçekleştirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.
- Sosyal yapıdaki çeşitlilik alan için önemli niteliklerden biridir. Gayrimüslimlerin dışında, gerçek Yedikuleliler ile kırsal alandan göç ile gelenlerin oluşturduğu sosyal doku arasında çekişmeler yaşanmaktadır. Hatta göç ile gelen kesimin mahallede yoğunlukla bulunması, yerli halk üzerinde baskılar yaratmakta ve gerçek mahallelinin alanı terk etmesine neden olmaktadır.
- Kırsal alanlardan göç ile mahalleye gelenler, çok çocuklu kalabalık ailelerden oluşmakta, düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip bir niteliği barındırmaktadır. Bu durum gerçek Yedikulelilerin en çok yakındığı, komşuluk ilişkilerinin kötülüğü, sokakların gürültülü olması ve güvenlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca yapılan değerlendirmeler, Fatih Belediyesi'nin gerekli sosyal ve fiziki hizmetleri mahalleye dengeli olarak sağlamadığını sonucunu vermektedir.

- Mahallede yaşanan tüm çekişmelere ve olumsuzluklara rağmen, halk mahallede yaşamaktan memnuniyet duymaktakta, kendilerini buraya ait hissetmekte ve mahalleyi terk etmek istememektedir. Bu nokta, ileride gerçekleşecek kentsel yenileme sürecinde mülkiyet ve yaşam hakkına sahip çıkılması, katılım süreçlerinde etkinliğin sağlanması konuları için oldukça önemlidir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında Yedikule Mahallesi'nde kentsel yenileme sürecinin yaşanması gerektiği ve ileriki dönemlerde ciddi boyutlarda yaşanacağı net olarak söylenebilir. Bu bağlamda, kentsel yenileme çalışmalarının sürdürülebilirlik perspektifinde oluşturulması, alanın sahip olduğu tarihi, sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel değerlerin korumasının yanında alanın dengeli gelişmesini sağlayacak, sağlıklı ve doğaya en az zarar veren kentsel dokuların yaratılmasını mümkün kılacaktır.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu tez kapsamında çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'nde fiziksel, mekansal, sosyo-ekonomik ve çevresel açıdan yapılan tespitler, sürdürülebilir kentsel yenilemenin temel gereklilikleri olan sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş ve çalışma alanı 2 farklı alternatif açısından ele alınmıştır.. Bu alternatifler;

- Alan yönetim yetkisini elinde bulunduran Fatih Belediyesi'nin ve merkezi yönetimin bugün etkin bir şekilde kullandığı kentsel yenilemeye ilişkin politika ve yaklaşımlarını bu alanda da uygulanması durumu,
- Alanda farklı bir yenileme modeli oluşturulması gerekliliğinden yola çıkarak, sürdürülebilir kentsel yenilemenin uygulanması durumu,

olarak sınıflandırılmıştır.

A. Mevcut politika ve uygulamaların Yedikule Mahallesi'nde uygulanması

durumu: İstanbul'daki kentsel yenileme uygulamalarında da değinildiği üzere, Fatih ve Beyoğlu gibi tarihi dokunun yoğun olarak içinde barındırdığı alanlarda yapılan yenileme uygulamalarının, alanlarının gerçek kullanıcılarına hiçbir şekilde hitap etmediği net bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda kentsel yenilemenin, bir rant aracı olarak görülerek, yenileme alanlarında yaşayanların, yaşadıkları bölgeden zorunlu olarak çıkarılması ya da terk ettirilmeye zorlanması yönünde yapılan uygulamalar, alanların sadece fiziksel ve mekansal olarak iyileştirilmesini sağlamakta, köhnemenin temel sorunlarına çözüm getirememekte ve sadece sorunları kentin diğer bölgelerine taşımaktadır.

Bu noktada Yedikule Mahallesi için bugün resmîlik kazanmış ve uygulamaya geçirilmiş bir kentsel yenileme/dönüşüm projesi bulunmamasına rağmen alanın sahip olduğu nitelikler ve alana dönük alınan üst ölçekli kararlar, yakın gelecekte Tarlabası, Sulukule, Yenikapı Bölgeleri'nde yapılan yaklaşımların Yedikule'de de gerçekleştirilmesini olası kılmaktadır.

Yedikule Mahallesi'nde kentsel yenilemenin gerçekleşmesini sağlayacak nitelik ve kararlar öyle özetlenebilir.

- 5366 sayılı kanun çerçevesinde 2006 yılında Karasurları iç bölgesi, TCDD Alanı, Yedikule Gazhane Bölgesi, Yedikule Hayvan Barınakları'nın olduğu bölge ve sahil şeridini de kapsayan alanların yenileme alanı olarak ilan edilmesi,
- Çalışmaları halen devam eden Marmaray Projesi ile, Tarihi Yarımada boyunca yapılacak yeraltı tünellerinin, zemin altına girme noktasının Yedikule olması, bu bağlamda TCDD Yedikule İstasyonu'nun işlevini kaybedecek olması,
- Marmaray Projesi'nin yaratacağı etkiler ve çekim ile kentsel çevrede oluşacak kentsel değişimler,
- 5366 sayılı kanun ve Marmaray çerçevesinde atıl duruma girecek olan TCDD Alanı'nın Yedikule Gazhane Bölgesi ile bütünleştirilerek yapılması planlanan *Yedikule Gazhane Yenileme Projesi* ile otel, kültür kompleksi gibi hedeflerin alana yeni fonksiyonlar kazandırılması ve kentsel mekan üzerinde oluşacağı etkiler,
- Kazlıçeşme'de dericilerin 1993 yılında taşınmasından sonra atıl duruma düşen, Kazlıçeşme Bölgesi ve sahil kısımları da kapsayacak bölgede yapılması planlanan *Kazlıçeşme Kruvazer Limanı Projesi* ile yaşanacak değişim ve değer artışının, alanın yakın noktasında bulunan Yedikule Mahallesi'ni de etkileyerek oluşturacağı değişim süreci,
- Mahallenin yapısal nitelikleri açısından, oldukça olumsuz yanlarının bulunması, sağlıksız yapı stoğuna bağlı olarak alandaki binaların %29,73'lük bölümünün kötü durumda olmasının yanında %49,082'lik kısmın oluşturan orta durumdaki binaların da aslında iyi koşulları barındırmaması. Mevkiilere göre bir değerlendirme yapıldığında ise;
 - Hacı Evhattin Mevkii'nde yüksek yoğunluklu, niteliksiz ve sağlıksız bir yapılaşmanın yoğun olarak bulunması,
 - İmrahor Mevkii'nde ise tarihi nitelikli yapılardan kaynaklanan eskime ve köhnemenin hakim oluşu,

- Mahallenin sosyal profilin genel olarak Doğu kesimlerden gelen, çok çocuklu, eğitim düzeyleri düşük ve düşük-orta ya da düşük gelir grubuna ait kişilerden oluşması ve bugün bu kişilerin İstanbul'daki diğer uygulamalarda gerçekleştirildiği üzere yerlerinden edilebilirliklerinin yüksek oluşu,

olarak sıralanabilir. Mahallenin taşıdığı bu nitelikler ve üst ölçek kararlar, bugün aslında mahallede yaşanacak değişimin sinyallerini vermektedir. Özellikle Hacı Evhattin Mevkii'nde yapılmış olan kapalı konut siteleri ve inşaat halindeki gayrimenkul projeleri alandaki değişimin ilk öncüleri niteliğindedirler. Bununla beraber yine Hacı Evhattin Mevkii'nde bina ölçeğinde yapılmış olan iyileştirmeler de gözlemlenmektedir. İyi durumdaki binaların Hacı Evhattin Bölgesi'nde %14.58, İmrahor Mevkii'nde ise %10.85 oranında olması bu durumun sayısal bir göstergesidir (Çizelge 5.7)

Sonuç olarak, merkezi yönetimler ve belediyeler tarafından uygulanan mevcut kentsel yenileme yaklaşımları Yedikule Mahallesi içinde uygulanması durumunda ve alanda ilk sinyallerini veren kentsel yenilenme sürecinin devamlılığı halinde alanın birçok niteliğini yitireceği açık bir şekilde görülmektedir. Bu noktada Yedikule Mahallesi'nde kaybedilecek değerler şöyle sıralanabilir;

- Yenileme alanı olarak belirlenen alanların büyük oranda bostanlıklardan oluşması nedeniyle, tarihsel süreçte önemli bir yere sahip olan suriçi bostanları yok olacaktır. Bölge hem ekonomik hem de çevresel yönden bir değerini kaybedecektir.
- Yenileme alanları içerisinde tarihi nitelikli kentsel dokunun bulunması nedeniyle, bugün uygulanan yaklaşımların tekrarlanması halinde, alandaki tarihi çevreye büyük oranda zarar görecektir ve tarihi niteliğini kaybedecektir.
- Sosyal dokuya yönelik olarak mahallede bugün yaşanan göçle gelen kesimin gerçek Yedikuleli'leri yerinden etmesi niteliğinde gözüken toplumsal yeniden yapılanma sürecinin, önümüzdeki yıllar için şekil değiştirerek, orta ve üst gelir düzeyindekilerin, bugünkü mahalle kullanıcının yerini almaları ile soylulaştırma süreci gerçekleşecek ve alan kullanıcıları tamamen değişecektir.

- Yine mahallede oluşacak bu ekonomik değer artışından ve yeni ekonomik faaliyetlerden, mahallenin bugünkü kullanıcıları fayda sağlayamayacak, rant kavramının da etkisi ile alandan sadece belirli kişiler, gruplar, kurum ve kuruluşları yarar sağlayacaktır.

Böylelikle ülkemizde etkin olan mevcut politika, uygulamalar ve trendlerin devamlılığı halinde Yedikule Mahallesi'nde sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan hiçbir şekilde sürdürülebilirliğin sağlanamayacağı, alandaki değişim sürecinin sürdürülebilir kentsel yenileme bağlamında değerlendirilemeyeceği açık bir şekilde görülmektedir. Bu duruma karşın;

- Henüz planlanan projelerin aktif bir şekilde uygulamaya geçirilmiş olmaması,
- Alana dair resmîlik kazanmış bir yenileme projesinin bulunmayışı,
- Alanın taşıdığı sosyal, ekonomik ve çevresel değerler,

Yedikule Mahallesi'nde sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarının uygulanabilirliği şansını halen taşıdığını, gerçekleştirilebileceği bir yer olması şansını henüz kaybetmediği söylenebilir.

B. Sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarının Yedikule Mahallesi'nde uygulanması durumu: Roberts (2000), kentsel yenilemeyi, kente dair problemlerin çözümünü sağlayan, değişmekte olan ya da değişime maruz kalması muhtemel olan alanların ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel açıdan bulundukları duruma kalıcı bir çözüm bulmayı hedefleyen geniş çaplı bütünleşmiş vizyon ve eylem olarak tanımlamış ve kentsel yenilemeyi sürdürülebilirlik perspektifinde değerlendirmiştir. Bu noktada Roberts'in tanımlamasında değinilen “değişmekte olan ya da değişime maruz kalması muhtemel olan alanlar” ifadesi Yedikule Mahallesi ile birebir örtüşmektedir. Çünkü Yedikule Mahallesi'de bir önceki bölümde detaylı olarak ifade edildiği gibi değişmekte olan ya da değişime maruz kalması muhtemel bir alandır.

Bu noktada, Yedikule Mahallesi'nde mevcutta yaşanan ve gelecekte gerçekleşecek olan değişim sürecinin sürdürülebilirlik perspektifinde yönetilmesi ve yönlendirilmesi, alanın sahip olduğu değerlerin devamlılığı için oldukça önem teşkil etmektedir. Yedikule Mahallesi'nde sürdürülebilirliğin sağlanması gereken değerler;

- Tarihsel süreçte, hem bölge için hem de Tarihi Yarımada ve İstanbul için önemli bir yere sahip olan, tarımsal üretimin yoğun bir şekilde yapılmasının yanında, çevresel değerlere de sahip bostanlıklar,
- Tarihi dokunun etkilerinin yoğun olarak bulunmasından kaynaklanan anıtsal yapılar, sivil mimari örnekleri, tarihi karakter taşıyan sanayi yapıları ve anıt eserler,
- İstanbul geneline bakıldığında önemli olabilecek miktardaki gayrimüslim halkın (mahalle nüfusunun %30 oranda) bölgede ikamet ediyor olması,
- Gerçek Yedikulelilerin alanda yaşıyor olmaları ve mahallelerine duydukları aidiyet duygusu,
- Mahalle içindeki kültürel dokunu (yakın komşuluk ilişkileri, mahallede insanların birlerini tanıyor olması vs.) az miktarda da olsa halen yaşamaya devam etmesi,

olarak sıralanabilir. Metropoliten bir kent içinde bulunmasına rağmen, gerçek bir “mahalle” kavramını içinde barındıran Yedikule’nin gerçekleşen ya da gerçekleşek olan kentsel değişim sürecinde “mahalle olma” özelliğini kaybetmemesi, alanda sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanmasındaki temel noktayı oluşturmaktadır. Ayrıca alanın bugün sahip olduğu niteliklerin, sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımlarını uygulanabilirliği için olumlu yanları içermektedir.

Yedikule Mahallesi’nde sürdürülebilir kentsel yenilemenin gerçekleşmesini sağlayabilecek özellikler şöyle sıralanabilir;

- Alanda ikamet edenlerin, mahalleye karşı büyük oranda aidiyet duygusu beslemeleri, şikayetleri olmasına rağmen, mahalleden gitme düşüncelerinin olmayışı, yenileme çalışmalarındaki katılım sürecini olumlu yönde etkileyecektir.
- Bazı bölgelerde tarihi nitelikli yapıların, kendi kaderlerine bırakılıp, yok olma sürecine girmesi engellenerek, restore edilip iyileştirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılması, mahallede tarihi çevrenin korumasına karşı bir duyarlılık olduğunun göstergesidir.

- 1980'lerden sonraki süreçte yapılmış apartmanlaşma ile oluşan yapıların niteliksizliği, kullanıcıların da yaşadıkları yapılardan özellikle fiziksel ve büyüklük kriterleri açısından şikayetçi olmaları ve yapıların yenilenmeleri gerekliliği doğurmakta ve halkın yenileme faaliyetlerine sıcak bakılmasını sağlamaktadır.
- Bostanlık alanların bugün etkinli olarak kullanılması ve ekonomik bir getiri sağlaması, bu alanların devamlılıklarının sağlanması gerektiğinin en önemli göstergesidir.

Bu bağlamda, alanın sürdürülebilir kentsel yenileme çerçevesinde bir yaklaşımla yenilenmesinin sağlanması hem uygulanabilir bir yöntem olarak karşımıza çıkmakta hem de günümüzde kentsel problemlerin çözüm yolu olarak görülen sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin oluşturulmasını sağlayacaktır.

Yedikule Mahallesi'nde sürdürülebilir kentsel yenilemenin sağlanması için yapılması gerekenler;

Sosyal sürdürülebilirlik açısından;

- Sosyal gelişmenin sağlanması için,
 - Eğitim düzeyinin yükseltilmesi (okuma-yazma kurslarının açılması, üniversite adaylarına yönelik destekleyici eğitimler, ilkökul ve lise öğrencilerinin eğitime özendirilmesi vb.),
 - Kadınlara ve gençlere yönelik yeni faaliyet alanlarının oluşturulması (meslek edindirme kursları, spor ve kültürel faaliyet alanları vb.).
- Tarihi ve kültürel kimliğin devamlılığının sağlanması için;
 - Tarihi karaktere sahip fakat kötü durumda olan yapıların, yenilenmesi ve iyileştirilmesi için maddi imkanların oluşturulması ve binaların iyileştirilmesi yönünde teşviklerin yapılması (uzun vadeli kredi seçenekleri, hibelerin kullanılması vs.),
 - Yerel özelliklere yönelik tasarımların geliştirilmesine dair özendiriciliklerin ve teşviklerin sağlanması ve bu yönde mimari yaklaşımların geliştirilmesi.
- İnsan ve kent kaynaklarının yönetiminde yapılması gerekenler;

- Alanın gerçek sahiplerinin (Yedikuleliler'in) alanda yaşamalarını sağlayacak alternatiflerin üretilmesi,
- Alan bütününde nüfusun ihtiyacı olan kentsel donatıların belirlenmesi, kentsel yenilemeler ile fiziksel mekandaki eksikliklerin de giderilmesi (özellikle aktif yeşil alanların arttırılması, çocuk oyun alanları, spor alanları, sağlık merkezleri vs.),
- Alanda soylulaştırma sürecinin önlenmesine yönelik stratejilerin önceden belirlenmesi, yenileme projelerin yerel halkında içinde etkin bulunacağı şekilde kurgulanması ve bu doğrultuda uygulamaların gerçekleştirilmesi.
- Katılımın sağlanması için;
 - Alanda yaşayanların temel alındığı yenileme yaklaşımlarının ve projelerin geliştirilmesi,
 - Yapılması planlananların mahalle halkı ile birlikte kararlaştırılması, sürece dair bilgilendirme ve değerlendirme toplantılarının açık ve şeffaf bir ortamda gerçekleştirilmesi,
 - Farklı sektörlerin (gayrimenkul yatırım şirketleri, inşaat firmaları vb.) özellikle uygulama sürecinde katılımlarının desteklenmesi fakat kentsel rantın ön planda tutulmamasını sağlayacak şekilde, mahalle halkı ile özel sektör arasındaki dengenin iyi kurgulanması ve oluşturulması,

konuları çerçevesinde bir kentsel yenileme şeması oluşturulmalıdır.

Ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması açısından;

- Kaybolmaya yüz tutmuş kentsel ekonomilerin tekrardan canlandırılmasının sağlanması (niteliğini kaybetmiş bostanlıkların iyileştirilerek, ekonomik faaliyet haline dönüştürülmesi, meşhur Yedikule marulunun canlandırılması ve pazarlanması vs.)
- Oluşturulacak yeni ekonomik faaliyetlerinde, mahalle halkının faydalanması ve istihdam edilmesi,

- Kentsel yenileme ile oluşacak değer artışının, mahalle halkına geri dönüşün sağlanması, elde edilen faynın eşit bir şekilde dağıtılması
- Başta deprem olmak üzere, afet yönetimi ve zarar azaltımı planlamasının yapılması ve uygulanması (mahalle düzeyinde afet programlarının hazırlanması, başta kentsel donatılar olmak üzere sağlıklı durumdaki yapı stoğunun iyileştirilmesi)

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından;

- Arazi kullanım kararlarının sürdürülebilirlik kriterleri doğrultusunda verilmesi. Bu noktada;
 - Yeşil alanların arttırılması, devamlılığının sağlanması ve niteliğinin iyileştirilmesi,
 - Mahalle içinde yapı ve nüfus yoğunluğunun, dengeli ve taşıma kapasitesine uygun bir şekilde oluşturulması,
 - Terkedilmiş ve kullanılmayan alanların en doğru şekilde yeniden değerlendirilmesi,
 - Sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin; akıllı ulaşım sistemleri, yeşil dalga sistemleri, motorlu taşıt kullanımının minimize edilmesi, bisiklet ve yaya temelli ulaşım ağlarının oluşturulması,
- Doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve sağlıklı kentsel çevrenin oluşturulması için ise;
 - Hem yapısal ölçekte hem de yerleşim ölçeğinde enerji verimliliğinin sağlanması. Bu amaçla, yapısal ölçekte yenilenecek alanlarda, yapıların yönlenme ve yerleşim planı şemasının oluşturulması, yapısal kompakt formların kullanılarak yayılmaların engellenmesi, mimari planlamalar ile ısı kayıplarının minimize edilmesi, yenilenebilir ve sürdürülebilir malzeme kullanımı ve çevreye en az zarar verecek inşaat yöntemlerinin kullanılması,
 - Başta bostanlar olmak üzere, ekolojik değere sahip alanların ivedilikle korunması, geçmişten günümüze çevresel değere sahip fakat bozulmuş veya yok olmaya yüz tutmuş alanların rehabilite ederek tekrar kazandırılması,

- Hem yapısal hem de yerleşim ölçeğinde başta katı atık olmak üzere atık toplama ve bertaraf sistemlerinin oluşturularak, geri dönüşümün maksimiz edilmesi,
- Yerel düzeyde etkin çevresel yönetim programlarının oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir.

Yedikule Mahallesi gibi tarihi, kültürel, ekonomik ve çevresel değerleri yoğun olarak bünyesinde bulunduran alanlarda gerçekleştirilecek yenileme çalışmalarının sürdürülebilirlik bağlamıyla oluşturulması, öncelikle alanların ekonomik olarak gelişmesini sağlayacak, bu durum beraberinde sosyal gelişmeyi ve çevresel değerlere olan duyarlılık düzeyini de getirecektir ve alanların tekrardan köhneme sürecine girmesine engel olacaktır. Fakat burada üzerinde önemle durulması gereken nokta yönetim boyutunu olup, yerel ve merkezi yönetimlerin sürdürülebilirlik perspektifi kazanması, yaptıkları uygulamalarda ve çalışmalarda sürdürülebilirliği temelindeki yaklaşımları benimsemeleridir.

Sonuç olarak, son yüzyılda dünyada ciddi düzeyde yaşanan ekolojik kayıplar ve bunların insan yaşamı üzerindeki etkileri, kentsel mekanlarda sürdürülebilirlik olgusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda hastalıklı kent dokularının tedavi yöntemi olan kentsel yenileme çalışmalarında da ana hedef sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulması olmalı, sadece doğal kaynakların korunması temelindeki çevresel boyut açısından değil, sosyal ve ekonomik boyutlarında bütünleştirildiği bir yaklaşım izlenmelidir. Bu doğrultuda dünyada II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan kentsel yenileme süreçlerinin doğurduğu sonuçlar ve alınan dersler, kentsel yenilemenin sürdürülebilirlik perspektifinde gerçekleştirilmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir.

Bugün dünyanın farklı noktalarında yapılan uygulamalar, sürdürülebilir kentsel yenilemenin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarının birarada düşünülerek, gerçekleştirilebileceğini açıkça göstermektedir. Fakat sürdürülebilir kentsel yenileme olgusu Türkiye için değerlendirildiğinde endişe verici bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bugün Türkiye'deki kentsel yenileme uygulamaları, dünyada 1960-1970'lerde uygulanan, alanların tamamen yıkılıp yerel karaktere uygun olmayan yeni kentsel mekanlar yaratılması (buldozer) yaklaşımları temelinde şekillenen ve sadece fiziksel mekanın yenilenmesini hedefleyen uygulamalardır. (Şekil 4.26).

Ülkemizde merkezi ve yerel yönetimlerin sadece fiziksel mekanın yenilenmesi doğrultusunda gerçekleştirdikleri kentsel yenileme uygulamaları, aslında kent içindeki değerli arazilerin, kentsel rant elde etme çerçevesinde yeniden ele alınmasından ibarettir. Burada asıl amaç, kentsel yenileme alanlarının, gerçek kullanıcıları dışındaki gruplara pazarlanması, yüksek arazi değerlerine sahip alanlarda yaşayan orta ve düşük gelirli grubun yerinden edilerek, yüksek gelir gruba yönelik yaşam alanlarının sağlanmasıdır.

Böylesi bir süreç, yapılan uygulamalarda da görüldüğü üzere, hastalıklı kentsel mekanlardaki sorunları çözmek yerine, mekansal olarak kentin başka noktalarına taşınmasından öteye gidememektedir. Tüm bu yanlış ve eksik noktaların çözümü olarak yapılması gereken ilk adım, ülkemizdeki merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin, “sürdürülebilir gelişme” yaklaşımlarını benimsemesi, karar alma ve uygulama süreçlerini sürdürülebilirlik perspektifinde şekillendirmesidir.

Sürdürülebilir gelişmenin bir uygulama metodu olan sürdürülebilir kentsel yenilenmenin sağlanması ile de kentsel problemlerin tamamen çözümlendiği, yaşam kalitesi yüksek kentsel mekanların oluşturulması sağlanabilir. Bu nedenle kentsel yenileme çalışmalarında sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik birarada düşünülerek uygulamalar şekillendirilmelidir.

Son olarak, üzerinde önemle durulması gereken diğer bir husus ise, yenilenecek alanların tümü için tek bir metodun uygulanması yerine, alanlar özelinde stratejilerin belirlenmesi gerekliliğidir. Bu bağlamda kentsel yenileme çalışmalarının yöntemleri sadece yasal araçlar ile tariflenmemeli, alanların kendi özellikleri doğrultusunda oluşturulacak modeller de yasal mevzuat kadar etkin ve etkili bir şekilde uygulanmalıdır. Böylece, yenilenecek alanlar için belirlenecek stratejiler daha etkin bir biçimde hayata geçirilecektir.

KAYNAKLAR

- Arın C.**, 2003. Berlin-IBA Deneyimi, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, YTÜ, İstanbul, 11-13 Haziran.
- Ayrancı, İ.**, 2007. Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baransü, B.**, 1989. *Şehir Yenileme*, Reyo Basımevi, İstanbul.
- Brown. D.**, 1999. Using Person-Environment Perspectives as a Measure of The Quality of Life in Formal and Informal Settlements: A Case Study from Trinidad, in L. L. Yuan, B. Yuen, C. Low (eds), *Urban Quality of Life: Critical Issues and Options*, School of Building and Real Estate, National University of Singapore, Singapore, p. 169-195.
- Bozdoğan, R.**, 2005: Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* Sayı 50, s. 1011-1028.
- Çahantimur, A.**, 2007. Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, N.**, 2007. Günümüze Kentsel Dinamiklerinin Kentsel Dönüşüme Etkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, Z.**, 1996. *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Chohan A. Y., Ki W. P.**, 2005. Heritage Conservation a Tool for Sustainable Urban Regeneration: A Case Study of Kaohsiung, Tainan, Taiwan, *41st IsoCaRP Congress*, Bilbao, Spain. Retrieved December 12, 2009 from (www.isocarp.net/Data/case_studies/693.pdf)
- Çimen, D.**, 2007. Tarihi Kent Mekanlarının Kültür ve Turizm Eksenli Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma: Kültür Mahallesi Kavramının Örneklerle İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, 1994a. Cilt III: s.13a-36b-c, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, 1994b. Cilt IV: s. 117b-c, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, 199c. Cilt V: s. 12c-13a, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, 1994d. Cilt VII: s. 496c-497a, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, 1994e. Cilt VIII: s. 474c-475a, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Eren Ç., Berk Ö.**, 2001. A Religious Center Without Community...Fener-Balat Experience, in H. Turgut and P. Kellett (eds) *Cultural and Spatial Diversity in the Urban Environment*, YEM Yayın, İstanbul, p. 43-52.
- Ergun, N.**, 2003. Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği, *Tarihi ve Merkezi Semtlerin Dönüşümleri: Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği*, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 20-21 Mayıs.
- Ergun, N.**, 2004: Gentrification in Istanbul, *Cities*, Vol.21, No.5, p.391-405.
- Ergun, N.**, 2005. Şehir Yenileme Ders Notları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
- Ergun, N.**, 2008. Kentsel Yenileme Metodları Ders Notu, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Yenileme Yüksek Lisans Programı, İstanbul
- Gonçalves J. C. S., Duarte D.**, 2008. Environmental Design for Central Urban Areas in Sao Paulo, Brazil, 25th PLEA International Conference Towards Zero Energy Building, Dublin, Ireland, October 22-24. Retrieved January, 10, 2010 from (http://architecture.ucd.ie/Paul/PLEA2008/content/papers/oral/PLEA_FinalPaper_ref_604.pdf).
- Goodsell, F., F.**, 1995. Tarihsel Görünüm, in C. R. Johnson (eds) *İstanbul 1920*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, p. 21-82
- Göksu F.**, 2003. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, YTÜ, İstanbul, 11-13 Haziran
- Gülersoy, Zeren, N.**, 2006. Sit Alanlarında Koruma ve Planlama İlkeleri Ders Notları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
- Gür, E.**, 2009. Historical Urban Center and Changing Housing Market, *ENHR09 Conference in Prague Changing Housing Markets: Integration and Segmentation*, Prague, Czech Republic, June 28-July 7, 2009. Retrieved December, 27, 2009 from (www.soc.cas.cz/download/1056/paper_gur_elmira_W04.pdf).
- Hemphill L., Berry J., McGreal S.**, 2004: An Indicator Based Approach to Measuring Sustainable Urban Regeneration Performance: Part 1, Conceptual Foundations and Methodological Framework, *Urban Studies* Vol.1/4 p. 725-755.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Müdürlüğü**, 2003a. *Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) 1/5.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu*, Cilt I ve Cilt II, İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Müdürlüğü**, 2003b. *Fatih 1/1.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu*, İstanbul.
- Johnson C. R.**, 1995. *İstanbul 1920*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

- Jowsey E., Kellett J.,** 1996. Sustainability and Methodologies of Environmental Assessment for Cities, in C. Pugh (eds) *Sustainability, the Environment and Urbanization*, Earthscan Publications, London, p.197-227.
- Kasımoğlu, U.,** 2010. Kentsel Yenileme Uygulamalarının Çeşitli Boyutları ile İrdelenmesi ve Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Keleş R.,** 1998. *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Keser, M.,** 2010. Kentsel Yenileme Alanlarının Belirleme ve Uygulama Süreçlerinin İncelenmesi: Yenikapı Yenileme Alanı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin D., Sürat Ö., Yıldırım Ö.,** 2003. Londra'nın Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Deneyiminden, Türkiye ve İstanbul Özelinde Yenileşme Çabaları Nasıl Faydanılabilir?, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, YTÜ, İstanbul, 11-13 Haziran.
- Kışlalıoğlu M., Berkes F.,** 1990. *Ekoloji ve Çevre Bilimler*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kocabaş, A.,** 2006. *Kentsel Dönüşüm (/Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye'den Beklentiler*, Literatür, İstanbul.
- Konuk, S.,** 2009. Bir Planlama Yaklaşım Biçimi Olarak Kültürel Sürdürülebilirlik: Kumkapı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kos, K.,** 1995. *İstanbul Şehir Mimarisi ve Tarihi*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Kuban, D.,** 1996. *İstanbul, Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Kuban, D.,** 2001. *Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Kubilay, A. Y.,** 2010, *Maps of Istanbul Haritaları 1942-1922*, Denizler Kitabevi, İstanbul.
- Kumbaracılar, İ., Tamer, Z.,** 1996. *Yedikule*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- Kuş, H.,** 1992. Mevcut Konut Stokunun Sıhhileştirilmesi Üzerine Bir Çalışma: Yedikule İmrahor Mahallesinde Bir Uygulama, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lee, K. I., Rhee, O. J.,** 2007. An Establishment of Key Issues and Planning Goals of Sustainable Urban Regeneration, *International Conference on Sustainable Building Asia*, Seoul, Korea, 27-29 June. Retrieved December 10, 2009 from (www.csh.re.kr/doc_board/download.asp?id=G&dn=83)
- Lee, K. I.,** 2002: A Study on The Sustainability Indicators for Sustainable Housing Planning, *AIK Journal* Vol.18/4.

- Mitlin D., Satterthwaite D.**, 1996. Sustainable Development and Cities, in C. Pugh (eds) *Sustainability, the Environment and Urbanization*, Earthscan Publications, London, p.23-62.
- Murayama A.**, 2005. Governance for Sustainable Urban Regeneration: Cases of Participatory Urban Planning and Machizukuri in Fukaya City, Saitama Prefecture, Japan, IFHP Spring Conference, Portland, Oregon, USA, May 22-25. Retrieved December, 10, 2009 from (<http://www.portlandonline.com/ifhp/index.cfm?a=91697&c=39725>).
- Ng, K. M.**, 2005: Quality of Life Perceptions and Directional for Urban Regeneration in Hong Kong, *Social Indicators Research* 71, p. 441-465.
- Ng K. M., Cook A., Chui E. W. T.**, 2001: The Road Not Travelled: A Sustainable Urban Regeneration Strategy for Hong Kong. *Planning Practice & Research*, Vol. 16/2 p. 171-183.
- Özden, P. P.**, 2008. *Kentsel Yenileme Yasal-Yönetmelik Boyut, Planlama ve Uygulama*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Özer, D. N.**, 2010: Sulukule Artık Arkeolojik Sit Olmalıdır, *Yapı*, Sayı. 340, syf. 48-53
- Porta S., Renne J.L.**, 2005: Linking Urban Design to Sustainability: Formal Indicators of Social Urban Sustainability Field Research in Perth, West Australia, *Urban Design International* 10, p. 51-64.
- Pugh C.**, 1996. *Sustainability, the Environment and Urbanization*, Earthscan Publications, London.
- Roberts, P.**, 2000. The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration, in Roberts P., Skyes H. (eds), *Urban Regeneration A Handbook*, SAGE Publications, London, p. 9-36.
- Roberts P., Skyes H.**, 2000. *Urban Regeneration A Handbook*, SAGE Publications, London.
- Sevil, H.**, 1991. Yedikule-Yenikapı Bölgesi Rekreasyon Alanlarının Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Şen, B.**, 2006: Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması, *Planlama* 2006/2, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, p. 65-76
- Şişmanyazıcı, B.**, 2009. Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekansal Yeniden Yapılanma "Gentrification": Fener ve Balat Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Thomas R.**, 2006. *Sustainable Urban Design An Environmental Approach*, SPON Press, New York, USA.
- TOKİ**, 2007. *İstanbul İli, Fatih İlçesi 1. Grup 2 Nolu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu*, hazırlayan; AArtı Planlama Pey. Mim. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul

Tuncer M., 2006. From Krueberg to Fener-Balat “12 Principles of Conservative Urban Renewal”, *42nd IsoCaRP Congress Cities Between Integration and Disintegration: Opportunities and Challenges*, Istanbul, Turkey, September 14-18. Retrieved from December 22, 2009 from (www.mmf.ibu.edu.tr/mehmet_tuncer/ahmet_Fener_Balat_Kreuzberg_.pdf).

Tüfekçioğlu, H., K., 2008. Tarihsel Çevrede Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme: İstanbul Yedikule Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Url-1 <<http://www.eaue.de/winuwd/79.htm>>, alındığı tarih 27.12.2009.

Url-2 <http://mehmet-urbanplanning.blogspot.com/2006_12_31_archive.html>, alındığı tarih 23.12.2010

Url-3 <http://www.sb05.com/academic/academic_13.html>, alındığı tarih 23.12.2010

Url-4 <http://plan.kcg.gov.tw/idea/eng/guide/guide_list42.html>, alındığı tarih 23.12.2010

Url-5 <<http://eng.taiwan.net.tw/pda/m1.aspx?sNo=0002119>>, alındığı tarih 23.12.2010

Url-6 <<http://www.fenerbalat.org>>, alındığı tarih 26.12.2010

Url-7 <<http://www.febayder.com/>>, alındığı tarih 26.12.2010

Url-8 <<http://www.mimdap.org/w/?p=9114&page=21>>, alındığı tarih 26.12.2010

Url-9 <<http://www.fatihhaber.com/fener-balat-ayvansaray-AVAn.htm>>, alındığı tarih 26.12.2010

Url-10 <<http://www.kentseldonusum.info>>, alındığı tarih 25.11.2010

Url-11 <<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1155>>, alındığı tarih 25.11.2010

Url-12 <<http://sulukulegunlugu.blogspot.com/>>, alındığı tarih 24.11.2010

Url-13 <<http://www.fatihhaber.com/index-SULUKULE.html>>, alındığı tarih 24.11.2010

Url-14 <http://www.tarlabasiyenileniyor.com/foto_galeri/>, alındığı tarih 7.11.2010

Url-15 <<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1159>>, alındığı tarih 15.11.2010

Url-16 <<http://www.fatihhaber.com/yalimahallesi.htm>>, alındığı tarih 15.11.2010

Url-17 <<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=15773>>, alındığı tarih 29.09.2010.

Url-18 <<http://www.ibb.gov.tr/trTR/SiteImages/idarisinirharitasi.jpg>>, alındığı tarih 29.09.2010.

Url-19 <<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1158>>, alındığı tarih 14.10.2010.

- Url-20**<http://ilan.emlakkulisi.com/8564_fatih_te_5_donusum_projesi_basliyor>, alındığı tarih 14.10.2010.
- Url-21**<<http://www.arkitera.com/haberler/2002/10/12/kazlicesme.htm>>, alındığı tarih 14.10.2010.
- Url-22**<<http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=22947>>, alındığı tarih 14.10.2010.
- Url-23**<<http://www.marmaray.com.tr/>>, alındığı tarih 14.10.2010.
- Url-24**<<http://www.pencerecini.com/2007/09/marmaray-nedir-mararay-hakknda-bilgiler.html>>, alındığı tarih 14.10.2010.
- Url-25**<<http://www.rayturk.net/?p=9796>>, alındığı tarih 15.10.2010.
- Url-26**<<http://www.porttakal.com/haber-yedikule-de-tunel-insaati-tedirginligi-119914.htm>>, alındığı tarih 15.10.2010.
- Url-27**<<http://www.haber7.com/haber/20080911/Marmarayin-insaati-durduruldu.php>>, alındığı tarih 15.10.2010.
- Url-28**<<http://www.arkitera.com/h20973-marmaray-calismasi-evleri-sarsiyor.html>>, alındığı tarih 15.10.2010.
- Url-29**<http://www.yapi.com.tr/HaberDosyalari/Detay_marmarayla-asil-yapilmak-istenen-tcddye-ait-arazilere-el-koymak_952.html?HaberID=66603>, alındığı tarih 25.10.2010.
- Url-30**<<http://www.arkitera.com/h30037-marmaray-tahliyesi.html>>, alındığı tarih 25.10.2010.
- Url-31**<http://www.milliyet.com.tr/marmaray-topkapi-sarayini_catlattiturkiye.htm>, alındığı tarih 01.11.2010
- Wansborough M., Mageean A., 2000:** The Role of Urban Desing in Cultural Regeneration, *Journal of Urban Design* Vol.5/2, p. 181-197

Haritalar

- Ekrem Hakkı Ayverdi Haritaları**, 1875-1882. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Plan de Stamboul**, 1884. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Alman Mavileri**, 1909-1913. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi Nadide Eserler Bölümü, İstanbul.
- Coronelli, V., 1922.** Plan General de Constantinople, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul
- 1946-1966-1982 Hava Fotoğrafları**, **Url-21**, İBB Şehir Rehberi hava fotoları, <<http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx>>, alındı tarih 04.10.2010

EKLER

EK A.1 : 1970’lerden itibaren yapılan toplantılardaki sürdürülebilirlik yaklaşımları

EK A.2 : Yedikule Mahallesi anket çalışması örneği

EK A.3 : Yedikule Mahallesi’nde yapılan görüşmeler

EK A.1: 1970'lerden itibaren yapılan toplantılardaki sürdürülebilirlik yaklaşımları

Konferans/ Toplantının Adı	Konferans/ Toplantının Tarihi	Sürdürülebilir Gelişmeyi içeren konular
Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı Stockholm Deklarasyonu	1972	Deklarasyonun beşinci maddesine göre, dünyanın yenilenemeyen kaynaklarının, gelecekte tükenme tehlikesine karşı korunarak kullanılması ve bu kullanımın yararlarının tüm insanlığa paylaştırılmasının sağlanmasının vurgusu yapılarak sürdürülebilir gelişme kavramı ifade edilmiştir. Bu konferanstan sonra Birleşmiş Milletler Çevre Programı-UNEP oluşturulmuş ve bu örgütün yalnızca çevre ile ilgili çalışmalar yapması öngörülmüştür.
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme	1972	Sözleşmenin dördüncü maddesine göre; taraf ülkelerin, kültürel ve doğal miraslarını saptamaları, korumaları ve gelecek kuşaklara aktarmalarını sağlamaları ve bu amaçlar doğrultusunda ellerindeki kaynakları sonuna kadar kullanmaları yönünde yükümlülükler verilmiştir. Bu durum belirgin bir şekilde kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması anlamını içermektedir.
Amsterdam Deklarasyonu	1975	Deklarasyonun içerdiği iki madde sürdürülebilirlik konularına referans vermektedir. Bu maddelerden birincisi mimari mirasın korunmasının kültürel değerlerin ve geçmişe dair bilincin yaratılması ve gelecekte devam ettirilebilmesi için önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Böylelikle mimari mirasın önemi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiği düşüncesine yer verilmiştir. İkinci maddeye göre ise, geleceğin mirası olan bugünün yapılarının nitelikli çağdaş mimari özellikleri yansıtması savunulmuş, sürdürülebilir bir kent için nitelikli yapılaşmanın önemi vurgulanmıştır.
Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi-Granada Anlaşması	1985	Avrupa mimari mirasının ortak bir miras olarak kabulü, bu mirasın korunması üzerine politikaların geliştirilmesi ve benimsenmesi, gelecek nesillere bir kültürel kaynaklar sisteminin devredilmesinin önemi vurgulanmıştır.
Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması için ICOMOS Bildirgesi	1987	Bildirge tarihi çevre koruma ilkeleri ve koruma anlayışına yenilikler getirmesi ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması ile katkılar sağlamıştır.
Brundtland Raporu	1987	Raporda sürdürülebilirlik düşüncesinin detaylı bir biçimde incelenmesi sağlanmış ve çevresel sorunlar nedeniyle çevresel gelişim ile ekonomik kalkınmanın bütünleştirilmesinin ancak sürdürülebilirlik ile oluşturulabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca özellikle ekonomik büyüme ve beraberinde toplumların etkilere karşı dayanıklılığının (vulnerability) sürekliliğinin üstünde durulmuştur.
Avrupa Kentsel Şartı	1992	Avrupa Konseyine bağlı Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer Toplantısı'nda oluşturulan Avrupa Kentsel Şartı, 1981 tarihinde başlatılan ve 1982-86 yıllarında programa dönüştürülen Kentsel Rönesans Kampanyası'nın (Urban Renaissance Campaign) ilkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. "Kentlerde Çevre ve Doğa" başlığı taşıyan bölüme göre sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için kentlerin ihtiyaçlarının olabildiğince iç kaynaklardan sağlanması ve kaynakların akıllıca kullanılması, yerel yönetimlerin teknik gelişme ve yeniliklerden yararlanılması konularına değinilmiştir. "Kentlerin Fiziksel Biçimi" bölümünde ise kentlerin sürdürülebilirliğini kentlerin canlılığı, dengeli kentsel yerleşim modelleri, kent merkezinin yerleşim karakterinin

		devamlılığına bağlı olduğu vurgulanmış ayrıca yerel yönetimlere, sürdürülebilirliği sağlamak için kent merkezini dönüştürme ve rehabilite etme konularında görevler yüklemiştir.
Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Rio Deklarasyonu	1992	Deklarasyona göre sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel boyutu içeren bir bütün olduğu vurgulanmış ve insanların sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezinde olduğu vurgulanarak, devletin bunu yaşam kalitesini arttırmada önemli bir araç olarak kullanabileceği vurgulanmıştır.
Maastrich Avrupa Birliği Anlaşması	1993	Anlaşma, AB yolunda önemli bir adım olarak görülmektedir çünkü anlaşmada yer alan Avrupa Topluluğu (Avrupa Ekonomik Topluluğu) ifadesi kullanılmış böylece topluluğun sadece ekonomik birlik olmaktan çok farklı konuları da içerdiği vurgulanmıştır. Anlaşmanın içerdiğinde bulunan çevre politikalarına göre; sürdürülebilir kalkınmanın topluluk politikalarından daha önemli hedeflerinden biri olması gerektiği vurgulanmıştır.
Aalborg Sözleşmesi	1994	Sözleşme kapsamında Avrupa kentlerinin, geleneğin, kültürün ve kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması konusunda sorumluluklar taşıdığı ve bu nedenle yerel yönetimlere önemli görevler düştüğü belirtilmiştir. Ayrıca kentlerin uzun vadeli eylem planları (Local Agendas 21) oluşturmalarının gerekliliğine karar verilmiş ve kampanya başlatılmıştır. Kampanya kapsamında hazırlanan aktiviteler, yerel düzeyde sürdürülebilirlik ilkelerinin geliştirilmesinden, kentsel tasarım ölçeğinde sürdürülebilir politikaların oluşturulmasına ve çeşitli yöntemler kullanılarak katılım sürecinin arttırılmasına kadar olan geniş bir kapsamı içermektedir. Bu bağlamda sözleşmeye göre üyeler arasında ortak bir görüş birliğinin oluşturulması ve sürdürülebilirliğin sağlanmasını hedefleyen 14 temel konu başlığı öngörülmüştür.
Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı	1995	Konferans kapsamında sürdürülebilir gelişme ile nüfus arasındaki tanımlamalar yapılmıştır. Bu noktada toplum içinde yüksek yaşam kalitesinin oluşturulması için devletlerin nüfusa ilişkin politikalar üretmesi ve yapılan politikaların uygulamaya geçirilmesi aşamasında sorumluluklar üstlenmesi, tüketim alışkanlıklarının değiştirilerek sürdürülebilirliğin sağlanması vurgulanmıştır.
UNESCO MOST (Management of Social Transformation)	1996	Toplantıda kentsel gelişmenin sadece doğa koruması ve ekosistem yönetimi ile ilgili olmadığı, yeni sosyal gelişme modelleri ve sosyal dönüşümü hedeflemesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece, sürdürülebilirlik, toplum ve doğa arasında sosyal olarak şekillenen ilişkilerin uzun vadede yaşamasının sağlanabilmesi olarak tanımlanmıştır
Sürdürülebilir Kentler Raporu	1996	Rapor kapsamında, Avrupa kentsel yerleşmelerinde sürdürülebilirlik üzerine yoğunlaşmalarına katkıda bulunmak, konu ile ilgili kazanılan deneyimlerin ülkeler arasında paylaşılmasını sağlamak, yerel düzlemde ve uzun vadedeki sürdürülebilirliğin başarılı örneklerini yaymak ve bölgesel ölçekten yerel ölçeğe kadar uygulanan politikaları etkileyecek öneriler geliştirmek gibi konular ele alınmış ve sürdürülebilir gelişmeye açılımlar getirilmeye çalışılmıştır.
Pekin 20 UIA Kongresi	1996	Konferansta sürdürülebilirliğin tanımı genişletilmiş ve sürdürülebilirlik; yerel, bilgilendirilmiş, katılımcı, denge arayan bir süreç olup, adil bir ekolojik bölge içinde, hiçbir problem ihraç etmeden çalışması olarak tanımlanmıştır. Buna ek olarak toplumsal düzeyde istismarcı tüketime alışkanlıklarından adil bir toplum haline dönüşüme süreci olarak betimlenmiş, süreç içerisinde insan ve doğa arasındaki dengeler yerel olaral ele alınmakta, doğanın sınırları içinde adil bir yaşam tarzı oluşturmak, kentsel tasarım, kent yönetimi ve mimari tasarım ile bütünleştirilmesi gerekliliği ele alınmıştır.
Habitat II Kongresi	1996	Kongrede sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasının mekansal çeşitlilik ve karma fonksiyonlu konut ve hizmet alanlarının gerekliliği ile sağlanabileceği vurgulanmış, farklı fonksiyonların birlikte kullanımlarına imkan veren uygun kentsel yoğunlukların sağlandığı, minimum ulaşım olanakları ve enerji korunumunu içeren, açık ve yeşil alanların belirli standartları

		sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Bunlarla beraber sürdürülebilir gelişmenin temelini demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler olduğu vurgulanmış ve böylelikle “yönetişim” kavramının da temel çerçevesi vurgulanmış olmaktadır. Bu noktada hem fiziksel mekana hem de yönetsel boyutta sürdürülebilirliğin önemi vurgulanmıştır.
Birinci Uluslararası Kentsel Yeniden Oluşum ve Sürdürülebilirlik Konferansı	2000	Yapılan konferansta sürdürülebilir kentler oluşturulmasında strateji ve gelişim, çevre yönetimi ve kirlilik, arazim kullanımı ve yönetimi, ulaşım, çevre ve bütünleşme, kültürel miras ve mimari, planlama, gelişim ve yönetim, yeniden yapım ve yenileşme, toplum ve kent, toplum güvenliği ve mahremiyeti gibi konuların önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, konferans raporunda sürdürülebilir mahallelerin tanımlanması ve endüstri bölgelerinin çevre yönetimi ve sürdürülebilir kentlerle bütünleşmesini de içeren konular ele alınmıştır.
Sürdürülebilir Gelişme Konferansı	2002	Konferans kapsamında devlet temsilcilerinden özel sektör kuruluşlarına kentsel gelişmede rol alan bütün aktörlerin katılımı ile gerçekleştirilmiş ve farklı aktörlerin deneyimlerinin paylaşılması ve bütünleştirilmesi konuları üzerinde durulmuştur. Konferans sonucunda oluşturulan “Eylem Planı” ve “Johannesburg Bildirgesi” ile ülkelerin ulusal sürdürülebilir gelişme stratejilerinin oluşturulmaları, aktörlerin kurumsal sorumluluk ve duyarlılıklarını geliştirmeleri, yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, enerji kullanımının dünya genelinde dengelenmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasının, tehdit altındaki türlerin ise eşik düzeylere çekilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda konferans sonucunda, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması yolunda öneriler getirirken, yönetsel sürdürülebilirliğin sağlanmasında aktörlerinin katılımının önemi vurgulanmıştır.

Kaynak: Özden 2008; Çahantimur,2007; Bozdoğan, 2005’ten yararlanılarak oluşturulmuştur

EK A.2: Yedikule Mahallesi anket çalışması örneği

YEDİKULE MAHALLESİ SOSYAL YAPI ANALİZİ-ANKET ÇALIŞMASI			
1. Oturduğunuz mevkii?		HacıEvhaddin (Ana Caddenin Üst Tarafı) ☐	
		İmrahor (Ana Caddenin Alt Tarafı-Tren İstasyonu Çevresi) ☐	
2. Cinsiyet: K ☐ E ☐	3. Yaş: 0-18 ☐ 19-35 ☐ 36-50 ☐ 51-65 ☐ 65+ ☐		
4. Eğitim Durumu:	Okuma-yazma bilmiyor ☐	Okuma-yazma biliyor ☐	İlköğretim ☐ Lise ☐ Yüksek öğretim ☐
5. Meslek:			
6. Hanede yaşayan kişi sayısı nedir? (Hanede 8 kişi üstünde kişi yaşadığında net rakam belirtiniz)		1 kişi ☐ 2-3 kişi ☐ 4-5 kişi ☐ 6-7 kişi ☐ 8+ ☐	
7. Hanede yaşayan kadın ve erkek sayısı?		Kadın:	Erkek:
		Kız Ço:	Erkek Ço:
8. Ailedeki öğrenci sayısı:		1 kişi ☐ 2-3 kişi ☐ 4-5 kişi ☐ 6-7 kişi ☐ 8+ ☐	
9. Ne kadar süredir Yedikule Mahallesi'nde yaşamaktasınız? (31 yılın üzerinde alanda yaşayanların kaç yıldır mahallede olduklarını belirtiniz)			
<2 yıl ☐ 3-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-20 yıl ☐ 21-30 yıl ☐ 31+ ☐			
10. Yedikule Mahallesi'ne nereden geldiniz?			
Doğma büyüme mahalleliyim ☐		İstanbul'un başka bir mahallesinden geldim ☐	Türkiye'nin başka bir ilinden geldim ☐
		Gelinen mahalle	Gelinen il
11. Bu semtte oturmayı neden tercih ettiniz			
İşe yakın ☐ Kirası ucuz ☐		Akrabalara yakın ☐ Baba evi ☐	Diğer ☐
12. Oturduğunuz konutun mülkiyeti size mi ait? Kiracı ☐ Ev sahibi ☐		13. Oturduğunuz bina kaç yıllık? <5 yıl ☐ 6-10 yıllık ☐ 11-20 yıllık ☐ 21-30 yıllık ☐ 30 yıl < ☐	
14. Oturduğunuz evden şikayetleriniz var mı? Nelerdir?			
15. Yaşadığınız mahalleden memnun musunuz? Evet ☐ (Evet ise neden?) Hayır ☐ (Hayır ise neden?)			
16. Yaşadığınız evi değiştirmek zorunda kalsanız nereye taşınırdınız? Aynı mahallede başka bir eve ☐ Farklı mahalledeki bir eve ☐ Farklı bir ilçeye ☐			
17. Yaşadığınız mahalleyi değiştirmek zorunda kalsanız nereye tercih edersiniz? Neden? (Gidilmek istenen yeri belirtiniz) Mahalle değiştirmenin yollarını ararım ☐ Akrabaların/ Tanıdıklarının olduğu mahalle ☐ Memleketime geri dönerim ☐			
17. Fatih Belediyesi'nin hizmetlerinden memnun musunuz? Hangi hizmetlerinden haberdarsınız? (Kurslar, eğitimler vs.)			
18. Aylık ortalama gelir durumunuz nedir? 0-600 TL ☐ 601-1000 TL ☐ 1001-1500 TL ☐ 1501-2000 TL ☐ 2001-3000 TL ☐ 3001 TL < ☐			

(*Anket Çalışması kapsamında kişilerin oturdukları binanın müstakil ya da apartman olduğunu tespit ederek not alınız)

EK A.3 : Yedikule Mahallesi'nde yapılan görüşmeler

Çalışma alanı olan Yedikule Mahallesi'nin tarihsel süreçteki sosyal değişiminin anlaşılması ve bugün mahallenin sosyal yapısının daha iyi anlaşılabilmesi ve analiz edilebilmesi için Ekim ve Kasım 2010 ayları içerisinde farklı tarihlerde arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu arazi çalışmalarının üç tanesinin içerisinde (22.10.2010- 01.11.2010 ve 5.11.2010) görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılan kişiler, halen yaşamını mahallede devam ettiren ve uzun süredir Yedikule'de yaşamış, mahalleyi farklı açılardan değerlendirebilecek nitelikli kişiler olarak belirlenmiştir. Bu kişiler mahalle muhtarı, bostan sahibi, mahalle muhtarı, mahallere başka bir yerden gelen göçle gelenler, esnaf ve 50-60 yıldan fazladır mahallede yaşayanlar gibi farklı grupları temsil edebilecek nitelikteki kişiler olup, mahallenin geçmiş dönemler ve mevcut durumu ile ilgili tespitlerin yapılabilmesi için türden sorular sorulmuştur. Alınan cevaplar deşifre edilerek kullanılmıştır.

Mahalle muhtarı dışındaki görüşülen kişiler isimlerini vermek istemediklerinden dolayı, çalışma kapsamında rumuz verilerek, kimlikleri korunmuştur.

Yedikule Mahallesi Muhtarı

Ali KÜPÜCÜ

Yaş: 53

Görüşmede sorulan sorular:

- Adrese kayıtlı nüfus sistemi ve son seçmen kayıtlarına göre mahalledeki nüfus verileri nedir?
- Bu nüfusun içinde gayrimüslimlerin oranı ya da dağılımına dair herhangi bir bilgi var mıdır? Bu vatandaşlar yoğunluklu olarak nerede yaşamaktadır?
- Gayrimüslimler dışındaki halk nereden gelmişlerdir?
- Mahallede sivil toplum kuruluşu niteliğinde dernekler var mıdır? (Yedikuleliler Derneği vb.)
- Fatih Belediyesi tarafından yapılan ya da yapılacak olan projeler konusunda bilgilendirme, görüş alma toplantıları yapılıyor mu?
- Bostanları genel olarak kimler işletiyor, neler üretiliyor, nerelerde satılıyor ve mülkiyet durumları nedir?
- Mahallenin geçim kaynakları nelerdir? Kimler hangi sektörlerde İstanbul'un nerelerinde çalışıyorlar?
- Kazlıçeşme'nin kapatılmasından önce dericilik faaliyetleri ne düzeydeydi? Bu kişilere ne olduğu konusunda bir fikriniz var mıdır?
- Kaportacılar ve otomotiv yan sanayisine ait birimler ne kada süredir buradalar?
- Halka evlerini satmaları konusunda yapılan bir baskı var mıdır? Sizden mülkiyetle ya da arazilerin el değiştirmesi ile ilgili taleplerle gelen firmalar ya da kişiler var mı?

Muhtar Ali KÜPÜCÜ'nin verdiği yanıtlar ve değerlendirmeleri:

Fatih İlçesi Yedikule Mahallesi Muhtarı Sayın Ali KÜPÜCÜ ile 22.10.2010 tarihinde görüşme gerçekleştirilmiş, mahallenin sosyo-ekonomik durumu ve zaman içerisinde mahalle bütününde gözlemlenen değişimler üzerine düşünceleri alınmıştır. Muhtar Ali KÜPÜCÜ doğma büyüme Yedikule'li olup yaklaşık 50 yıldır Yedikule Mahallesi'nde yaşamaktadır. Alınan bilgilere göre; Yedikule Mahallesi'nde 17.500 civarında nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun yaklaşık %30 kadarı (yaklaşık 5.250 kişi) gayrimüslimler oluşturmaktadır. İstanbul geneline bakıldığında bu oranın çok ciddi anlamlar taşıdığı, Yedikule'nin farklı etnik kökenli insanların yoğunlukla yaşadıkları yerlerden biri olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Küpücü genel olarak, mahallenin 1974'lü yıllara kadar Yedikule Ermeniler, Süryaniler ve Yahudilerden oluşan gayrimüslim bir yerleşme iken 12 Eylül dönemi de içine alan birçok politik nedenlerle gayrimüslimler alanı terk etmeye başladıklarını belirtmiştir. Sonraki dönemlerde kırdan kente göçün sonuçları Yedikule'de de izlenmiş, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden yoğunlukla olmak üzere sosyal yapının değişme süreci başlamıştır. Bugün mahallede Batman (özellikle Sason bölgesi ve civarı), Diyarbakır, Kars, Ardahan, Şırnak, Bitlis, Ağrı kökenli halkın yoğun olarak yaşadığı bir alan haline gelmiştir. Bu sosyal yapıdaki değişim beraberinde kültürel değişimlerin yaşanmasına ve farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. Sayın Küpücü bu durumu şöyle açıklamaktadır; *"50 yıldır Yedikule'de yaşayan biri olarak Ermeni olsun Yahudi olsun Süryani olsun gayrimüslim komşularımızın mahallemizde her zaman ayrı bir yeri vardır. Sahip oldukları kültür ve eğitim düzeyleri ile her zaman mahallede huzur ve saygı ortamının oluşmasını sağlamışlardır. Eskiden mahallede herkes birbirini yakından tanır, kimse kimseyi rahatsız etmeden huzur içinde yaşardı, fakat sonraları durum biraz değişti. Mesela, Ermeni bir vatandaşımız işlem için muhtarlığa geldiğinde 'Günaydın muhtarım, nasılsın iyi misin?' diyerek saygı ve samimiyetlerini gösterirken, diğer kesimden vatandaşlarımızda böyle şeyler görmek biraz zor."* Küpücü, göç ile yerleşen kesimin sosyo-ekonomik durumlarının oldukça düşük düzeylerde olduğu, bir evde yaklaşık 20 kişinin bir arada yaşadığını buna bağlı olarak okuma-yazma oranının da düşük olduğunu belirtmiştir. Bu insanların geldikleri kırsal alandaki kültürel yapılarını ve yaşam tarzlarını ciddi bir biçimde korudukları, aslında kent hayatına tam olarak adapte olamayıp kentli olmayı henüz başaramadıkları Küpücü'nün *"bir adamın 3 karısı 20 tane çocuğu var ve çocukların hiçbirini okula yollamıyor, hepsini bir şekilde çalıştırıyor"* sözleri ile net bir biçimde ifade etmektedir.

Mahallenin ekonomisi hakkında muhtarlıktan alınan bilgiler, gayrimüslimlerin dericilik, kuyumculuk ve gümüşçülük işleri ile uğraştıkları, 1993'ten önce Yedikule'de birçok deri işleme atölyelerinin bulunduğu fakat Kazlıçeşme'den dericilerin taşınması ile deri işleme atölyelerinin Tuzla'ya, kuyumcu ve gümüşçülerin ise Kapalıçarşı ve çevresindeki alanlara kaydıkları, bugün bu ekonomik faaliyetlerin alanda pek yapılmadığı yönündedir. Dericilerin boşalttığı atölyeler, önceleri sur dibinde bulunan kaportacı, lastikçi, oto tamircisi gibi otomotiv yan sanayisine yönelik birimler tarafından doldurulmuştur. Bugün mahallenin ana ulaşım aksı olan Yedikule Caddesi ve İmrahor İlyabey Caddesi üzerinde birçok otomotiv yan sanayisine yönelik birimler bulunmaktadır. Yapılan görüşmede, göçle gelen kesimin ise daha çok tekstil işe işe uğraştıklarını, Zeytinburnu'nda yer alan tekstil atölyelerinde işçilik yaparak geçimlerini sağladıkları öğrenilmiştir.

Yedikule için çok önemli olan bostanların özellikle 1970'lerden sonra giderek azaldığı, bugün yoğun yapılaşmaya sahip birçok alanın eskiden geniş bostanlıklar olduğu Küpücü tarafından vurgulanmıştır. Küpücü, bostanlar hakkında *“Bugün muhtarlığın olduğu alan ve çevresinde, bizim çocukluğumuzda geniş bostanlar vardı. Marul tarlaları, incir ağaçları ile dolu idi bostanlar. Biz okuldan gelirken, bahçeden koparır taze taze yerdik”* sözleri ile ifade etmiştir. Bugün işletilen bostanların ise mülk sahipleri değil, kiracılar tarafından işletildiği, marul, domates, biber, sebze, meyve gibi bahçe ürünlerinin yetiştirildiği üretilen ürünlerin ise sur dışında ya da mahalle içinde seyyar olarak satıldığı bilgisi edinilmiştir. Özellikle Karasurları dışı boyunca yer alan bostanların mülkiyetinin İBB'ye ait olduğu, buraların sembolik kira bedelleri ile kiralanarak işletilmeye devam etmesi sağlanmaktadır. Küpücü, bu konu ile ilgili olarak İBB'ye bu alanlarda daha farklı düzenlemelerin yapılması (park vs. gibi) önerilerinde bulunmuş fakat bu alanların hem ekonomik bir değer yaratmaları hem de park alanı olması halinde, güvenlik, çevre temizliği gibi konularda kontrolsüzlüğün başlayacağı, alanların tinercilerin ve evsizlerin yoğun olarak kullandığı bir yer haline gelerek mahalle için rahatsız edici bir faktör oluşturacağı gibi nedenlerle öneriler kabul edilmemiştir. Bu bağlamda, İBB'nin özellikle sur dışındaki bostanların devamlılığı yönünde bir düşünceye sahip olduğu sonucuna varılabilir.

Yapılan görüşme sonucunda muhtarlığın Belediye düzeyindeki hizmetlerden oldukça memnun olduğu ve gerekli bilgilendirme toplantıları ve görüş alma çalışmalarının sıklıkla yapıldığını sonucuna varılmıştır. Özellikle Fatih Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Gencer Sokağı'nın trafiğe kapatılması, sağlık ocakları ve özürllüler merkezinin yapılması çalışmalarının mahalle için oldukça yararlı ve gerekli projeler olduğu belirtilmiştir. Bunların dışında Fatih Belediyesi ve diğer yerel yönetimler tarafından mahalleye yönelik yapılması planlanan projeler, muhtarlık düzeyinde de bilinmektedir. Küpücü bu konuda, mevcutta köpek barınaklarının olduğu alana iş merkezleri ve otel projeleri, Kazlıçeşme Bölgesi'ne liman projesinin gerçekleştirileceğini, yakın zamana dair ise 2011'de yapılmak üzere sur bölgelerine turistik alanların ve rekreasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların yapılacağını vurgulamıştır.

Sonuç olarak Küpücü Yedikule'yi *“Asıl İstanbul Sirkeci ve çevresinden oluşurken, Yedikule yazlık mekanydı, biz tren istasyonunun alt tarafındaki küçük iskeleden denize girdik”* sözleri ile tanımlamakta, bugün ise uygulamada olan örnekleri de olmak üzere lüks konut projelerinin baskısı altında kalmaya başladığını vurgulamaktadır. Kentsel yenileme alanı olarak ilan edilen alanlar başta olmak üzere, alana gelen ve konut projelerinin uygulanması için uygun olan alanları sorgulayan birçok firma ve kişinin olduğunu vurgulayan Yedikule Muhtarı, bir süre sonra sur dibi alanlardan başlamak üzere mahallenin hem kullanıcı profilinin hem de çehresinin büyük bir değişikliğe uğrayacağı fikrindedir.

Bostan sahibi-işletmecisi
Kemal Bey (Rumuz)
Yaş: 80

Görüşmede sorulan sorular:

- Bostanda neler yetiştiriyorsunuz? Hangi sebzeleri yetiştiriyorsunuz?
- Buranın mülkiyeti size mi ait yoksa kiracı mısınız?
- Burada mı oturuyorsunuz yoksa başka bir yerde eviniz var mı?
- Ürettiğiniz ürünleri nerede satıyorsunuz?
- Buradaki komşularınızdan memnun musunuz? Genel olarak neredenler?
- Arazinizi satmanız ya da bina yapılması yönünde müteahhit ya da firmalardan size gelen teklifler var mı?
- Elde ettiğiniz gelir sizin için yeterli mi yoksa başka bir yere taşınıp başka bir iş ile uğraşmak istermiydiniz ?

Kemal Bey'in verdiği yanıtlar ve değerlendirmeleri:

“Biz buraya sebze üzerine herşeyi ekiyoruz, pazısından, pancarından, rokasından, teresinden, maydanozundan, sarımsağından, soğanına kadar yazın taze taze yediğiniz herşeyi ekiyoruz ve yetiştiriyoruz. Mısır, fasulyede ekiyoruz, onlardan kendimize yemeklik yapıyoruz.

Bende 1942 senesinden beridir buradayım. Babam beni dışarı attı bende buraya geldim ama neden buraya geldiğimi bilmiyorum. Aslen Rizeliyim.

Buranın mülkiyeti bana ait değil, sadece buradaki mal sahibinin yanında 2 sene çalıştım. Daha sonra beni sevdikleri için burayı bana terk ettiler.

Uzun zaman burada oturdum ve yaşadım. Çok sonra mahallenin aşağısında bir daire aldım, orada oturuyorum.

Seyyar satıcılar var, buradan eskiden onlara veriyoduk fakat belediye onları yasakladı. Biz şimdi mallarımızı hale gönderiyoruz, oradan satılıyor. Satıldıktan sonra halden masraflarını alıyorlar, bize de birşeyler yolluyorlar.

Komşularımızdan kimse ile bugüne kadar kavga gürültü yaşamadık. Heryerden komşularımız var. Şimdi buralarda en çok doğulu var.

Tabi gelen giden çok oluyor. Ben de buraya bina yapacaktım, çok uğraştım ama demokrat parti zamanında buraya yeşil saha koymuşlar, onun için ruhsat vermiyorlar bize. Paramız çok olsa olur ama paramız olmadığı için bişey yapamıyoruz. Aşağıda yeni yapılan okulun yeri falan oraları hep yeşil sahaydı. Malsahibi orayı parsellere ayırdı fakat yeşil saha olduğu için ruhsat alamadı, satamadı da, kalktı en sonunda metrekaresini 50 liradan maarife (milli eğitime) verdi. Milli eğitimde orayı aldı, yeşil saha maddesi de kalktı, okulu yaptılar.

Daha iyi yerde daha iyi şartlarda yaşamayı kim istemez? Bedenen çalışmaktan zevk alırım ben, o yüzden burada bahçe işleri ile uğraşmak bana iyi geliyor. Burada üç kişi ile beraber çalışıyoruz, bütün işleri üçümüz hallediyoruz. Hal böyle iken şimdi beni lüks bir yere götürüp bıraksanız, akşama kadar boş boş oturamam, sıkılırım, çıldırabilirim.”

İstanbul dışından göçle gelen-kiracı (Hacı Hüseyin Sokağı)

Ayşe Hanım (Rumuz)

Yaş: 31

Görüşmede sorulan sorular:

- Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz ve buraya nereden geldiniz?
- Neden bu mahallede yaşamayı tercih ettiniz?
- Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz? Mahalleden ya da evinizden herhangi bir şikayetiniz var mı?
- Fatih Belediyesi'nin hizmetlerinden memnun musunuz? Etkinliklerden haberdar mısınız?

Ayşe Hanım'ın verdiği yanıtlar ve değerlendirmeleri

“Yedi-sekiz senedir bu mahallede yaşıyorum. Adapazarından geldik buraya, kiralara ucuz olduğu için mecbur kaldık burada oturmaya. Ailede beş kişiyiz. Üç çocuk var. Geçimimizi eşim hurdacılık yapıyor, kağıt falan toplayıp satıyor. Mahallemde ve komşularımdan memnun sayılırım. Buradan gitmek istesem memleketime gitmek isterim çünkü İstanbulda yaşamak çok zor. İstanbul sadece taştan ibaret toprak denen bir şey bile yok. Binalar falan her yer taş ile dolu. Fatih Belediyesinin kadınlar ve çocuklar için yaptığı çalışmalardan maalesef haberdar değilim. Sürekli evin içinde olduğum için çok fazla şey duymuyorum. Bu tür çalışmalar hakkında da bilgisizim. Belediyeden de kimse evimiz gelip bizi haberdar edip yönlendirmiyor. Çöp toplama olsun, belediyenin diğer hizmetlerinden genel olarak memnunum, pek sıkıntı yaşamıyorum”

Esnaf-Berber (İmrahor İlyabey Caddesi)

Rasim Bey (Rumuz)

Yaş: 60

Görüşmede sorulan sorular:

- Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz?
- Eskiye göre mahallede değişen şeyler nelerdir? Komşuluk, yapılaşma vs.
- Eski komşularınız nerelere gittiler bir bilginiz var mı?
- Mahalleden şikayetleriniz var mı? Varsa neler?

Rasim Bey'in verdiği yanıtlar ve değerlendirmeleri:

“52 senedir Yedikule'de yaşıyorum. 52 senedir Yedikule'de hem çok şey değişti hem de hiçbirşey değişmedi. Özellikle burada yaşayan insanlar açısından çok şey değişti. Eskiden daha iyiydi, yaşayan insanların hepsini tanıyoduk şimdi kimse kimseyi tanımıyor. Nerden tanıyalım. Eskiden Ermeni olsun Rum olsun bir sürü gayrimüslim komşularımız vardı. Onların hemen hemen hepsi Yunanistan'a gittiler. Caddenin aşağısında İmrahor tarafındaki eski binalarda yaşıyorlardı eskiden, ama onların hiçbirisi kalmadı birkaç hane dışında. Bizim müşterilerimiz falan hep Rumdu, Rum mahallesiydi burası. Onların yerine gelenler çoğunlukla Doğudan gelen kalabalık aileler, onlardan şikayetlerimiz yok onlarda bizim insanlarımız ama ne bileyim eski mahalle tadımız da artık yok.”

Emekli-Müzisyen (Hacı Manav Sokak)
Hüseyin Bey (Rumuz)
Yaş: 85

Görüşmede sorulan sorular:

- Eski Yedikule’yi anlatır mısınız?
- Eski komşularınız nerelere gittiği hakkında fikriniz var mı?
- Geçmiş zamanda mahallenin ne kadarı bostanlıktı, neler yetiştiriliyordu?
- Şuanki komşularınızdan ve sosyal çevreden memnun musunuz?
- Fatih Belediyesi’nin hizmetlerinden memnun musunuz?
- Bu mahalleden başka bir yere gitmek ister misiniz?

Hüseyin Bey’in verdiği yanıtlar ve değerlendirmeleri:

“Samatyanın yukarısında Sur manastırı vardı. Buraları Rum komşularımızın olduğu yerlerdi.onları hala arıyoruz. 6-7 Eylül hadisesinden sonra Rumlar korktular, Yunanistana gittiler. Yaşlıları buralarda kaldı, onlarla hala görüşüyoruz. Kalan yaşlıların bazıları sonraları buraların yakın çevrelerine de taşındılar. Yenimahalle ve Bakırköy civarına daha çok gittiler. Ama burada Hacımanav sokağı hep onlarındı. Burada aşağıda kiliseleri de vardı zaten. O yüzden birsürü Rum komşumuz vardı zamanında. Onlar gittikten sonra başkaları geldi buraya. Aman aman hiç sormayın onları zaten. Dışarıdan gelen vatandaşlar işte eğitim görmemişler, okumaları yazmaları yok, Türkçe konuşmaları yok, çoğunlukla Kürtçe konuşuyorlar kendi aralarında. Onlar bize uyamadı, biz de onlara uyamadık. Hırsızlıklıklar başladı buralarda zaman içerisinde, şimdi şimdi güvenli olmaya başladı buraları. Gece gündüz ekipler dolaşıyor mahallenin içinde. Tinerciler falan vardı sur boylarında onları da temizlediler, daha güvenli bir yer haline geldi son birkaç yılda Yedikule.

Ana caddenin aşağı tarafında da üst tarafında da Rum olsun Ermeni olsun gayrimüslim vatandaşlarımız yaşıyordu. Ama caddenin aşağısında daha çok eski Türk vatandaşlarımız vardı, ilkokulumuz oradaydı, Rum, Ermeni, Türk vatandaşların çocukları birarada okurlardı. Bu Hacı Manav sokak ise çoğunlukla Rumların oturduğu yerlerdi.

Buralardaki bostanlarda aklına ne gelirse, bütün sebzeler yetiştirilirdi. Aşağı yukarı karşıdaki evlerin arkasındaki alanların hepsi bostanlıktı. Zaten karşıdaki binalarda tek katlı iki katlı evlerdi. Yedikule marulu zaten dünyada ün yapmış hiçbir yerde yetişmeyen bir marul. Marulun ünlü olmasının hikayesi de şöyledir. Surun çıkışında kalekapısından çıkmadan sağ taraftan surun dibinden bir yol gider. Orada tek beygirli arabalar vardı. Hanımlar ordan biner, kimisi hastaneye gider, kimisi balıklı taradına giderdi. Orada o hayvanların gübresini toplarlar, onun şerbetini yaparlar, marulları yetiştirmekte kullanırlardı. O bitince marul da bitti burada. Şimdi o bostanların hepsi ev oldu bina oldu. O zamanda yetiştirilen domatesleri yesenir tadına doyamazdınız. Eskiden burda herkesin büyük bahçeleri, bahçelerinde de meyve ağaçları vardı.

Belediye hizmetlerinden oldukça memnunum, belediye başkanı her zaman buralarda dolaşır, bizimle iletişim halindedir. Zaten muhtarımızdan da çok memnunuz, yapılacak birşey olduğu zaman hemen çözüm bulmaya çalışıyorlar. Bu zamana

kadar yolları falan düzenlediler, kışın muhtar aracılığıyla erzak olsun kömür olsun yardımlar yapılıyor. Zor durumdaki insanlara yardım ediliyor.

Ben bu mahalleden hiçbir yere gitmem, bu mahallede doğdum, bu mahallede öleceğim. Ben çok seviyorum buraları yaşadığım yeri.”

Emekli Terzi-Esnaf (Eski Çubukçu Sokak)

Hasan Bey (Rumuz)

Yaş: 87

Görüşmede sorulan sorular:

- Ne zamandan beridir Yedikule’desiniz? Eski Yedikule’yi anlatır mısınız?
- Eskiden çok sıkı komşuluk ilişkileriniz varmış ama şimdi kimler oturuyor buralarda, nasıl insanlar oturuyor? Onlar bir şekilde çetti gitti, kötü de oldu ama şimdi kimler komşularınız?
- Evinizi satmanız ya da el değişmeniz yönünde size gelen talepler var mı ya da belediyenin hizmetlerinden memnun musunuz?
- Peki burada şuan oturan sizin tanıdığınız gayrimüslim birileri var mı?

Hasan Bey’in verdiği yanıtlar ve değerlendirmeleri:

“1935 senesinden beridir Yedikule’deyim Ben aslen Tekirdağlıyım. Ben buraya geldiğimde 12 yaşındaydım. O zamanlar buralarda yaşayan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler,İtalyanlar ve Almanlar vardı. Hatta buradaki evlerin birçoğunu Almanlar yapmışlardı. Sonralar 2.Dünya Şavaasının başlamasıyla buradaki Almanların birçoğu Avusturya’ya savaşa gitti, sonraları birçoğunun cepheden ölüm haberleri geldi. Oturduğum evin karşısındaki binalar, yandaki eski binalar, hatta bu ev bile onlardan kalma. Sonra ben bu evi Milli Emlaktan satın aldım ve yerleştim, bütün çocuklarım burada doğdular. Mesela karşıdaki binada Hrانت isimli bir Ermeni oturuyordu, acilen elinden çıkarmak istedi evini. Sonra tapu falan uzun süreceği için bütün alım, satın, kiraya verme işleri gibi velaketname verdi. Aldı parasını koydu cebine o gece buradan hareket etti ve gitti burdan. Şuan her katında ayrı kiracılar oturuyorlar o evde.

Gayrimüslimler, sonraki zamanlarda buraları terk etmeye başladılar.Yahudilerden zengin olanlar Amerika’ya, fakir olanlar ise buralarda kaldı. Zaten Rumlardan da gidenler oldu ama onlarda can atıyorlar, niye gittik diye çok pişmanlar. Geri dönmeği çok istiyorlar ama dönemezler artık. Oranın vatandaşlığına geçmiş, orada ev almış, düzenini kurmuşlar nasıl dönsünler artık buralara. Buradan Yunanistan’a gidip yerleşen bir komşum ile hala görüşüyoruz, her yaz gezmeye gelir bir ay kalır burada. “Ben Atina’daki dairemi satsam buraya gelip iki tane daire alırım diyor” benim komşum. “Çok arıyoruz İstanbul’u diyorlar” , aslında burdan giden Rumların Yunanistan’da da istenmediğini, “siz Türk tohumusunuz” diyerek kovduklarını söylüyor. Rum komşularımız da iki ülke arasında ve özellikle Yunanistan’ın kötü politikasının kurbanı olduklarını, aslında onlar Türkiye’yi terk etmek istemedikleri halde, terk etmek zorunda bırakıldıklarını anlatıyor. “Biz orada Türkler ile çok

yakındık, samimiydik ve mutluyduk“ diyor. Komşum şimdi Atina’da yaşar her hafta 120

bir iki kere bana telefon açar, her zaman görüşürüz. Geldiği zaman da ilk işimiz döner yemek, parça etten yapılan, kıymadan yapılan döner makbul değil. Gideriz yemek yeriz, Anadolu Kavağı’nda balık yeriz, kuyu kebabı yeriz.

Benim hanım Genççağa sokakta oturuyordu biz evlenmeden önce, orada doğup büyümüş zaten. Zamanında gayrimüslim komşular olduğu için çocuklar hep birarada oynuyormuş zaten. Kendi aralarında kendi dillerini kullandıkları için bizim hanım da Rumca, Ermenice bilirdi. Bende evlenip buraya yerleşince, komşularımızdan öğrendim Rumca’yı. Çok iyi arkadaşlıklarımız, komşuluklarımız oldu, hepimiz kardeşlik içinde yaşadık uzun yıllar. Burada eskiden kapıları açık bırak git haftalarca bir yere, geldiğiniz zaman kimse senin ne evine girer, ne bişeyini alır, hiçbirşey olmazdı. Ama şimdi durumlar öyle değil, bazen güzel havalarda dışarıda kapının önünde oturuyorum, evde yalnız başıma canım sıkılıyor, gelen geçen insanları izliyorum, selamlaşıyoruz falan. Kapının önüne tabure çıkarıyorum, koyuyorum oturmak için. Sonra telefon çalıyor, yukarı kadar çıkıyorum bakmak için bir dönüyorum bizim tabure yok ortada, gitmiş. Yani ne yapcaklar o tabureyi anlamıyorum, bir de çocukları kullanıyorlar, onlara yaptırıyorlar daha da çok canımı sıkıyorlar.

Valla ben herkeslen iyiyim. Bana diyorlar ne kadar geniş adamsın, sen de birşeyler söylesene. Ama ben ne söyleyebilirim ki. O onun kültürü, onun yaşam biçimi bu kadar, birşey diyemezsin ki. Kadınları evlere temizlikçilik yapıyorlar, çalışıyorlar. Kocaları bütün gün kahvede ya da at yarışında. Bir de erkekler üzerine içip, sarhoş olup, kadınları da dövüyorla, böyle adamlar bunlar. Kendilerini de zor geçindiriyorlar zaten. Mesela arka tarafta bir eve bir kiracı taşındı geçenlerde. Kendisiyle beraber üç akrabasını daha getirmiş, bir evde üç aile birarada oturuyor. 15 tane çocuk var evde. Evin bahçesinde güzelim ağaçlar vardı, hepsini kuruttular ağaçların. Çocuklar alıyorlar ellerine bir sopa dal kırılncaya kadar başlıyor vurmaya. O yüzden ben kendi evimin arka tarafında oturmak bile istemiyorum, çok gürültü, çok patırtı oluyor. O yüzden ön tarafta oturuyorum.

Yedikule marulu da çok meşhurdu bir zamanlar. Kocaman bostanlıklar vardı, en çok marul ekilirdi. Marul neden meşhur diye sorarsanız, surun dibinde bir kaynak var, bir su kaynağı. Fahrettin Kerim belediye reisi iken o suyun bir kısmı depolandı. Zaten orada bir hamam da vardı, o hamamın suyu bedavaydı, kaynağın suyunu kullanıyordu. Ama bu kaynak tam olarak nerden geliyor orası belli değildi. Depolanan suyla marullar yetiştiriliyordu, o yüzden birbaşka oluyordu marullar. Çok güzel suydı o su, sabaha kadar tankerler gelir, su taşırlardı. Şimdi o kaynağa ne oldu tam olarak bilmiyorum. Tabi marullarda toprağın da etkisi olsa gerek. Gerçi bunu tam olarak bahçıvanlara sormak lazım. Bilhassa Cumartesi pazar günü yüzlerce binlerce insan gelir, tahta masalar kurulurdu. Herkes oturur, marul yerlerdi. Ama oyle güzel marullardı ki insanlar yerlerinden kalkmak istemezlerdi. Şimdi burda da yetişmiyor onlar, eken yok, çünkü eski bahçıvanlar da kalmadı. Bahçıvanlık bir meslek şeklindeydi. Bahçıvanlar alırlardı küfeleri sırtlarına mahalle mahalle gezerlerdi. Maydanoz, dereotu, soğan, sarımsakları seyyar olarak sokak sokak satarlardı. Hatta burada birkaç tane meyhane vardı Rumlar tarafından çalıştırılan. Kazlıçeşmede çalışanlar genellikle burada oturuyorlardı. Çalıştıkları yerden para aldıkları zaman Yedikule bir ticaret merkezi gibi olurdu.

Evimi satmam yönünde talepler geldi bir iki kez ama çok ısrarcı biri ile karşılaşmadım. Evin ciddi anlamda bir elden geçmesi gerekiyor. Bunun için belediyeden şimdiye kadar gelip hiçbirşey bana teklif etmedi, bende belediyeden böyle bir talepte bulunmadım. Ama benim kız kardeşimin kızının kocası Kocamustafapaşa'da muhtar ve uzun süredir kendisi seçiliyor ve kendisi bana "Dayı bu ev benim bölgemde olsa, hemen restore ettiririm ve bir kuruşta para vermezsin" dedi hemde birkaç kez. Ama bizim muhtarda birazcık iş yok. Adam kıtlığından muhtar oldu işte. Ben, arkadaki bahçe gibi boşluğa iki tane fidan alıp ağaç dikmiştim. Ağaçlardan bir tanesini gecekondu yapmak isteyen birileri gelmiş kesmiş, bir gün bir baktım ağaçlardan biri yok. Neyse öbür ağaç bayağı bir büyüdü, evin boyunu geçti falan. Hatta evin boyunu o kadar geçti ki, rüzgar olduğunda dalları sallandığında çatıdaki kiremitleri yere atmaya başladı. Bende muhtara dedim ki "Belediye'ye bir müracat ette budasınlar şu ağacı, çatıya geçmesin falan". Ama muhtar yapmadı, bende çok kızdım tabiki bende. Neden yaptırmadığını sorduğunda neymiş efendim ağaç kesilirse gecekondu yapılmış. Yaptırma efendim sen muhtar değil misin?

Şuan mahallede oturan tanıdıklarım var elbette ama sen onlara gitsen de seninle konuşmazlar, çünkü korkuyorlar. Artık iyice kendi içlerine kapandılar zaten. Hatta bir komşumuzu geçen gün hastaneye kaldırmışlar, Balıklı'ya, ben bile çok sonraları öğrendim hastalandığını. O yüzden sen gitsen de seninle böyle konuşmazlar."

ÖZGEÇMİŞ



Ad Soyad: Nuket İpek ÇETİN
Doğum Yeri ve Tarihi: 25.03.1984 / Edirne
Adres: Merdivenköy Mah. Fahrettin Kerim Gökay Cad. Yahya Kemal Apt. A Blok/D:10 No:247
Göztepe/Kadıköy/İSTANBUL
Lisans Üniversitesi: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
E-mail: cetinnipek@gmail.com

Kısa Özgeçmiş:

▪ Nuket İpek ÇETİN 1984 yılında Edirne’de doğdu. Orta öğretimini Edirne Anadolu Lisesi’nde (1995) ve Edirne Süleyman Demirel Fen Lisesi’nde (2002) tamamladı. 2002 yılında girdiği İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü’nden 2007 senesinde 2.lık derecesi ile mezun oldu. Aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı’nda yüksek lisans eğitimine ve PlanART Planlama Mimarlık ve Mühendislik LTD.ŞTD.’de şehir plancısı olarak çalışma hayatına başladı. 2 yıl boyunca PlanART bünyesinde çeşitli planlama, kentsel tasarım projeleri ve yarışma projelerinde aktif olarak rol aldı. 2009 yılından itibaren ise G.Y.T.E. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev almakta ve bilimsel çalışmalarına devam etmektedir.